ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 60

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΡΛΘ΄—ΡΜΣΤ΄

Κείμενον: **B. de Montfaucon**

Μετάφρασις - Σχόλια
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΤΣΑΚΩΝΑ
Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

---

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς σελίδας τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΛΘ' (139) ΨΑΛΜΟΝ

«Σῶσέ με, Κύριε, ἀπὸ κακὸν ἄνθρωπον· λύτρωσέ με ἀπὸ ἄδικον ἄνδρα» (στίχ. 2).

Ποῦ εἶναι αὐτοί, ποὺ λέγουν: διατί ὑπάρχουν θηρία; διατί σκορπιοί; διατί ἔχιδναι; Διότι, νά, ἔχει εὑρεθῇ ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐκδηλώνει μεγαλυτέραν κακίαν, ὄχι ἐκ φύσεως, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἰδικῆς του θελήσεως· καὶ αὐτὸ τὸ ζῶον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. **C** Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ προφήτης, ἀφοῦ ἀφήνει κατὰ μέρος ὅλα τὰ ἄλλα ζῶα, ζητεῖ νὰ σωθῇ ἀπὸ αὐτό. Εἰπέ μου, λοιπόν, ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἄνθρωποι; Τὸ νὰ λέγῃ αὐτὸ κανείς, ἀποτελεῖ ἔκφρασιν ἐσχάτης ἀνοησίας· διότι τίποτε ἄλλο δὲν βλάπτει τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ μόνον ἡ ἁμαρτία· καὶ ἀφοῦ ἐξαλειφθῇ αὐτή, τότε τὰ πάντα εἶναι εὔκολα, δυνατὰ καὶ ἤρεμα. Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν αὐτὴ ἐπικρατῇ, τότε ὅλα εἶναι ἐμπόδια, δυσχέρειαι καὶ συντρίμμια. Κανεὶς ἂς μὴ μᾶς κατηγορῇ, διότι εἴπομεν, ὅτι ὁ ὑπὸ κακίας κατεχόμενος ἄνθρωπος εἶναι πιὸ χειρότερος καὶ ἀπὸ τὸ θηρίον· διότι τὸ μὲν θηρίον, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἤρεμον ἐκ φύσεως, **D** ὅμως ἠμπορεῖ εὔκολα νὰ ἀπατηθῇ καὶ νὰ φανῇ, τί εἶναι. Ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ὅμως, ποὺ μελετᾷ τὴν κακίαν καὶ χρησιμοποιεῖ πολλὰ προσωπεῖα, δυσκολώτερα ἠμπορεῖ νὰ κρυφθῇ κανεὶς παρὰ ἀπὸ τὸ θηρίον, διότι παρουσιάζεται πολλὰς φορὰς σὰν πρόβατον, ἐνῷ μέσα του κρύβει λύκον. Δι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι πίπτουν ἐπάνω εἰς αὐτοὺς τοὺς προβατοσχήμους λύκους χωρὶς προφύλαξιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ τοιαῦτα θηρία εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ κανείς, ὁ προφήτης προσεύχεται καὶ ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παγίδα. Διότι πολλὰς φορὰς αὐτοὺς ὑποδύεται ὁ ἴδιος ὁ

διάβολος καὶ ἐπιτίθεται διὰ μέσου αὐτῶν. **E** Πολλαὶ λοιπὸν εἶναι αἱ ἐπιθέσεις ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Διότι καὶ ὁ κακὸς ἄνθρωπος πράττει αὐτὸ καὶ ὁ ἄγριος δαίμων πολεμάει καὶ ὁ ἀνυπόφορος πειρασμὸς παρενοχλεῖ. Δι' αὐτὸ καὶ διδασκόμεθα, ὅταν προσευχώμεθα, νὰ λέγωμεν· «μὴ μᾶς εἰσαγάγῃς εἰς πειρασμὸν (δοκιμασίαν), ἀλλὰ λύτρωσέ μας ἀπὸ τὸ κακόν».[1] Εἶναι πολλαὶ αἱ μάχαι καὶ πολύπλευραι αἱ παρατάξεις καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα ἕτοιμοι διὰ ὅλα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ποὺ πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ σὲ πέλαγος καὶ σὲ ρεῦμα ἀτάκτων ὑδάτων καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ἀγρίων ἀνέμων καὶ νεφῶν καὶ σὲ πέτρες καὶ σκοπέλους, ποὺ εἶναι κρυμμένοι κάτω ἀπὸ τὴν θάλασσαν, **419 A** καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐπίθεσιν θηρίων καὶ πειρατῶν καὶ πεῖναν καὶ δίψαν καὶ θάλασσαν καὶ ἀφιλόξενον λιμάνι καὶ τὴν διαμάχην τῶν ναυτῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐφοδίων, πρέπει νὰ προβλέπῃ διὰ ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἀντιμετωπίζῃ ὅλα· ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνος, ποὺ ἦλθεν εἰς τὸν ροῦν τῆς παρούσης ζωῆς, θὰ δικαιοῦται νὰ προετοιμασθῇ διὰ τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ τὰς ἀσθενείας τῆς ψυχῆς, διὰ τὰς συκοφαντίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὰς δολοπλοκίας τῶν ὑπούλων φίλων καὶ διὰ τὴν πτωχείαν καὶ διὰ τὰ βάσανα καὶ διὰ τὸν πειρασμὸν καὶ διὰ τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων καὶ διὰ τὴν μανίαν τοῦ διαβόλου, **B** ἐὰν βεβαίως πρόκειται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν καὶ νὰ προσεγγίσῃ τὸ λιμάνι γεμᾶτος μὲ τὰ φορτία τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐδῶ λοιπὸν καλεῖ αὐτὸν πονηρὸν ἄνθρωπον· ὅταν ὅμως ὁμιλῇ περὶ τοῦ διαβόλου, ἁπλῶς τὸν ὀνομάζει πονηρόν. Διατί ὅμως; Διότι ὁ διάβολος ἔγινεν ὁ γενάρχης τῆς πονηρίας· δι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται ὁ κατ' ἐξοχὴν πονηρὸς καὶ ἀντὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος ἦτο ἀρκετὸν τὸ ἐπίθετον πρὸς παράστασιν τοῦ μεγέθους τῆς κακίας, ἡ ὁποία δὲν ἦτο ἔμφυτος, ἀλλὰ ἐπίκτητος (τοῦ ἐδόθη ἐξ ὑστέρων). Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ μάθῃς πόθεν προέρχεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἰδίας τῆς πονηρίας, **C** τότε θὰ ὠφεληθῇς πάρα πολὺ καὶ ἀπὸ αὐτό. Διότι ἡ πονηρία προέρχεται ἐκ τοῦ πόνου καὶ τοῦ μόχθου, ποὺ δίδει εἰς αὐτόν, ποὺ τὴν κατέχει. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ζητῶν νὰ ὑποδηλώσῃ αὐτὸ λέγει· «Ἐὰν εἶσαι κακός, σὺ μόνος θὰ δρέψῃς τὰ κακά· ἐὰν ὅμως

1. Ματθ. 6, 13.

εἶσαι καλός, θὰ ὠφελήσῃς καὶ τὸν ἑαυτόν σου καὶ τοὺς γείτονάς σου».[2] Καὶ διατί, λέγει, ὅτι ὁ κακὸς ἀπολαμβάνει μόνος του τὰ κακά; Βεβαίως ἐπιδρᾷ εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ὅμως εἶναι ἀποχαυνωμένοι καὶ ὀκνηροί. Καὶ ἂν θέλῃς, ἂς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸν κακὸν ἄνθρωπον καὶ ἂς ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὸν τὸν πονηρὸν δαίμονα. Πές μου λοιπὸν ὁ δαίμων δὲν ἔχυσεν ὅλην του τὴν κακίαν; **D** Μήπως ὅμως ἔβλαψεν ἔστω καὶ κατά τι τὸν Ἰώβ; Τοὐναντίον, δὲν ἔκανεν αὐτὸν καθαρώτερον (ἠθικῶς), ἐνῷ ὁ ἴδιος ὁ δαίμων κατεδικάσθη χειρότερα; (ἢ ἔγινε πιὸ ἀξιολύπητον πτῶμα;). Τί δὲ ἔκανε ὁ Κάϊν; Αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἀπήλαυσε τῶν κακῶν; Ὄχι, λέγει, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄβελ (ἐτιμωρήθη). Πῶς ὅμως καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μήπως ἐπειδὴ πρόωρα ἐστάλη εἰς τὸ γαλήνιον λιμάνι; Ἀλλ' αὐτὸ ἦτο ἀπόδειξις μεγίστης εὐεργεσίας, διότι μετὰ ἀπὸ κατόρθωμα ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ μὲ αὐτὸ ἀντήλλαξε τὸ κοινὸν χρέος τῆς φύσεως, ἤτοι τὸν θάνατον. Καὶ διότι αὐτό, τὸ ὁποῖον ἦτο κοινὸν δι' ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ θὰ συνέβαινεν ἀναγκαίως, ἤτοι ὁ θάνατος, αὐτὸ συνέβη εἰς αὐτὸν μὲ ἀντάλλαγμα. **E** Δὲν ἦτο δὲ κακὸν νὰ ὑποφέρῃ αὐτά, ἀλλὰ (θὰ ἦτο δύσκολον) νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του λαμπρότερο στεφάνι. Εἰς τί δὲ ἔβλαψαν τὸν Ἰωσὴφ τὰ ἀδέλφια του; Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν ἀπήλαυσαν τῶν κακῶν; Ἴσως εἴπῃ κάποιος, ὅτι ἔγινε ὑπηρέτης (ὁ Ἰωσήφ). Καὶ τί εἶναι αὐτό; Ἐγὼ λέγω, ὅτι ἐφυλακίσθη ἐπὶ πλέον. Ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, ἐὰν ἔγινεν ὑπηρέτης ἢ ἐὰν ἐφυλακίσθη, ἀλλ' ἐὰν ἀπὸ αὐτὸ ἔπαθε κάποια βλάβην. Διότι, τοὐναντίον, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἀπεκόμισε μέγιστα κέρδη, ἀπέκτησε μεγαλύτερον θάρρος ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ μέσου ἐκείνων, ποὺ ἐθεωροῦντο ἐχθροί του, ἀπέκτησε τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν. **420 A** Ἂς μὴ λοιπὸν φοβούμεθα τοὺς κακούς, ἀλλὰ νὰ τοὺς βοηθοῦμε. Διότι τότε μόνον εὐλόγως ἦσαν τρομεροί, ὅταν δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνοίξῃ ἡ ὑψηλὴ ὁδός, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν· τώρα ὅμως δὲν εἶναι πλέον φοβεροί, ὅτε ἔχουν ἀνοίξει πρὸς χάριν μας οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν γίνει ἄγγελοι. Διότι καὶ τὸ θηρίον, ποὺ πίπτει μὲ πολλὴν ὁρμὴν εἰς τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατος, νομίζει ὅτι ἀντιμετωπίζει ἐκεῖνον, ποὺ κρατάει τὸ δόρυ, ἐνῷ προξενεῖ μεγαλυτέραν πλη-

2. Παροιμ. 9, 12.

γὴν εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ἔτσι καὶ αὐτός, ποὺ κλωτσάει ἐπάνω σὲ καρφιά, ματώνει τὰ πόδια του.

Ἡ ἀρετὴ εἶναι κάτι τι ἀνάλογον πρὸς τὰ καρφιὰ καὶ τὸ ξίφος, ποὺ εἶναι ἀκονισμένα· **B** οἱ δὲ κακοὶ εἶναι ὅλοι χειρότεροι καὶ περισσότερον ἀνόητοι ἀπὸ τὰ θηρία. Ὅταν λοιπὸν αὐτοὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων προξενοῦν εἰς τοὺς ἑαυτούς των χειρότερα κακά· διότι οἱ μὲν ἀγαθοὶ πολλὰς φορὰς ὑφίστανται χρηματικὰς ζημίας ἢ βλάπτονται εἰς τὰ σώματα, αὐτοὶ δὲ οἱ κακοὶ ὑφίστανται ζημίαν εἰς τὴν ψυχήν των, ἡ ὁποία ζημία εἶναι κατ' ἐξοχὴν βλάβη. Διότι ἐὰν ἡ χρηματικὴ ζημία μᾶς προκαλοῦσε βλάβην εἰς τὴν ἀρετήν μας, δὲν θὰ μᾶς προέτρεπεν ὁ Παῦλος νὰ ἀδικούμεθα καὶ νὰ μὴ ἀδικοῦμεν.[3] Διότι, ἐὰν ἦτο κακὸν πρᾶγμα τὸ νὰ ἀδικούμεθα, ὁ νομοθέτης τῶν ἀγαθῶν δὲν θὰ διέτασσε κακὰ πράγματα. Πλὴν ὅμως, ἂν καὶ ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, δὲν πρέπει νὰ πίπτωμεν ἐπάνω εἰς τοὺς κακούς, οὔτε νὰ τοὺς ἐπιτιθέμεθα, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀποφεύγωμε καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν τὰς συναναστροφάς των· ὅταν δὲ μᾶς ἐπιτίθενται, νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζωμε μὲ γενναιότητα. **C** Διότι δι' αὐτὸ προτρεπόμεθα νὰ προσευχώμεθα νὰ μὴ εἰσερχώμεθα εἰς τὸν πειρασμόν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἀφοῦ εἶπε «σῶσέ με, Κύριε, ἀπὸ κακὸν ἄνθρωπον» προσθέτει καὶ τὸ «λύτρωσέ με ἀπὸ ἄδικον ἄνθρωπον»· καὶ ἔτσι προσέθετε πάλι γενικὸν ὄνομα εἰς τὴν κακίαν. Διότι ἐδῶ δὲν ἀναφέρει ἁπλῶς τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἀδικεῖ εἰς τὰς χρηματικὰς συναλλαγάς, ἀλλ' ὁμιλεῖ περὶ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἄδικος εἰς ὅλας τὰς σχέσεις του. Παρακαλεῖ δὲ νὰ σωθῇ, ὥστε οὔτε νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς αὐτόν, οὔτε πρὸς τὸ μέρος του νὰ ἔλθῃ. Καὶ δὲν παρακαλεῖ ἁπλῶς, ἀλλὰ (παρακαλεῖ) ἀφοῦ ἀνέφερε τὰς ἰδικάς του προσπαθείας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἰς τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου ψαλμοῦ, ἀφοῦ διέφυγεν αὐτοὺς τοὺς κακούς, ἐδῶ ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖ ἀνέφερε τὰς προσπαθείας του λέγων· **D** «Φύγετε ἀπὸ κοντά μου σεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶσθε ἄνθρωποι, ζητοῦντες νὰ πιῆτε αἷμα, διότι ἀγαπᾶτε τὰς φιλονικείας καὶ αὐτὰς σκέπτεσθε».[4] Ἐδῶ ὅμως παρακαλεῖ τὸν Θεόν, διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν κακίαν των. Διότι δὲν εἶναι μικρὸν καὶ ἄσημον πρᾶγμα διὰ τὴν

3. Α' Κορ. 6, 7.
4. Ψαλμ. 138, 19-20.

ἀσφάλειαν, τὴν ἀφοβίαν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ δι' ὅλην τὴν ἀπόλαυσιν τὸ νὰ σωθῇ (ὁ ἄνθρωπος) ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συλλόγους καὶ νὰ μένῃ ὅσον τὸ δυνατὸν πιὸ μακρυὰ ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ λύτρωσις εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη εὐτυχία. Κατόπιν, ἀφοῦ ὑπογραμμίζει τὴν κακίαν των, προσθέτει καὶ λέγει «αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐσκέφθησαν τὴν κακίαν εἰς τὴν καρδίαν των καθημερινῶς προκαλοῦσαν μάχας» (στίχ. 3). Βλέπεις, πόσον δύσκολον εἶναι νὰ φυλαχθῇ κανεὶς ἀπὸ τὰ θηρία, ἤτοι τοὺς κακούς, οἱ ὁποῖοι κρύβουν τὰ κακὰ εἰς τὸν νοῦν των καὶ ἀποκρύπτουν εἰς μυστικὰ μέρη τὰς πλεκτάνας των! «Διότι ἐσκέφθησαν», λέγει, «μέσα εἰς τὴν καρδίαν των», ἤτοι δὲν ἐξωτερίκευσαν τὰς σκέψεις των, ἀλλ' ἐστράφησαν πρὸς τὰ μέσα καὶ γεννοῦσαν τὴν πονηρίαν, καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον, δὲν παρεσύρθησαν, οὔτε παρεπλανήθησαν, ἀλλὰ προσεκτικὰ κατέστρωναν τὰ σχέδιά των. **421 A** Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐλογίσαντο», ἤτοι μετὰ προσοχῆς καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας (ἐσχεδίαζον). «Κάθε ἡμέρα προκαλοῦσαν μάχας». Διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης ὑποδηλοῖ ὁλόκληρον τὸν βίον. Διὰ δὲ τοῦ «πολέμους» δὲν ἐννοεῖ ἐνταῦθα τοὺς πολέμους τῶν παρατεταγμένων ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι διεξάγονται μὲ ὅπλα, ἀλλὰ τὰς διὰ τῶν συκοφαντιῶν ἐπιθέσεις, τὰς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι κάνουν καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ εἰς τὰ σπίτια, χωρὶς νὰ φοροῦν θώρακα, οὔτε νὰ προβάλλουν ἀσπίδα, ἀλλ' ἀντὶ οἱουδήποτε ὅπλου χρησιμοποιοῦν τὴν κακίαν καὶ ἀκονίζουν τὰ λόγια των, ὥστε νὰ εἶναι πιὸ ὀδυνηρὰ καὶ ἀπὸ τὰ βέλη. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως χαρακτηριστικὸν τῆς κακίας των δὲν εἶναι ὅτι αὐτοὶ εἶναι μόνον γεμᾶτοι ἀπὸ δολιότητα, οὔτε ὅτι εἶναι ὕπουλοι, οὔτε ὅτι εἶναι ἕτοιμοι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ μάχωνται· **B** τὸ σπουδαιότερον γνώρισμα τῆς κακίας των εἶναι, ὅτι αὐτοὶ πολεμοῦν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των καὶ ποτὲ δὲν κάνουν ἀνακωχὴν καὶ δὲν παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν μισητὴν αὐτὴν παράταξιν. Διότι βεβαίως, ἐὰν ἤθελον νὰ πολεμοῦν, θὰ εἶχον ἄλλην δικαιολογημένην αἰτίαν. Ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ πολεμοῦν ἐναντίον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ νὰ ἔρχωνται ἀντιμέτωποι εἰς τὸν διάβολον καὶ νὰ μάχωνται ἐναντίον τῶν ἀσθενειῶν τῆς ψυχῆς καὶ ἐναντίον τῶν δαιμόνων νὰ ἀκονίζουν τὰ βέλη των. Αὐτοὶ ὅμως δὲν πλησιάζουν αὐτὴν τὴν παράταξιν (τοῦ κακοῦ), ἀλλὰ ἐξακοντίζουν τὰ βέλη των ἀνα-

μεταξύ των. «Ἐτρόχισαν τὴν γλῶσσάν των, ὥστε νὰ εἶναι σὰν γλῶσσα φιδιοῦ· τὸ δὲ δηλητήριον τῶν ἐχιδνῶν φωλιάζει πάντοτε κάτω ἀπὸ τὰ χείλη των» (στίχ. 4). Βλέπεις τὴν ἄσημον καταγωγὴν τῆς κακίας. **C** Ἀπὸ ἀνθρώπους δημιουργεῖ θηρία, ἐχίδνας καὶ φίδια καὶ μεταβάλλει τὴν γλῶσσαν τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐκείνην τοῦ θηρίου. Ἐκεῖνο δέ, ποὺ προηγουμένως κατηγόρησε, αὐτὸ πάλι καὶ ἐδῶ κατηγορεῖ. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; «Δηλητήριον ἐχιδνῶν», λέγει, «εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ χείλη των πάντοτε», ἤτοι συνεχῶς. Καὶ ὅπως προηγουμένως ἀνέφερεν, ὅτι «κάθε ἡμέραν προκαλοῦσαν μάχας», ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει, ὅτι «ἐτρόχισαν τὴν γλῶσσάν των, ὥστε νὰ εἶναι σὰν γλῶσσα φιδιῶν· δηλητήριον δὲ ἐχιδνῶν φωλιάζει κάτω ἀπὸ τὰ χείλη των διαρκῶς». Αὐτὸ δὲ δηλοῖ παντοῦ ἡ λέξις Διάψαλμα. Τὸ δὲ Διάψαλμα ἑβραϊστὶ λέγεται Σέλ, τὸ ὁποῖον σημαίνει «πάντοτε». **D** Καί, ἐὰν βεβαίως ἡ κακία εἶναι ἐνοχλητικὸν πρᾶγμα ἔστω καὶ διὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ποίας συγγνώμης θὰ τύχουν ἐκεῖνοι, ποὺ τὴν μετέρχονται συνεχῶς καὶ ποτὲ δὲν χορταίνουν ἀπὸ αὐτήν; Τί θὰ ἀπολογηθοῦν αὐτοί.

«Φύλαξέ με, Κύριε, ἀπὸ χέρι ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, λύτρωσέ με ἀπὸ ἀδίκους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐσκέφθησαν νὰ μοῦ βάλουν τρικλοποδιά, ὥστε νὰ πέσω. Οἱ ἐγωϊσταὶ ἐχθροί μου μοῦ ἔστησαν κρυφὴν παγίδα· καὶ σὰν σχοινιὰ ἅπλωσαν τὴν παγίδα εἰς τοὺς πόδας μου· κοντὰ δὲ εἰς τὸν δρόμον, ποὺ θὰ περπατοῦσα, μοῦ ἔβαλαν ἐμπόδια (διὰ νὰ σκοντάψω)» (στίχ. 5-6). Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἄδικον ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ἐξασκοῦν τὴν κακίαν, οἱ ὁποῖοι ὅμως πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους διαπράττουν ἀδικίαν ἐναντίον τῶν ἰδικῶν των ψυχῶν. Διότι τί θὰ ἦταν μεγαλύτερη ἀδικία καὶ ἀχαριστία ἀπὸ αὐτό, ποὺ κάνουν αὐτοί, ὅταν γίνωνται αἴτιοι νὰ σκανδαλίζωνται οἱ ἄλλοι καὶ συντελοῦν, ὥστε νὰ ἐμπαίζεται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους καὶ ὅταν, ἀντὶ νὰ ἀποδίδουν τὴν ὀφειλήν των, **E** ἀλλά, ἂν καὶ ἔλαβον καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, εἶναι ἀχάριστοι, καί, ἂν καὶ ἀπολαμβάνουν ἑνὸς τόσον μεγάλου καὶ ἀγαθοῦ κόσμου, ἀποδίδουν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὸν εὐεργέτην μὲ κακίαν; Καὶ τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ μεγαλύτερον μέγεθος τῆς κακίας των εἶναι, ὅτι προσπαθοῦν νὰ ἐπηρεάσουν καὶ τοὺς ἄλλους. «Διότι», λέγει, «ἐσκέφθησαν νὰ μοῦ βάλουν τρικλοποδιά, ὥστε νὰ πέσω». **422 A** Τὸ ὅτι ὅμως ἡ σκέ-

ψις των δὲν ἔγινε πραγματικότης, αὐτὸ εἶναι ἔργον τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Διότι Αὐτὸς ἀνέτρεψε τὰς πονηρὰς των σκέψεις.

Καὶ κύτταξε, πόσον σχεδιασμένη ἦτο ἡ κακία. Καὶ μὲ ποίαν προσοχὴν ἐκτοξεύεται ἡ ἐνέδρα των. Διότι κατέστρωσαν τὰ σχέδιά των κρυφὰ καὶ ἐκτεταμένα καὶ κοντὰ εἰς τὸν δρόμον τῶν ἀγαθῶν, ὥστε νὰ τοὺς καταλάβουν καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξουν μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν μυστικότητα καὶ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν πλησίον, τοποθέτησιν τῆς παγίδας. Διότι ἔγιναν τεχνῖται τῆς κακίας, ἁπλώνοντες τὰς παγίδας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ ἔχοντες ὡς σκοπὸν ἕνα μόνον ἔργον, τὸ νὰ κρημνίσουν. Θέλεις δὲ νὰ μάθῃς, κατὰ ποῖον τρόπον καὶ ὁ διάβολος τοποθετεῖ τέτοιας πλεκτάνας; Κύτταξε πάλιν, πῶς συμβαίνουν τὰ πράγματα εἰς τὸν Ἰώβ. **B** Διότι ποῖα πράγματα εἶναι πιὸ πλατύτερα καὶ πιὸ μακρύτερα καὶ πιὸ πλησιέστερα ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν Ἰώβ, ὅπου ὄχι μόνον εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ εἰς τοὺς φίλους του καὶ εἰς τὴν γυναῖκά του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἴδιον του τὸ σῶμα τοῦ ἔβαλε (ὁ διάβολος) τὴν παγίδα. «Εἶπα εἰς τὸν Κύριον· εἶσαι ὁ Θεός μου· ἄκουσε, Κύριε, τὴν φωνὴν τῆς προσευχῆς μου. Κύριε, Κύριε, εἶσαι ἡ δύναμις, ἡ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ μὲ σώσῃ» (στίχ. 7-8). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Εἶσαι ἡ ἰσχύς, τὸ κράτος, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ μὲ σώσῃ». Ἀφοῦ ἀνέφερε τὸν πόλεμον καὶ τὰς ἐνέδρας καὶ ἀφοῦ ἔδειξε πόσον ἀνυπόφορα εἶναι τὰ κακά, καταφεύγει τώρα εἰς τὴν ἀδιάψευστον συμπαράστασιν, προσκαλῶν τὸν βοηθὸν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὁ ὁποῖος βοηθὸς ἠμπορεῖ νὰ διαλύσῃ ὅλα αὐτὰ τὰ τεχνάσματα. **C** Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις γενναιόφρονος ψυχῆς καὶ φιλοσόφου σκέψεως, τὸ ὅτι ὅταν ὅλα τὰ κακὰ περικυκλώνουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, νὰ μὴ καταφεύγῃ αὐτὸς σὲ ἀνθρωπίνην συμπαράστασιν οὔτε σὲ σκέψεις θνητῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ βλέπῃ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ προσκαλῇ τὸν πανταχοῦ παρόντα Θεὸν καὶ νὰ μὴ περιπίπτῃ εἰς λιποψυχίαν καὶ νὰ μὴ θορυβῆται καὶ νὰ μὴ ταράσσεται. Καὶ κύτταξε, πῶς ἐκφράζεται, κατὰ τρόπον δηλαδή, ποὺ νὰ ταιριάζῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι κατώρθωσα αὐτὸ καὶ αὐτὸ καὶ ὅτι ἔκανα αὐτὴν τὴν δικαίαν πρᾶξιν· ἀλλὰ τί εἶπε· «Σὺ εἶσαι ὁ Θεός μου» προβάλλων ἔτσι ὡς τὸ μεγαλύτερον δικαίωμα, διὰ νὰ ἐπισύρῃ τὴν συμπαράστασιν τοῦ Θεοῦ, τὴν προσφυγήν του εἰς τὸν Δεσπότην

καὶ δημιουργὸν καὶ βασιλέα. «"Ακουσε, Κύριε, τὴν φω-
νὴν τῆς προσευχῆς μου, Κύριε, Κύριε, Σὺ ποὺ εἶσαι ἡ
δύναμις, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ μὲ σώσῃ». **D** Εἶπε δὲ «δύναμις
τῆς σωτηρίας» δεικνύων οὕτως, ὅτι ὑπάρχει καὶ δύναμις,
ἡ ὁποία κολάζει καὶ τιμωρεῖ. Ἀλλ' εἰς ἐμέ, εἶπε, ἔδω-
σες τὴν δύναμιν, ποὺ σώζει. Διότι ἠμπορεῖς καὶ νὰ τιμω-
ρῇς καὶ νὰ φονεύῃς· ἀλλὰ πάντοτε τὴν δύναμίν Σου ἐ-
χρησιμοποίησες διὰ τὴν σωτηρίαν μου. Καὶ κύτταξε τὸν
πόθον τοῦ ψαλμῳδοῦ. Διότι διὰ τῆς ἐπαναλήψεως (τοῦ
«Κύριε») καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ «τῆς σωτηρίας μου»
φανερώνει τὴν μεγάλην διάθεσιν. «Ἐκάθησες ἐπὶ τῆς κε-
φαλῆς μου σὰν σκιὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης». Εἶ-
δες τὴν εὐγνώμονα ψυχήν; Ὑπενθυμίζει εἰς τὸν ἑαυτόν
του τὰ προηγούμενα ἔργα τοῦ Θεοῦ, διότι τὸν κατέστη-
σεν ἀσφαλῆ. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐπεσκίασας». Καὶ
κύτταξε ἐπίσης πῶς φανερώνει, ὅτι αὐτὸ ἦτο εὔκολον
νὰ τὸ πράξῃ ὁ Θεός. Διότι δὲν εἶπε «πρὶν» ἀλλὰ λέγει
«κατ' αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἡμέραν» ὅταν τὰ κακὰ ἐνεφανί-
ζοντο, ὅτε ἡ παράταξις τῶν ἐχθρῶν ἦτο ἕτοιμη, ὅτε διέ-
τρεχα τὸν ἔσχατον κίνδυνον, τότε μὲ κατέστησες ἀσφα-
λῆ. Βεβαίως ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ προετοιμα-
σίαν καὶ ἱκεσίαν, ἀφοῦ τὰ πάντα γνωρίζει, καὶ τὰ πα-
ρόντα καὶ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ συμβάντα, καὶ ἠμπορεῖ
νὰ κάνῃ τὰ πάντα καὶ εὑρισκόμενος πάντοτε κοντὰ εἶναι
ἕτοιμος διὰ βοήθειαν. 423 **A** "Επειτα, ἐπισημαίνων τὸ μέ-
γεθος τῆς νίκης καὶ τῆς ἀσφαλείας, δὲν εἶπε «μὲ ἔσω-
σες» ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐπεσκίασας», ἤτοι δὲν ἐπέτρεψες
νὰ πάθω οὔτε τὸ παραμικρὸν κακόν, οὔτε αὐτό, ποὺ
προέρχεται ἀπὸ τὸν καύσωνα καὶ τὴν ζέστην. Ἀλλὰ μοῦ
ἐξασφάλισες τέτοιαν ἀσφαλῆ θέσιν καί, μαζὶ μὲ τὴν ἀ-
σφάλειαν, μοῦ ἐχάρισες τέτοια εὐχαρίστησιν καὶ ἄνε-
σιν, ὥστε νὰ μὴ τύχω τῆς παραμικρᾶς θερμότητος, ἡ ὁ-
ποία προκαλεῖ λύπην, ἀλλὰ νὰ ἐντρυφῶ σὲ σκιά, ἤτοι
ἀπηλλαγμένος καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ δεινοπαθήματα.
Δι' αὐτὸ προσέθεσε τὸ «ἐπεσκίασας», ζητῶν νὰ δηλώσῃ
καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἧς ἔτυχεν, καὶ συγχρόνως νὰ δείξῃ
τὴν μετ' εὐκολίας παρεχομένην θείαν βοήθειαν διὰ τῆς
μνείας τοῦ ὀνόματος τῆς σκιᾶς, ὡσὰν νὰ ἔλεγε, ὅτι ἀρ-
κεῖ ἡ παρουσία σου μόνη καὶ ὅλα διασκορπίζονται. «Μὴ
μὲ παραδώσῃς, Κύριε, εἰς τὰ χέρια τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐξ
αἰτίας τῆς ἐπιθυμίας του δι' ἐμέ» (στίχ. 9). **B** "Αλλος
ἑρμηνευτὴς λέγει· «Μὴ ἱκανοποιήσῃς, Κύριε, τὰς ἐπιθυ-

μίας τοῦ παρανόμου ἀνθρώπου». Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἑξῆς: Μὴ ἱκανοποιήσῃς τὴν ἐναντίον μου ἐπιθυμίαν (τοῦ παρανόμου), ἤτοι, μὴ ἐπιτρέψῃς αὐτὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ ἁμαρτωλός, ὅ,τι ποθεῖ εἰς βάρος μου. Καὶ δὲν εἶπεν «ἐκεῖνα, ποὺ ἐπιθυμεῖ» ἀλλὰ «οὔτε μέρος ἀπὸ ὅ,τι ἐπιθυμεῖ ἀπὸ ἐμέ», θέλων νὰ ὑποδηλώσῃ κάτι τι τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ ἑξῆς· «οὔτε τὸ παραμικρὸν ἀπὸ ὅσα ἐπιθυμεῖ νὰ μὴ τοῦ δώσῃς». Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ κακοί. Σχεδιάζουν μὲ πολλὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἐνέδραν ἐναντίον τῶν συνανθρώπων των, ὅπως καὶ ὁ διάβολος, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ἡ Γραφή, ὅτι «περιφέρεται σὰν βρυχώμενος λύκος, ζητῶν νὰ ἴδῃ ποῖον θὰ καταπίῃ».[5] **C** Μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιθυμίας ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ἰώβ· κατὰ τὸν ἴδιον δὲ τρόπον ἐσκέπτετο ἐναντίον τοῦ Πέτρου· δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε (ὁ Κύριος) «Πόσες φορὲς δὲν σὲ ἀνεζήτησεν ὁ σατανᾶς, διὰ νὰ σὲ λειώσῃ σὰν τὸ σιτάρι»;[6] Βλέπεις, πόσην ἐπιθυμίαν εἶχε; Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄνθρωποι, ποὺ ζηλεύουν τὴν κακίαν του καταλαμβανόμενοι ἀπὸ βασκανία καὶ φθόνον καὶ κακεντρέχειαν. Αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀπειλεῖ ἡ Γραφὴ λέγουσα· «Ἀλλοίμονον σὲ σᾶς, ποὺ χαίρεσθε γιὰ τὰ κακὰ (οἱ χαιρέκακοι), σὲ σᾶς, ποὺ χαίρεσθε διὰ τὴν διαστροφὴν τῶν κακῶν».[7] Καὶ πολὺ φυσικὰ λέγει αὐτὸ ἡ Γραφή, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ κακεντρέχεια καὶ χαιρεκακία εἶναι ἴδιον διεστραμμένου νοῦ. Διότι, ἐὰν πρέπει νὰ στενοχωρῆται κανεὶς καὶ νὰ στενάζῃ καὶ νὰ θρηνῇ δι' αὐτούς, ποὺ χάνονται, ποίας συγγνώμης θὰ ἐτύγχανον καὶ τί θὰ ἀπελογοῦντο ἐκεῖνοι, ποὺ ὄχι μόνον δὲν στενάζουν, ἀλλὰ τοὐναντίον χαίρονται; **D** Δὲν εἶδεν, ὅτι καὶ ὁ μέλλων νὰ τιμωρήσῃ Χριστὸς χύνει δάκρυα πρὸς χάριν τῆς καταστρεφομένης Ἰερουσαλήμ; Δὲν βλέπεις καὶ τὸν Παῦλον, ποὺ στενάζει καὶ θρηνεῖ καὶ πενθεῖ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἄλλων; Ὑπάρχουν ὅμως μερικοί, ποὺ εἶναι τόσον διεστραμμένοι, ὥστε νὰ θεωροῦν τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων ὡς παρηγορία διὰ τὰ ἰδικά των κακά. «Ἐσκέφθησαν κακὰ ἐναντίον μου, μὴ μὲ ἀφήσῃς μόνον, μὴ τυχὸν καὶ ὑπερηφανευθοῦν, πάντοτε». Αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ Διάψαλμα. "Αλλος δὲ λέγει «μὴ ὑποχωρῇς, μὴ τυχὸν καὶ ὑπερηφανευθοῦν ποτέ». Αὐτὸ εἶ-

5. Α' Πέτρ. 5, 8.
6. Λουκ. 22, 31.
7. Παροιμ. 2, 14.

ναι ἴδιον τῆς μισητῆς καὶ διεστραμμένης σκέψεως, ὅταν
διὰ νὰ κάνουν τὸ κακὸν σκέπτωνται καὶ μελετοῦν καὶ
ζητοῦν τὴν κατάλληλον στιγμήν. **E** Διότι δὲν εἶναι ἀρ-
κετὰ αὐτά, ποὺ γίνονται ἀποτόμως καὶ ἄνευ προμελέ-
της, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς καταστρέψουν βιαίως καὶ
ἀποτόμως, ἀλλὰ διὰ τὴν διάπραξιν τῆς κακίας σοῦ χρει-
άζεται καὶ θέλησις καὶ χρόνος καὶ σκέψις.

424 A Τί λοιπὸν θὰ ἀπολογηθῇς διὰ τὰς πράξεις σου,
ὅταν ἀσχολῆσαι σοβαρῶς μὲ τὴν κακίαν καὶ σκέπτεσαι,
πῶς νὰ κάνῃς τὸ κακὸν καὶ ζητῇς συνεργάτας εἰς τὸ ἔρ-
γον σου; Κύτταξε ὅμως τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ ψαλ-
μῳδοῦ. Αὐτὸς δὲν εἶπε· «μὴ μὲ ἐγκαταλείψῃς, διότι εἶ-
μαι ἄξιος τῆς βοηθείας σου· μὴ μὲ ἐγκαταλείψῃς λόγῳ
τοῦ ἐναρέτου βίου μου». Ἀλλὰ τί εἶπε; «Μὴ τυχὸν καὶ
ὑπερηφανευθοῦν οἱ ἐχθροί μου καὶ γίνουν ἔτσι πιὸ ἀλα-
ζονικοὶ καὶ ἀποθρασυνθοῦν καὶ γίνουν κατ' ἐξοχὴν ἀνό-
ητοι λόγῳ τῆς ὑπὸ σοῦ ἐγκαταλείψεώς μου».

«Ἂς μὴ σηκώσουν ψηλὰ τὸ κεφάλι των αὐτοί, ποὺ
μὲ περιτριγυρίζουν· καὶ ἡ μετὰ κόπου σχεδιασθεῖσα κα-
κία τῶν χειλέων των ἂς πέσῃ καὶ ἂς τοὺς σκεπάσῃ»
(στίχ. 10). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «ἡ πικρία τῶν λό-
γων αὐτῶν, ποὺ μὲ περικυκλώνουν, ὁ κόπος τῶν χειλέων
των ἂς τοὺς φιμώσῃ». «Κύκλωμα» ἐδῶ ὀνομάζει τὴν σπεῖ-
ραν, τὸ συνέδριον, **B** τὸ ἐργαστήρι τῆς κακίας, τὰς διε-
στραμμένας ἀποφάσεις. Ὅ,τι θέλει νὰ εἴπῃ ἐδῶ ὁ ψαλ-
μῳδὸς εἶναι τὸ ἑξῆς· αὐταὶ αἱ πονηραὶ ἀποφάσεις καὶ τὸ
σύνολον τῆς κακίας καὶ τῆς διεστραμμένης γνώμης, αὐ-
τὰ ὅλα ἂς τοὺς ἐξαφανίσουν καὶ ἂς τοὺς καταστρέψουν.
«Ὁ κόπος τῶν χειλέων των». Ἐδῶ κόπον καλεῖ τὴν κα-
κίαν. Καὶ τοῦτο, διότι κόπος εἶναι ἡ κακία· αὐτὴ γίνεται
καταστροφὴ δι' ἐκεῖνον, ποὺ τὴν κατέχει, τὸν ἴδιον καὶ
τὸν ὑποσκάπτει. Αὐτὸ συνέβη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαβίδ.
Διότι οἱ ἐχθροί του ἐζήτησαν νὰ τὸν περικυκλώσουν μὲ
μυριάδας κινδύνων· αὐτὸς ὅμως ἐφάνη ἀνώτερος τού-
των. Βεβαίως, λέγει, ἀλλὰ δὲν ζητῶ αὐτό, ἀλλὰ δεῖξέ
μου, πῶς αὐτοὶ περιέπεσαν εἰς τὴν ἰδίαν τὴν παγίδα, ποὺ
ἐσκέφθησαν, καὶ κατεστράφησαν, καὶ εἰπέ μου, ποῦ αὐ-
τὸ συνέβη. **C** Αὐτὸ συνέβη εἰς τὰ ἀδέλφια τοῦ Ἰωσήφ.
Διότι, ἐνῷ αὐτοὶ ἤθελον νὰ τὸν κάνουν δοῦλον καὶ νὰ τὸν
ἐξαφανίσουν, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι διέτρεξαν τὸν ἔσχατον κίνδυ-
νον. Καὶ ἔτσι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι περιέπεσαν εἰς τὴν δουλείαν
καὶ εἰς τὸν θάνατον. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ, θέλων

νὰ καταστρέψῃ τὸν πατέρα του μὲ τὴν βίαν, αὐτὸς ὁ ἴ-
διος συνελήφθη εἰς τὰ δίκτυα της.

«Θὰ πέσουν ἐναντίον των ἄνθρακες πυρός· μὲ φωτιὰ
δὲ θὰ τοὺς ἐξοντώσῃς» (στίχ. 11). Ἡ σημασία τοῦ στί-
χου εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἡ κακία εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταστρέ-
ψῃ καὶ αὐτούς, ποὺ τὴν περικυκλώνουν· μαζὶ δὲ μὲ αὐ-
τὴν τὴν κακίαν, οἱ κακοὶ θὰ ὑποστοῦν καὶ τὴν θεόσταλ-
τον ὀργήν. Ἄνθρακας δὲ πυρὸς καὶ φωτιὰ ἐδῶ ὀνομάζει
τὴν ἀπ' οὐρανοῦ στελλομένην τιμωρίαν. **D** Πολλάκις δὲ
ἐτιμωρήθησαν καὶ μὲ τὴν φωτιὰν τὴν πραγματικήν, ὅπως
συνέβη τὴν ἐποχὴν τοῦ Δαθὰν καὶ τοῦ Κορὲ καὶ τοῦ Ἀ-
βειρὼν καὶ μὲ ἐκείνους, ποὺ εὑρίσκοντο γύρω ἀπὸ τὴν
κάμινον εἰς τὴν Βαβυλῶνα.

Καὶ λέγει ἐν συνεχείᾳ ὁ στίχος: «Θὰ ταλαιπωρη-
θοῦν καὶ δὲν θὰ ὑπάρξουν πιά». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέ-
γει «θὰ πέσουν εἰς λάκκους, διὰ νὰ μὴ σηκωθοῦν ποτέ».
Ἄλλος λέγει· «Ἂς χαθοῦν γρήγορα καὶ ἂς μὴ ἀναστη-
θοῦν». Κατὰ μὲν λοιπὸν τὸν πρῶτον ἑρμηνευτὴν ἡ ἔννοια
τοῦ στίχου εἶναι: Νὰ τοὺς καταστρέψῃς κατὰ τέτοιον
τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ξαναφανοῦν πιά· κατὰ δὲ τὸν δεύ-
τερον ἑρμηνευτὴν ὁ στίχος ἑρμηνεύεται (Νὰ τοὺς κατα-
στρέψῃς) ταχύτατα, ὡς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ
σημασία τοῦ «ἐσπευσμένως». «Ὁ συκοφάντης καὶ ὑβρι-
στὴς ἄνθρωπος δὲν θὰ εὕρῃ τόπον νὰ σταθῇ ἐπάνω εἰς
τὴν γῆν» (στίχ. 12). Ἀφοῦ ὡμίλησεν ὁ ψαλμῳδὸς περὶ
τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, πάλιν τονίζει τὸ γεγονός, **E** ὅτι ἡ
κακία μόνη της εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστρέψῃ αὐτούς, ποὺ
τὴν ἔχουν. Δὲν εἶναι δὲ μικρᾶς σημασίας αὐτὸ τὸ εἶδος
τῆς κακίας, δηλαδὴ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀπερίσκεπτος καὶ
νὰ μὴ συγκρατῇ τὴν γλῶσσάν του. Διότι «γλωσσώδη»
ὀνομάζει ἐδῶ τὸν ὑβριστήν, τὸν φλύαρον, τὸν ἐμπαίζον-
τα, τὸν συνεχῶς ἐκφέροντα ἀναισχύντους λόγους, αὐτόν,
ποὺ δὲν συμπεριφέρεται καλλίτερα καὶ εὐπρεπέστερα
ἀπὸ τὸν σκύλον. Εἰπὲ λοιπόν, καὶ ποία εἶναι ἡ ὠφέλειά
του; Λέγει ὁ ψαλμῳδός, ὅτι «δὲν θὰ προκόψῃ ἐπάνω εἰς
τὴν γῆν». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «δὲν θὰ στερεώσῃ»,
ἤτοι θὰ γκρεμισθῇ, θὰ κατρακυλίσῃ, θὰ χαθῇ. Αὐτὸς εἶ-
ναι ὁ καρπὸς τοῦ ὑβριστοῦ. Αὐτὸς εἶναι ἐχθρὸς ὅλων,
ἐνοχλητικὸς εἰς ὅλους, δυσάρεστος καὶ βαρετός. **425 A**
Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀνεκτικός, ὁ ἐπιεικὴς καὶ πρᾶος καὶ αὐ-
τός, ποὺ γνωρίζει νὰ σιωπᾷ, εἶναι ἀσφαλὴς καὶ βολικὸς
καὶ εὐχάριστος σὲ ὅλους, ἔτσι καὶ αὐτός, ποὺ ζῇ ἐπικίν-

δυνα, ἀποκτᾷ μυριάδας ἐχθρῶν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ ἀναστατώνει τὴν ψυχήν του πρῶτα ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν ἄλλων καὶ δὲν ἡσυχάζει ποτέ, ἀλλὰ ἐνῷ κανεὶς δὲν τὸν ἐνοχλεῖ, αὐτὸς προκαλεῖ μόνος του μυριάδας πολέμων καὶ θορύβων. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ψαλμῳδὸς λέγει· «συμφοραὶ θὰ εὕρουν τὸν ἄδικον ἄνθρωπον, μέχρι σημείου, ποὺ νὰ τὸν καταστρέψουν ὁλοσχερῶς» (στίχ. 12). Ὁμοίως καὶ ἄλλος σοφὸς ἄνδρας λέγει· «Αἱ ἀδικίαι στήνουν παγίδας εἰς τὸν ἄνθρωπον, ποὺ τὰς διαπράττει».[8] Κύτταξε πάλιν, πῶς ἡ κακία εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστρέψῃ αὐτόν, ποὺ τὴν ἔχει. **B** Ἀλλὰ διατὶ προσέθεσε τὸ ὄνομα «θήρα»; Διὰ νὰ μάθῃς τὸ ἀναπόφευκτον τῆς τιμωρίας καὶ διὰ νὰ μὴ ἀποκτᾷς θάρρος, ἐὰν μὲ τὰς ἀδικίας σου δὲν πέσῃς ἀμέσως εἰς τὴν παγίδα. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῆς συλλήψεως τοῦ θηράματος. Δὲν ἐπιτυγχάνει πάντοτε, οὔτε ἀμέσως· ἀλλ' ὅμως καί, ὅταν δὲν συλλαμβάνωνται τὰ ἄγρια ζῷα καὶ αὐτά, ποὺ κυνηγοῦνται, αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι εἶναι ἀσφαλῆ, ἔστω καὶ ἂν δὲν πέσουν κάποτε μέσα εἰς τὰ δίκτυα. Ἔτσι λοιπόν, ἂς μὴ παραθαρρύνεται ὁ ἄνθρωπος, ποὺ διαπράττει ἀδικίας, ἔστω καὶ ἂν ποτὲ δὲν συνελήφθη εἰς τὴν παγίδα, διότι κάποτε θὰ συλληφθῇ. Ἐὰν θέλῃς νὰ ζῇς ἐν ἀσφαλείᾳ, παῦσε νὰ κάνῃς τὸ κακὸν καὶ δὲν θὰ φοβηθῇς ποτέ. Διατὶ δὲ προσέθεσε τὸ «εἰς διαφθοράν»; Διότι πολλοὶ συνελήφθησαν εἰς τὰ δίκτυα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐξησφάλιζον τὴν σωτηρίαν, ὅπως αὐτοί, ποὺ συνελήφθησαν εἰς τὰ δίκτυα τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων ἀνθρώπων. **C** Αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει μὲ τοὺς κακούς, ὅταν συλλαμβάνωνται εἰς τὰ δίκτυα τῆς κακίας. Αὐτοὶ τότε συλλαμβάνονται, διὰ νὰ καταστραφοῦν καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν. Καὶ διατὶ δὲν ἀκολουθεῖ ἡ τιμωρία ἀμέσως μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς κακίας; Τοῦτο συμβαίνει λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου. Διότι ἐὰν (ὁ Κύριος) ἤθελε νὰ τιμωρῇ ἀμέσως καθένα ἀπὸ τοὺς ἁμαρτάνοντας, τότε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θὰ συνελαμβάνετο ἐκ τῶν προτέρων.

«Ἐγνώρισα, ὅτι ὁ Κύριος θὰ κάνῃ κρίσιν καὶ θὰ δικαιώσῃ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς περιφρονημένους. Καὶ ἔτσι οἱ δίκαιοι θὰ ὑμνήσουν τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ κατοικήσουν οἱ εὐθεῖς ἄνθρωποι μαζὶ μὲ τὸ πρόσωπόν σου

8. Παροιμ. ὃ, 22.

(κοντά σου)» (στίχ. 13-14). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «πλησίον τοῦ προσώπου σου». Ἄλλος δὲ ἀντὶ τοῦ «θὰ κατοικήσουν» λέγει «θὰ παραμείνουν» καὶ ἄλλος «θὰ καθήσουν κοντά σου». **D** Ἀντὶ δὲ τοῦ «ἐγνώρισα» ὑπάρχει ἡ γραφὴ «γνωρίζω». Διότι ἐπειδὴ εἶπεν ὁ ψαλμῳδὸς ὅτι θὰ τοὺς παγιδεύσῃ καὶ ὅτι θὰ καταστραφοῦν, καὶ ὅμως δὲν μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι ἄμεσος, διὰ νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς πιὸ ὀκνηρούς, ἀνέφερε τὸ «γνωρίζω» δηλῶν ἔτσι ὅτι ὁπωσδήποτε ἡ τιμωρία θὰ λάβῃ χώραν. Διότι δὲν θὰ μείνουν ἀτιμώρητοι αἱ ἀδικίαι ἐναντίον αὐτῶν, ποὺ ἀδικοῦνται. «Πτωχοὺς» δὲ ἐδῶ δὲν ὀνομάζει ἁπλῶς τοὺς ἐνδεεῖς, ἀλλὰ τοὺς κατ' ἐξοχὴν ταπεινοὺς καὶ τοὺς συντετριμμένους. Αὐτὰ δὲ λέγει, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἀδικοῦνται, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ φρονηματίσῃ αὐτούς, ποὺ ἀδικοῦν, ὥστε νὰ μὴ καταληφθοῦν ἀπὸ ἀπόγνωσιν οἱ μὲν ἐξ αἰτίας τῆς ἀναβολῆς τῆς τιμωρίας, καὶ νὰ μὴ γίνουν ὀκνηρότεροι οἱ δὲ λόγῳ τῆς βραδύτητος τῆς ἐκδικήσεως. **E** Διότι ἡ μὲν ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας σκοπὸν ἔχει νὰ προκαλέσῃ τὴν μετάνοιαν καὶ νὰ τιμωρήσῃ χειρότερα αὐτόν, ποὺ ἐπιμένει εἰς τὸ κακόν· καὶ πολὺ σωστά. Διατί ὅμως; Διότι, ἂν καὶ ἐδοκίμασαν αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀγαθότητα (τοῦ Θεοῦ) δὲν ἔγιναν καλλίτεροι. Προσπάθησε νὰ καταλάβῃς, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀνέχεται νὰ πάσχουν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι τὸν πλησιάζουν **426 A** καὶ δὲν ἔρχεται ὡς τιμωρὸς ἐναντίον τῶν κακῶν, θέλων νὰ σὲ κάνῃ τελειότερον διὰ τῆς μετανοίας. «Πλὴν ὅμως οἱ δίκαιοι θὰ ὑμνήσουν τὸ ὄνομά σου». Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά; Ὁ ψαλμῳδὸς λέγει, ὅτι ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν συμβῇ, ἐκεῖνοι (οἱ δίκαιοι) θὰ τὸν εὐχαριστήσουν, ἔστω καὶ ἂν τοὺς ταπεινόφρονας ἴδουν νὰ δοκιμάζωνται καὶ τοὺς κακοὺς νὰ ὑπερηφανεύωνται, δὲν θὰ τοῦ ζητήσουν εὐθύνας δι' ὅσα συμβαίνουν. Αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν κατ' ἐξοχὴν δικαίων ἀνθρώπων, τὸ νὰ εὐχαριστοῦν (τὸν Θεὸν) συνεχῶς καὶ διὰ ὅ,τι συμβαίνει. «Καὶ θὰ κατοικήσουν οἱ εὐθεῖς ἄνθρωποι πλησίον τῆς παρουσίας σου»· ἤτοι, ἀφοῦ ἀπήλαυσαν τῆς βοηθείας σου, θὰ σκέπτωνται διαρκῶς ἐσένα καὶ θὰ εἶναι πάντοτε μαζί σου καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ σένα ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν συμβῇ, ποτὲ δὲν θὰ δυσανασχετήσουν, οὔτε θὰ σὲ κατηγορήσουν δι' ὅ,τι γίνεται. **B** Αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς σταθερᾶς ψυχῆς καὶ

τῆς ἀμετακινήτου γνώμης, τὸ νὰ μὴ ζητῇ δηλαδὴ εὐθύνας ἀπὸ τὸν Δεσπότην. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ὦ ἄνθρωπε, λοιπόν, ποῖος εἶσαι σύ, ποὺ ἀπαντᾷς εἰς τὸν Θεόν; Μήπως ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τὸ δημιούργημα εἰς τὸν Δημιουργόν του "διατί μὲ ἔφτιαξες ἔτσι"»;[9] Αὐτήν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς τὴν εὐγνωμοσύνην ἂς ἀναγνωρίζωμεν, εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν δι' ὅλα διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ προσκύνησις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

9. Ρωμ. 9, 20.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜ' (140) ΨΑΛΜΟΝ

C «Κύριε, ἐφώναξα δυνατὰ σὲ σένα· ἄκουσέ με· πρόσεξε τὴν φωνὴν τῆς προσευχῆς μου» (στίχ. 1).

Τὰς μὲν λέξεις αὐτοῦ τοῦ ψαλμοῦ ὅλοι σχεδὸν γνωρίζομεν καὶ σὲ κάθε μας ἡλικία διαρκῶς ψάλλομεν· ὅμως δὲν γνωρίζομεν τὴν ἔννοιαν τῶν λεγομένων. Αὐτὸ δὲ εἶναι ἀξιοκατάκριτον ἐν προκειμένῳ, τὸ ὅτι, ἐνῷ κάθε ἡμέραν ψάλλομε τὸν ψαλμὸν καὶ μὲ τὸ στόμα μας προφέραμε τὰ λόγια, δὲν ζητήσαμε νὰ μάθωμε τὴν δύναμιν τῶν ἐννοιῶν, αἱ ὁποῖαι κρύπτονται κάτω ἀπὸ τὰ λόγια. D Ὅταν ὅμως κάποιος ἴδῃ καθαρὸν καὶ κρυστάλλινον ὕδωρ, τίποτε δὲν θὰ τὸν ἠμπόδιζε νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτό, νὰ τὸ πιάσῃ καὶ νὰ τὸ πιῇ. Καὶ ὅταν κάποιος μπαίνῃ συνεχῶς σὲ περιβόλι, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ αὐτό, χωρὶς νὰ μαζέψῃ μερικὰ λουλούδια. Σεῖς δέ, ἐνῷ διαρκῶς μελετᾶτε αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν μέχρι τὰ βαθειὰ γηρατειά, μόνον τὰ λόγια γνωρίζετε, καὶ κάθεσθε πλησίον εἰς σκεπασμένον θησαυρὸν καὶ τριγυρίζετε εἰς σφραγισμένον χρηματοφυλάκιον καὶ κανεὶς δὲν περιεκινήθη, ἔστω καὶ ἀπὸ περιέργειαν, νὰ μάθῃ ποία ἡ σημασία τῶν λόγων τοῦ ψαλμοῦ· οὔτε ἐζήτησε (νὰ μάθῃ), οὔτε ἐξήτασε. Ἂν καὶ βεβαίως δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ καὶ ἐκεῖνο, E ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ εἶναι ἕνας σαφὴς ψαλμὸς ἔφερε τοὺς πάντας εἰς κατάστασιν ὕπνου καὶ δὲν τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἐρευνήσουν τὸ κείμενον, ποὺ εἶχον εἰς χεῖρας των. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ ψαλμὸς εἶναι ἀσαφὴς καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν κοιμᾶται βαθειά, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, ποὺ κοιμᾶται. Διότι ποία εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ· «Μὴ ἐπιτρέψῃς τὴν καρδίαν μου νὰ στραφῇ εἰς πονηρὰ λόγια»; (στίχ. 4). Ἢ ποία ἡ ἔννοια τοῦ· «Ὁ δίκαιος θὰ μὲ διαπαιδαγωγήσῃ μὲ εὐσπλαγχνικὴν διάθεσιν καὶ θὰ μὲ ἐπιπλήξῃ»; (στίχ. 5α).

Εἰπέ μου ὅμως, αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ μετὰ ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτούς, δὲν εἶναι πιὸ σκοτεινὸν καὶ ἀπὸ τὸ σκοτάδι; «Διότι ἀκόμη καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς προσευχῆς μου θὰ ἦτο πρὸς τὰς πράξεις τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων· ἀκόμη ὀλίγον καὶ θὰ μὲ εἶχον παραπλανήσει οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἁμαρτωλῶν» (στίχ. 5β - 6α).[1] **427 A** Ὅμως, ἂν καὶ ὑπάρχουν ἐνταῦθα πολλὰ ἀσαφῆ σημεῖα, πολλοὶ ἄνθρωποι παραβλέπουν τὸν ψαλμὸν αὐτόν, ἐκλαμβάνοντες τοῦτον ὡς μίαν ἁπλῆν ᾠδήν. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κάνωμε τὴν ὁμιλίαν κουραστικήν, μὲ τὸ νὰ τονίζωμεν περισσότερον τὰς κατηγορίας κατὰ τῶν ἀμελούντων διὰ τὴν κατανόησιν τῶν στίχων, ἃς προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν λεχθέντων. Ὅμως προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν· διότι δὲν νομίζω, ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ὡρίσθη ἀπὸ τοὺς πατέρας τυχαίως νὰ ψάλλεται κάθε ἀπόγευμα, οὔτε μόνον διὰ τὴν μίαν λέξιν, ποὺ ἀναφέρει ὁ ψαλμός, ἤτοι τὸ «ἡ ὕψωσις τῶν χειρῶν μου ἂς εἶναι ὡς ἑ σ π ε ρ ι ν ὴ προσφορά».[2] Διότι καὶ ἄλλοι ψαλμοὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν λέξιν, ὅπως π.χ. αὐτός, ποὺ λέγει· «Τὸ ἑσπέρας καὶ τὸ πρωῒ καὶ τὸ μεσημέρι θὰ λέγω καὶ θὰ ἀπαγγέλλω».[3] **B** Ἐπίσης αὐτός, ποὺ λέγει· «Ἰδική σου εἶναι ἡ ἡμέρα καὶ ἰδική σου εἶναι ἡ νύκτα».[4] Ἐπίσης αὐτός, ποὺ λέγει· «Τὸ ἑσπέρας ὁ θρῆνος θὰ μᾶς συντροφεύῃ, τὸ πρωῒ ὅμως θὰ ἀνατείλῃ ἡ ἀγαλλίασις».[5] Καὶ ἄλλους πολλοὺς ψαλμοὺς θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εὕρῃ, οἱ ὁποῖοι νὰ ἦσαν κατάλληλοι διὰ τὸ ἑσπέρας. Ὅμως δὲν ὥρισαν οἱ πατέρες τὸν ψαλμὸν αὐτὸν διὰ τὸ ἀπόγευμα, λόγῳ τῆς λέξεως «ἑσπερινὴ» (στίχ. 2), ἀλλὰ σὰν σωτηριῶδες φάρμακον καὶ σὰν μέσον καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν ἐθέσπισαν αὐτοὶ νὰ λέγεται ὁ ψαλμός, οὕτως ὥστε μὲ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ἐπῳδὴν νὰ ἀποβάλλωμεν ὅλα μας τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα ἤθελον τυχὸν συμβῆ εἰς ἡμᾶς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, εἴτε εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε εἰς τὸ σπίτι, εἴτε ὁπουδήποτε ἀλλοῦ εἴχαμε εὑρεθῆ, ἀφοῦ ἔλθῃ τὸ ἀπόγευμα. **C**

1. Οἱ στίχοι αὐτοὶ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀσαφεῖς, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος. Εἰς τὴν μετάφρασιν τούτων προετιμήσαμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Β. Βέλλα ἀπόδοσιν αὐτῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν συμφωνοῦν τὰ ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου ἐκτιθέμενα ἐν συνεχείᾳ.
2. Ψαλμ. 140, 2.
3. Ψαλμ. 54, 18.
4. Ψαλμ. 73, 16.
5. Ψαλμ. 29, 6.

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι φάρμακον, ποὺ θεραπεύει ὅλας αὐτὰς τὰς ἁμαρτίας. Παρόμοιος εἶναι καὶ ὁ πρωϊνὸς ψαλμός, τὸν ὁποῖον δὲν μᾶς ἐμποδίζει τίποτε νὰ θυμηθοῦμε δι' ὀλίγον. Διότι ἀνάβει τὸν θεῖον ἔρωτα καὶ ἀναστατώνει τὴν ψυχὴν καὶ ἀφοῦ μᾶς θερμάνῃ πάρα πολὺ καὶ μᾶς γεμίσῃ μὲ πολλὴν ἀγαθότητα καὶ ἀγάπην, μᾶς ἐπιτρέπει, μὲ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, νὰ πλησιάσωμε. Ἂς ἴδωμεν δέ, πῶς ἀρχίζει καὶ τί μᾶς διδάσκει. «Θεέ μου, Θεέ μου, σὲ σένα προσεύχομαι ἀπὸ πρωῒ - πρωΐ. Σὲ ἐπόθησεν ἡ ψυχή μου».[6] Βλέπεις, πῶς φανερώνει τὰ λόγια τῆς ψυχῆς, ποὺ καίει ἀπὸ τὸν θεῖον ἔρωτα; Ἐκεῖ, ὅπου φωλιάζει ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὅλαι αἱ κακίαι δὲν ἔχουν θέσιν, ἀλλὰ φυγαδεύονται ἀπὸ ἐκεῖ. **D** Ὅταν κανεὶς θυμᾶται τὸν Θεόν, τότε λησμονεῖ τὰς ἁμαρτίας καὶ ἐξαφανίζει τὰ κακὰ πράγματα· «Μὲ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ θείου ἔρωτος παρουσιάσθηκα εἰς τὸν ἅγιόν σου τόπον, διὰ νὰ ἴδω καὶ νοιώσω τὴν δύναμίν σου καὶ τὸ μεγαλεῖόν σου».[7] Μὲ αὐτὸν τὸν πόθον καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἀγάπην, λέγει, (ἔρχομαι) διὰ νὰ ἴδω τὸ μεγαλεῖόν σου, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ εἰς κάθε μέρος τῆς γῆς. Ἀλλά, διὰ νὰ μὴ λησμονήσωμε τὸ κείμενον, ποὺ ἔχομεν εἰς χεῖρας μας, διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν δευτερευόντων θεμάτων, ἀφοῦ παραπέμψωμε τὸν ἀκροατὴν εἰς ὅ,τι ἔχει λεχθῆ δι' ἐκεῖνον τὸν ψαλμόν, (δηλαδὴ τὸν 62ον), ἂς ἀσχοληθοῦμε τώρα μὲ τὸν ὑπὸ μελέτην ψαλμόν. Τί δὲ λέγει ὁ ψαλμὸς αὐτός; «Κύριε, ἐφώναξα δυνατὰ σὲ σένα, ἄκουσέ με». Τί ἐννοεῖς; Πές μου· ἐπειδὴ ἐφώναξες δυνατά, ἔχεις τὴν ἀπαίτησιν νὰ εἰσακουσθῇς **E** καὶ προβάλλεις αὐτὴν τὴν αἰτίαν ὡς δικαιολογίαν διὰ νὰ εἰσακουσθῇς; Ἔχομε, λοιπόν, τώρα ἀνάγκην ἀπὸ αὐτούς, ποὺ φωνάζουν δυνατὰ καὶ ποὺ παίρνουν στόμφον; Δὲν λέγει ὅμως αὐτὸ ὁ ψαλμῳδός. Διότι μήπως διέπραξεν ἁμαρτίας αὐτός, ποὺ ἔχει μικρὰν καὶ ἀσθενικὴν φωνὴν καὶ ποὺ εἶναι βραδύγλωσσος; Μήπως τέτοιος δὲν ἦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὅμως ὁ Θεὸς τὸν ἤκουε περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους; μήπως περισσότερον ἀπὸ ὅλους δὲν ἐφώναζαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἤκουε τὰς προσευχάς των; Τὸ νὰ φωνάζῃ κανεὶς δυνατὰ ἢ σιγὰ εἶναι πλεονέκτημα ἢ μειονέκτημα τῆς φύσεως. **428 A** Αὐταὶ δὲ αἱ ἰδι-

6. Ψαλμ. 62, 2.
7. Ψαλμ. 62, 3.

ότητες δὲν βοηθοῦν οὔτε εἰς τὸ νὰ εἰσακούεται κανείς, οὔτε εἰς τὸ νὰ μὴ εἰσακούεται· οὔτε εἶναι αὐταὶ ἄξιαι ἐπαίνων ἢ κατηγορίας. Διότι πολλὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα τὰ ἔχουν καὶ οἱ μικροὶ ἄνθρωποι. Δὲν ἦτο ὡραῖος καὶ ὄμορφος ὁ Ἀβεσσαλώμ, τοῦ ὁποίου ἡ φροντὶς περὶ τὸ σῶμα ἔφθανε μέχρι τὰ μαλλιά του; Τί λοιπόν; Δὲν ἦτο φαλακρὸς ὁ Ἐλισσαῖος, μέχρι σημείου νὰ τὸν κοροϊδεύουν τὰ παιδιά; Τίποτε ὅμως δὲν ὠφέλησεν ἡ ὡραιότης τὸν Ἀβεσσαλώμ, οὔτε ἔβλαψεν ἡ ἀσχημία τὸν Ἐλισσαῖον. Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν ἀσθενικὸν εἰς τὴν φωνὴν ἢ τὸν βραδύγλωσσον, ἀφοῦ ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὅταν δὲν ὡμιλοῦσε, ἠκούετο, καθὼς καὶ ἡ Ἄννα, ἡ ὁποία δὲν ἔλεγεν οὔτε λέξιν; **B** Ὅταν δὲ ὡμιλοῦσε μὲ τοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἔλεγε· «Ἐὰν αὐξήσετε τὰς προσευχάς σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω».[8] Τί λοιπὸν ἐννοεῖ ὁ ψαλμῳδός, ὅταν λέγῃ «ἐφώναξα δυνατὰ σὲ σένα, ἄκουσέ με»; Ἐδῶ δηλοῖ τὴν ἐσωτερικὴν κραυγήν, τὴν ὁποίαν ἡ φλεγομένη καρδία καὶ ἡ συντετριμμένη διάνοια ἔβγαλε, τὴν ὁποίαν ἔβγαζε καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ἠκούετο. Διότι ὅπως ἐκεῖνος, ποὺ φωνάζει, ἐξαντλεῖ ὅλην τὴν δύναμίν του, ἔτσι καὶ αὐτός, ποὺ φωνάζει μὲ τὴν καρδίαν του, μεταστρέφει ὅλην του τὴν σκέψιν.

Τοιαύτην λοιπὸν κραυγὴν θέλει ὁ Θεός, ἡ ὁποία μεταβάλλει τὴν καρδίαν καὶ δὲν ἀφήνει αὐτόν, ποὺ ψάλλει, νὰ χασμουριέται καὶ ἀνακλαδίζεται. **C** Δὲν ζητεῖ ὁ Θεὸς μόνον αὐτὴν τὴν μορφὴν κραυγῆς, ἀλλὰ θέλει καὶ ἀνάλογον τρόπον προσευχῆς πρὸς αὐτόν. Διότι ὑπάρχουν ἀρκετοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι στέκονται μὲν ὄρθιοι, δὲν φωνάζουν μὲ τὴν καρδίαν των πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐνῷ τὰ χείλη των ψάλλουν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ προφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὅμως ὁ νοῦς των δὲν αἰσθάνεται τίποτε ἀπὸ αὐτά, ποὺ λέγουν μὲ τὸ στόμα. Αὐτὸς ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου δὲν φωνάζει εἰλικρινά, ἔστω καὶ ἂν κραυγάζῃ δυνατά· οὔτε προσεύχεται πρὸς τὸν Θεόν, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἴδιος νομίζῃ, ὅτι προσεχεύεται πρὸς αὐτόν. Δὲν συνέβαινεν ὅμως τὸ ἴδιον μὲ τὸν Μωϋσῆν, ὁ ὁποῖος ἐφώναζε καὶ ἠκούετο. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ἀκούει τὸν Θεὸν νὰ τοῦ λέγῃ· «Τί φωνάζεις σὲ μένα»;[9] Ὁ Μωϋσῆς ὄχι μόνον διὰ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σιωπῆς του ἐπέτυχεν ὅ,τι

8. Ἠσ. 1, 15.
9. Ἐξόδ. 14, 15.

ἤθελεν, ἀφοῦ κατέστησε τὸν ἑαυτόν του ἄξιον νὰ εἰσακουσθῇ. **D** Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἴδῃς καὶ ἁμαρτωλοὺς νὰ προσεύχωνται σοβαρὰ καὶ νὰ φωνάζουν δυνατὰ καὶ νὰ ἐπιτυγχάνουν μεγάλα πράγματα, κύτταξε τὴν πόρνην, ποὺ μὲ τὴν σιωπήν της φωνάζει·[10] κύτταξε τὸν τελώνην, ποὺ δικαιώνεται μὲ μόνην τὴν προσευχήν του.[11] Παρομοίαν κραυγὴν ἐκπέμπει καὶ αὐτὸς (ὁ ψαλμῳδός), δι᾽ αὐτὸ καὶ λέγει· «Κύριε, ἐφώναξα δυνατὰ σὲ σένα, ἄκουσέ με»· καὶ δι᾽ αὐτὸ ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἀκουσθῇ. «Ὅταν φωνάζω σὲ σένα». Παρατήρησε καὶ ἄλλην ἀρετὴν τῆς προσευχῆς. Δὲν ἀπαιτεῖ ὁ ψαλμῳδὸς νὰ εἰσακουσθῇ, διότι προσεύχεται κατὰ τρόπον ἔντονον καὶ ἰσχυρόν, ἀλλὰ διότι προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν προσευχὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ εἶναι ἀξία τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων, ποὺ εἶναι πάντοτε ἄγρυπνοι. Ποία δὲ εἶναι ἡ μορφὴ αὐτῆς τῆς προσευχῆς; **E** Εἶναι ἡ προσευχὴ ἐκείνη, ὅταν κανεὶς δὲν προσεύχεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ὅταν δὲν παρακαλῇ διὰ πλούτη καὶ πλεονεξίαν, ὅταν δὲν προσεύχεται κανεὶς διὰ δύναμιν κοσμικὴν καὶ δόξαν, οὔτε διὰ κάτι ἀπὸ τὰ ἐφήμερα καὶ φευγαλέα ἐκεῖνα πράγματα, ἀλλὰ προσεύχεται διὰ τὰ ἄφθαρτα καὶ αἰώνια πράγματα. Διότι «νὰ ζητᾶτε», λέγει, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θὰ σᾶς δοθοῦν».[12] «Ὅταν φωνάζω σὲ σένα». Βλέπεις, κατὰ ποῖον τρόπον θέλει ὁ ψαλμῳδὸς καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπικαλούμεθα (τὸν Θεὸν) μὲ ζῆλον καὶ προθυμίαν; Διότι τότε ἀκριβῶς ὁ διάβολος παραμονεύει κυρίως. **429 A** Διότι, ἐπειδὴ αὐτὸς (ὁ διάβολος), γνωρίζει, ὅτι εἶναι φοβερώτατον ὅπλον ἡ προσευχὴ καί, ἔστω καὶ ἂν εἴμεθα ἁμαρτωλοὶ καὶ ντροπιασμένοι, ὅμως, ὅταν προσευχηθοῦμε κατὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον καὶ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἐπιτυγχάνομε μεγάλα πράγματα, τότε, δηλαδὴ κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς, αὐτὸς ἔχει φροντίσει νὰ μᾶς κάνῃ ὀκνηροὺς καὶ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὸν νοῦν διαφόρους σκέψεις, ὥστε νὰ μᾶς κάνῃ νὰ φύγωμεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς προσευχῆς χωρὶς πνευματικὰ ὀφέλη. Δι᾽ αὐτὸ πρέπει ἡμεῖς, γνωρίζοντες αὐτὰ τὰ τεχνάσματά του, νὰ κατοχυρώνωμεν τὴν προσοχήν μας ἐναντίον του καὶ ποτὲ νὰ μὴ προσευχώμεθα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ νὰ μιμούμεθα

10. Λουκ. 7, 38.
11. Λουκ. 18, 13 - 14.
12. Ματθ. 6, 33.

τοὺς ἀποστόλους. Διότι ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ἔπαθον μυριάδας
κακῶν καὶ ἀφοῦ κατόπιν ἐρρίπτοντο εἰς φυλακὰς καὶ
ἀφοῦ διέτρεχον καὶ ὑπέμενον τὸν ἔσχατον κίνδυνον, κα-
τέφευγον εἰς τὴν προσευχὴν καὶ ἔλεγον· «Λάβε ὑπ' ὄψιν
σου τὰς ἐναντίον μας ἀπειλάς των».[13] Καὶ τί ἔλεγον κα-
τόπιν; **B** Μήπως ἔλεγον αὐτό, ποὺ λέγουν πολλοὶ πολλὰς
φοράς, ὅταν προσεύχωνται; Δηλαδὴ «θραῦσέ τους ἢ φό-
νευσέ τους»; Ὄχι. Ἀλλὰ τί ἔλεγον «Ἀλλὰ χάρισε εἰς
τοὺς δούλους σου τὴν δύναμιν νὰ κηρύττουν τὸν λόγον
σου μὲ θάρρος».[14] Πῶς ὅμως καὶ μὲ ποῖον τρόπον νὰ βο-
ηθῆ τοὺς δούλους του; Μὲ τὸ νὰ φονεύη αὐτούς, ποὺ
συνωμοτοῦσαν εἰς βάρος των; μὲ τὸ νὰ ἐξαφανίζη καὶ νὰ
ἐξολοθρεύη αὐτούς; Ὄχι. Ἀλλὰ πῶς νὰ τοὺς βοηθῆ;
«Μὲ τὸ νὰ ἐπιτελῆ ἐξαίσια σημεῖα καὶ θαυματουργικὰς
πράξεις μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου Παιδός του Ἰη-
σοῦ».[15] Εἶδες προσευχήν, ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ φιλόσο-
φον διάθεσιν καὶ ἡ ὁποία δὲν ζητεῖ οὐδεμίαν τιμωρίαν
τῶν ἐχθρῶν, παρὰ τὰ τόσα δεινοπαθήματα ποὺ ὑπέφε-
ρον οἱ ἀπόστολοι; Ἀλλ' αὐτοὶ ἔτσι ἔκαναν, ἐνῷ ἀκόμη
ζοῦσαν καὶ ἀνέπνεον. Ὁ Στέφανος ὅμως, **C** καὶ ὅταν ἐ-
πρόκειτο νὰ φύγη ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωήν, ὄχι μόνον
δὲν ἐζήτει κανένα κακὸν εἰς βάρος τῶν ἐχθρῶν του, ἀλ-
λὰ φροντίζει μὲ τὴν προσευχὴν νὰ σώση ἀπὸ τὴν ὀργὴν
(τοῦ Θεοῦ), διὰ τὴν ἁμαρτίαν των αὐτήν, αὐτούς, ποὺ
τὸν λιθοβολοῦσαν καὶ τὸν ἐφόνευον, καὶ λέγει· «Μὴ
λογαριάσης εἰς βάρος των αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν».[16] Ποί-
ας, λοιπόν, συγγνώμης θὰ εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ τύχουν
καὶ τί θὰ ἀπελογοῦντο αὐτοί, ποὺ προσεύχονται ἐναν-
τίον τῶν ἐχθρῶν; Πῶς εἶναι δυνατὸν μία τέτοια προσευ-
χὴ νὰ εἰσακουσθῆ, ὅταν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τοὺς νόμους
τοῦ Θεοῦ; Ἂς μὴ λέγωμεν, λοιπόν, κάτι τέτοιον. Διότι,
ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ προσευχώμεθα ἐναντίον τῶν ἐχ-
θρῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ πνίγωμεν τὴν ἐναντίον αὐτῶν ὀργὴν
μας ὀφείλομεν. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει· **D** «Θέλω οἱ ἄνδρες
νὰ προσεύχωνται εἰς κάθε τόπον, ὑψώνοντες ὅσια χέρια,
χωρὶς ὀργὴν καὶ ἀπρεπεῖς σκέψεις».[17] Ἤτοι, καὶ ἂν ἔχης
ἕνα ἐχθρόν, νὰ σβήνης τὴν ἐναντίον του ὀργήν σου, καὶ

13. Πράξ. 4, 29.
14. Πράξ. 4, 29.
15. Πράξ. 4, 30.
16. Πράξ. 7, 59.
17. Α' Τιμ. 2, 8.

ὑπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις νὰ πλησιάζης τὸν Δεσπό-
την καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ λέγης τίποτε ἐναντίον του μὲ τὸ
στόμα σου, ἀλλὰ καὶ τὴν σκέψιν σου νὰ ἀπαλλάξης ἀπὸ
τὸ δηλητήριον τῆς ὀργῆς. Ἂν τέτοια εἶναι ἡ προσευχή
σου καὶ μὲ θέρμην ἐπικαλῆσαι τὸν Θεόν, Αὐτὸς θὰ σὲ
ἀκούση καὶ πρὶν ἀκόμη τελειώσης τὴν προσευχήν σου.
Αὐτὸ ζητεῖ καὶ ὁ ψαλμῳδός, ὅταν λέγη· «Ὅταν φωνάζω
σὲ σένα, ἄκουσε καὶ δῶσε προσοχὴν εἰς τὴν φωνὴν τῆς
προσευχῆς μου». Διότι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ὑπόσχε-
ται καὶ λέγει· **E** «Ὅταν ἀκόμη σὺ θὰ λαλῆς, ἐγὼ θὰ σοῦ
εἴπω· "νὰ εἶμαι πλησίον σου"».[18]

«Ἂς ἀναβῆ καὶ ἂς φθάση ἐμπρός σου ἡ προσευχή μου, σὰν εὐῶδες θυμίαμα» (στίχ. 2). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει «ἂς τεθῆ ἡ προσευχή μου, σὰν θυμίαμα εὐῶδες ἐμπρός σου». Ἄλλος λέγει· «Ἂς ἑτοιμασθῇ». Καὶ συνεχίζει ὁ ψαλμῳδός· «Ἡ ἀνύψωσις τῶν χειρῶν μου εἶναι ἑσπερινὴ θυσία» (στίχ. 2). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Δῶρον ἑσπερινόν». Καὶ ἄλλος λέγει· «Προσφορὰ ἑσπερινή». Τί θέλει νὰ μᾶς διδάξη ὁ προφήτης, ὁμιλῶν περὶ ἑσπερινῆς θυσίας; **430 A** Παλαιὰ ὑπῆρχον δύο θυσιαστήρια, ἕνα κατεσκευασμένον ἀπὸ χαλκὸν καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ χρυσάφι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἦτο σχεδὸν δι' ὅλον τὸν λαόν, χρησιμοποιούμενον διὰ τὰ σφάγια, ποὺ προσέφερεν ὅλον τὸ πλῆθος, τὸ δεύτερον ἦτο τοποθετημένον εἰς τὰ ἄδυτα μέρη, μέσα εἰς τὸ καταπέτασμα. Μᾶλλον ὅμως διὰ νὰ καταστήσωμεν πιὸ σαφῆ αὐτά, ποὺ λέγομε, θὰ προσπαθήσωμε νὰ μεταφέρωμε τὸν λόγον εἰς τὴν ἀρχήν. Ὑπῆρχε δηλαδὴ Ναὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος ἦτο σαράντα πήχεις, τὸ δὲ πλάτος εἴκοσι πήχεις. Ἀπὸ τὸ μάκρος αὐτὸ δέκα πήχεις εἶχον ξεχωρισθῆ καὶ περιελάμβανον τὸ ἐσωτερικὸν μέρος, ἤτοι τὸ γνωστὸν ὡς καταπέτασμα· αὐτὸ δὲ τὸ χωρισμένον μέρος ὠνομάζετο ἅγια ἁγίων. Τὸ δὲ ἐξωτερικὸν μέρος, ἤτοι τὸ ὑπόλοιπον, ὠνομάζετο ἁπλῶς ἅγια. **B** Καὶ ὅλα αὐτὰ ἔλαμπον ἀπὸ χρυσάφι. Μερικοὶ δὲ ἔλεγον, ὅτι καὶ ἡ ὀροφὴ ἀκόμη ἦτο ἀπὸ χρυσάφι. Ἐκεῖ δέ, ὅπου μόνον ὁ Ἀρχιερεὺς εἰσήρχετο, μίαν φορὰν τὸν χρόνον, ὑπῆρχε καὶ ἡ κιβωτὸς καὶ τὰ Χερουβίμ· ἐκεῖ ἦτο στημένο καὶ τὸ χρυσὸν θυσιαστήριον, ὅπου τὸ θυμιατήριον προσεφέρετο· αὐτὸ προωρίζετο μόνον διὰ τὴν προσ-

18. Ἡσ. 58, 9.

φοράν τοῦ θυμιάματος. Ἡ προσφορὰ δὲ αὐτὴ ἐλάμβανε χώραν μία φορὰ τὸν χρόνον. Εἰς τὸν ἐξωτερικὸν ναὸν ἦτο τὸ χάλκινον θυσιαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον καθημερινῶς καὶ κατὰ τὸ ἀπόγευμα, προσεφέρετο ἕνα ἀρνὶ καὶ ἐκαίετο ὁλόκληρον (θυσία ὁλοκαυτώματος). Αὐτὴ ἡ προσφορὰ ὠνομάζετο ἑσπερινὴ θυσία· διότι ὑπῆρχε καὶ πρωϊνὴ καὶ ἔπρεπε νὰ καίεται τὸ θυσιαστήριον εἰς τὸν ναὸν δύο φορὰς τὴν ἡμέραν, C ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα σφάγια ,τὰ ὁποῖα προσεφέροντο ἀπὸ τὸν λαόν. Αὐτὴ ἡ συνήθεια ἀπετέλει διαταγὴν καὶ νόμον διὰ τοὺς ἱερεῖς ὥστε αὐτοὶ ἐξ ἰδίων καὶ μόνοι των, ὅταν δὲν προσέφερε κανείς, νὰ θυσιάζουν καὶ νὰ καίουν ἐντελῶς ἕνα ἀρνὶ τὸ πρωῒ καὶ ἕνα τὸ ἀπόγευμα. Καὶ ἡ πρώτη ἐκαλεῖτο πρωϊνὴ θυσία, ἡ δὲ δευτέρα ἑσπερινὴ θυσία. Αὐτὴ δὲ ἡ πρᾶξις εἶχε νομοθετηθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν ἐκδηλώσεων τούτων λατρείας ὑπεδήλωνεν, ὅτι συνεχῶς πρέπει νὰ λατρεύεται, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ θυσία ἦτο πάντοτε δεκτὴ μὲ εὐμένειαν, καθὼς καὶ τὸ σφάγιον. Ἡ προσφορὰ ὅμως ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἄλλοτε μὲν ἦτο εὐπρόσδεκτη ἄλλοτε δὲ ὄχι. D Αὐτὸ ἐξηρτᾶτο —δηλαδὴ ἡ εὐπρόσδεκτη ἢ μὴ θυσία— ἀπὸ τὴν πρὸς ἀρετὴν ἢ τὴν κακίαν διάθεσιν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔκαναν τὴν προσφοράν. Ἐκεῖνο δέ, ποὺ προσεφέρετο ὄχι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἄλλων, ἀλλὰ ἀποτελοῦσε θεσμὸν ἱεροτελεστίας καὶ τρόπον λατρείας, αὐτὸ ὁπωσδήποτε ἦτο πάντοτε εὐπρόσδεκτον. Ζητεῖ λοιπὸν ὁ ψαλμῳδὸς νὰ γίνῃ τέτοια ἡ προσευχή του (εὐπρόσδεκτη), ὡς ἐγένετο δεκτὸν ἐκεῖνο τὸ σφάγιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐμολύνετο ἀπὸ καμμίαν ρυπαρότητα αὐτοῦ ποὺ τὸ προσέφερε, καὶ ὡς ἐγένετο δεκτὸν τὸ θυμίαμα ἐκεῖνο, τὸ καθαρὸν καὶ ἅγιον. Μὲ τὸ αἴτημά του δὲ αὐτό, ὁ ψαλμῳδὸς μᾶς διδάσκει νὰ καθιστῶμεν τὰς προσευχάς μας καθαρὰς καὶ εὐώδεις. Διότι εὐώδης εἶναι καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἐνῷ ἡ ἁμαρτία εἶναι βρωμερά. E Αὐτὴν δὲ τὴν δυσοσμίαν τῆς ἁμαρτίας περιγράφων ὁ ἴδιος ψαλμῳδὸς ἔλεγε· «Διότι αἱ ἁμαρτίαι μου ὑψώθησαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου σὰν κύματα καὶ σὰν βαρὺ φορτίον ἔπεσαν ἐπάνω μου καὶ ἀπειλοῦν νὰ μὲ συντρίψουν. Τὰ τραύματά μου ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐβρώμησαν καὶ ἐσάπισαν».[19] Ὅπως, λοιπόν, ἀκριβῶς τὸ θυμίαμα, ποὺ εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ καλὸν καὶ εὔοσμον, ἀποκαλύπτει τὴν μυρουδιάν του κυρίως, ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν φωτιάν, ἔτσι καὶ ἡ προσευχὴ εἶναι καλὴ ἀπὸ μόνη της· γίνεται ὅμως καλλιτέρα καὶ πιὸ εὔοσμος, ὅταν λέγεται μὲ θερμὴν καὶ φλεγομένην ψυχήν, 431 A ἡ ὁποία γίνεται θυμιατήρι καὶ ἀνάβει δυνατὴν φωτιάν. Διότι οὔτε τὸ λιβάνι ἐτοποθετεῖτο ἐπάνω εἰς τὴν ἐσχάραν, ἂν αὐτὴ δὲν ἄναβε προηγουμένως ἢ ἂν τὰ κάρβουνα δὲν εἶχον καῆ καλῶς. Αὐτὸ δὲ κάμε καὶ σὺ εἰς τὴν σκέψιν σου· προηγουμένως δηλαδὴ νὰ τὴν θερμαίνῃς μὲ τὴν προθυμίαν καὶ ἀγαθὴν διάθεσιν καὶ κατόπιν νὰ προσεύχεσαι. Ὁ ψαλμῳδὸς λοιπὸν παρακαλεῖ ἡ μὲν προσευχή του νὰ γίνῃ σὰν θυμίαμα, ἡ δὲ ἀνύψωσις τῶν χειρῶν του σὰν ἑσπερινὴ θυσία. Καὶ τοῦτο διότι καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι εὐπρόσδεκτα. Πῶς δὲ ἤθελε συμβῆ τοῦτο; Μόνον ἐὰν καὶ τὰ δύο ἤθελον εἶναι καθαρὰ καὶ ἀμόλυντα, δηλαδὴ καὶ ἡ γλῶσσα καὶ τὰ χέρια· τὰ μὲν χέρια B καθαρισμένα ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἁρπαγήν, ἡ δὲ γλῶσσα ἀπηλλαγμένη ἀπὸ πονηροὺς λόγους. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ θυμιατήρι πρέπει νὰ μὴ περιέχῃ κάτι τὸ ἀκάθαρτον, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν φωτιὰν καὶ τὸ λιβάνι, ἔτσι καὶ ἡ γλῶσσα νὰ μὴ προφέρῃ ρυπαρὰ λόγια, ἀλλὰ μόνον ἁγιωσύνην καὶ ἐγκώμια. Ὁμοίως καὶ τὰ χέρια νὰ εἶναι σὰν τὸ θυμιατήρι. Ἂς εἶναι, λοιπόν, τὸ στόμα σου θυμιατήρι καὶ φρόντιζε νὰ μὴ τὸ γεμίσῃς μὲ κοπριάν. Τέτοιοι ἄνθρωποι (δηλαδὴ ρυπαροὶ) εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι λέγουν αἰσχρὰ καὶ βρωμερὰ λόγια. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπεν ὁ ψαλμῳδὸς «πρωϊνὴ» ἀλλ' εἶπεν «ἑσπερινή»; Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη ἄνευ διακρίσεως. Διότι ἐὰν ἔλεγεν ὁ ψαλμῳδὸς «πρωϊνήν», ὁ περίεργος ἄνθρωπος θὰ ἐρωτοῦσε, C διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπεν «ἑσπερινήν»; Ἐὰν δὲ κάποιος, ἄνευ περιεργείας, ἤθελε νὰ ἀκούσῃ, (λέγω) διότι ἡ μὲν πρωϊνὴ θυσία περιμένει τὴν ἑσπερινήν· ἡ δὲ ἑσπερινή, ἀφοῦ γίνῃ, συμπληρώνει τὴν ἱεροτελεστίαν καὶ ἔτσι δὲν εἶναι ἀτελεστέρα ἡ λατρεία, ἐφ' ὅσον ὑπολείπεται ἀκόμη μέρος τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ συνεπληρώθη καὶ ὁλοκληρώθη. Ὅμως διατί χρειάζεται καὶ ἡ ἔκτασις τῶν χειρῶν εἰς τὴν προσευχήν; Ἐπειδὴ τὰ χέρια ἐπιτελοῦν πολλὰς κακίας, ὅπως πληγάς, φόνους, κλοπάς, πλεονεξίας, δι' αὐτὸ λοιπὸν προτρεπόμεθα νὰ ὑψώνωμεν αὐτά, διὰ νὰ γίνεται ἡ μετὰ τῶν χειρῶν προσευχὴ δέσμευσις δι' αὐτὰ ἔναντι τῆς κακίας D καὶ ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς πο-

19. Ψαλμ. 37, 5-6.

νηρίας, ὥστε, ὅταν πρόκειται νὰ κλέψης ἢ ζητῆς ὑπέρογκα πράγματα ἢ νὰ κτυπήσης ἄλλον, ἀφοῦ θυμηθῆς, ὅτι αὐτὰ τὰ χέρια πρόκειται νὰ ἀποστείλῃς εἰς τὸν Θεόν, ὡς ὑπερασπιστάς, καὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἀπευθύνῃς ἐκείνην τὴν πνευματικὴν θυσίαν, νὰ μὴ τὰ ντροπιάσῃς καὶ δὲν ἔχῃς τὸ θάρρος νὰ τὰ παρουσιάσῃς, ὡς συνηγόρους, εἰς τὸν Θεόν, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιτελέσεως πονηρᾶς ἐργασίας. Νὰ καθαρίζῃς, λοιπόν, αὐτὰ τὰ χέρια μὲ τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν φιλανθρωπίαν, μὲ τὸ νὰ προστατεύῃς αὐτούς, ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, καὶ ἔτσι κατόπιν νὰ τὰ χρησιμοποιῇς διὰ τὴν προσευχήν. Διότι, ἐὰν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ σηκώνῃς διὰ τὴν προσευχήν, ἐὰν προηγουμένως δὲν τὰ ἔχῃς πλύνει, **E** πολὺ περισσότερον δὲν θὰ εἶσαι δίκαιος, ἐὰν τὰ λερώνῃς μὲ ἁμαρτίας. Ἐὰν φοβῆσαι τὸ μικρότερον, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τρέμῃς διὰ τὸ μεγαλύτερον. Διότι τὸ νὰ προσεύχεσαι μὲ ἄπλυτα χέρια, δὲν εἶναι τόσον παράλογον· τὸ νὰ χρησιμοποιῇς ὅμως αὐτὰ διὰ τὴν προσευχήν, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ ἔχῃς λερώσει μὲ ἄπειρα ἁμαρτήματα, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα προκαλεῖ μεγάλην ὀργὴν (τοῦ Θεοῦ).

432 **A** Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ σκεπτώμεθα καὶ διὰ τὸ στόμα καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν καί, ἀφοῦ τὰ φυλᾶμε μακρυὰ ἀπὸ τὴν κακίαν, ἔτσι νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε διὰ τὴν προσευχήν. Διότι, ἐὰν κάποιος, ποὺ ἔχει ἕνα χρυσὸν ἀντικείμενον, δὲν θὰ προτιμοῦσε νὰ τὸ χρησιμοποιοῦσε διὰ ταπεινοὺς σκοπούς, λόγῳ τοῦ πολυτίμου ὑλικοῦ, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς, ποὺ ἔχομεν στόματα πολυτιμότερα ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ τὸν μαργαρίτην, δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ τὰ λερώνωμε μὲ ἀδιάντροπες αἰσχρολογίας καὶ κατηγορίας καὶ ὕβρεις. Δὲν προσφέρεις τὸ θυμιατήρι εἰς χάλκινον βωμόν, οὔτε εἰς χρυσόν, ἀλλ' εἰς τὸν πνευματικὸν ναόν, ποὺ εἶναι πολυτιμότερος ἀπὸ αὐτό. **B** Εἰς ἐκεῖνον δέ, τὸν βωμὸν δηλαδή ἡ ὕλη εἶναι ἄψυχη· σὲ σένα δὲ κατοικεῖ ὁ Θεὸς καὶ εἶσαι μέλος καὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. «Τοποθέτησε, Κύριε, φρουρὰν εἰς τὸ στόμα μου» (στίχ. 3). Ἀφοῦ ὁ ψαλμῳδὸς παρεκάλεσε τὸν Δεσπότην ν' ἀκουσθῇ ἡ προσευχή του καὶ νὰ γίνῃ δεκτὴ μὲ εὐμένειαν, κύτταξε τώρα ποῖον αἴτημα καὶ ποίαν παράκλησιν ἀναφέρει πρῶτα. Δηλαδὴ δὲν εἶπε «δῶσέ μου χρήματα καὶ τιμὰς ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε βοήθησέ με νὰ νικήσω τοὺς ἐχθρούς μου, οὔτε δῶσέ μου παιδιά». Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ζητεῖ, ἀλλ' ἀφοῦ τὰ ἀφήνει ὅλα νὰ

πέσουν εἰς τὴν γῆν, ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐκεῖνα, ποὺ εἶναι δίκαιον καὶ πρέπον νὰ ζητῇ κανεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν. **C** Τί, λοιπόν, ζητεῖ; Δὲν πρέπει, λέγει, νὰ ζητοῦμε αἰσθητὰ πράγματα; Πρέπει, βεβαίως, νὰ ζητοῦμε, ἀλλὰ μὲ τὸ μέτρον, ὅπως ὁ Ἰακώβ, ποὺ ἔλεγεν· «Ἐὰν μοῦ δώσῃ ὁ Κύριος ψωμὶ νὰ φάγω καὶ ἔνδυμα νὰ ἐνδυθῶ»[20] ἢ ὅπως ὁ Χριστὸς μᾶς διέταξε νὰ προσευχώμεθα λέγοντες· «Δῶσέ μας σήμερον τὸ ψωμί μας τὸ οὐσιῶδες».[21] Πρὶν δὲ ἀπὸ ὅλα (δῶσέ μας) τὰ πνευματικὰ ἀγαθά. Αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς πράττει λέγων· «Βάλε, Κύριε, φρουρὰν εἰς τὸ στόμα μου». Βλέπεις πόσον φρόνιμος εἶναι; πόσον φιλοσοφεῖ; Ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει τὴν παράκλησιν; Ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον τῶν κατορθωμάτων, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, ὅταν παραμελῆται, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον τῶν ἀγαθῶν, ὅταν φροντίζεται. Διότι τὰς μυριάδας τῶν κακῶν ἀπεργάζεται ἡ ἀπροσεξία τῆς γλώσσης, **D** ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀσφαλὴς τήρησις αὐτῆς ἀπεργάζεται τὰ ἀγαθά. Ὅπως ἀκριβῶς τίποτε δὲν ὠφελεῖ τὸ σπίτι, ἡ πόλις, τὰ τείχη, αἱ πύλαι, αἱ πόρται, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν οἱ φύλακες καὶ αὐτοί, ποὺ γνωρίζουν, πότε μὲν πρέπει νὰ τὰς κλείνουν καὶ πότε δὲ νὰ τὰς ἀνοίγουν, ἔτσι εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ ἡ γλῶσσα, οὔτε τὸ στόμα, ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἡ σκέψις, ἡ ὁποία νὰ ἐπιτρέπῃ τὸ κλείσιμον καὶ τὸ ἄνοιγμα μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν καὶ πολλὴν σύνεσιν καὶ ἡ ὁποία νὰ γνωρίζῃ τί πρέπει νὰ λέγῃ καὶ τί πρέπει νὰ μὴ λέγῃ. Διότι, λέγει, ὅτι «ἀπὸ μαχαίρι δὲν ἔχουν πέσει τόσοι, ὅσοι ἔχουν γλυστρήσει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν».[22] Καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς λέγει· «Δὲν εἶναι ἐκεῖνα, τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα, αὐτὰ ποὺ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὅσα ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ στόμα».[23] **E** Καὶ πάλιν ἄλλος λέγει· «Βάλε εἰς τὸ στόμα σου θύραν καὶ κλεῖθρον».[24] Ὁ ψαλμῳδὸς δέ, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν δύσκολον, καὶ προσευχὰς κάνει καὶ τὸν Θεὸν καλεῖ ὡς συμπαραστάτην. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐκεῖνος (ὁ σοφὸς) τὸ ἴδιον ἐννοεῖ, ὅταν λέγῃ· «Ποῖος θὰ βάλῃ εἰς τὰ χείλη μου σοφὴν σφραγῖδα»;[25]

20. Γεν. 28, 20.
21. Ματθ. 6, 11.
22. Σοφ. Σειρὰχ 28, 18.
23. Ματθ. 15, 11.
24. Σοφ. Σειρὰχ 28, 25.
25. Σοφ. Σειρὰχ 22, 27.

Διότι πρέπει νὰ κάνωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν εἰσφοράν μας· δι᾽ αὐτὸ καὶ σὰν διαταγὴν ἔθεσεν αὐτό, ὅταν ἔλεγε· «Κάνε θύραν καὶ κλεῖθρον». Πρέπει ὅμως νὰ ζητοῦμε καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, οὕτως ὥστε καὶ ἡ ἰδική μας φροντίδα νὰ καρποφορῇ. 433 A Λοιπόν, ἂς φυλᾶμε τὸ στόμα συνεχῶς, θέτοντες ὡς κλειδὶ εἰς αὐτὸ τὴν σκέψιν, ὄχι διὰ νὰ εἶναι συνεχῶς κλεισμένον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνοίγῃ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Διότι πολλὰς φορὰς ἡ σιωπὴ ὠφελεῖ περισσότερον ἀπὸ τὴν λαλιάν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ λαλιὰ ὠφελεῖ περισσότερον ἀπὸ τὴν σιωπὴν πολλάκις. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος ἔλεγε· «Ὑπάρχει στιγμὴ ποὺ πρέπει νὰ σιωπᾷς καὶ στιγμή, ποὺ πρέπει νὰ ὁμιλῇς».[26] Διότι, ἐὰν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνοικτὸν πάντοτε, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐτοποθετοῦντο θύραι· ἐὰν δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ μένῃ κλειστὸν πάντοτε, δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην φρουρᾶς. Διότι αὐτό, ποὺ μένει πάντοτε κλειστόν, διὰ ποῖον λόγον θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ τὸ φρουρῇ; Ἀλλὰ δι᾽ αὐτὸ ἀναφέρονται ἡ θύρα καὶ ἡ φρουρά, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ δύο εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. B Ἄλλος δὲ σοφὸς λέγει· «Ζυγαριὰν καὶ μέτρον παρασκεύασε διὰ τὴν γλῶσσάν σου»,[27] ἀπαιτῶν οὕτω περισσοτέραν ἀκρίβειαν, ὥστε νὰ μὴ λέγωμεν μόνον τὰ λόγια, ποὺ πρέπει νὰ λέγωμεν, ἀλλὰ νὰ τὰ λέγωμεν σταθμίζοντες αὐτὰ μὲ τὴν ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν, ὅπως θὰ ἔλεγε κανείς, καὶ ἐρευνῶντες αὐτὰ λεπτομερῶς. Διότι ἐὰν κάνωμεν αὐτό, ἐν σχέσει πρὸς τὸ χρυσάφι καὶ πρὸς ὕλην, ποὺ καταστρέφεται, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ κάνωμεν αὐτὸ ἐν σχέσει πρὸς τὰ λόγια, ὥστε σὲ τίποτε νὰ μὴ ὑστεροῦμε ἢ τίποτε περιττὸν νὰ μὴ λέγωμεν. Δι᾽ αὐτὸ καὶ κάποιος λέγει· «Μὴ ἀποφύγῃς νὰ εἴπῃς κάτι, ὅταν πρόκειται νὰ σώσῃς κάποιον».[28] Εἶδες κατάλληλον στιγμὴν διὰ νὰ εἴπῃς λόγον; Ἄλλος δὲ ὁμιλῶν περὶ τοῦ χρόνου τῆς σιωπῆς λέγει· «Ἐὰν ἔχῃς κάτι νὰ εἴπῃς, εἰπέ το· ἄλλωστε βάλε τὸ χέρι σου εἰς τὸ στόμα σου».[29] C Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει· «Αὐτός, ποὺ λέγει περιττὰ λόγια, θὰ γίνῃ μισητός».[30] Καὶ πάλιν λέγει· «Εἶναι καλλίτερος ὁ ἄνθρωπος, ποὺ κρύβει τὴν βλακεί-

26. Ἐκκλησ. 3, 7.
27. Σοφ. Σειρὰχ 28, 25.
28. Σοφ. Σειρὰχ 4, 23.
29. Σοφ. Σειρὰχ 5, 12.
30. Σοφ. Σειρὰχ 20, 8.

αν του ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ κρύβει τὴν σοφίαν του».[31] Καὶ πάλιν· «Ἄκουσες κάποιον λόγον; Ἂς πεθάνῃ αὐτὸς μέσα σου. Νὰ ἔχῃς πεποίθησιν, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ σὲ ἐκθέσῃ».[32] Καὶ πάλιν λέγει· «Ἀπὸ τὸν λόγον του θὰ πονέσῃ ὁ ἀνόητος, ὅπως πονάει ἡ γυναίκα, ποὺ γεννᾷ τὸ βρέφος».[33] Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ μέτρου λέγων· «Νὰ ὁμιλήσῃς, νέε μου, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ πράξῃς τοῦτο, μόνον δύο φοράς· ἐὰν σὲ ἐρωτήσουν, νὰ συνοψίσῃς πολλὰ πράγματα μὲ λίγα λόγια».[34] Διότι ἀπαιτεῖται πολλὴ προσοχὴ εἰς τὰς σκέψεις, ὥστε νὰ χρησιμοποιῇς τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν τῆς γλώσσης μὲ μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ προσοχήν. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος σοφὸς ἔλεγε πάλιν· «Ὑπάρχει κρίσις καὶ ἔλεγχος, ποὺ δὲν λέγεται εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν· καὶ ὑπάρχει ἄνθρωπος, ποὺ σιωπᾷ καὶ αὐτὸς ἀποδεικνύεται σοφός».[35] D Διότι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ σιωπᾷ μόνον ἢ νὰ ὁμιλῇ εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον, ἀλλὰ νὰ πράττῃ αὐτὸ μὲ πολλὴν χάριν. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὁ λόγος σας νὰ εἶναι πάντοτε χαριτόβρυτος, νόστιμος καὶ εὐχάριστος καὶ νὰ γνωρίζετε καλῶς, τί πρέπει νὰ ἀπαντᾶτε εἰς τὸν καθένα».[36] Πρέπει νὰ κατανοήσῃς, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ μέλος, μὲ τὸ ὁποῖον συνομιλοῦμεν μὲ τὸν Θεὸν καὶ μὲ τὸ ὁποῖον ἀναπέμπομεν τὴν δοξολογίαν. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέλος, μὲ τὸ ὁποῖον λαμβάνομεν τὴν φρικτὴν θυσίαν, ἤτοι τὴν θείαν εὐχαριστίαν. Οἱ πιστοὶ γνωρίζουν καλῶς τί ἐννοῶ. Δι᾽ αὐτό, αὐτὸ τὸ μέλος πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸν ἀπὸ κάθε κατηγορίαν καὶ ὕβριν καὶ αἰσχρολογίαν καὶ συκοφαντίαν· καὶ ἂν ἀκόμη κάποια βρωμερὰ σκέψις θέλῃ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ μέσα μας μὲ τὴν βίαν, E αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν πνίγωμεν μέσα μας καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήνωμεν νὰ ἐκφράζεται μὲ λόγια· καὶ ἂν κάποια μικροψυχία σὲ κάνῃ νὰ ἀποθαρρυνθῇς καὶ αὐτὴν τὴν ρίζαν πρέπει νὰ ἀποξηραίνῃς 434 A καὶ νὰ ἀσφαλίζῃς τὴν θύραν, δηλαδὴ τὸ στόμα, καὶ νὰ διατηρῇς ἄγρυπνον καὶ ἀσφαλῆ τὴν φρουράν· καὶ τὰς πονηρὰς σκέψεις νὰ μὴ ἀφήνῃς νὰ γεννῶν-

31. Σοφ. Σειρὰχ 20, 31.
32. Σοφ. Σειρὰχ 19, 10.
33. Σοφ. Σειρὰχ 19, 11.
34. Σοφ. Σειρὰχ 32(35), 7 - 8.
35. Σοφ. Σειρὰχ 20, 1. 5.
36. Κολ. 4, 6.

ται, νὰ τὰς ἀποπνίγῃς μέσα σου καὶ νὰ ξηραίνῃς τὴν ρίζαν των.

Τοιαύτην σκοπιὰν εἰς τὸ στόμα του εἶχεν ὁ Ἰώβ· δι' αὐτὸ δὲν ἔβγαλέ ποτε κανένα ἀπρεπῆ λόγον, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐσιώπα· ὅταν δὲ ἔπρεπε νὰ ὁμιλῇ εἰς τὴν γυναῖκά του ἔλεγε λόγια γεμᾶτα ἀπὸ σοφίαν. Διότι τότε μόνον πρέπει νὰ ὁμιλῇ κανείς, ὅταν τὰ λόγια εἶναι πιὸ χρήσιμα ἀπὸ τὴν σιωπήν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «οἱ ἄνθρωποι θὰ λογοδοτήσουν διὰ κάθε λόγον ἄχρηστον, ποὺ ἤθελον εἴπῃ».[37] **B** Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «ἀπὸ τὸ στόμα σας νὰ μὴ βγαίνῃ κανένας βρωμερὸς λόγος».[38] Τώρα ἄκουσε τί λέγει ἄλλος, διὰ τὸ πῶς νὰ κάνῃς αὐτὴν τὴν θύραν ἀσφαλῆ καὶ τὴν φρουρὰν ἀκριβῆ· «Κάθε ὁμιλία σου νὰ στηρίζεται εἰς τὸν νόμον τοῦ Ὑψίστου».[39] Διότι, ἐὰν διαπαιδαγωγηθῇς νὰ μὴ λέγῃς κάτι τι τὸ ἄχρηστον, ἀλλὰ πάντοτε νὰ περιφρουρῇς καὶ τὴν σκέψιν καὶ τὸ στόμα σου μὲ λόγια τῶν Θείων Γραφῶν, τότε ἡ φρουρὰ (τῆς γλώσσης σου) θὰ εἶναι πιὸ ἀσφαλὴς καὶ ἀπὸ τὸ διαμάντι. Καὶ πράγματι ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι καταστροφῆς ἐξ αἰτίας τοῦ στόματος, ὅπως ὅταν κανεὶς λέγῃ αἰσχρὰ λόγια, ὅταν λέγῃ ἀστεῖα, ὅταν ἔχῃ κενοδοξίας, ὅταν ὑπερηφανεύεται καὶ κομπορρημονῇ, σὰν τὸν Φαρισαῖον, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε φραγμὸν εἰς τὸ στόμα του, **C** ὅλα ὅσα εἶχε μέσα του τὰ ἔβγαλεν μὲ λίγα λόγια. Δι' αὐτό, καὶ σὰν οἰκία χωρὶς θύραν, δὲν κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τοῦ ἐντός του εὑρισκομένου θησαυροῦ καὶ ἀλματωδῶς ἔγινε πτωχός.

Κύτταξε, ἐπίσης, καὶ ἄλλον, ὁ ὁποῖος λόγῳ τῆς καυχήσεώς του κατεστράφη ὁμοίως. Διότι εἶπεν αὐτός, λέγει ὁ προφήτης· «Ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, θὰ τοποθετήσω τὸν θρόνον μου».[40] Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ ἔχαιρον διὰ τὰ κακὰ τῶν γειτόνων των, τώρα ἀκοῦνε· «Μπράβο, δι' ὅ,τι εἶπες, ὁ Ἰσραὴλ ἔγινεν ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη»·[41] τώρα ὅμως ἐμπαίζονται διότι ἔχουν χάσει τὸ θάρρος των καὶ λέγουν· «Καθένας, ποὺ πράττει τὸ κακόν, φαίνεται καλὸς εἰς τὰ μάτια τοῦ Κυρίου **D** καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους αὐτὸς (ὁ Κύριος) εἶναι εὐχαρι-

37. Ματθ. 12, 36.
38. Ἐφεσ. 4, 29.
39. Σοφ. Σειρὰχ 9, 15.
40. Ἡσ. 14, 13.
41. Μαλαχ. 2, 17 καὶ 3, 15.

στημένος. Καὶ ἡμεῖς θεωροῦμεν τοὺς ξένους εὐτυχεῖς καὶ προκόπτουν αὐτοί, ποὺ κάνουν ἀνομίας. Νά, αὐτὰ δὲν ἔχουν γραφῇ εἰς τὴν Βίβλον»;[42] Ἄλλοι δὲ (ἐμπαίζονται) διὰ τὸν γογγυσμόν, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· «Οὔτε νὰ γογγύζωμεν, ὅπως ἐγόγγυσαν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ ἐξολοθρευτοῦ».[43] Καὶ πότε ἐγόγγυσαν; Ὅταν ἔλεγον· «Μᾶς ἔβγαλες διὰ νὰ μᾶς φονεύσῃς εἰς τὴν ἔρημον, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπῆρχον τάφοι νὰ ταφῶμεν εἰς τὴν Αἴγυπτον».[44] Ἄλλοι δὲ δι' ἀστειότητας, ὅπως ἀκριβῶς λέγει (ἡ Γραφή)· «Ἔφαγον καὶ ἔπιον καὶ ἐσηκώθησαν νὰ ἀστειευθοῦν».[45] Ἄλλοι δὲ διὰ κακολογίας· **E** «Ὁποιοσδήποτε θέλει εἴπῃ τὸν ἀδελφόν του, ἠλίθιον, θὰ εἶναι ἔνοχος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου».[46] Καὶ ἄλλοι, πολὺ περισσότεροι ἀπὸ αὐτούς, κατεστράφησαν ἀπὸ ἄλλας αἰτίας, διότι δὲν ἐπρόσεξαν τὰ στόματά των. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ πληροφορηθῇς, ὅτι μερικοὶ κατεστράφησαν ἐξ αἰτίας τῆς σιωπῆς των εἰς ἀκατάλληλον στιγμήν, ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω. Λέγει (λοιπὸν ἡ Γραφή)· «Διότι ἐὰν δὲν συστήσῃς εἰς τὸν λαὸν (νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἁμαρτίαν), ἐκεῖνος μέν, ὁ λαός, θὰ πεθάνῃ ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας του, τὴν εὐθύνην ὅμως τοῦ θανάτου του θὰ ζητήσω ἀπὸ σένα».[47] **435 A** Ἄλλος δὲ (κατεστράφη), διότι συζητοῦσεν ἀδιακρίτως μὲ διαφόρους ἀνθρώπους καὶ διέδιδεν ὅ,τι τοῦ εἶχαν ἐμπιστευθῆ ἄλλοι. Διότι λέγει· «Μὴ δώσετε τὰ ἱερὰ πράγματα εἰς τοὺς σκύλους, οὔτε νὰ ρίξετε τὰ πολύτιμα μαργαριτάρια σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς χοίρους».[48] Ἄλλος (κατεστράφη), διότι ἐγελοῦσε· δι' αὐτὸ λέγει (ἡ Γραφή)· «Ἀλλοίμονον εἰς σᾶς, οἱ ὁποῖοι γελᾶτε· ὁπωσδήποτε θὰ κλαύσετε».[49] Εἶδες, λοιπόν, πῶς τὸ στόμα καταστρέφει; Κύτταξε ὅμως καὶ πῶς τὸ στόμα σώζει ἀπὸ τὴν ἀντίθετον συμπεριφοράν. Εἶδες τὸν Φαρισαῖον νὰ καταστρέφεται ἀπὸ αὐτὸ (τὸ στόμα); Κύτταξε τὸν τελώνην, ποὺ ἐσώθη ἀπὸ αὐτό. Εἶδες τὸν ὑπερήφανον βάρβαρον νὰ τιμωρῆται; Κύτταξε τὸν βί-

42. Μαλαχ. 2, 17 καὶ 3, 15.
43. Α' Κορ. 10, 10.
44. Ἐξόδ. 14, 11.
45. Ἐξόδ. 32, 6.
46. Ματθ. 5, 22.
47. Ἰεζ. 3, 20.
48. Ματθ. 7, 6.
49. Λουκ. 6, 25.

καιον ἄνθρωπον νὰ μετριοπαθῇ καὶ νὰ λέγῃ· «Ἐγὼ εἶμαι χῶμα καὶ στάχτη».[50] Εἶδες αὐτόν, ποὺ χαίρει μὲ τὰ κακὰ τῶν ἄλλων, νὰ κατηγορῆται καὶ νὰ τιμωρῆται; Κύτταξε αὐτόν, ποὺ συμπάσχει μὲ τοὺς ἄλλους, πῶς σώζεται. Διότι λέγει· «Σημείωσε εἰς τὰ μέτωπα τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ποὺ στενάζουν καὶ κλαῖνε».[51] **B** Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Νὰ χαίρετε μὲ αὐτοὺς ποὺ χαίρονται, καὶ νὰ κλαῖτε μὲ αὐτούς, ποὺ κλαῖνε».[52] Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἠμπορῇς, λέγει, νὰ κάνῃς τίποτε ἄλλο, θὰ προσφέρῃς πάρα πολλὰ εἰς αὐτόν, ποὺ πονάει, μὲ τὸ νὰ συμπονᾷς μαζί του. Εἶδες, πῶς αὐτός, ποὺ γελᾷ, παραδίδεται εἰς τὸν θρῆνον; Κύτταξε δὲ αὐτόν, ποὺ πενθεῖ, ὅτι ἀπολαμβάνει παρηγορίας. Διότι λέγει (ἡ Γραφή)· «Εὐτυχεῖς εἶναι αὐτοί, ποὺ πενθοῦν, διότι αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν».[53] Εἶδες, ὅτι αὐτοί, ποὺ δυσανασχετοῦν καὶ ἀποθαρρύνονται, τιμωροῦνται; Κύτταξε δέ, ὅτι σώζονται αὐτοί, ποὺ εὐχαριστοῦν (τὸν Θεόν). «Κύριε, εἶσαι εὐλογητὸς καὶ τὸ ὄνομά σου εἶναι δοξασμένον, διότι εἶσαι δίκαιος εἰς ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔκανες εἰς ἡμᾶς».[54]

Καὶ ἐν συνεχείᾳ λέγει· «Ὅλα ὅσα μᾶς ἔκανες, τὰ ἔκανες μὲ δικαίαν ἀπόφασιν».[55] **C** Ἐκεῖνοι (οἱ Ἰουδαῖοι) ἔλεγον· «Ὁποιοσδήποτε κάνει τὸ κακόν, εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὸν Κύριον».[56] Αὐτοὶ τοὐναντίον (ἔλεγον)· «Τὸ μάτι σου, Κύριε, εἶναι καθαρόν, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ κακὰ πράγματα».[57] Ἐκεῖνοι θεωροῦσαν εὐτυχεῖς τοὺς ξένους, διότι προκόπτουν ἂν καὶ διαπράττουν ἁμαρτίας. Αὐτὸς ὅμως (θεωρεῖ εὐτυχεῖς) αὐτοὺς ποὺ ἀπολαμβάνουν τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. «Εὐτυχής», λέγει, «εἶναι ὁ λαός, τοῦ ὁποίου κυρίαρχος εἶναι ὁ Θεός του».[58] Καὶ πάλιν λέγει· «Νὰ μὴ ζηλεύῃς αὐτούς, ποὺ κάνουν πονηρὰ πράγματα, οὔτε αὐτούς, ποὺ διαπράττουν ἀνομίας».[59] Εἶδες πῶς οἱ ἅγιοι ἄνδρες καὶ τοὺς ἄλλους συμβουλεύουν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι μένουν ἀμετακίνητοι εἰς τὴν πίστιν των κατὰ τὴν

50. Γεν. 18, 27.
51. Ἰεζ. 9, 4.
52. Ρωμ. 12, 15.
53. Ματθ. 5, 5.
54. Δαν. 3, 26 - 27.
55. Δαν. 3, 28.
56. Μαλαχ. 2, 17.
57. Ἀββακ. 1, 13.
58. Ψαλμ. 143, 15.
59. Ψαλμ. 36, 1.

ὥραν τῶν πειρασμῶν; Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Ἰακώβ· «Ἐὰν ὁ Κύριος μοῦ δώσῃ ψωμὶ νὰ φάγω καὶ ἔνδυμα νὰ ἐνδυθῶ».[60] **D** Ἐπίσης ὁ Ἀβραάμ· «Δὲν θὰ πάρω ἀπὸ σένα τίποτε ἀπὸ νῆμα μέχρι κορδόνι ὑποδήματος».[61] Καὶ ὅταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ διαφθαρῇ ἡ γυναῖκα καὶ ἤρχετο ἡ πεῖνα, δὲν ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ στόμα του κανένα ἀπρεπῆ λόγον. Καὶ ὅταν τὸ παιδί του εἶπε· «Πατέρα, νὰ τὰ ξύλα καὶ ἡ φωτιά· ποῦ εἶναι τὸ ἀρνί»;[62] Κύτταξε μὲ πόσην ἐπιείκειαν καὶ σοφὴν σκέψιν ἀπαντᾷ καὶ λέγει· «Παιδί μου, ὁ Θεὸς θὰ φροντίσῃ ὁ ἴδιος διὰ τὸ ἀρνί».[63] χωρὶς νὰ μεταστραφῇ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ παιδιοῦ εἴτε ἐκ τῆς φύσεως εἴτε ἐκ τῆς συμπαθείας, γνωρίζων μόνος αὐτὸς τὰ συντελούμενα, ὅταν μάλιστα φυσικὸν ἦτο νὰ ἀνάβῃ σφοδρότερα ὁ πόθος του διὰ τὸ παιδί του. Διὰ νὰ μὴ εἴπῃ δὲ κανείς, ὅτι δὲν ἐλυπήθη, ἐπειδὴ ἐσέβετο ἄλλους, **E** ἀφοῦ ἐχωρίσθη ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἦτο μόνος του, ἔδειξε τὴν ἔντασιν τῆς σοφῆς του σκέψεως.

Εἶδες αὐτούς, ποὺ τιμωροῦνται, διότι γελοῦν; Κύτταξε τώρα αὐτούς, ποὺ σώζονται μὲ θρήνους καὶ νηστείας, ἀφοῦ λάβῃς ὑπ' ὄψιν σου τοὺς Νινευΐτας.[64] Εἶδες αὐτούς, ποὺ τιμωροῦνται διὰ τὰς κακολογίας; Κύτταξε αὐτούς, ποὺ ἀμείβονται διὰ τὰ καλὰ των λόγια. «Εὐλογημένος ἂς εἶναι αὐτός, ποὺ σὲ εὐλογεῖ, 436 **A** καὶ καταραμένος αὐτός, ποὺ σὲ καταριέται».[65] «Νὰ εὐλογῆτε αὐτούς, ποὺ σᾶς καταδιώκουν· νὰ προσεύχεσθε δι' αὐτούς, ποὺ σᾶς ὑβρίζουν καὶ σᾶς προκαλοῦν, διὰ νὰ ὁμοιάσετε πρὸς τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον».[66]

Βλέπεις, ὅτι (τὸ στόμα) δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς κλεισμένον, οὔτε πάντοτε ἀνοικτόν, ἀλλὰ νὰ γνωρίζῃ πότε πρέπει νὰ κλείνῃ καὶ πότε νὰ ἀνοίγῃ. Αὐτὰ γνωρίζων καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε· «Βάλε, Κύριε, φρουρὰν εἰς τὸ στόμα μου καὶ θύραν, ποὺ νὰ συγκρατῇ τὰ χείλη μου» (στίχ. 3). Ποία θὰ ἦτο φρουρὰ ἄλλη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σκέψιν, ἡ ὁποία μὲ αὐστηρότητα νὰ ἀγρυπνῇ, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν της τὴν φωτιάν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ κα-

60. Γεν. 28, 20.
61. Γεν. 14, 23.
62. Γεν. 22, 7.
63. Γεν. 22, 8.
64. Ἰων. 3.
65. Ἀριθμ. 24, 9.
66. Ματθ. 5, 44 - 45.

τακαύση αὐτούς, ποὺ χρησιμοποιοῦν τὸ στόμα ἀσκόπως; Αὐτὴν τὴν σκέψιν βάλε θυρωρὸν καὶ φρουρόν, νὰ ἀπειλῇ τὴν συνείδησιν **B** καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἀνοίξῃ αὐτὴν τὴν θύραν εἰς ἀκατάλληλον καιρόν, ἀλλ' εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ θὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν ὠφέλειαν καὶ μυριάδας ἀγαθῶν. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος ἔλεγε· «Νὰ θυμᾶσαι πάντοτε τὰ γηρατειά σου καὶ ποτὲ δὲν θὰ διαπράξῃς ἁμαρτίαν».[67] Εἶδες πῶς καὶ αὐτὸς (ὁ σοφὸς) αὐτὴν τὴν σκέψιν ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν; Ἐγὼ δὲ τὴν ἐθεώρησα ἀκόμη φοβερωτέραν, τοποθετήσας αὐτὴν ὄχι μόνον μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον, ἀφοῦ εἶπα νὰ τὴν ἔχωμεν μαζί μας. Ἂν δὲ αὐτὸ συμβαίνῃ, κανένα κακὸν δὲν θὰ γεννηθῇ εἰς τὴν σκέψιν. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸ καὶ ἄλλον σοφὸν φέρε εἰς ἐπιβεβαίωσιν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος (σοφὸς) λέγει, ὅτι θὰ λογοδοτήσῃς διὰ κάθε βρωμερὸν λόγον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως.[68] Λάβε δὲ ὑπ' ὄψιν σου, ὅτι καὶ ὁ θάνατος διὰ τοῦ στόματος εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἄνθρωπον. **C** Διότι ἐὰν δὲν συζητοῦσεν ἡ γυναίκα μὲ τὸν ὄφιν γύρω ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἐσυζητήθησαν καὶ ἐὰν δὲν ἐδέχετο τὰ λόγια, δὲν ὑφίστατο τὴν φθορὰν καὶ δὲν θὰ ἔδινε εἰς τὸν ἄνδρα καὶ ὁ ἄνδρας δὲν θὰ ἔτρωγε. Καί, λέγων αὐτά, δὲν κατηγορῶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ στόμα. Πρὸς Θεοῦ! Ὅ,τι κατηγορῶ, εἶναι ἡ ἄκαιρη χρῆσις αὐτῶν ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν τῆς σκέψεως. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλος τρόπος καταστροφῆς, ποὺ συμβαίνει μὲ τὸ στόμα· ὅταν δηλαδὴ δίδωνται φιλήματα μιαρὰ καὶ ἀκάθαρτα, δόλια καὶ ὕπουλα. Καὶ εἰς αὐτὰ νὰ θέτῃς φραγμόν. Τέτοιο ἦτο τὸ φίλημα τοῦ Ἰούδα, γεμᾶτο δολιότητα. Τὸ φίλημα τοῦ Παύλου ὅμως δὲν εἶναι τέτοιο, ὅταν μᾶς προέτρεψε νὰ φιλοῦμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, λέγων· «Νὰ ἀσπάζεσθε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ τὸ φιλὶ τῆς ἁγιότητος».[69] ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἦτο φιλὶ προδοσίας καὶ τὸ φιλὶ τοῦ Δαβὶδ πρὸς τὸν Ἰωανάθαν, **D** ἀλλ' ἦτο ἅγιον καὶ σεμνὸν καὶ γεμᾶτο ἀπὸ εἰλικρινῆ ἀγάπην.[70] Τέτοιο δὲ ἦτο καὶ τὸ φιλὶ αὐτῶν, ποὺ ἔπεσαν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ Παύλου καὶ τὸν καταφιλοῦσαν.[71] Δι' αὐτὸ λέγει· «Κύριε, θάλε

67. Σοφ. Σειρὰχ 7, 40.
68. Ματθ. 12, 36.
69. Β' Κορ. 13, 12.
70. Α' Βασ. 20, 41.
71. Πράξ. 20, 37.

φρουρὰ εἰς τὸ στόμα μου καὶ θύραν»· καὶ ὄχι ἁπλῶς «θύραν», ἀλλὰ προσέθεσε «περιοχῆς», ὥστε νὰ ἐγκλείῃ τὰ πάντα καὶ νὰ τὰ διασφαλίζῃ. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλος τρόπος καταστροφῆς μὲ τὴν γλῶσσαν· ἤτοι ὅταν λέγῃ κανείς· διατί συμβαίνει αὐτό; πρὸς τί τοῦτο ἔγινε; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον αὐτῶν, ποὺ ὁμιλοῦν τόσον ἀπερίσκεπτα λέγει· «Λοιπόν, ἄνθρωπε, ποῖος εἶσαι σύ, ποὺ ἀπαντᾷς καὶ ἀντιλέγεις εἰς τὸν Θεόν»;[72] **E** Καὶ δὲν πρέπει νὰ φυλάττωμεν μόνον τὸ στόμα, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὸ στόμα τὴν σκέψιν. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος ἔλεγε· «Ποῖος θὰ μαστιγώσῃ τὴν σκέψιν μου, διὰ νὰ μὴ λυπηθοῦν αἱ μάστιγες διὰ τὰ σφάλματά μου».[73] Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ζητεῖ νὰ πνίξῃ μέσα μας αὐτοὺς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς λέγων· «Αὐτός, ποὺ βλέπει μὲ ἐπιθυμίαν μίαν γυναῖκα, ἤδη διέπραξε μοιχείαν μὲ αὐτήν».[74] Βλέπεις, πῶς δὲν ἐπιτρέπει (ὁ Χριστὸς) αὐτοὺς (τοὺς λογισμοὺς) νὰ φυτρώσουν, οὔτε νὰ ἐμφανισθοῦν οὔτε ἡ ἐπιθυμία, οὔτε ἡ ὀργή; 437 **A** Διότι λέγει, «ὅτι καὶ αὐτός, ποὺ θυμώνει ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, θὰ εἶναι καταδικασμένος διὰ τὴν γέενναν τοῦ πυρός».[75] Δὲν εἶναι δὲ μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ μὴ λέγῃ πολλὰ κανεὶς χάριν ἀσφαλείας. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ἀπὸ τὰ πολλὰ λόγια δὲν θὰ ἀποφύγῃς τὴν ἁμαρτίαν· αὐτὸς δέ, ποὺ συγκρατεῖ τὰ χείλη του, θὰ ἀποδειχθῇ σώφρων».[76]

«Μὴ ἐπιτρέπῃς εἰς τὴν καρδίαν σου νὰ στρέφεται εἰς πονηρὰ λόγια, ὥστε κατόπιν νὰ προβάλλῃ προφάσεις καὶ δικαιολογίας πονηράς» (στίχ. 4). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Μὴ στρέψῃς τὴν καρδίαν μου εἰς πονηρὰ λόγια, ὥστε νὰ συλλαμβάνῃ παρανόμους σκέψεις». Διὰ ποῖον λόγον ὁ ψαλμῳδὸς ἀντιστρέφει τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀφοῦ προηγουμένως ὡμίλησε περὶ τοῦ στόματος, τώρα ὁμιλεῖ περὶ τῆς καρδίας; Οὔτε ἀσκόπως, οὔτε τυχαίως κάνει αὐτό. **B** Ἐνταῦθα συμβαίνει, ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ μὲ τοὺς φυλακισμένους, ποὺ θέλουν νὰ δραπετεύσουν· οἱ ἔχοντες ὡς ἔργον τὴν ἐπίβλεψίν των θεωροῦν ὡς πρώτιστον ἔργον των νὰ καταλάβουν ἐκ τῶν προτέρων τὰς πόρτας τῆς φυλακῆς καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν

72. Ρωμ. 9, 20.
73. Σοφ. Σειρὰχ 23, 2.
74. Ματθ. 5, 28.
75. Ματθ. 5, 22.
76. Παροιμ. 10, 19.

κατεύθυνσιν ὅλοι στρέφουν τὴν προσοχήν των καὶ ὅταν ἐπιτύχουν αὐτό, τότε τὰ ὑπόλοιπα εὔκολα διορθώνονται. Ἔτσι καὶ ὁ ψαλμῳδὸς κάνει ἐδῶ καὶ μὲ ὅσα συμβουλεύει εἶναι σὰν νὰ λέγῃ· νὰ διαφυλάττωνται κλεισταὶ αἱ θύραι καὶ αἱ πονηραὶ σκέψεις γρήγορα θὰ ὑποταχθοῦν. Δι' αὐτὸ οὔτε ἐξ ἀρχῆς ἐπιτρέπει αὐτοὺς (τοὺς λογισμοὺς) νὰ εἰσέλθουν ἀπὸ ἔξω καὶ ξερριζώνει τὴν πονηρὰν ρίζαν λέγων· «Μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς τὴν καρδίαν μου νὰ στραφῇ εἰς πονηρὰ λόγια». C Ὄχι, ὅτι ὁ Θεὸς παρεκκλίνει· ἀλλοίμονον· ἀλλ' ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἑξῆς: μὴ ἀφήσῃς (τὴν καρδίαν) νὰ στραφῇ οὔτε νὰ ἐπιτρέψῃς νὰ ἐκτραπῇ εἰς πονηρὰς σκέψεις. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν καρδίαν, πηγάζει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία.

Ποῖα εἶναι ὅμως τὰ λόγια τὰ πονηρά; Πολλὰ καὶ διάφορα. Διότι καὶ αὐτοί, ποὺ ἐπινοοῦν τὰς διαβολάς, καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ συκοφαντοῦν τὸν Θεόν, καὶ αὐτοί, ποὺ ἀποστρέφονται τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπιδιώκουν τὴν κακίαν καὶ τὰ λόγια ποὺ εὐχαρίστως λέγονται γύρω ἀπὸ διεστραμμένας διδασκαλίας καὶ γύρω ἀπὸ τὸν ἔκλυτον καὶ ἀνήθικον βίον καὶ τὰ παρόμοια, ὅλα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ μεγάλην κακίαν· ὅπως δὲ ἀκριβῶς ὑπάρχουν σκέψεις καὶ λόγια πονηρά, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ σκέψεις καὶ λόγια ποὺ χαρίζουν ζωήν. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ μαθηταὶ ἔλεγον εἰς τὸν Χριστόν· «Σὺ ἔχεις λόγια, τὰ ὁποῖα χαρίζουν αἰώνιον ζωὴν· καὶ εἰς ποῖον νὰ πᾶμε»;[77] D Λέγονται δὲ λόγια ζωῆς αὐτά, ποὺ προσφέρουν ζωήν· λέγονται δὲ καὶ λόγια σωτηρίας αὐτά, ποὺ ἐξασφαλίζουν σωτηρίαν. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς λέγει· «Μὴ ἀποφύγῃς νὰ εἴπῃς λόγον, ὅταν πρόκειται νὰ σώσῃς κάποιον».[78] Λόγια δὲ πονηρίας εἶναι αὐτά, ποὺ καθιστοῦν πονηροὺς καὶ κακοὺς αὐτούς, ποὺ τὰ λέγουν. Ὅπως δὲ ἀκριβῶς ὑπάρχουν ἄνεμοι μολυσμένοι καὶ φορεῖς ἀσθενειῶν, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ παρόμοια λόγια. Καὶ ὅ,τι προξενοῦν εἰς τὸ σῶμα οἱ ἄνεμοι αὐτοί, τὸ ἴδιον προξενοῦν καὶ τὰ λόγια εἰς τὴν ψυχήν, ποὺ τὰ δέχεται. Μὲ ὅσα λοιπὸν ὁ ψαλμῳδὸς ἀνέφερε, τοῦτο εὔχεται καὶ λέγει· μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς τὴν καρδίαν μου νὰ δεχθῇ τέτοια λόγια καὶ E μὴ ἀφήσῃς νὰ στραφῇ πρὸς αὐτά. Εἶδες, πῶς ὁ ψαλμῳδὸς τονι-

77. Ἰωάν. 6, 69.
78. Σοφ. Σειρὰχ 4, 23.

ζει τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι πονηρὰ ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ δέχεται τὴν πονηρίαν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ὀκνηρίας;

«Διὰ νὰ προφασίζεται πονηρὰς δικαιολογίας». Αὐτὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἡ ὁδὸς τῆς καταστροφῆς. 438 A Ὅταν ἢ ἡ ἰδία ἡ ἁμαρτωλὴ ψυχὴ ἀποβάλλῃ τὸν φόβον καὶ ἐπινοῇ δικαιολογίας τῆς ὀκνηρίας ἢ καὶ ὅταν, ἀφοῦ κάποιος ἁμαρτήσῃ διὰ τῆς μοιχείας, κάποιος ἄλλος θέλῃ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς ἐνοχῆς του καὶ τὴν μετάνοιαν καὶ τοῦ λέγῃ «μήπως σὺ εἶσαι ὁ αἴτιος; αἰτία εἶναι ἡ ἐπιθυμία». Εἶναι πράγματι κακὸν πρᾶγμα ἡ ἁμαρτία· ὅ,τι ὅμως τὴν καθιστᾷ χειροτέρα εἶναι τὸ νὰ ἀρνῆται κανεὶς τὴν ἁμαρτίαν, ὅταν πιὰ τὴν ἔχῃ διαπράξῃ. Αὐτὴ δὲ ἡ ἄρνησις τῆς ἁμαρτίας εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ὅπλον τοῦ διαβόλου. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τοὺς πρωτοπλάστους.[79] Διότι, ἐνῷ ὁ Ἀδὰμ ἔπρεπε νὰ ὁμολογήσῃ τὰ σφάλματά του, αὐτὸς μεταφέρει τὴν αἰτίαν εἰς τὴν ἄλλην (τὴν Εὔαν) καὶ αὐτὴ πάλιν εἰς τὸν διάβολον. Αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ εἴπουν «ἁμαρτήσαμε, διεπράξαμεν ἀνομίαν»· αὐτοὶ ὅμως ὄχι μόνον δὲν ὁμολογοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐπινοοῦν ἀπολογίαν. B Διότι ὁ διάβολος, γνωρίζων, ὅτι ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας ἀποτελεῖ συγχώρησιν αὐτῆς, πείθει τὴν ψυχὴν νὰ ἐντρέπεται. Σύ, ὅμως, ἀγαπητέ, ὅταν ἁμαρτήσῃς, εἰπὲ ὅτι «ἁμάρτησα»· ἀπὸ αὐτὴν δὲ τὴν ἀπολογίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ δίκαιον. Ἔτσι κάνεις τὸν Θεὸν εὔσπλαγχνον ἀπέναντί σου· καὶ συγχρόνως κάνεις τὸν ἑαυτόν σου πιὸ ἀπρόθυμον νὰ πέσῃ πάλιν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα. Ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ ζητῇς ἀνυπάρκτους δικαιολογίας καὶ νὰ ἀπαλλάσσῃς τὴν ψυχήν σου ἀπὸ τὸν φόβον, τότε κάνεις αὐτὴν περισσότερον πρόθυμον εἰς τὸ νὰ πέσῃ πάλιν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα καὶ συγχρόνως προκαλεῖς ζωηρότερον τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ ἀδιάντροπος δικαιολογία δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ κανένα ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλούς. Καὶ πράγματι ὁ φονεὺς ρίχνει τὴν εὐθύνην εἰς τὸν θυμόν, C ὁ κλέπτης εἰς τὴν πτωχείαν, ὁ μοιχὸς εἰς τὸ πάθος τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἄλλος εἰς τὴν ἐξουσίαν· ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶναι παράλογοι δικαιολογίαι, αἱ ὁποῖαι καμμίαν λογικὴν ἀπολογίαν δὲν προσφέρουν. Διότι δὲν εἶναι αὐτά, ποὺ κάνουν τὰς ἁμαρτίας, ἀλλ' αἱ διαθέσεις καὶ γνῶμαι αὐτῶν, ποὺ ἁμαρτά-

79. Γεν. Κεφ. 3.

νουν. Ὅτι δὲ αὐταὶ αἱ διαθέσεις ἐπιτελοῦν τὰς ἁμαρτίας, θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ φανερώσω διὰ τῶν ἑπομένων. Ὅταν, δηλαδή, παρουσιάζεται ἄλλος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ζῇ μὲ τὴν πτωχείαν καὶ ἔχῃ ἐπιθυμίας καὶ ὑπόκειται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως, ὅμως δὲν κάνει αὐτὰς τὰς ἁμαρτίας, αὐτοὶ ποὺ ἁμαρτάνουν, ποίαν ἀπολογίαν θὰ προβάλουν; Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ὀρθῶς εἶπε τὰ ἑξῆς· «Ποῖος θὰ μαστιγώσῃ τὴν σκέψιν μου, D ὥστε νὰ μὴ λυπηθοῦν αἱ μάστιγες τὰ σφάλματά μου»;[80] Κύτταξε τὸν Δαβίδ, ποὺ δὲν δικαιολογεῖται, ὅταν ἡμάρτησεν, ἀλλ' εἶπεν «Ἡμάρτησα εἰς τὸν Κύριον».[81] Ἂν καὶ οὗτος ἠδύνατο νὰ εἴπῃ· «Διατί ἐγυμνώθη ἡ γυναίκα; διατί ἐλούσθη ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μου»; Ἐγνώριζεν ὅμως, ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἀνόητος δικαιολογία· καὶ δι' αὐτὸ ἀπελογήθη κατὰ τρόπον σαφῆ, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «Ἡμάρτησα». Ὁ Σαοὺλ ὅμως δὲν ἔκανε τὸ ἴδιον, ἀλλ' ἐνῷ κατηγορεῖτο διὰ τὴν ἐγγαστρίμυθον ἔλεγεν· «Ἐγὼ θλίβομαι καὶ οἱ ἀλλοεθνεῖς πολεμοῦν ἐναντίον μου».[82] Δι' αὐτὸ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐτιμωρεῖτο. Διότι ἔπρεπε νὰ εἴπῃ· «Ἡμάρτησα καὶ ἔπραξα ἀνομίαν»· αὐτὸς ὅμως δὲν εἶπεν αὐτό, ἀλλὰ περιεφέρετο ζητῶν παραλόγους δικαιολογίας.

E «Μαζὶ μὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι διαπράττουν τὴν ἀνομίαν». Αὐτὸ προσέθεσε διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, τῶν ἀνόμων, εἶναι ἴδιον τὸ νὰ δικαιολογοῦνται καὶ νὰ ἀναισχυντοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Δαβὶδ ἀντὶ νὰ τονίζῃ τὴν ἀρετὴν προβάλλει αὐτό, δηλαδὴ τὸ νὰ ἀποφεύγῃ κανεὶς τὰς τοιαύτας σκέψεις, μᾶλλον δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σημείου ἀρχίζει ὅλον τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν λέγων· 439 A «Εὐτυχὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποὺ δὲν ἐπῆγε εἰς συμβούλιον ἀσεβῶν ἀνθρώπων καὶ δὲν ἐβάδισεν εἰς δρόμον, ποὺ βαδίζουν οἱ ἁμαρτωλοί, καὶ δὲν παρευρέθη εἰς τόπον, ὅπου συγκεντρώνονται οἱ φθοροποιοί».[83] Δι' αὐτὸ δὲ τὸ γεγονὸς βλέπεις αὐτὸν πάντοτε νὰ ἔχῃ ὀρθὴν κρίσιν διὰ τὰ ἁμαρτήματα. Ὅταν δὲ ἠρίθμησε τὸν λαὸν ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἡμάρτησα καὶ ἐγώ, ὁ ποιμήν, ἔκανα τὸ κακόν».[84] Δὲν εἶπε· «Τί σημαίνει, ἐὰν

80. Σοφ. Σειρὰχ 23, 2.
81. Β' Βασιλ. 12, 13.
82. Α' Βασ. 28, 15 καὶ 7.
83. Ψαλμ. 1, 1.
84. Β' Βασ. 24, 17

ἠρίθμησα (τὸν λαὸν)», ἀλλὰ τοὐναντίον καταδικάζει τὸν ἑαυτόν του, δι' αὐτὸ καὶ συγχωρεῖται. Διότι τίποτε δὲν κάνει τόσον εὔσπλαγχνον τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ ὁμολογῇ καὶ παραδέχεται κανεὶς τὰς ἁμαρτίας του. Αὐτὸ δὲ ἤθελε συμβῇ, ὅταν κανεὶς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰς συναθροίσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποβάλλουν τὸν φόβον, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ ρίπτουν (τοὺς ἀνθρώπους) εἰς ὀκνηρίαν. Δι' αὐτὸ τόσον ὁ Παῦλος ὅσον καὶ ὁ Ἱερεμίας ὁμιλοῦν ἐκτενῶς περὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, B ὅταν καὶ οἱ δύο προτρέπουν νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ὀκνηρούς. Καὶ ὁ Ἰὼβ δὲ εἰς τὰς ἰδιότητας τῆς ἀρετῆς προσθέτει καὶ αὐτὸ λέγων· «Ἐὰν ἐβάδιζα μαζὶ μὲ ἀνθρώπους ἀπατεῶνας»![85] Αὐτὸς δὲ τονίζει τὸ γεγονός, ὅτι οὔτε ἐκάθισε μὲ παρομοίους ἀνθρώπους, λέγων· «Δὲν παρευρέθην εἰς συνάθροισιν ἀνθρώπων, ποὺ παίζουν καὶ ἀστειεύονται».[86] Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἐπιτρέπει νὰ συντρώγῃ κανεὶς μαζὶ μὲ πονηροὺς ἀνθρώπους, οὔτε καὶ ἁπλῶς νὰ συναναστρέφεται λέγων· «Ἐὰν κάποιος δὲν συμμορφώνεται μὲ τὰς ἐν τῇ ἐπιστολῇ συστάσεις μας, αὐτὸν νὰ τὸν σημειώνετε καὶ νὰ μὴ τὸν συναναστρέφεσθε».[87] «Καὶ δὲν θὰ συναναστραφῶ μὲ τοὺς ἐκλεκτούς των». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Οὔτε θὰ φάγω μαζί των τὰ εὔγευστα φαγητά των». C Καὶ ἄλλος λέγει· «Οὔτε νὰ συγκατοικήσω εἰς τὰς εὐχαρίστους διαμονάς των». Ὁ ψαλμῳδὸς ἐνταῦθα ὑπενθυμίζει τὴν ἀποστολικὴν ἐντολήν, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ κανεὶς καὶ τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὰ φαγητά· ὅπου μάλιστα αὐξάνουν αἱ ἁμαρτωλαὶ συνήθειαι, ἐκεῖ γίνεται μεγαλυτέρα ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσυδοσία.

Δὲν εἶναι δὲ μικρὰ ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς καὶ οὔτε μικρὸς τρόπος διορθώσεως τὸ ν' ἀποφεύγωμε τὰ τοιαῦτα συμπόσια καὶ τὰς συγκεντρώσεις· καὶ οὔτε τὴν φιλίαν νὰ ἐντρεπώμεθα (ὑπολογίζωμεν), οὔτε, ὑποτασσόμενοι εἰς τὰς ὀρέξεις τῆς κοιλίας, νὰ παραλύωμεν τὸν ζῆλον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ θαρραλέον φρόνημα τῆς φιλοσόφου σκέψεως. Ἔτσι πολλοί, ποὺ ἐσεβάσθησαν (ὑπελόγισαν) τὴν φιλίαν, κατρακύλησαν εἰς τὸ ναυάγιον τῆς μέ-

85. Ἰὼβ 31, 5.
86. Ψαλμ. 25, 4.
87. Β' Θεσσ. 3, 14.

θης, ἔγιναν αἰχμάλωτοι τῆς πορνείας καὶ ἄναψαν τὴν φωτιὰν τῆς ἡδονῆς, **D** μὲ τὸ νὰ ἐπιδιώξουν συμπόσια καὶ θέατρα, ποὺ ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ παρανομίαν. Αὐτὸ δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ ὁ ψαλμῳδὸς δεικνύει, ὅτι ἔκανε ὁ ἴδιος, ὥστε οὔτε νὰ συμμετάσχῃ εἰς μίαν τοιαύτην τράπεζαν.

«Ὁ δίκαιος θὰ μὲ τιμωρήσῃ μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ θὰ μὲ ἐλέγξῃ· ὅμως τὸ λάδι ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου ἂς μὴ λιπάνῃ τὸ κεφάλι μου» (στίχ. 5). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἂς μὲ ἐλεήσῃ ὁ δίκαιος μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ ἂς μὲ ἐλέγξῃ». Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὰ μορφὴ ἀρετῆς, μαζὶ μὲ τὴν προηγουμένην, ἤτοι τὸ νὰ μὴ ἀποφεύγῃ κανεὶς τὰς ἐπιπλήξεις, οὔτε τὰς ἐπιτιμήσεις, ποὺ γίνονται ἀπὸ δικαίους ἀνθρώπους. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἑξῆς· ὁ ψαλμῳδὸς λέγει· «Ἂς μὴ μετέχω ποτὲ τῶν συναθροίσεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι συζητοῦν εὐχάριστα πράγματα μὲ σκοπὸν νὰ βλάψουν· θὰ προτιμοῦσα ὅμως ἐκείνους, ποὺ εἶναι αὐστηροὶ καὶ ζητοῦν νὰ ἐπανορθώσουν τοὺς ἁμαρτωλούς, αὐτούς, ποὺ ἐλέγχουν **E** καὶ φέρουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὰ σφάλματα καὶ θέτουν ἐπιτίμια μὲ σκοπὸν τὴν μετάνοιαν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἡ προσπάθειά της νὰ διορθώνῃ τὰς πληγὰς τῆς ἁμαρτίας. «Λάδι δέ», λέγει, «ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ἂς μὴ λούσῃ τὸ κεφάλι μου». Εἶδες ἄνθρωπον, ποὺ εἶναι συγκροτημένος καὶ ὁλοκληρωμένος μὲ τὴν ἀρετήν; Αὐτὸς ἀνέχεται μετ' εὐχαριστήσεως ἀκόμη καὶ τὰς ἐπιπλήξεις τῶν δικαίων ἀνθρώπων, ἐνῷ ἀποστρέφεται ἀκόμη καὶ τὰ χαριτόβρυτα λόγια τῶν παρανόμων. Διατί ὅμως; Διότι ἐκεῖνοι (οἱ παράνομοι) ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην των πολλὰς φορὰς κατέστρεψαν· αὐτοὶ ὅμως (οἱ δίκαιοι) μὲ τὰς ἐπιπλήξεις των καὶ τὴν αὐστηρότητά των διώρθωσαν (τοὺς ἀνθρώπους). **440 A** Καὶ μὲ τὴν ἐπίπληξιν τῶν δικαίων συνυπάρχει μαζὶ καὶ ἡ εὐσπλαγχνία, εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν ὅμως τῶν παρανόμων (φωλιάζει) ὁ θάνατος. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος εἶπεν· «Εἶναι πιὸ ἀξιόπιστα τὰ ἐκ τῶν φίλων προκαλούμενα τραύματα ἀπὸ τὰ πρόθυμα φιλήματα τῶν ἐχθρῶν».[88] Καὶ κύτταξε, πῶς ἐδῶ ὑπενθυμίζει τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν· «Νὰ ἐλέγξῃς, νὰ ἐπιπλήξῃς, νὰ προτρέψῃς».[89] Τέτοιος, λοιπόν,

88. Παροιμ. 27, 6.
89. Β' Τιμ. 4, 2.

εἶναι ὁ ἔλεγχος τῶν ἁγίων. Τὸ ἴδιον πρᾶγμα κάνουν καὶ οἱ ἰατροί. Δὲν κάνουν μόνον ἐγχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ ἐπουλώνουν τὰ τραύματα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστός, ζητῶν νὰ γίνεται ὁ ἔλεγχος εὐπρόσδεκτος, δὲν ἐπιτρέπει νὰ λαμβάνῃ δημοσιότητα ἐκ τῶν προτέρων ὁ ἔλεγχος, καὶ λέγει· «Πήγαινε, νὰ ἐλέγξῃς αὐτὸν (τὸν ἀδελφὸν) κρυφά, δηλαδὴ νὰ εἶσθε μόνοι, σὺ καὶ αὐτός».[90] **B** Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος, ἀσκῶν τὸν ἔλεγχον μὲ εὐσπλαγχνίαν· καὶ ἄλλοτε μὲν ἔλεγε· «Ὦ ἀνόητοι Γαλάται»·[91] ἄλλοτε δέ· «Παιδιά μου, διὰ τὰ ὁποῖα πάλιν πονῶ».[92] Διότι αὐτός, ποὺ ἐλέγχει, πρέπει νὰ ἐπινοῇ πολλὰ μέσα, ὥστε ὁ ἔλεγχος νὰ γίνεται εὐπρόσδεκτος, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι πολὺ συνετὸς αὐτός, ποὺ προτείνει τὸ φάρμακον τῆς θεραπείας· θὰ ἔλεγα, ὅτι αὐτός, ποὺ ἐλέγχει πρέπει νὰ εἶναι περισσότερον συνετὸς ἀπὸ αὐτὸν ποὺ χειρουργεῖ τὸ σῶμα. Διατί; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐλέγχου ἄλλος εἶναι ὁ ἀνοίγων τὴν πληγὴν καὶ ἄλλος ὁ ὑποφέρων τὸν πόνον· εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ σώματος εἶναι τὸ ἴδιον πρόσωπον, ποὺ χειρουργεῖται καὶ ποὺ ὑποφέρει τὸν πόνον. «Λάδι ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ἂς μὴ λούσῃ τὸ κεφάλι μου». Τί σημαίνει αὐτό; **C** Ἐκεῖνος, λέγει, ποὺ λέγει εὐχάριστα λόγια, δὲν ζητεῖ τὸ ὠφέλιμον δι' αὐτὸν ποὺ ἀκούει, ἀλλὰ τὸ ἰδικόν του, ὥστε νὰ εἶναι εὐχάριστος καὶ ἀγαπητός· αὐτὸς δέ, ποὺ ἐλέγχει, ἀντὶ τοῦ ἰδικοῦ του συμφέροντος, ἀποβλέπει εἰς τὸ συμφέρον τοῦ ἄλλου. Ὥστε διαφέρουν μεταξύ των καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον κυρίως. Ἐὰν δὲ πρέπῃ νὰ ἀποστρεφώμεθα τοὺς πονηρούς, ἔστω καὶ ὅταν μᾶς ἐλεοῦν, πότε πρέπει νὰ τοὺς πλησιάζωμεν; Ποτέ. Ὥστε, ἔστω καὶ ἂν προσφέρουν χρήματα καὶ ὑπόσχωνται ἀπολαύσεις καὶ τιμάς, νὰ τοὺς ἀποκρούωμεν καὶ νὰ τοὺς ἀποφεύγωμεν· τοὐναντίον νὰ ζητοῦμεν τὸν δίκαιον, ἔστω καὶ ἂν μᾶς ἐμπαίζῃ μὲ τὰ λόγια καὶ ἂν μᾶς ἐπιπλήττῃ· διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἀγαπᾷ.

«Διότι ἀκόμη καὶ ἡ προσευχή μου, ἤτοι ἡ ἐπιθυμία μου, θὰ ἦτο πρὸς τὰς πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας αὐτοὶ ἀρέσκονται». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἀκόμη καὶ ἡ προσευχή μου εἶναι μέσα εἰς τὰς κακίας των». **D** Καὶ ἄλλος

90. Ματθ. 18, 15.
91. Γαλ. 3, 1.
92. Γαλ. 4, 19.

λέγει· «Διότι ἀκόμη καὶ ἡ προσευχή μου εἶναι εἰς τὰς πονηρὰς πράξεις των». Ὁ ψαλμῳδὸς ἄλλα μὲν ἐζήτησε, ἄλλα δὲ προσφέρει ἀφ᾽ ἑαυτοῦ· δι᾽ αὐτοῦ δὲ φανερώνει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχουν αὐτοὶ πεποίθησιν μόνον εἰς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ πίπτουν καὶ νὰ κοιμῶνται, ἀλλὰ νὰ προσφέρουν καὶ τὴν ἰδικήν των συμβολήν. Τί λοιπὸν αὐτὸς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ προσφέρει; Δὲν δίδει πρόβατα καὶ βόδια καὶ χρήματα, ἀλλὰ προσφέρει τὴν ἐπιείκειαν τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τὸ νὰ ἀποστρέφεται μὲ δύναμιν πολλὴν τὴν πονηρίαν αὐτῶν. Ὄχι μόνον, λέγει, θὰ ἀποφύγω ὅ,τι εἶναι εὐχάριστον εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ βλαβερὸν εἰς ἐμέ, οὔτε θὰ προτιμήσω τὴν ἐπίπληξιν αὐτῶν, **E** ἀλλὰ καὶ θὰ ἀντιστῶ εἰς τὰς ἐπιθυμίας των· τόσον δὲ θὰ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ προτιμήσω τὴν εὐσπλαγχνίαν ἐκείνων, ὥστε θὰ προσεύχωμαι καὶ κατ᾽ ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ποὺ αὐτοὶ ἐπιθυμοῦν. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ «ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν».

«Οἱ κριταί των, οἱ ἰσχυροί των, κατεστράφησαν καὶ ἠφανίσθησαν σὰν τὴν πέτρα εἰς τὴν θάλασσαν» (στίχ. 6). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Θὰ σπάσουν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν». Ἐδῶ φανερώνει ὁ ψαλμῳδὸς τὸ εὐάλωτον τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸ ἀπόκρημνον ἔδαφος τῆς κακίας. 441 **A** Αὐτοί, λέγει, οἱ δυνάσται οἱ ἄγοντες καὶ φέροντες τὰ πάντα, κατεστράφησαν. Καὶ δὲν εἶπεν «κατεστράφησαν» ἀλλὰ «κατεβροχθίσθησαν» δηλῶν, ὅτι ἔτσι κατεστράφησαν, ὥστε οὔτε τὰ ἴχνη των δὲν ἐφαίνοντο, πρᾶγμα ποὺ ὁ ψαλμῳδὸς λέγει καὶ διὰ τὸν ἀσεβῆ, ὅτι δηλαδή· «Ἐπέρασα νὰ τὸν ἴδω καὶ ἰδοὺ δὲν ὑπῆρχε· καὶ τὸν ἐζήτησα καὶ δὲν εὑρέθη ὁ τόπος του».[93] Τί σημαίνει τὸ «ἐχόμενα»; Πλησίον. Ἡ ἔννοια τῶν λόγων του εἶναι ἡ ἑξῆς: ὅπως ἀκριβῶς κάποια πέτρα, ποὺ ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν, δὲν ἤθελε πιὰ φανῇ, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὰ εὐήμερα πράγματά των βυθιζόμενα ἀφανίζονται πιὰ καὶ ὑφίστανται ὁλοκληρωτικὴν καταστροφήν. Ἡ λοιπὸν σημαίνει τὴν ἄνευ ἴχνους, τὴν ριζικὴν καταστροφὴν ἢ τὴν ἰσχυρὰν καὶ δυνατὴν καὶ μετὰ πατάγου τοιαύτην. Διότι αὐτὸ δηλοῖ τὸ «θὰ σπάσουν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν».

B «Θὰ ἀκούσουν τὰ λόγια μου, διότι εἶναι γλυκά». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «διότι ἐπλαισιώθησαν (ὑπὸ γεγονότων)». Καὶ ἄλλος λέγει· «Διότι ἐπαρουσιάσθησαν

93. Ψαλμ. 36, 36.

κατὰ τρόπον εὐχάριστον». Ἤτοι ἐκ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων θὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ὠφελιμότητα τῆς παραινέσεως καὶ συμβουλῆς μου. Καὶ πῶς θὰ συμβῇ αὐτό; Αὐτὸ θὰ συμβῇ, διότι ὁ ἔλεγχος τῶν δικαίων ἔχει αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ἡ διαπαιδαγώγησίς των προκαλεῖ μεγάλην εὐχαρίστησιν. Διότι τοιαύτης ὑφῆς εἶναι ἡ ἀρετή· ἔχει προσωρινὸν μὲν τὸν πόνον, διαρκῆ δὲ τὴν χαράν.

«Ὡς παχεῖς βῶλοι τῆς γῆς, ποὺ σπάζουν καὶ κομματιάζονται ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἔτσι διεσκορπίσθησαν τὰ ὀστᾶ των κοντὰ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἅδη» (στίχ. 7). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ γεωργός, ὅταν σκάπτῃ τὴν γῆν, **C** ἔτσι διεσκορπίσθησαν τὰ ὀστᾶ των εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἅδη». Ἄλλος πάλιν λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει, ὅταν κάποιος σπάζῃ καὶ τρυπάῃ τὴν γῆν, ἔτσι διεσκορπίσθησαν τὰ ὀστᾶ μας εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἅδη». Ἄλλος δὲ λέγει· «Σὰν τὴν καλλιέργειαν καὶ τὸ σκάψιμο τῆς γῆς μὲ τὰς συνεπείας του, ἔτσι ἐσκορπίσθησαν τὰ ὀστᾶ μας εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἅδη». Ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι τὰ λόγια του προκαλοῦν μεγάλην εὐχαρίστησιν, τώρα ἀναφέρει καὶ τὰς παλαιὰς ταλαιπωρίας. Ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ὑπέστημεν τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ σὰν τὴν γῆν, ποὺ ἀνοίγει καὶ καλλιεργεῖται καὶ ἀνασκάπτεται, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅλοι διεσκορπίσθημεν καὶ κατεστράφημεν καὶ ἐφθάσαμεν μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ὅμως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὑρισκόμενοι **D** θὰ προτιμούσαμε μᾶλλον τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ τὴν διόρθωσιν ἐκ μέρους τῶν δικαίων παρὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων. Διότι, ὅ,τιδήποτε, καὶ ἂν ἐγίνετο, θὰ ἐκρεμώμεθα ἀπὸ τὴν πρὸς σὲ ἐλπίδα καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἐπαύαμε νὰ προσβλέπωμε μὲ πεποίθησιν σὲ σένα. Δι᾽ αὐτὸ καὶ προσέθεσε λέγων· «Διότι, Κύριε, Κύριε, σὲ σένα εἶναι στραμμένα τὰ μάτια μου. Σὲ σένα ἔχω τὴν ἐλπίδα μου· μὴ καταστρέψῃς τὴν ψυχήν μου» (στίχ. 8). Ἔστω καὶ ἂν ἔλθουν, λέγῃ, ἐναντίον μας μύρια κακά, ἢ πόλεμοι ἢ μάχαι ἢ κίνδυνοι θανάτου, ἢ πύλαι Ἅδου, ὅμως δὲν θὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν ἄγκυραν, ἀλλὰ θὰ κρατῶμεν γερὰ τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν ἰδικήν σου συμπαράστασιν καὶ ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὰ ὅπλα καὶ τὰς πολεμικὰς παρατάξεις, θὰ περιμένωμεν τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου βοήθειαν καὶ χάριν. **E** «Σὲ σένα ἔχω τὴν ἐλπίδα μου· μὴ καταστρέψῃς

τὴν ψυχήν μου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Μὴ φύγῃς καὶ ἐρημώσῃ ἡ ψυχή μου». Ἤτοι μὴ μὲ ἀφήσῃς νὰ ἀπέλθω ἄπρακτος.

«Φύλαξέ με ἀπὸ τὴν παγίδα, τὴν ὁποίαν μοῦ ἔστησαν ὅλοι πρὸς ἐξόντωσίν μου, καὶ ἀπὸ τὰ σκάνδαλα, ποὺ ἐπινοοῦν οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας» (στίχ. 9). Ἐδῶ ὁ ψαλμῳδὸς δὲν ὁμιλεῖ ἁπλῶς περὶ συκοφαντιῶν, ἀλλὰ περὶ λαθραίων τοιούτων καὶ μυστικῶν καὶ ἀποκρύφων, αἱ ὁποῖαι δύσκολα φαίνονται καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας κανεὶς δύσκολα προφυλάσσεται· δι' αὐτὸ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῶν τῶν διαβουλῶν ἔχει κανεὶς ἀνάγκην τῆς ἀπὸ Θεοῦ βοηθείας. 442 A Δι' αὐτὸ λοιπὸν τελειώνει τὸν λόγον μὲ τὴν εὐχήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ὡς ἐκ προοιμίου, ἤρχισε, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν κατέληξε· ἔτσι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον φανερώνει, ὅτι τὰ ἰδικά του ἐφόδια εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ἡ διαρκὴς ἐνατένισίς του πρὸς τὸν Θεόν, ἡ ἀποφυγὴ τῶν συναναστροφῶν μὲ τοὺς κακοὺς καὶ τὸ ζωηρόν του μῖσος ἐναντίον τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν των. Ἡ συνδρομὴ δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι: ἡ βοήθειά του, ἡ συμπαράστασίς του καὶ ἡ ἐνίσχυσίς του, ὥστε ὁ πιστὸς νὰ ἀναδεικνύεται νικητὴς καὶ ἀνώτερος ὅλων τῶν δυσχερειῶν. Διότι ἔτσι ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀρετή, διὰ τῆς συνεισφορᾶς τῆς ἰδικῆς μας προσπαθείας καὶ μὲ τὴν συμπαράστασιν τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ.

«Οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ πέσουν μέσα εἰς τὸ δίκτυ του· ἐγὼ θὰ εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ αὐτούς, μέχρις ὅτου φύγω ἀπὸ τὰς διαβολάς των» (στίχ. 10). B Εἰς ποίου τὸ δίκτυ θὰ πέσουν; Τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ·[94] ἤτοι θὰ πιαστοῦν καὶ θὰ δεθοῦν. Διότι αἱ μὲν δοκιμασίαι τῶν δικαίων ἀποβλέπουν εἰς τὴν διόρθωσίν των καὶ εἰς τὸ νὰ διεγείρουν τὴν φιλόσοφον διάθεσίν των πρὸς σωτηρίαν· τὰ παθήματα ὅμως τῶν ἁμαρτωλῶν, οἱ ὁποῖοι πάσχουν ἀθεράπευτα, καταλήγουν εἰς τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν. «Ἐγὼ θὰ εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ αὐτούς, μέχρις ὅτου διαφύγω σῶος τὰς παγίδας των». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Μαζὶ θὰ εἶμαι ἐγώ, μέχρις ὅτου φύγω». Ἄλλος δὲ λέγει· «Μόνος»· ἤτοι ἑνωμένος, μαζεμένος καὶ ὄχι διεσκορπισμένος· ἤ, σύμφωνα μὲ τὸ κείμενον τῶν Ο' θὰ εἶμαι ἐγὼ ἀπηλλαγμένος τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων καὶ καθαρὸς ἀπὸ τὰς φθοροποιοὺς συνεπείας τῆς μετ' αὐτῶν συναναστροφῆς καὶ σὰν νὰ κατοικῶ ὁλομόναχος· αὐτὴ δὲ ἡ ἀπομόνωσις ἀποτελεῖ τὴν καλλιτέραν μορφὴν τῆς ἀρετῆς. Καὶ θὰ κάνω αὐτό, λέγει, ὄχι μίαν, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, C ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸν βίον. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀσφάλειαν, αὐτὸ τεῖχος, αὐτὸ προκοπὴν εἰς τὴν ἀρετήν, τὸ νὰ ἀποφεύγῃ κανεὶς τοὺς πονηροὺς καὶ νὰ αὐτοσυγκεντρώνεται καὶ νὰ περιφρουρῆται ἀπὸ αὐτοὺς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του καὶ νὰ μένῃ μακρὰν τῶν διεφθαρμένων ἀνθρώπων. Διότι δὲν κάμνει ἡ διαμονὴ εἰς τὴν ἔρημον τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι μόνος του, ἀλλὰ ἡ συνετὴ σκέψις. Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ μένουν μέσα εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς θορύβους καὶ εἰς τὰς ἀγοράς, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ζοῦν ἀπομονωμένοι, ὅταν ἀποφεύγουν τὰς συναναστροφὰς μὲ διεστραμμένους ἀνθρώπους καὶ συμμετέχουν μόνον εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν δικαίων ἀνθρώπων. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ μόνη ἀσφαλὴς ὁδός. Αὐτός, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ διορθώσῃ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους, ἂς συναναστρέφεται αὐτούς, ποὺ πρόκειται νὰ δεχθοῦν τὴν θεραπείαν, καὶ ἂς τοὺς κάνῃ καλλιτέρους· αὐτὸς ὅμως, ποὺ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ πράξῃ αὐτό, ἂς ἀποφεύγῃ τοὺς κακούς, D ὥστε νὰ μὴ φθαρῇ ἀπὸ αὐτούς. Καὶ ἔτσι καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ ζήσῃ μὲ ἀσφάλειαν καὶ θὰ τύχῃ καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ὅλοι εἴθε νὰ ἀπολαύσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

94. Οἱ Ο' εἰς τὸν στίχ. 10 ἔχουν τὴν γραφὴν «ἐν ἀμφιβλήστρῳ αὐτῶν», ὅπερ ἑρμηνεύεται, ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ πέσουν εἰς τὰς ἰδίας των πλεκτάνας καὶ θὰ παγιδευθοῦν. Ἡ μαρτυρία τοῦ Χρυσοστόμου προϋποθέτει ἄλλο κείμενον, ὅπερ ἔχει ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ A. Ruhlfs ἔκδοσις τῶν Ο' καὶ πρὸς ὃ συμφωνεῖ καὶ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΑ' (141) ΨΑΛΜΟΝ

«Μὲ τὴν φωνήν μου ἔκραξα πρὸς τὸν Κύριον, μὲ τὴν φωνήν μου παρεκάλεσα τὸν Κύριον» (στίχ. 2).

E Βλέπεις, ὅτι παντοῦ κάνει αὐτὸ ὁ ψαλμῳδὸς καὶ μὲ τὸ ἴδιον προοίμιον ἀρχίζει καὶ δύο φορὰς λέγει ἐδῶ τὸ «φωνῇ καὶ φωνῇ»; Κάνει δὲ αὐτὸ ὄχι τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ διὰ τῆς διπλῆς χρήσεως τοῦ «φωνῇ» δύο πράγματα· ἤτοι τὴν ζωηρὰν καὶ ἔντονον διάθεσιν καὶ τὴν προσεκτικὴν σκέψιν καὶ ἐπὶ πλέον νὰ μᾶς εἴπῃ ὅτι ἡ φωνὴ εἶναι ἰδική του. Διότι δὲν φωνάζουν ὅλοι μὲ τὴν φωνήν, οὔτε εἰς τὸν Θεὸν οὔτε μὲ τὴν ἰδικήν των φωνήν. Πρέπει δὲ ὅλα αὐτὰ νὰ συνυπάρχουν. 442 A Αὐτός, ποὺ φωνάζει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, δὲν προτιμᾷ τὴν φωνὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ θηρίου καὶ τοῦ φιδιοῦ. Ὁ ὀκνηρός, ὁ ὁποῖος δὲν ἀκούει αὐτά, ποὺ λέγει, δὲν φωνάζει πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ τυχαίως ὁμιλεῖ. Ἐκεῖνος δέ, ποὺ δὲν διεγείρει τὸν νοῦν του, ἔστω καὶ ἂν φωνάζῃ δυνατά, πάλιν καὶ αὐτὸς δὲν κράζει. Διότι ἡ φωνή, ὅπως πολλὰς φορὰς προηγουμένως εἶπα, δὲν δηλώνει τὸν τονισμὸν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τὴν προσεκτικὴν σκέψιν. Ὁ ψαλμῳδὸς ὅμως δὲν προσεύχεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀλλὰ συγκεντρώνει καὶ τὰ τρία αὐτὰ καὶ δεικνύει, ὅτι καὶ μὲ τὴν φωνὴν φωνάζει καὶ πρὸς τὸν Θεὸν κράζει καὶ κάνει αὐτὸ μὲ τὴν ἰδικήν του φωνήν. Διὰ τοῦτο λέγει δύο φοράς· «Φωνῇ μου καὶ φωνῇ μου».

«Θὰ ἐκχύσω τὴν παράκλησίν μου ἐνώπιόν του καὶ θὰ ἀπαγγείλω τὴν θλῖψιν ἔμπρός του» (στίχ. 3). B Εἶδες ψυχήν, ποὺ ἔχει ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς βιωτικὰς μερίμνας; Διότι οὔτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κατέφυγεν, οὔτε τὰς συμμαχίας των ἐζήτησεν, ἀλλὰ κατέφυγε πρὸς τὴν ἀδιάψευστον βοήθειαν καὶ τὴν ἄνωθεν δύναμιν. Βλέ-

πεις τὴν προσεκτικὴν σκέψιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ψαλμῳδοῦ θερμότητα, τὴν ὁποίαν, θέλων νὰ φανερώσῃ μὲ αὐτὰς τὰς λέξεις, λέγει· «Θὰ ἐκχύσω» μὲ πολλὴν ἀφθονίαν. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομεν, ὅτι καὶ αἱ θλίψεις συμβάλλουν μεγάλως εἰς τὴν δημιουργίαν φιλοσόφου σκέψεως· αὐτὴ δὲ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θλίψεως· κανείς, λοιπόν, ἂς μὴ τὴν ἀποφεύγῃ. Διότι ἔχει διπλοῦν κέρδος· ἀφ' ἑνὸς μέν, ὅτι μᾶς κάνει πιὸ προσεκτικοὺς καὶ πιὸ ἐπιμελεῖς· C ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι μᾶς παρέχει μέγα δικαίωμα διὰ νὰ ἀκουσθῶμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς δὲν εἶπε· «Τὴν δικαιοσύνην μου»· οὔτε «τὰ κατορθώματά μου», ἀλλὰ «τὴν θλῖψιν μου», διότι αὐτὴ δὲ εἶναι ἀσήμαντος συνήγορος δι' αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἠσαΐας λέγει· «Ἱερεῖς, ἐνισχύετε τὸν λαόν μου· λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅτι ἐδέχθη ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου διπλῆν τιμωρίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας της».[1] Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Νὰ παραδώσετε αὐτόν, ποὺ ἡμάρτησε, εἰς τὸν σατανᾶν, διὰ νὰ καταστραφῇ τὸ σῶμα του, ὥστε νὰ σωθῇ τὸ πνεῦμά του».[2] Καί, παραγγέλλων δι' ἐπιστολῆς του εἰς τοὺς Κορινθίους, λέγει· «Δι' αὐτὸ ἀνάμεσά σας ὑπάρχουν πολλοὶ ἄρρωστοι καὶ ἀδύνατοι καὶ ἀρκετοὶ ἔχουν ἀποθάνει. D Διότι ἐὰν ἐκρίναμεν τοὺς ἑαυτούς μας, δὲν θὰ κατεδικαζόμεθα. Ὅταν ὅμως δικαζώμεθα ἀπὸ τὸν Κύριον, διαπαιδαγωγούμεθα, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μὴ καταδικασθῶμεν μαζὶ μὲ τὸν κόσμον».[3] Καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἔλεγεν εἰς τὸν πλούσιον· «Εἰς τὴν ζωήν σου ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακά του· καὶ τώρα αὐτὸς μὲν παρηγορεῖται, σὺ δὲ πάσχεις καὶ ὑποφέρεις».[4] Καὶ ὁ Δαβίδ, ὅταν τὸν κατηρᾶτο ὁ Σεμεεί, ἔλεγεν· «Ἄφησέ τον νὰ μὲ καταρασθῇ, διότι ὁ Κύριος τὸν διέταξε νὰ κάνῃ αὐτό, ὥστε νὰ ἴδῃ τὴν ταπείνωσίν μου».[5] Καὶ παντοῦ εἰς τὰς Γραφὰς θὰ ἴδωμεν, ὅτι αὐτοί, ποὺ ὑποφέρουν τὰς θλίψεις μὲ εὐχαρίστησιν, ὄχι μόνον ἐξαλείφουν πολλὰς ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας των, E ἀλλὰ καὶ δυνάμει τῶν θλίψεων, ἀποκτοῦν πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν.

«Ὅταν ἀρχίζῃ νὰ μὲ ἐγκαταλείπῃ τὸ πνεῦμά μου,

1. Ἠσ. 40, 1-2.
2. Α' Κορ. 5, 5.
3. Α' Κορ. 11, 30-32.
4. Λουκ. 16, 25.
5. Β' Βασ. 16, 11-12.

καὶ Σὺ ἐγνώρισες ποία θὰ εἶναι ἡ τύχη μου, τὰ βήματά μου» (στίχ. 4). Ὅταν μάλιστα οἱ μικρόψυχοι ἄνθρωποι ἀποκάμνουν καὶ πολλοὶ δὲ λέγουν καὶ κακόφημα λόγια, τότε κυρίως ὁ ψαλμῳδὸς σκέπτεται συνετά, χρησιμοποιῶν ὡς διδάσκαλον τῆς φροντίδος του τὴν θλῖψιν. Ὅταν, λοιπόν, ἴδῃς κάποιον νὰ περιέρχεται εἰς ἀπόγνωσιν ἀπὸ τὴν θλῖψιν ἢ νὰ ἐκστομίζῃ κάποιον πικρὸν λόγον, νὰ μὴ θεωρῇς τὴν θλῖψιν ὡς αἰτίαν τούτων, ἀλλὰ τὴν ὀλιγοψυχίαν αὐτοῦ ποὺ λέγει αὐτά. 444 A Διότι ἡ φύσις τῆς θλίψεως συνηθίζει νὰ προκαλῇ τὰ ἀντίθετα, ἤτοι τὴν προσοχήν, τὴν συντριβὴν τῆς διανοίας, τὴν προσεκτικὴν σκέψιν καὶ τὴν αὔξησιν τῆς εὐλαβείας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ἡ θλῖψις παράγει ὑπομονήν, ἡ δὲ ὑπομονὴ (γεννᾷ) δοκιμασμένον χαρακτῆρα».[6] Ἐὰν δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἐστέναζαν, ὅταν ἐθλίβοντο, αὐτὸς ὁ στεναγμὸς δὲν ἦτο καρπὸς τῆς θλίψεως, ἀλλὰ τῆς ἀνοησίας των· διότι οἱ ἅγιοι, ὅταν ἐδοκίμαζον θλίψεις, ἐγίνοντο τελειότεροι καὶ σοφώτεροι. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ὁ ἴδιος ἔλεγεν· «Κύριε, εἶναι καλὸν τὸ γεγονός, ὅτι μὲ ἐταπείνωσες, ὥστε νὰ μάθω τὰ δικαιώματά σου».[7] B Καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωμαι ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν εἰς ἐμὲ ἀποκαλύψεων, μοῦ ἐδόθη ἕνα ἀγκάθι εἰς τὸ σῶμα, ἕνας ἄγγελος τοῦ Σατανᾶ, διὰ νὰ μὲ κτυπάῃ. Τρεῖς φορὰς παρεκάλεσα τὸν Κύριον δι' αὐτὸ (ὥστε νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐπάνω μου) καὶ μοῦ εἶπε· Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου. Διότι ἡ δύναμίς μου φανερώνεται τελεία ἐκεῖ, ποὺ ὑπάρχει ἀδυναμία. Δι' αὐτὸ εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ τὰς θλίψεις, μὲ τὰς ἀδυναμίας, μὲ τοὺς διωγμούς. Διότι ὅταν εἶμαι ἀδύνατος, τότε εἶμαι δυνατός».[8] Βλέπεις δὲ καὶ τὸν Παῦλον εἰς τὸν καιρὸν τῆς θλίψεως νὰ ἀνυψώνεται περισσότερον καὶ νὰ καταφεύγῃ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ προσκολλᾶται περισσότερον εἰς αὐτὸν μὲ πολλὴν ὁρμήν, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν πυθμένα τῶν κακῶν εὑρισκόμενος (διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ὅταν μὲ ἐγκαταλείπῃ τὸ πνεῦμά μου») καὶ τότε ἀκριβῶς γίνεται περισσότερον σπουδαῖος. C Ὡς πρὸς δὲ τὸ «Σὺ ἐγνώρισες τὰ βήματά μου» ἄλλος ἑρμηνευτὴς εἶπε· «Διότι Σὺ γνωρίζεις».

«Εἰς τὸν δρόμον μου αὐτόν, ποὺ ἐβάδιζα, αὐτοὶ μοῦ

6. Ρωμ. 5, 3.
7. Ψαλμ. 118, 71.
8. Β' Κορ. 12, 7 - 10.

ἔστησαν κρυφὴν παγίδα» (στίχ. 4β). «Κύτταζα δεξιὰ καὶ ἔρριπτα τὸ βλέμμα μου παντοῦ· καὶ δὲν ὑπῆρχε κανείς, ποὺ νὰ μὲ πρόσεχε (φίλος μου)» (στίχ. 5). Ἐδῶ ὁ ψαλμῳδὸς τονίζει τὴν ἔντασιν καὶ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς καὶ τὴν αὔξησιν τῶν κακῶν καὶ τὰς πλεκτάνας τῶν ἐχθρῶν· βλέπει ὅλα αὐτὰ ὅτι ἐπλησίαζον ὁλονὲν καὶ περισσότερον καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν καταβάλλουν· καὶ τὸ χειρότερον εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρχαν μερικοὶ βοηθοί του ἢ σύμμαχοί του, ἀλλὰ οὔτε κἂν τὸν ἐπρόσεχαν.

Αὐτὸ ἀποτελεῖ αὔξησιν τῆς ἐρημιᾶς καὶ μεγαλώνει ὑπερβολικὰ τὴν ἀπομόνωσιν. D Εἶναι ἴδιον ὀλίγων ἀνθρώπων τὸ νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς συμφορὰς καὶ νὰ βοηθοῦν, καὶ ἰδιαιτέρως ὅταν αἱ συμφοραὶ ἐγκυμονοῦν κινδύνους. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀπομόνωσίς του ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐζημίωσεν ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφέλησε πάρα πολύ, διότι τὸν ἔφερε πλησίον εἰς τὸν Θεόν. Καὶ σύ, λοιπόν, ἀγαπητέ, ὅταν ἴδῃς νὰ πολλαπλασιάζωνται τὰ κακά, μὴ δειλιάσῃς, ἀλλὰ νὰ ἀγρυπνῇς ζωηρά. Διότι δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει νὰ παρουσιάζωνται αὐτά, διὰ νὰ σοῦ ἀποβάλῃ τὴν ὀκνηρίαν καὶ νὰ σὲ ξυπνήσῃ ἀπὸ τὸν ὕπνον σου. Διότι τότε ὅλα τὰ ἄχρηστα πράγματα ἀποβάλλονται, τότε ὅλαι αἱ βιωτικαὶ φροντίδες ἐξανεμίζονται, τότε γίνεσαι πιὸ ἐπιμελὴς εἰς τὴν προσευχὴν καὶ πιὸ πρόθυμος εἰς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ εἰς τὸ νὰ παραβλέπῃς τὴν κοιλίαν, E καὶ κάθε πάθος νικᾶται εὐκολώτερα, ἀφοῦ διωχθῇ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς θλίψεως. Διότι καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς μᾶς ὑπέβαλε εἰς λύπας καὶ πόνους, ὄχι διότι ἤθελε νὰ μᾶς τιμωρήσῃ — ἂν καὶ ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασίν του ὑπὸ μορφὴν τιμωρίας — ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς συνετίσῃ καὶ νὰ μᾶς κάνῃ καλλιτέρους. Διότι, ἂν καὶ ἡ λύπη ὑπάρχῃ εἰς κάθε βῆμά μας καὶ ὁ βίος εἶναι τόσον ἐπίπονος, ἐπικρατεῖ τόση κακία! Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπῆρχε κανένα ἀπὸ αὐτὰ (λύπη, μόχθος) φαντάζεσαι, ποῦ θὰ ἔφθανεν ἡ ἐπικράτησις τῆς κακίας; 445 A Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἐπειδὴ ἡ θλῖψις εἶναι κάτι τὸ ἀγαθὸν διὰ τὴν ψυχήν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὰ σώματα; Διότι τὸ νὰ ἐκθέτῃ κανεὶς τὸ σῶμά του εἰς τὰς ὑπερβολικὰς ἀπολαύσεις εἶναι ἐπιζήμιον· ἄλλωστε τὸ νὰ μᾶς περιζώνουν αἱ ἐνέδραι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ ἀγρυπνοῦμεν· καὶ ἂν προσέχωμεν, οὐδόλως βλαπτόμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος λέγει· «Νὰ γνωρίζῃς καλῶς, ὅτι περνᾷς μέσα ἀπὸ παγίδας καὶ περπατεῖς ἐπάνω εἰς τὰς ἐπάλ-

ξεις τῶν πόλεων».[9] Καὶ ὁ ψαλμῳδός μας λέγει τὸ ἴδιον «Εἰς τὸν δρόμον, ποὺ περπατοῦσα, μοῦ ἔστησαν κρυφὴν παγίδα». Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελε ἑρμηνεύση αὐτὰ τὰ λόγια ἀλληγορικῶς, θὰ ἴδη τὸν διάβολον νὰ κάνη αὐτὸ τὸ πράγμα, ὄχι ἀπὸ μακριά, ἀλλὰ κοντὰ νὰ θέτη κρυπτὰς ἐνέδρας. **B** Δι' αὐτὸ καὶ μᾶς χρειάζεται πολλὴ ἀγρύπνησις. Διότι θέτει κρυφὴν παγίδα τὴν ματαιοδοξίαν, ὅταν κάνωμεν ἐλεημοσύνην, τὴν ὑπερηφάνειαν, ὅταν νηστεύωμεν, ὄχι εἰς ἄλλους δρόμους, ἀλλὰ εἰς αὐτούς, ποὺ βαδίζομε, πράγμα ποὺ εἶναι καὶ πιὸ δύσκολον.

«Ἐχάθη κάθε τρόπος διαφυγῆς μου ἐκ τοῦ κινδύνου». Κύτταξε πάλιν ἄλλην προσθήκην τῶν κακῶν. Διότι δεικνύει, ὅτι ὄχι μόνον αἱ ἐνέδραι εἶναι εἰς τὸν δρόμον, καὶ δὲν ὑπάρχει κάποιος νὰ τὸν βοηθήση ἢ νὰ τὸν προσέξη· ἐπὶ πλέον τονίζει, ὅτι τίποτε δὲν ἀπομένει εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἀπαλλαγῆ καὶ οὔτε ἦτο εὔκολον καὶ δυνατὸν δι' αὐτὸν νὰ ἀποκτήση τὴν σωτηρίαν του διὰ τῆς φυγῆς. Ἔτσι εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον τῶν κακῶν ἐγκαταλελειμμένος **C** καὶ ἔζη μέσα εἰς ἀναπόφευκτον συμφοράν· παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὑρισκόμενος δὲν ἀπεγοητεύετο. «Καὶ δὲν ὑπάρχει κάποιος, ποὺ νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ζωήν μου», ἤτοι κάποιος, ποὺ νὰ μὲ ὑποστηρίξη καὶ νὰ μὲ βοηθήση. Τί κάνει λοιπὸν αὐτός; Ἆρά γε ᾐσθάνθη ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν σωτηρίαν του ἐπειδὴ εὑρίσκετο εἰς τόσον ἀδιέξοδον καὶ ἀμηχανίαν; Καθόλου· ἀλλά, τοὐναντίον, ἀμέσως καταφεύγει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγει· «Κύριε, σὲ Σένα ἐφώναξα καὶ εἶπα· "Σὺ εἶσαι ἡ μόνη μου ἐλπίδα καὶ ἡ κληρονομία μου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων"» (στίχ. 6). Βλέπεις ἐγρήγορσιν ψυχῆς; Τὰ κακὰ δὲν τὸν ἐβύθισαν, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ ἀνεπτέρωσαν τὸ φρόνημα καὶ ἐνῷ ἦτο εἰς ἀδιέξοδον, **D** ἀνεγνώρισε τὸ ἀκαταγώνιστον χέρι καὶ τὴν πανίσχυρον δύναμιν καὶ τὴν διέξοδον εἰς τὰς δυσκολίας. «Εἶπα: Σὺ εἶσαι ἡ ἐλπίδα μου». Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα μέσα, λέγει, ἔχουν ἐξαφανισθῆ καὶ ἡ κακουχία εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ κάθε παρομοία βοήθεια, ὥστε μὲ κανένα μέσον καὶ τέχνασμα δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ διαφύγη τὸ ναυάγιον. Ὅμως, ἂν καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀδύνατα διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλοι μας ἀπεγοητεύθημεν, ἐν τούτοις εἰς Σὲ ὅλα εἶναι εὔκολα· δι' αὐτὸ καὶ

9. Σοφ. Σειράχ 9, 13.

δὲν ἀποκάμνομεν ἐλπίζοντες εἰς Σέ. «Σὺ εἶσαι ἡ πολύτιμος μερίδα μου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων». Ἤτοι ἡ κληρονομία μου, ὁ θησαυρός μου, ὁ πλοῦτός μου, τὰ πάντα εἶσαι Σύ. «Ἐν γῇ ζώντων». **E** Χώραν ζώντων ὀνομάζει ὁ ψαλμῳδὸς ἐδῶ τὴν πατρίδα του. Διότι γνωρίζει πολλάκις νὰ ὀνομάζη ᾅδην καὶ θάνατον τὴν εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίαν. Ἔπειτα, ἐπειδή, εὑρισκόμενος εἰς ξένην χώραν, καμμίαν ἀπὸ τὰς συνηθισμένας λατρευτικὰς πράξεις δὲν ἐκτελοῦσε, ἐνῷ ἐκεῖ (εἰς τὴν χώραν του) ἐκτελοῦσε ὅλας τὰς ἱερὰς τελετὰς καὶ λατρείας, δι' αὐτὸ λέγει· «Σὺ εἶσαι ἡ μερίδα μου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων». Πάντοτε, λέγει, μοῦ συμπαρεστάθης καὶ μὲ ἔκανες ἰδικόν σου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων καὶ ἡ μετὰ σοῦ ἐπικοινωνία μου ἦτο μεγάλη.

«Στρέψε τὴν προσοχήν σου εἰς τὴν προσευχήν μου, διότι ἐκ τῶν δοκιμασιῶν ἐταπεινώθην ἀφάνταστα» (στίχ. 7). Κύτταξε πῶς, ἐκεῖνο, ποὺ ἔλεγε προηγουμένως, **446 A** αὐτὸ λέγει καὶ ἐδῶ ἀντὶ ὑπερασπίσεως, ἐννοῶ τὸ ὅτι ἐταπεινώθη, τὸ ὅτι ἐτιμωρήθη διὰ τὰ σφάλματά του ὑπερβολικά. Τὸ δὲ «σφόδρα» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν μομφὴν καὶ κατηγορίαν δι' ὅσα ἔγιναν, ἀλλὰ περιγράφει τὴν λύπην καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου. Διότι, ἂν μὲ προσβλέψης εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ἁμαρτιῶν, δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ ταπείνωσις· ἂν ὅμως ἴδης τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ὑποφέρει τὴν ταπείνωσιν, τότε ἡ ταπείνωσις εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλη. Διότι οὐδόλως ὁ Θεὸς ζητεῖ τιμωρίαν ἀξίαν τῶν σφαλμάτων. Ἐὰν δὲ ἡ τιμωρία φαίνεται ἀνυπόφορος εἰς τοὺς πάσχοντας, αὐτὴ δὲν εἶναι ὑπεράνω τῆς φύσεως τῶν γενομένων, ἀλλὰ φαίνεται τοιαύτη λόγῳ τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν ποὺ τὴν ὑποφέρουν.

«Γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς, ποὺ μὲ καταδιώκουν, διότι αὐτοὶ εἶναι πολὺ πιὸ ἰσχυροὶ ἀπὸ ἐμένα». **B** Νά, καὶ ἄλλη αἰτία ἀναφέρεται πάλιν, ἤτοι ἡ ἄδικος ἐνέδρα αὐτῶν, ποὺ τοῦ ἐπιτίθενται καὶ τὸ ὅτι αὐτὸς εἶναι πολὺ ἀδύνατος. «Βγάλε τὴν ψυχήν μου ἀπὸ αὐτὴν τὴν φυλακήν, ὥστε νὰ ἠμπορέσω νὰ δοξολογήσω τὸ ὄνομά Σου» (στίχ. 8). Τὸ «ἐξομολογήσασθαι» ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ «εὐχαριστῆσαι». Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἀπάλλαξέ με ἀπὸ τὰς δοκιμασίας. Διὰ τοῦ «φυλακή» δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ τὰς ὑπερβολικὰς συμφοράς.

«Ὥστε νὰ εὐχαριστήσω τὸ ὄνομά Σου». Καὶ αὐτὸ

δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα, τὸ νὰ μὴ ξεχνᾶμε τὴν εὐεργεσίαν, ὅταν εὐημεροῦμε. Διότι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς στιγμὰς θλίψεως εἶναι φρονιμώτεροι, C εἰς στιγμὰς ὅμως εὐτυχίας γίνονται ὀκνηρότεροι· ἄλλοι πάλιν, ποὺ εἰς στιγμὰς εὐημερίας εἶναι ὀκνηροί, ἀφοῦ καταληφθοῦν ἀπὸ ἀπόγνωσιν καὶ ἀπογοήτευσιν εἰς στιγμὰς θλίψεως, γίνονται ἀκόμη πιὸ ὀκνηροί. Ὁ ψαλμῳδὸς ὅμως εἰς καθεμίαν ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς διαφορετικὰς περιστάσεις μένει ὁ ἴδιος καὶ διατηρεῖ τὴν ἰδίαν εὐλάβειαν· διότι οὔτε ἡ θλῖψις τὸν ἔκανε νὰ ἀπογοητευθῇ, ἀλλὰ τοὐναντίον τὸν παρεκίνησεν εἰς παράκλησιν καὶ προσευχήν· οὔτε πάλιν ἡ εὐτυχία τὸν ἔκανε χαλαρὸν ἀλλὰ καὶ τότε τὸν παρακινοῦσε πρὸς εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεόν. «Θὰ μὲ περιμένουν οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι, μέχρις ὅτου μὲ ἀνταμείψῃς». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Οἱ δίκαιοι θὰ φορέσουν στεφάνια, ὅταν θὰ μὲ εὐεργετήσῃς». Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά; Αὐτὴ ἡ ἔκβασις τῶν πραγμάτων μου, λέγει, θὰ ὠφελήσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς δικαίους. D Διότι καὶ ἐκεῖνοι θὰ χαροῦν καὶ θὰ εὐφρανθοῦν καὶ θὰ σκιρτήσουν ἀπὸ χαράν, ὅταν μὲ ἴδουν νὰ ἀπαλλάσσωμαι ἀπὸ τὰ κακά. Διότι τοιαῦται εἶναι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων· καὶ πονοῦν μαζὶ μὲ αὐτούς, ποὺ ὑποφέρουν καὶ δὲν ζηλεύουν αὐτούς, ποὺ εὐημεροῦν, ἀλλὰ τοὐναντίον χαίρονται καὶ συνευφραίνονται καὶ αἰσθάνονται ἡδονὴν μαζὶ μὲ αὐτούς, ποὺ εὐεργετοῦνται. Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος προέτρεπε τοὺς πιστοὺς λέγων· «Νὰ χαίρετε μὲ αὐτούς, ποὺ χαίρονται, καὶ νὰ κλαῖτε μὲ αὐτούς, ποὺ κλαῖνε».[10] Αὐτὴ δὲ ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι μικρά. Διότι πολλοὶ ἄνθρωποι αἰσθάνονται εὐχαρίστησιν δι᾽ ἐκείνους, ποὺ πάσχουν, E καὶ ζηλεύουν δι᾽ ἐκείνους, ποὺ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ κακά· καὶ αὐτὰ τὰ δύο πάθη γεννῶνται εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ βαρβαρότητα καὶ πολλὴν ἀπανθρωπίαν. Οἱ δίκαιοι ὅμως δὲν αἰσθάνονται κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ᾽ ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ κάθε μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο κακίας καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐλεήμονες καὶ φιλάνθρωποι, προσπαθοῦν νὰ ἀποκτήσουν αὐτὰς τὰς ἀρετάς. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι (οἱ κακοὶ) ἀποκτοῦν αὐτὰ τὰ δύο πάθη ἀπὸ βαρβαρότητα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ (οἱ δίκαιοι) ἀπὸ φιλανθρωπίαν λυποῦνται μὲ τὸ νὰ συμπάσχουν μὲ τοὺς ἄλλους καὶ θεωροῦν εὐεργεσίαν των τὸ νὰ συγχαίρωνται μὲ τοὺς ἄλ-

10. Ρωμ. 12, 15.

λους. 447 A Διατί δὲ εἶπεν· «Θὰ μοῦ ἀνταποδώσῃς»; Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ὅταν μὲ εὐεργετήσῃς». Ἄλλοι δὲ «θὰ μοῦ ἀνταποδώσῃς καὶ θὰ μὲ ἀνταμείψῃς». Βεβαίως προηγουμένως ὁ ψαλμῳδὸς ὡμίλησε περὶ θλίψεως καὶ ταπεινώσεως καὶ ὄχι περὶ κατορθωμάτων καὶ παρρησίας, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἀγαθὰ ἔργα. Διὰ ποῖον πρᾶγμα τώρα ζητεῖ ἀνταπόδοσιν; Διὰ τὰς ἡμέρας, ποὺ ἐταπεινώθη. Διότι δὲν εἶναι μικρὸν κατόρθωμα καὶ αὐτό, τὸ νὰ ὑποφέρῃ δηλαδὴ κανεὶς τὴν θλῖψιν μὲ εὐχαρίστησιν. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ἀνταπόδοσιν ὀνομάζει τὴν μετὰ τὰς θλίψεις ἀμοιβήν. Ἂς μὴ λοιπὸν τρέχωμεν μὲ ἄγχος καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλὰ νὰ προσευχώμεθα νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς δοκιμασίαν. Ὅταν ὅμως αὐτὴ ἔρχεται, ἂς τὴν δεχώμεθα. Διότι καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἁμαρτήματά μας ἀποβάλλομεν B καί, ἐὰν ἔχωμεν καμμίαν δικαίαν πρᾶξιν, καὶ αὐτὴν κάνομε λαμπροτέραν. Καὶ αὐτὸ δεικνύει ὁ Ἰώβ, ὁ ὁποῖος τότε εἰς τὴν θλῖψιν ἔλαμψε περισσότερον. Αὐτὸ δὲ εἶναι καλὸν καὶ διὰ τὰ σώματα· καὶ ὄχι μόνον διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἄλογα ζῷα· καὶ ὄχι μόνον διὰ τὰ ἄλογα ζῷα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ φυτά. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς οἱ γεωπόνοι δὲν ἐπιτρέπουν οὔτε τὰ ἀμπέλια νὰ ἔχουν φύλλωμα περισσότερον ἀπὸ ὅσον πρέπει, οὔτε ἄλλα δένδρα, ἀλλ᾽ ἐμποδίζουν τὴν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἀνάπτυξιν (εἰς φύλλα), περιστρέφοντες μὲ τὸ δρεπάνι ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἀναπτύξεως εἰς τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου, οὕτως ὥστε αὐτὴ ἡ δύναμις νὰ μὴ καταναλωθῇ εἰς τὰ φύλλα καὶ (τὰ δένδρα) παραγάγουν ἄχρηστον καρπόν. Αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν δηλαδὴ ἡ ἐπιμέλεια καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των καταναλώνωνται εἰς ἄχρηστα πράγματα, C τότε ἡ ψυχὴ γίνεται περισσότερον ἄτονος εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ καρποὺς τῆς εὐσεβείας, ὡρίμους καὶ ἀκμαίους. Αὐτὸ ἤθελεν ἴδῃ κανεὶς νὰ συμβαίνῃ καὶ μὲ τὰ νερά. Διότι τὸ μὲν στάσιμον καὶ λιμνάζον νερὸ εἶναι ἐπιβλαβές· τὸ δὲ κινούμενον καὶ ἀνασυρόμενον καὶ μεταβιβαζόμενον νερόν, ἤτοι τὸ τρεχούμενον, ὄχι μόνον εἶναι ὑγιεινόν, ἀλλὰ εἶναι καὶ εὐχάριστον νὰ τὸ βλέπῃ κανεὶς καὶ νὰ τὸ ἀγγίζῃ καὶ νὰ τὸ πίνῃ. Πολλὰς δὲ φορὰς ἡ θλῖψις κατέβαλε καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν. Αὐτὸ δηλαδὴ (τὸ νερό), ποὺ πηγαίνει πρὸς τὰ κάτω καὶ ρέει, ὅταν πιεσθῇ, ἐξακοντίζεται πρὸς τὰ ἐπάνω. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτοὶ δηλαδή, ποὺ ὑποφέρουν

τὰς θλίψεις μὲ εὐκολίαν, γίνονται θαυμασιώτεροι· ἔστω καὶ ἂν εἶναι κατ' ἐξοχὴν χαμερπεῖς καὶ πολὺ σαρκολάτραι καὶ ἄσημοι, ἀπὸ τὰς θλίψεις ἀποσποῦν μεγάλα ὀφέλη. **D** Αὐτὰ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καλῶς, ἂς ὑποφέρωμεν μὲ εὐχαρίστησιν τὰς ἑκάστοτε ἐπερχομένας δοκιμασίας, ὥστε καὶ αὐταὶ αἱ δοκιμασίαι νὰ γίνωνται πιὸ εὔκολοι εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ τύχωμεν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἀποδειχθῶμεν ἄξιοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΒ' (142) ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, ἄκουσε τὴν προσευχήν μου» (στίχ. 1).

E Εἶναι μὲν προσευχὴ καὶ ἡ παράκλησις διὰ τῶν λόγων, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἡ ὑπόσχεσις. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει λέγων· «Μὴ εἴπῃς δύο φορὰς τὸν ἴδιον λόγον εἰς τὴν προσευχήν σου».[1] Δὲν λέγει αὐτὸ ὁ σοφὸς καὶ δὲν συμβουλεύει νὰ ἀποφεύγωμεν νὰ λέμε δύο φορὰς τὰ ἴδια πράγματα, παρακαλοῦντες καὶ ἱκετεύοντες τὸν Θεόν. Ἄπαγε. **449 A** Ἄλλωστε προτρεπόμεθα νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὰς προσευχάς μας. Μᾶς συμβουλεύει ὅμως αὐτὸ ὁ σοφός, διὰ νὰ μὴ ἀναβάλλωμεν, ὅταν ὑπεσχέθημεν κάτι εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ βιαζώμεθα νὰ τὸ ἐκπληρώσωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ σοφὸς λέγει· «Μὴ βραδύνῃς νὰ ἐκπληρώσῃς τὴν προσευχήν»[2] καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ εἶναι ἀβέβαιον τὸ μέλλον. Διότι ἡ ἀσθένεια ἢ ἀπροσδόκητοι δυσκολίαι τῶν πραγμάτων, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν, ἠμπόδισαν αὐτὴν τὴν ἐκπλήρωσιν. Ἐὰν δὲ καὶ ὁ ἐπελθὼν θάνατος ἤθελε διακόψῃ τὴν ζωήν σου, τότε δὲν θὰ ἔχῃς δικαιολογίαν.

Ἐδῶ ὅμως ὁ ψαλμῳδὸς προσευχὴν ὀνομάζει τὴν παράκλησιν καὶ τὴν δέησιν. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε, ὅ,τι ἀκολουθεῖ, ζητῶν νὰ φανερώσῃ τὴν μορφὴν αὐτὴν τῆς προσευχῆς. «Στρέψε τὸ αὐτί Σου μὲ προσοχὴν εἰς τὴν παράκλησίν μου, ἐν τῇ ἀληθείᾳ Σου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «διότι εἶσαι πιστός». Καὶ ἄλλος λέγει· «Διότι εἶσαι σταθερός». Ἤτοι ἄκουσε τὴν παράκλησίν μου **B** καὶ νὰ τὴν πραγματοποιήσῃς, βεβαιώνων ἔτσι τὴν ἀλήθειαν σου· χρησιμοποίησε τὴν δύναμίν Σου, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃς τὰ αἰτήματά μου.

Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν, τί εἴδους δέησις εἶναι αὐτή. Μεταξὺ

1. Σοφ. Σειρὰχ 7, 14.
2. Ἐκκλησ. 5, 3.

τῶν ἀνθρώπων, ὅταν κάποιος ὑποβάλλῃ μίαν παράκλησιν, αὐτοί, ποὺ τὴν δέχονται ἐξετάζουν, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον αὐτὴ εἶναι δικαία καὶ νόμιμος καὶ τότε γίνεται δεκτή. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἡ παράκλησις γίνεται δι' ἀξιώματα καὶ χρήματα καὶ πολλὰς φορὰς διὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἀδικία· μερικοὶ δὲ ἄνθρωποι ἀξιώνουν διὰ τῆς παρακλήσεως καὶ δικαστικὰς ὑπερβάσεις· ἡμεῖς ὅμως παρακαλοῦμεν διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τότε καταφεύγομεν εἰς τὴν παράκλησιν, C ὅταν ὁ ἐσωτερικός μας δικαστής, ἐννοῶ ἡ ἐν ἡμῖν ἑδρεύουσα συνείδησις, δὲν μᾶς συγχωρῇ. Διότι δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς συγχωρήσῃ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ πλησιάσῃ τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ διὰ κάποιο ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐσχίσθη, οὔτε διὰ δέκα ὀβολούς, ποὺ τοῦ ἔκλεψαν, ἔτσι καὶ σύ, μᾶλλον δὲ πολὺ περισσότερον σεβόμενος, μὴ πλησιάσῃς νὰ παρακαλέσῃς τὸν Θεὸν διὰ ἀσήμαντα πράγματα καὶ μηδαμινά, ὅπως π.χ. ἐὰν κάποιος σὲ ἀδίκησε σὲ χρήματα, ἢ καὶ σὲ ἐξύβρισε· ἀλλὰ νὰ παρακαλῇς τὸν Θεὸν διὰ τὰς ἀδικίας, ποὺ σοῦ προξενεῖ ὁ διάβολος, διὰ τὰς ὁποίας καὶ κατ' ἐξοχὴν χρειάζεται ἡ ἀπὸ Θεοῦ βοήθεια καὶ δύναμις. Δὲν ἔχεις ὅμως αὐτόν, ποὺ φροντίζει καὶ προσφέρει τὴν δέησίν σου; Ὅταν ὁ βασιλεὺς περνάῃ φώναξε D καὶ ζήτησε κατάλληλον εὐκαιρίαν. Πότε, λοιπόν, περνάει ὁ βασιλεύς; Πάντοτε καὶ συνεχῶς. Πότε δὲ εἶναι ὁ κατάλληλος καιρός; Ὅταν σὺ τὸ θελήσῃς καὶ ὅταν καταστήσῃς τὸν ἑαυτόν σου ἄξιον. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι διετάσσοντο νὰ σταθοῦν εἰς τὸ ὄρος, ὅταν παρουσιάζοντο εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἔχουν τὰ ἐνδύματα ἄσπρα καὶ νὰ μὴ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ γυναῖκα[3] σὺ δὲ ἀντὶ τῶν ἐνδυμάτων νὰ καθαρίσῃς τὴν ψυχὴν καὶ μὲ σωφροσύνην καὶ ταπείνωσιν νὰ πλησιάσῃς καὶ μὲ πολλὴν προσοχὴν νὰ πᾷς πρὸς τὸν βασιλέα, ἐὰν θέλῃς νὰ ἐπιτύχῃς αὐτὸ ποὺ ζητᾷς. Ἡ μετάβασις αὐτὴ πρὸς τὸν βασιλέα δὲν ἀπαιτεῖ πολλὰς δαπάνας· λάβε ὡς ἐφόδιον τὴν ἀρετήν. E Καὶ ποῦ μένει αὐτὸς ὁ βασιλεύς; Πλησίον εἰς αὐτούς, τῶν ὁποίων ἡ καρδία των εἶναι ταπεινὴ καὶ συντετριμμένη. Αὐτὴν τὴν ὁδὸν νὰ ἀκολουθήσῃς· «Ὁ Κύριος, λέγει, εἶναι πλησίον εἰς ὅλους ἐκείνους, ποὺ τὸν ἐπικαλοῦνται ἐν ἀλη-

3. Ἐξόδ. 19, 12. 14. 15.

θείᾳ».[4] Ἐκεῖ θὰ τὸν εὕρῃς, ἐκεῖ θὰ τὸν συναντήσῃς καὶ θὰ συνομιλήσῃς μαζί του. Αὐτὸς εἶναι πλησίον εἰς ἐκείνους, ποὺ μοιράζουν ψωμὶ εἰς τοὺς πεινασμένους καὶ ἀσκοῦν τὴν ἐλεημοσύνην. 449 A Ἐὰν αὐτὸν τὸν δρόμον ἀκολουθήσῃς, θὰ τὸν εὕρῃς νὰ περιμένῃ καὶ νὰ δέχεται τὴν παράκλησίν σου καὶ τὸ αἴτημά σου. «Ἐνῷ σὺ ἀκόμη θὰ ὁμιλῇς, ἐγὼ θὰ σοῦ εἴπω· "Ἰδοὺ εἶμαι κοντά σου"»[5] καὶ δὲν θὰ χρειασθῇς μεσίτην, ἀλλὰ μόνος σου θὰ δώσῃς τὴν παράκλησίν σου.

«Ἄκουσέ με ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης Σου». Τί κάνεις, ἄνθρωπε; Παρα κάτω πρόκειται νὰ εἴπῃς· «Μὴ θελήσῃς νὰ κρίνῃς δικαίως τὸν δοῦλόν Σου, διότι δὲν πρόκειται νὰ δικαιωθῇ ἐμπρός Σου κανεὶς ἄνθρωπος» (στίχ. 2)· καὶ ἐδῶ ζητεῖς νὰ εἰσακουσθῇς σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην; Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά; Ἐδῶ ὁ ψαλμῳδὸς ὀνομάζει δικαιοσύνην τὴν φιλανθρωπίαν καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα εἰς τὴν Γραφὴν ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ κανεὶς τὴν δικαιοσύνην νὰ ἔχῃ αὐτὴν τὴν σημασίαν. Καὶ πολὺ ὀρθά· διότι ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ δικαιοσύνη στερεῖται τῆς εὐσπλαγχνίας· B εἰς τὸν Θεὸν ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ μὲ τὴν δικαιοσύνην ἀναμειγνύεται καὶ ἡ εὐσπλαγχνία, καὶ μάλιστα εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε αὐτὴ αὕτη ἡ δικαιοσύνη νὰ ὀνομάζεται φιλανθρωπία. Κύτταξε π.χ. τί συνέβη εἰς τὸν κατακλυσμόν· πόση εὐσπλαγχνία ὑπῆρχε καὶ πόση δικαιοσύνη. Διότι ἂν καὶ ἐτιμωρήθησαν οἱ ἄνθρωποι τότε, διότι ἡμάρτησαν, ὅμως δὲν ἐτιμωρήθησαν ἐπαξίως. Διότι μὴ ἴδῃς, σὲ παρακαλῶ, τὸν ὄγκον τῶν ὑδάτων, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκεῖνο τὸ ναυάγιον διαρκοῦσε, οὔτε τὴν οἰκουμένην, ποὺ ἐγένετο σὰν ἄβυσσος. Διότι τί ἔχει νὰ κάνῃ αὐτὸ μὲ τοὺς καταστραφέντας; Ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἐμπνέουν τρομερὸν φόβον, ὅμως καμμίαν τιμωρίαν δὲν ἐπιφέρει εἰς τοὺς ἀποθανόντας. C Διότι αὐτοί, ποὺ δὲν εἶχον αἴσθησιν αὐτῶν, ποὺ συνέβαιναν, πῶς ἐτιμωροῦντο; αὐτοί, ποὺ κατεστράφησαν εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα καὶ ὑπέστησαν σύντομον καὶ ἐλαφρότατον θάνατον καὶ ἀπέθανον κατὰ τρόπον εὐκολώτερον καὶ ὀλιγώτερον ὀδυνηρὸν ἀπὸ ὅ,τι ἂν ἀπέθανον ἀπὸ φωτιὰν ἢ ξίφος ἢ ἀγχόνην; Ὥστε αὐτά, ποὺ συ-

4. Ψαλμ. 144, 18.
5. Ἡσ. 58, 9.

νέθαιναν, εἶχον τὴν μορφὴν μᾶλλον τῆς τιμωρίας παρὰ τὴν αἴσθησιν αὐτῆς. Ἀφοῦ, λοιπόν, διέπραξαν παρανομίας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς των μέχρι τῶν ἐσχάτων γηρατειῶν, ἐτιμωρήθησαν ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, ἐὰν βεβαίως πρέπῃ νὰ ὀνομάζῃ κανεὶς τιμωρίαν τὸ κοινὸν τοῦ βίου χρέος, ἤτοι τὸν θάνατον.

D Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλανθρωπία; Θέλεις νὰ τὴν ἴδῃς καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευράν; Δὲν τὴν ἐξεδήλωσεν ἀμέσως, ἀλλὰ τὴν προανήγγειλε καὶ μία καὶ δύο καὶ πολλὰς φοράς. Ἀκόμη δηλαδὴ καὶ διὰ τῆς κιβωτοῦ ὡμιλοῦσε μαζί των· αὐτοὶ ὅμως οὔτε καὶ τότε ὑπεχώρησαν, ἂν καὶ ἡ παρανομία δὲν χρειαζόταν εἰδοποίησιν. Ὅμως οὔτε ἡ φύσις δὲν τοὺς ἐδίδαξε· αὐτοὶ δὲ σὰν χοῖροι, μᾶλλον καὶ χειρότερα ἀπὸ ὅλους τοὺς χοίρους διεφθείροντο μεταξύ των καί, ἀφοῦ ἀνέτρεψαν ἐκ βάθρων τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ εἰς καμμίαν προτροπὴν ἢ συμβουλὴν δὲν ὑπήκουσαν καὶ δὲν ὠφελήθησαν οὔτε ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ τὸν δίκαιον (Νῶε), εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα ἐτιμωρήθησαν, **E** μᾶλλον δὲ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν περαιτέρω φθορὰν καὶ ἀπέφυγαν τὴν τιμωρίαν καὶ ποινήν. Διότι ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν, ποὺ ὑπέστησαν, ἦτο πολὺ φοβερώτερον τὸ νὰ κάνουν τέτοια πράγματα. Εἰπέ μου, λοιπόν, εἶναι τιμωρία τὸ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ μίαν τέτοιαν φθοράν, ὅταν ἐφθείροντο ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ συναναστρέφοντο μεταξύ των μὲ γνώμονα τὴν παρανομίαν καὶ κατεντρόπιαζον καὶ κατεντροπιάζοντο; Ἔπειτα ἕνα ἰατρόν, ποὺ κόβει τὰ σάπια μέρη, ποτὲ δὲν θὰ τὸν θεωρήσωμεν, ὅτι τιμωρεῖ τὸ σῶμα, ἀλλὰ θὰ τὸν ἐκλάβωμεν ὡς φιλάνθρωπον. **450 A** Ἐὰν αὐτὸ συμβαίνῃ μὲ τὸν ἰατρόν, δὲν θὰ ἐκπλαγῶμεν πολὺ περισσότερον μὲ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μὲ τόσην σοφίαν καὶ φιλανθρωπίαν τιμωρεῖ τὰ πλάσματά του; Πάντοτε, λοιπόν, πρέπει νὰ τὸν θαυμάζωμεν καὶ νὰ τὸν τιμῶμεν· ἕνεκα δὲ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, ποτὲ ἂς μὴ σταματήσωμεν νὰ δοκιμάζωμεν ἔκπληξιν διὰ τὴν φροντίδα του καὶ οὔτε νὰ παύσωμε νὰ τὸν δοξολογοῦμε δι' αὐτά του τὰ ἔργα, διότι καὶ τὴν ἐγχείρησιν ἔκανε σύντομα καὶ τὸ κακὸν ἀπέκοψε καὶ ἀνώδυνον θεραπείαν ἐφήρμοσε. Ἂς μή, λοιπόν, σὲ ἀνησυχῇ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ διὰ μιᾶς ὅλοι ἐπνίγησαν κάτω ἀπὸ τὰ νερά. Διότι ποία ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτοῦ τοῦ ἀκαριαίου θανάτου καὶ τοῦ θανάτου, ποὺ ἐπέρχεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον; **B** Τί ὠφελεῖ αὐτόν, ποὺ πεθαίνει, νὰ πεθαίνῃ μόνος του ἢ τί τὸν βλάπτει, τὸ νὰ πεθαίνῃ μαζὶ μὲ ὅλους;

«Ἄκουσέ με κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου», ἤτοι, σύμφωνα μὲ τὴν φιλανθρωπίαν σου. Διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτὸ θέλει νὰ εἴπῃ, προσέθεσε· «Καὶ μὴ προχωρήσῃς εἰς κρίσιν μὲ τὸν δοῦλόν Σου». Αὐτὸ ζητεῖ καὶ ὁ Ἰώβ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄνθρωπος «τόσον δίκαιος καὶ ἀληθινὸς καὶ θεοσεβὴς καὶ ἀπεῖχεν ἀπὸ κάθε κακὸν πρᾶγμα»,[6] ὥστε ἔλεγε· «Εἴθε νὰ ὑπῆρχε κάποιος, ὁ ὁποῖος νὰ ἠμποροῦσε νὰ διακρίνῃ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον καὶ ἐλέγξῃ μεταξὺ τῶν δύο ἡμῶν»·[7] ὅταν ὅμως ἐφανερώθη ὁ Θεὸς ἔλεγεν (ὁ Ἰώβ)· «Θὰ βάλω τὸ χέρι μου εἰς τὸ στόμα μου»·[8] ἂν καὶ ὁ Θεὸς τὸν προκαλοῦσε καὶ τοῦ ἔλεγε· «Ὄχι (μὴ φύγῃς)· ἀλλὰ ζῶσε, σὰν ἄνδρας, τὴν μέσην σου».[9] Καὶ τοὺς Ἰουδαίους κατηγορεῖ ὁ Θεὸς διὰ τὸ ἴδιον πρᾶγμα λέγων· **C** «Τί σφάλμα εὗρον οἱ πατέρες σας σὲ μένα, ὥστε οἱ ἄρχοντές σας νὰ διαπράξουν ἀνομίας ἀπέναντί μου»;[10] Κάνει δὲ αὐτὸ ὁ Θεός, ὄχι διότι θέλει νὰ κάμῃ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασίν του φοβερωτέραν, ἀλλὰ διότι θέλει νὰ τοὺς φέρῃ εἰς συναίσθησιν καὶ νὰ ὁμολογήσουν τὰς ἁμαρτίας των καὶ κατόπιν αὐτὸς νὰ δώσῃ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὥστε δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ ἀντιληφθοῦν αὐτὸ τὸ μέγεθος τῆς θείας εὐεργεσίας. Δι' αὐτὸ λέγει· «Εἰπέ σύ, πρῶτος τὰς ἀδικίας σου· ὄχι, διὰ νὰ καταδικασθῇς, ἀλλά, διὰ νὰ δικαιωθῇς».[11] Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον δὲν λέγει αὐτὸς αὐτὰς τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ προετοιμάζει ἐκεῖνον (νὰ τὰς εἴπῃ). Διότι ἐὰν ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ (ὁ Θεός), αὐτὸς θὰ ἤρχιζε τὴν κατηγορίαν· τώρα ὅμως, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐλεήσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν (νὰ ὁμολογήσῃ), ὥστε αὐτὸς νὰ λάβῃ τὸ στεφάνι τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ μὲ τὴν ἰδίαν τὴν ὁμολογίαν του νὰ ἀποσπάσῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ. **D** Ποῖον πρᾶγμα θὰ ἦτο ἰσάξιον πρὸς αὐτὴν τὴν φιλανθρωπίαν; Κανένα. Εἰπέ, λέγει (ὁ Θεός), καὶ τίποτε περισσότερον δὲν ζητῶ· ὁμολόγησε τὰς ἁμαρτίας σου καὶ εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ σὲ μένα· εἰπὲ

6. Ἰὼβ 1, 1.
7. Ἰὼβ 9, 33.
8. Ἰὼβ 39, 34.
9. Ἰὼβ 40, 2.
10. Ἱερ. 2, 5.
11. Ἡσ. 43, 26.

αὐτάς καὶ ἀμέσως ὑποχωρῶ. «Μὴ θελήσης νὰ ἔλθης εἰς κρίσιν μὲ τὸν δοῦλόν Σου». Αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα ἔχουν ἐπιτύχει πολλοί, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο νὰ κρίνη καὶ δικάση. Διότι αὐτοί, ποὺ ἀναγνωρίζουν τὴν εὐγνωμοσύνην γνωρίζουν αὐτὸ καὶ πρὶν νὰ συμβῆ· οἱ ἀχάριστοι ὅμως (ἔχουν ἐπιτύχει αὐτὸ) ἀπὸ τὴν διαρκῶς τονιζομένην διδασκαλίαν τῶν προφητῶν, ποὺ λέγουν· «Ὁ Κύριος θὰ ἔχη κρίσιν μὲ τὸν λαόν του καὶ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ εἰς δίκην θὰ καθήση».[12] Καὶ πάλιν «Ἀκούσατε, φαράγγια καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς».[13] Καί· «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ».[14] **E** Ἀπὸ τὴν συνεχῆ ἐπανάληψιν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ δικάση τὸν Ἰσραήλ, ἀκόμη καὶ οἱ ἀναίσθητοι ἄνθρωποι συνετίζοντο. Διότι ἔλεγον μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους· «Τί ἀξίαν ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι ἐνηστεύσαμε καὶ σὺ δὲν μᾶς εἶδες»;[15] Καὶ πάλιν ἔλεγον· «Κάθε ἄνθρωπος, ποὺ κάνει τὸ κακόν, εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὸν Κύριον»·[16] καὶ «εὐημεροῦν αὐτοί, ποὺ διαπράττουν ἀνομίας, καὶ ἡμεῖς θεωροῦμεν εὐτυχεῖς τοὺς ξένους»·[17] καὶ «ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι σωστή».[18] Καὶ ὁ μακάριος δὲ Ἰώβ, ὅταν ἔπεσε εἰς ἐκείνην τὴν δοκιμασίαν, **451 A** ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδίας διαθέσεως, ἐκ τῆς ὁποίας οἱ Ἰουδαῖοι ἐδοκιμάζοντο, οὔτε ἀπὸ τὰ παρόμοια πράγματα, μὴ γένοιτο· ἔλεγεν ὅμως· «Εἴθε νὰ ὑπῆρχεν ὁ μεσίτης, ὁ ὁποῖος νὰ ἔκανε τὴν διάκρισιν μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ καὶ νὰ ἔκρινε μεταξὺ τῶν δύο μας. Ἂς μὲ λυτρώση ἀπὸ τὸ ῥαβδὶ τῶν συμφορῶν καὶ ὁ φόβος του ἂς μὴ μὲ ταράσση καὶ ἂς μὴ μὲ γυρίζη σὰν σβούραν».[19] Δι' αὐτὸ καὶ τοῦ λέγει· «Ἐγὼ θὰ σ' ἐρωτήσω καὶ σὺ θὰ μοῦ ἀπαντήσης».[20] Ἔπειτα, ἀφοῦ ἔνοιωσε κατάπληξιν καὶ ἔλεγε· «Διατί ἐγὼ ἀκόμη τώρα, ἀφοῦ νουθετοῦμαι, παραπονοῦμαι καὶ κρίνω καὶ ἐλέγχω τὸν Κύριον»;[21] Καὶ πάλιν· «Μὲ τὰ αὐτιά μου σὲ ἤκουσα προηγουμένως, τώρα ὅμως σὲ ἔχω ἴδει μὲ τὰ μάτια μου· δι' αὐτὸ

12. Μιχ. 6, 2.
13. Μιχ. 6, 2.
14. Ἠσ. 1, 1.
15. Ἠσ. 58, 3.
16. Μαλαχ. 2, 17.
17. Μαλαχ. 3, 15.
18. Ἰεζ. 33, 17.
19. Ἰὼβ 9, 33 - 34.
20. Ἰὼβ 42, 4.
21. Ἰὼβ 40, 4.

ἐλεεινολόγησα τὸν ἑαυτόν μου καὶ συνετρίβην· θεωρῶ δὲ τὸν ἑαυτόν μου χῶμα καὶ στάχτη· **B** θὰ βάλω τὸ χέρι μου εἰς τὸ στόμα μου».[22] Τότε ὁ Θεὸς τοῦ λέγει· «Μὴ φύγης· ἀλλὰ ζῶσε, σὰν ἄνδρας, τὴν μέσην σου»·[23] μὲ αὐτὰ δὲ τὰ λόγια ὁ Θεὸς τοῦ ὑπενθύμιζε τὰ λόγια του καὶ τοῦ ἔλεγε· «Ἐπειδὴ ἤθελες νὰ κριθῆς μαζί μου, νὰ ἐγὼ εἶμαι κοντά σου, διὰ νὰ διαπραγματευθῶ καὶ κριθῶ μαζί σου». Εἶδες τὴν ἀπερίγραπτον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, εἶδες τὴν ἀγαθότητά του, ποὺ δὲν ἔχει ὅρια; Δι' αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ἔλεγον· «Ἡμαρτήσαμε, διεπράξαμεν ἀνομίας καὶ ἀδικίας».[24] Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἀναίσθητοι ἄνθρωποι ρίπτουν τὰς ἁμαρτίας των εἰς τὸν Θεόν, κατὰ προτροπὴν τοῦ διαβόλου, ὁ Θεός, **C** ζητῶν νὰ κόψη αὐτὴν τὴν συνήθειάν των ἀπὸ τὴν ρίζαν, συνεχῶς λέγει, ὅτι θὰ κριθῆ μαζί των.

Τέτοια ἀκριβῶς ἦτο καὶ ἡ ἁμαρτία τοῦ πρωτοπλάστου· δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἡ γυναίκα, ποὺ μοῦ ἔδωσες, αὐτὴ μοῦ ἔδωσε καὶ ἔφαγα».[25] Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διέπραξαν πολλὰς τοιαύτας ἁμαρτίας· «Διότι δὲν θὰ δικαιωθῆ ἐμπρός Σου κανεὶς ἄνθρωπος». Διατί, λοιπόν, λέγω καὶ ἀναφέρω τὸν ἑαυτόν μου καὶ τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε; λέγει ὁ ψαλμῳδός. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος εἰς τὴν γῆν, ὁ ὁποῖος νὰ ἠμπορῆ νὰ δικαιωθῆ, ὅταν κριθῆ σύμφωνα μὲ τὰς ὑποσχέσεις καὶ παραγγελίας σου· ἔτσι λοιπὸν εἰς σὲ ἀνήκει ἡ πλήρης νίκη.

«Διότι ὁ ἐχθρὸς κατεδίωξε τὴν ζωήν μου» (στίχ. 3). **D** Εἶναι δυνατὸν δὲ νὰ ἐννοήσωμεν ἐδῶ, ὅτι αὐτὸ λέγεται διὰ τὸν Σαούλ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐχθρὸς καὶ κατεδίωκε τότε αὐτὸν (τὸν Δαβίδ). Εἶναι δὲ δυνατὸν ἀλληγορικῶς νὰ ἐκλάβωμεν ἐδῶ ὡς ἐχθρὸν τὸν διάβολον· διότι αὐτὸς δὲν σταματᾶ νὰ καταδιώκη τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν. Πῶς ὅμως θὰ ἀπηλλασσόμεθα ἀπὸ τὴν καταδίωξιν αὐτήν; Μόνον, ἂν βροῦμε τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ ὁ διάβολος νὰ εἰσέλθη. Καὶ ποῖος, λέγει, εἶναι αὐτὸς ὁ τόπος; Ποῖος ἄλλος ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Πῶς δὲ ἠμποροῦμε νὰ ἀναβῶμεν εἰς τὸν οὐρανόν; Ἄκουσε τὸν Παῦλον, ποὺ λέγει καὶ ὑποδεικνύει, ὅτι, ἂν

22. Ἰὼβ 42, 5 - 6 καὶ 40, 4.
23. Ἰὼβ 38, 3 καὶ 40, 7.
24. Δαν. 3, 29.
25. Γεν. 3, 12.

καὶ ζῶμεν μέσα εἰς τὸ σῶμα, ἠμποροῦμε νὰ πᾶμε ἐκεῖ καὶ νὰ μείνωμεν. Λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος· «Νὰ ἔχετε τὴν σκέψιν σας εἰς τὸν οὐρανόν, **E** ὅπου ὁ Χριστὸς κάθεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ».[26] Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει· «Ἡ πατρίδα καὶ ἡ πολιτεία μας εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν».[27] «Ἔρριψεν ταπεινωμένην εἰς τὴν γῆν τὴν ζωήν μου». Ἡ λέξις «ταπείνωσις» ἔχει πολλὰς σημασίας. Διότι ὑπάρχει ταπείνωσις, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἀρετήν, ὅπως ὅταν λέγῃ ὁ ψαλμῳδός· «Καρδίαν, ποὺ εἶναι συντετριμμένη καὶ ταπεινή, ὁ Θεὸς δὲν θὰ παραβλέψῃ».[28] Ὑπάρχει δὲ ταπείνωσις, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰς συμφορὰς καὶ ταπείνωσις, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας. Ἐδῶ ὅμως ὁ ψαλμῳδὸς ἐννοεῖ τὴν ταπείνωσιν ἀπὸ τὰς συμφοράς. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε διὰ νὰ δείξῃ αὐτό· «Ἔρριψε ταπεινωμένην εἰς τὴν γῆν τὴν ζωήν μου». **452 A** Ὑπάρχει ὅμως ταπείνωσις, ποὺ εἶναι καρπὸς τῆς ἀνοησίας, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Αὐτός, ποὺ ὑπερηφανεύεται, θὰ ταπεινωθῇ».[29] Τέλος δὲ ὑπάρχει καὶ ἄλλη ταπείνωσις· αὐτὴ ποὺ εἶναι καρπὸς τῆς πλεονεξίας. Διότι τί εἶναι ταπεινότερον, ἀπὸ αὐτούς, ποὺ εἰσέρχονται μέσα εἰς τοὺς λάκκους τοῦ πλούτου, τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῶν τιμῶν; Διότι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι δύο φορὰς ταπεινοί· πρῶτον διότι σέρνονται χάμω καὶ δεύτερον, διότι νομίζουν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀξιόλογα, ὅπως τὰ μικρὰ παιδιά, ποὺ νομίζουν μεγάλα καὶ ἀξιόλογα πράγματα τοὺς κύβους, τὶς μπάλλες καὶ τὰ παρόμοια παιγνίδια. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἐκεῖνα εἶναι ἀξιόλογα καὶ σπουδαῖα πράγματα, ἀλλὰ εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ὁ νοῦς αὐτῶν, ποὺ θαυμάζουν αὐτὰ τὰ πράγματα, εἶναι ἀτελὴς καὶ ταπεινός. **B** Ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτὴ τῶν παιδιῶν εἶναι ἐλάττωμα, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἡλικίαν των καὶ τὴν φύσιν των, ἡ γνώμη ὅμως αὐτῶν, ποὺ νομίζουν σπουδαῖα πράγματα τὸν πλοῦτον κ.λ. εἶναι ἔγκλημα, ποὺ τὸ διαπράττουν μὲ τὴν θέλησίν των. Καὶ τοῦτο, διότι ἐνῶ εἶναι ἄνδρες καὶ εὑρίσκονται εἰς ὥριμον ἡλικίαν νομίζουν, ὅτι εἶναι σπουδαῖα πράγματα τὰ φαγητὰ καὶ αἱ πόρναι καὶ ἡ ἀπόλαυσις. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν μωρίαν τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ εὐτε-

26. Κολασ. 3, 1.
27. Φιλιπ. 3, 20.
28. Ψαλμ. 50, 19.
29. Λουκ. 18, 14.

λέστερον πρᾶγμα; Ἂν καὶ πολλοὶ ὅμως ὀνομάζουν αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους μεγαλοψύχους· ἀλλ' αὐτοί, ποὺ τοὺς ὀνομάζουν μεγαλοψύχους, εἶναι εὐτελέστεροι αὐτῶν κατὰ πολὺ ἐπίσης. Ἂς μάθωμεν λοιπὸν ποῖον εἶναι τὸ πραγματικὸν μεγάλο πρᾶγμα καὶ ποῖον πρᾶγμα δημιουργεῖ τὴν εὐτέλειαν καὶ μηδαμινότητα. Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἀνώτερον ἀπὸ τὸ νὰ παραβλέπῃ κανεὶς αὐτὰ τὰ μηδαμινὰ πράγματα. Ἐδῶ, λοιπόν, ὁ προφήτης ὁμιλεῖ περὶ τῆς ταπεινώσεως, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰς συμφοράς.

«Ὁ ἐχθρός μου μὲ ἔβαλε νὰ καθήσω εἰς τὰ σκοτεινὰ ταμεῖα τοῦ Ἅδη, σὰν αὐτούς, ποὺ εἶναι νεκροὶ ἀπὸ πολὺν χρόνον». Ἐδῶ ὁμιλεῖ περὶ διπλῆς συμφορᾶς· ὅτι δηλαδὴ εὑρίσκεται εἰς τὰ σκοτεινὰ μέρη τοῦ Ἅδη **C** καὶ ὅτι εἶναι σὰν τοὺς νεκρούς, ποὺ ἔχουν πρὸ πολλοῦ πεθάνει καὶ μὲ τὰς δύο αὐτὰς εἰκόνας ὑπαινίσσεται τὴν τότε αἰχμαλωσίαν. Ἐπειδή, δηλαδή, εἶναι δυνατόν, καὶ ὅταν κανεὶς εἶναι εἰς τὰ σκοτάδια, νὰ κάνῃ κάτι, νὰ ἀνάψῃ ἕνα λυχνάρι, ὁ ψαλμῳδός, θέλων νὰ δείξῃ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῶν κακῶν, παρέστησε τὴν ὑπερμεγέθη τραγῳδίαν μὲ τὴν μνείαν τῶν νεκρῶν. Τέτοιοι εἶναι καὶ αὐτοί, ποὺ ζοῦν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὅπως, δηλαδή, εἶναι οἱ νεκροὶ εἰς τὸ σκοτάδι, ἔτσι εἶναι καὶ αὐτοί. Καὶ ἄν, λοιπὸν κρατοῦν καὶ περιφέρουν μυριάδας λαμπάδων, καὶ ἂν βλέπουν εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἂν ἀκόμη γίνωνται χαρωποὶ μὲ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς ἄλλας περιποιήσεις, **D** δὲν εἶναι εἰς καλλιτέραν μοῖραν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀπέθανον ἅπαξ διὰ παντὸς καὶ εὑρίσκονται εἰς τὸ σκοτάδι· ἀλλὰ οἱ ἁμαρτωλοὶ εἶναι εἰς χειροτέραν θέσιν ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καθ' ὅσον ἡ κατάστασις τῶν νεκρῶν εἶναι φυσικὸν πρᾶγμα, ἡ κατάστασις ὅμως τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι σφάλμα ἰδικόν των. Ὑπάρχει βέβαια καὶ τὸ σκοτάδι τῆς μελλούσης ζωῆς, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει (ἡ Γραφή)· «Πάρτε τον καὶ βάλτε τον εἰς τὸ σκοτάδι ἔξω».[30] Ὑπάρχει καὶ τὸ σκοτάδι τῆς κακίας. Δι' αὐτὸ λέγει· «Αὐτοί, ποὺ κάθονται εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ θανάτου».[31] Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Δὲν εἴμεθα παιδιὰ τοῦ σκότους».[32] Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει· «Μὲ τὰς σκέψεις των ἐξετράπη-

30. Ματθ. 22, 13.
31. Λουκ. 1, 79.
32. Α' Θεσσ. 5, 5.

σαν σὲ μάταια πράγματα καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀνόητος σκέψις των».[33]

E Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοί, ποὺ ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι, δὲν γνωρίζουν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐτοί, ποὺ ζοῦν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, εἶναι τυφλωμένοι καὶ δὲν ἀναγνωρίζουν τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ τρέχουν εἰς τὰς σκιάς, ὡς πρὸς ἀληθινὰ πράγματα καὶ ἐπιδιώκουν τὸν πλοῦτον, τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ ἀγνοοῦν ποῖοι εἶναι ἐχθροὶ καὶ ποῖοι εἶναι φίλοι καὶ τοὺς μὲν ἐχθροὺς θεωροῦν σὰν φίλους, μὲ τοὺς φίλους δέ, σὰν μὲ ἐχθρούς, μαλώνουν καὶ συγκρούονται. Δὲν βλέπεις τοὺς πτωχούς, ποὺ φωνάζουν καὶ στενάζουν καθημερινῶς καὶ ὅμως κανεὶς δὲν τοὺς ἀκούει. Διατί, λοιπόν, δὲν ἀκοῦνε; Διότι ὁ διάβολος τοὺς ἔβαλεν ὅλους νὰ καθήσουν εἰς τὰ σκοτάδια, 453 A σὰν τοὺς ἀπὸ πολλοῦ χρόνου νεκρούς. Διότι ὅ,τι εἶναι δι' ἄλλους τὸ σκοτάδι καὶ ἡ νέκρωσις, εἶναι δι' αὐτοὺς (τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀδιαφόρους) ἡ ἀπανθρωπιά. Χαρακτηριστικὸν δὲ αὐτῶν ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι εἶναι τὸ ὅτι δὲν βλέπουν τὰς ἐπερχομένας συμφοράς. Αὐτὸ δὲ ὑποφέρουν καὶ αὐτοί, ποὺ δὲν βλέπουν τὰς συμφοράς, ποὺ εἶναι πλησίον των, καὶ ὁδηγοῦνται εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφήν. Ἴδιον δὲ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι εἶναι νὰ τολμοῦν καὶ πράττουν τὰ αἰσχρὰ πράγματα χωρὶς κανένα φόβον. Αὐτὸ δὲ κάνουν καὶ αὐτοί, ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, σὰν νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, καὶ ἐνῷ κανεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων δὲν βλέπει τὰς πράξεις των, αὐτοὶ κάνουν τὰ πάντα ἀφόβως εἰς τὸ μέσον τῶν πόλεων, σὰν νὰ παρανομοῦν εἰς τὴν ἐρημίαν.

B Αὐτοὶ ὅμως, ποὺ ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι ,ζοῦν εἰς διαρκῆ φόβον. Τὸ ἴδιον παθαίνουν καὶ αὐτοὶ (οἱ κακοί). Διότι κανεὶς πλεονέκτης ἢ κλέπτης δὲν ζῇ χωρὶς φόβον, ἔστω καὶ ἂν κομπορρημονῇ ἀπείρως καὶ ἔστω καὶ ἂν ἐξωτερικὰ φαίνεται χαρούμενος. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῆς συνειδήσεως. Καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ αὐτοὶ εἶχον στερηθῆ τῆς συγγνώμης ἐξ ὁλοκλήρου, πολὺ δὲ περισσότερον τώρα, διότι, ἐνῷ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, αὐτοὶ ἀκόμη ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι. Καὶ πῶς συμβαίνει νὰ ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι ἀκόμη, ἀφοῦ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος; Λόγῳ τῆς ἀσθενείας τῶν ὀφθαλμῶν των. Διότι

33. Ρωμ. 1, 21.

κρύπτουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὰς κρύπτας καὶ τὰς φωλεὰς καὶ τὰ σπήλαια τῆς πονηρίας καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἴδουν καὶ ἀτενίσουν πρὸς τὴν ἀκτῖνα, λόγῳ βλάβης τῶν ὀφθαλμῶν.

C «Καὶ ἀτόνησε μέσα μου τὸ πνεῦμά μου· ἐντός μου δὲ ἡ καρδία μου κατελήφθη ἀπὸ ταραχὴν καὶ ἀρρυθμίαν» (στίχ. 4). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Καὶ στριφογύριζε μέσα μου ἡ ψυχή μου». Ὁ ψαλμῳδὸς μὲ τὴν ταραχὴν τοῦ νοῦ θέλει νὰ φανερώσῃ τὴν ὑπερβολικὴν θλῖψιν. Τί σημαίνει δὲ τὸ «ἐν ἐμοί»; Δὲν ἠμποροῦσα, λέγει, νὰ ἀνακοινώσω (τὴν ἀγωνίαν μου) εἰς ἄλλους καὶ νὰ λάβω κάποιαν παρηγορίαν ἀπὸ αὐτούς. Τοιαῦται εἶναι αἱ ψυχαὶ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων· πάντοτε εἶναι ταραγμέναι, ὄχι μόνον ὅταν εἶναι παρόντα τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ περιμένουν. Ποτὲ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς ἠρεμία, οὔτε ἀφοβία ψυχῆς, ἀλλὰ ταράσσονται περισσότερον καὶ ἀπὸ ὁποιονδήποτε πέλαγος· οὔτε τὴν νύκτα, οὔτε τὴν ἡμέραν ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ δεινά, D ἀλλὰ κτυποῦνται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἔστω καὶ ἂν δὲν τοὺς ἐνοχλῇ κανείς, ζῶντες διαρκῶς μὲ τὸν φόβον τοῦ πολέμου, καὶ οὐδόλως ἀπολαμβάνουν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἤδη ἀποκτήσει· καταστρύχονται ἀπὸ τὰς φροντίδας αὐτῶν τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν συνέβησαν, ἤτοι σκιαμαχοῦν, ταράσσονται, ἀδημονοῦν διὰ τὰ πράγματα ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἀσχολοῦνται μὲ τὰς περιουσίας ὅλων, σκέπτονται, πῶς νὰ πείσουν τὸν ἕνα, πῶς νὰ ἐκφοβίσουν τὸν ἄλλον, πῶς νὰ κολακεύσουν ἄλλον, πῶς νὰ ἐκβιάσουν ἄλλον, πῶς νὰ ὑπηρετήσουν ἄλλον καὶ ἐπὶ πλέον σκέπτονται τὰς ἀγοραπωλησίας, τὰς συμφωνίας, τὰ ἐνέχυρα, τοὺς τόκους, τὰ κεφάλαια καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ ἄχυρον τῶν κακῶν αὐτῶν διαρκῶς ἀναλογίζονται εἰς τὸν νοῦν των καὶ ὅταν ὅλαι αἱ ὑποθέσεις των ἔλθουν κατ' εὐχὴν καὶ πρὸς τὸ συμφέρον των, E τότε φοβοῦνται καὶ ἀνησυχοῦν ἀκόμη περισσότερον. Κύτταξε λοιπόν, πῶς ἐταράσσετο ἐκεῖνος ὁ πλούσιος, ὅταν ἤκμαζεν ἡ χώρα του, καὶ ἀπόρουσε καὶ εὑρίσκετο εἰς ἀδιέξοδον καὶ ἔλεγε· «Τί θὰ κάνω; Θὰ γκρεμίσω τὰς ἀποθήκας μου καὶ θὰ φτιάξω μεγαλυτέρας».[34] Τὸν πτωχὸν ὅμως τίποτε παρόμοιον δὲν τὸν ἀνησυχεῖ.

454 A «Ἐνεθυμήθην τὰς παλαιὰς ἡμέρας· ἐβύθισα

34. Λουκ. 12, 18.

τὴν σκέψιν μου καὶ ἐμελέτησα ὅλα ὅσα ἔπραξες Σύ» (στίχ. 5). Δὲν εἶναι μικρὴ παρηγορία αὐτή, τὸ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς καλὰ καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ παρόντα. Καὶ τοῦτο διότι, ὡς εἴπωμεν ἅπαξ διὰ παντός, ὁ Θεὸς διευθύνει μὲ τοὺς ἰδίους νόμους καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ παρελθόντα· καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ μεγίστην παρηγορίαν διὰ τὰ παρόντα ἡ ἀνάμνησις τῶν γεγονότων τοῦ παρελθόντος. Δι᾽ αὐτὸ καὶ λέγει ὁ ψαλμῳδὸς εἰς ἄλλον ψαλμόν· «Μήπως διαρκῶς καὶ αἰωνίως θὰ μᾶς ἀπωθῇ ὁ Κύριος· ἢ μήπως ἐντελῶς θὰ παύσῃ νὰ μᾶς ἐλεῇ»;[35] Καὶ ἄλλος λέγει· «Κυττάξατε τὰς ἀρχαίας γενεὰς καὶ ἴδετε· ποῖος ἐστήριξε τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Κύριον καὶ ἐγκατελείφθη»;[36] Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Αὐτὰ δὲ ὅλα συνέβαινον εἰς ἐκείνους ὡς προφητικαὶ ἀπεικονίσεις· ἐγράφησαν δὲ διὰ προτροπὴν καὶ νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφθασε τὸ τέλος τῶν αἰώνων».[37] Κερδίζομεν δὲ πολλά, ὅταν ἐνθυμούμεθα ὄχι μόνον τὰ ξένα ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδικά μας περιστατικά. **B** Καὶ αὐτὸ δεικνύει ὁ ἀπόστολος λέγων· «Νὰ ἐνθυμῆσθε τὰς παρελθούσας ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας, ἀφοῦ ἐφωτίσθητε, ὑπομείνατε εἰς μεγάλον ἀγῶνα παθημάτων».[38] Καὶ τὸ ἀντίθετον· «Τί κέρδος, λοιπόν, εἴχατε τότε ἀπὸ τὰ ἔργα σας, διὰ τὰ ὁποῖα τώρα ἐντρέπεσθε»;[39] Καὶ ἄλλος σοφὸς λέγει· «Νὰ ἐνθυμῆσαι τὸ τέλος τῆς ζωῆς σου καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἁμαρτήσῃς».[40] Διότι αὐτό, δηλαδὴ ὁ κοινὸς θάνατος, ἂν καὶ εἶναι κάτι, ποὺ θὰ συμβῇ εἰς τὸ μέλλον, ὅμως ἔχει τὴν ἀρχήν του εἰς τὸ παρελθόν. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα κάνει καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ μέλλοντα καὶ ἀπὸ τὰ περασμένα, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ παρηγορήσῃ καὶ ὅταν θέλῃ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς πιστούς· «Δὲν θέλω», λέγει, «νὰ λησμονῆτε, ἀδελφοί μου, ὅτι οἱ πατέρες μας ὅλοι ἦσαν κάτω ἀπὸ τὴν νεφέλην **C** καὶ ὅλοι ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὅλοι ἔφαγον τὴν ἰδίαν πνευματικὴν τροφήν· καὶ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ αὐτούς».[41] Ἄλλοτε πάλιν ὁ Παῦ-

35. Ψαλμ. 76, 8-9.
36. Σοφ. Σειρὰχ 2, 10.
37. Α' Κορ. 10, 11.
38. Ἑβρ. 10, 32.
39. Ρωμ. 6, 21.
40. Σοφ. Σειρὰχ 7, 36.
41. Α' Κορ. 10, 1. 3. 4. 5

λος ἐνθυμῆται τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν καὶ λέγει· «Οἱ ὁποῖοι θὰ τιμωρηθοῦν μὲ αἰωνίαν καταστροφὴν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς δυνάμεώς του».[42] Καὶ πάλιν λέγει· «Ἦλθε ἐπάνω των ὅμως, ἐπὶ τέλους, ἡ ὀργή».[43] «Διότι ἡ ἡμέρα θὰ τὸ φανερώσῃ, διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ ἀποκαλυφθῇ μὲ φωτιά».[44] Καὶ πάλιν λέγει· «Διότι δι᾽ ὅλα αὐτὰ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν υἱῶν, ποὺ δὲν ὑπακούουν, ἀλλ᾽ ἀπειθοῦν».[45] Τὰ ἀνωτέρω ὅμως λέγει ὁ Παῦλος, ὅταν θέλῃ νὰ σωφρονίσῃ. Ὅταν ὅμως θέλῃ νὰ παρηγορήσῃ, τότε παρηγορεῖ καὶ μὲ ἀφορμὴν τὰ περασμένα γεγονότα, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα. Ἀπὸ δὲ τὰ περασμένα ἀρχίζων, λέγει τὰ ἑξῆς· **D** Εὐλογητὸς ἂς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὔσπλαγχνος Θεὸς καὶ ὁ πατὴρ κάθε παρηγορίας, ὁ ὁποῖος μᾶς παρηγορεῖ καὶ μᾶς ἐνισχύει εἰς κάθε θλῖψιν μας... μὲ τὴν παρηγορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν παρηγορούμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸν Θεόν».[46] Ὅταν ὅμως ὁ Παῦλος παρηγορῇ μὲ ἀφορμὴν τὰ μελλοντικὰ γεγονότα λέγει· «Τὰ παθήματα τοῦ παρόντος καιροῦ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν συγκρινόμενα πρὸς τὴν δόξαν, ποὺ πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς».[47] Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς λέγει· «Ἐνεθυμήθην τὰς περασμένας ἡμέρας καὶ ἐβύθισα τὴν σκέψιν μου καὶ ἐμελέτησα ὅλα σου τὰ ἔργα». Δὲν εἶπεν ἁπλῶς «ἐνεθυμήθην», ἀλλὰ «ἐμελέτησα»· δηλαδὴ ἔκαμα ἔργον μου καὶ πολλὴν σκέψιν καὶ μελέτην διέθεσα ἀναλογιζόμενος αὐτά, ποὺ συνέβησαν εἰς τὰ περασμένα χρόνια. **E** Διότι ἀποκτοῦμε μεγάλην παρηγορίαν καὶ ἀληθινὴν σοφίαν μελετῶντες τὴν ἱστορίαν τῶν Γραφῶν καὶ γνωρίζοντες αὐτήν. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν παρηγορίαν, ποὺ μᾶς δίνουν αἱ ἅγιαι Γραφαί, διατηροῦμεν τὴν ἐλπίδα».[48] Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει· «Ὅλη ἡ Γραφὴ εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ εἶναι χρήσιμος διὰ διδασκαλίαν, διὰ ἔλεγχον, διὰ διόρθωσιν».[49] Καὶ αὐτὸς ὁ

42. Β' Θεσ. 1, 9.
43. Α' Θεσ. 2, 16.
44. Α' Κορ. 3, 13.
45. Ἐφεσ. 5, 6.
46. Β' Κορ. 1, 3-4.
47. Ρωμ. 8, 18.
48. Ρωμ. 15, 4.
49. Β' Τιμ. 3, 16.

ψαλμῳδός, εὑρισκόμενος εἰς τόσην θλῖψιν καὶ ταραχήν, παρηγορήθη ἤδη ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῶν περασμένων ἡμερῶν, τὰς ὁποίας ἐσκέπτετο, 455 A καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ποικίλων γεγονότων, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς εἶχεν ἐπιτελέσει εἰς διαφόρους περιστάσεις. Ἄλλος ὅμως ἑρμηνευτὴς λέγει· «Καὶ ἐμελέτησα ὅλας τὰς πράξεις σου. Εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου ἔστρεψα τὴν σκέψιν μου». Ἄλλος λέγει· «Τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου ἐμελετοῦσα». Μὲ αὐτὸ δὲ φανερώνει, ὅτι κάμνων αὐτά, ὁ ψαλμῳδὸς ἀποκτοῦσε μεγάλην παρηγορίαν καὶ ἐπλησίαζε περισσότερον εἰς τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ φανερώσῃ αὐτὸ προσέθεσε· «Ἥπλωσα πρὸς Σὲ τὰς χεῖρας μου» (στίχ. 6). Δὲν εἶπε «ἐξέτεινα», ἀλλὰ «διεπέτασα», δεικνύων οὕτω τὴν πολλὴν διάθεσιν τῆς καρδίας, ἡ ὁποία μόνον ποὺ δὲν σπεύδει νὰ πηδήσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ νὰ τρέξῃ πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν Θεόν. B Γεμᾶτος ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, λοιπόν, ποὺ ἐνέπνεεν ἡ ἀνάμνησις τῶν κατορθωμάτων, καὶ φέρων εἰς τὸν νοῦν ὅλην τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν διὰ μέσου τῶν συμφορῶν διαπαιδαγώγησιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἐκ τῶν κακῶν, πάλιν κατέφυγα εἰς Σέ. «Ἡ ψυχή μου ζητεῖ ἐσένα, ὡς ἡ διψασμένη γῆ τὸ νερό». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Σὰν διψασμένη γῆ πρὸς Σὲ πάντοτε»· διότι αὐτὸ εἶναι τό, «Διάψαλμα». Καὶ εἰς τὰς συμφορὰς καὶ εἰς τὰς στιγμὰς τῆς εὐτυχίας καὶ εἰς κάθε μεταβολὴν τῶν περιστάσεων, λέγει ὁ ψαλμῳδός, τὴν ἰδίαν ἐπεδείκνυα φροντίδα. Τί δὲ σημαίνει· «Σὰν διψασμένη γῆ (στρέφομαι) πρὸς σέ»; Αὐτὸ σημαίνει: ὅπως ἀκριβῶς ἡ διψασμένη γῆ ποθεῖ τὴν βροχήν, ἔτσι καὶ ἐγὼ ποθῶ νὰ εἶμαι διαρκῶς κοντά σου. Τὸ μέγεθος δὲ τῶν θλίψεων αὔξησε ὑπερβολικὰ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ψαλμῳδοῦ· C δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ αὐξηθοῦν αἱ θλίψεις, δεικνύων οὕτω τὴν πολλήν του πρόνοιαν. Διότι δὲν ἐποίησεν ἁπλῶς τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ καὶ φροντίζει δι' ὅσα ἔγιναν, ἤτοι διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα. Αὐτὸ πράγματι γνωρίζων καλῶς ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Διότι μέσα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐπιρροῆς του ζοῦμε καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομεν».[50] Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει· «Δι' αὐτοῦ τὰ πάντα συγκρατοῦνται εἰς τὴν ὕπαρξιν».[51] Ὁ δὲ Δαβὶδ λέγει· «Ὅλα τὰ

50. Πράξ. 17, 28.
51. Κολασ. 1, 17.

δημιουργήματα περιμένουν ἀπὸ Σένα νὰ τοὺς δώσῃς τὴν τροφήν των εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Ὅταν δὲ τοὺς δίνῃς αὐτήν, αὐτὰ τὴν μαζεύουν· ὅταν ἁπλώνῃς τὸ χέρι Σου, ὅλον τὸ σύμπαν γεμίζει ἀπὸ καλωσύνην καὶ ἀγαθότητα· ἐνῷ τοὐναντίον, ὅταν στρέφῃς μακριὰ ἀπὸ τὰ πλάσματά Σου τὸ πρόσωπόν Σου, αὐτὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ ταραχήν».[52] D Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει ἐν συνεχείᾳ· «Ρίπτεις τὸ βλέμμα σου εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάνεις νὰ τρέμῃ».[53] Καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Σὺ εἶσαι αὐτός, εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ὅλη ἡ γῆ».[54] Καὶ περὶ τῆς ἀρετῆς λέγει ὁ ψαλμῳδός· «Ἐὰν ὁ Κύριος δὲν ἀνοικοδομήσῃ οἶκον, μάταια ἐκουράσθησαν οἱ οἰκοδόμοι».[55] Καὶ πάλιν λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ποὺ κάνει νὰ κατοικήσῃ σὲ σπίτι ἡ στεῖρα γυναίκα καὶ τὴν κάνει μητέρα ποὺ χαίρεται διὰ τὰ παιδιά της».[56] Δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς κάνει τὴν γῆν νὰ σείεται καὶ ἐγγίζει τὰ βουνὰ καὶ αὐτὰ βγάζουν καπνούς[57] καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ δεικνύει τὴν κυριαρχίαν του. Κάνει τὸν ἥλιον νὰ χάνῃ τὸ φῶς του καὶ νὰ ἐξαφανίζεται· καὶ μὲ αὐτήν Του τὴν ἐνέργειαν διακηρύσσει τὸν δημιουργικόν Του χαρακτῆρα.[58] Καὶ εἰς τὰς Γραφὰς δὲ βλέπεις τὸν ἥλιον νὰ σταματᾷ τὴν πορείαν του[59] καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν νὰ σταματᾷ καὶ τὸ φεγγάρι καὶ πολλὰ ἄλλα θαύματα παρατηρεῖς. E Αὐτὰ δὲ συνέβαινον, ὅταν ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξαπλωθῆ πολύ· τώρα ὅμως δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη αὐτοῦ τοῦ τρόπου διδασκαλίας, ἀφοῦ τὰ ἴδια τὰ πράγματα φωνάζουν καὶ ἀποδεικνύουν τὸν Δεσπότην. Εἶδες τὸ σκοτάδι εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν στοιχείων τῆς φύσεως; Ἐὰν ὅμως κανεὶς ἤθελεν εἴπῃ, ὅτι ἡ ἔκλειψις (τοῦ ἡλίου) ἦτο φυσικὸν φαινόμενον καὶ δὲν συνέβη κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, (ἂς μᾶς εἴπῃ αὐτός), πῶς τὸ ἴδιον φαινόμενον συνέβη κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς σταυρώσεως (τοῦ Χριστοῦ). Διότι ἡ ἔκλειψις ἔλαβε χώραν, καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἦτο ὁ κατάλληλος καιρός, ἀλλὰ τοὐναντίον ἡ στιγμὴ ἦτο ἐν-

52. Ψαλμ. 103, 27-29.
53. Ψαλμ. 103, 32.
54. Ἠσ. 40, 22.
55. Ψαλμ. 126, 1.
56. Ψαλμ. 112, 9.
57. Ψαλμ. 103, 32.
58. Ἠσ. κεφ. 38.
59. Ἰησ. Ναυῆ 10, 13.

τελῶς ἀπροσδόκητος 456 A καὶ παρὰ τὴν φυσικὴν πορείαν,[60] ὅταν μάλιστα ἦτο ἡ σελήνη δέκα τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἦτο πανσέληνος. Αἱ δὲ ἐκλείψεις δὲν γίνονται ὑπ' αὐτὰς τὰς φυσικὰς συνθήκας. Δὲν θὰ ἠμποροῦσε, λοιπόν, κανεὶς νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὸ τὸ φαινόμενον. Ὥστε εἶναι φανερόν, ὅτι ὅλαι αἱ ἐκλείψεις γίνονται, ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα φαινόμενα, μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ.

«Κύριε, ἄκουσέ με ἀμέσως καὶ βοήθησέ με, διότι τὸ πνεῦμα μου μὲ ἐγκατέλειψε» (στίχ. 7). Τί λέγεις; Βιάζεις τὸν ἰατρὸν διὰ τὴν θεραπείαν; Ποτὲ· εἶναι ὅμως καὶ αὐτὸ συνήθεια εἰς τὰς ψυχάς, ποὺ ὑποφέρουν, ὅπως καὶ εἰς τοὺς κουρασμένους καὶ πάσχοντας ἀνθρώπους, νὰ παρακαλοῦν τοὺς ἰατρούς, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ ἐπιτρέπῃ ὁ καιρός, καὶ νὰ ζητοῦν ταχεῖαν ἐπέμβασιν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς προσθέτει τὴν αἰτίαν λέγων· «Τὸ πνεῦμα μου μὲ ἐγκατέλειψε». B Ἂν καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἱκανὸς καὶ νεκροὺς νὰ ἀνασταίνῃ, πολὺ περισσότερον ἠμπορεῖ νὰ ἐπεμβαίνῃ προτοῦ νὰ ἔλθῃ ὁ θάνατος. Ἀλλ' ὅπως εἶπα καὶ προηγουμένως, ἀπὸ αὐτὴν τὴν παράκλησιν τοῦ ψαλμῳδοῦ ἐλέγχεται ἡ ἀδυναμία τῆς φύσεως. Διότι ἐγνώριζεν ἀκριβῶς, ὅτι ὅλα εἶναι εὔκολα εἰς Αὐτόν, ἀλλὰ δὲν ὑποφέρει τὰ κακά, ποὺ τὸν εὗρον.

«Μὴ στρέψῃς μακριὰ ἀπὸ μένα τὸ πρόσωπόν Σου, διότι τότε θὰ γίνω ὅμοιος μὲ αὐτούς, ποὺ εἰσέρχονται εἰς τὸν τάφον, ἤτοι τοὺς νεκρούς». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Μὴ κρύψῃς ἀπὸ ἐμὲ τὸ πρόσωπόν Σου». Καὶ πῶς γίνεται ἡ ἀποστροφὴ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ; Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει διὰ τοῦ Ἡσαΐου· «Μήπως δὲν ἔχει τὸ χέρι μου τὴν δύναμιν»; Ὅμως αἱ ἁμαρτίαι σας δημιουργοῦν τὴν ἀπόστασιν ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ σὲ σᾶς».[61] Ὅταν, λοιπόν, κάνωμεν κάτι τὸ πονηρόν, τότε φεύγει (ὁ Θεὸς) ἀπὸ κοντά μας. Διότι λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου· «Ὁ ὀφθαλμός μου εἶναι καθαρός, ὥστε δὲν ἠμπορεῖ νὰ βλέπῃ τὰς πονηρίας· καὶ δὲν θὰ ἠμπορῇ νὰ ρίπτῃ τὸ βλέμμα του εἰς τοὺς πόνους».[62] C Δι' αὐτὸ ἀποστρέφεται (ὁ Θεὸς) καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ χάνουν τὸν νοῦν των. Δι' αὐτὸ λέγει· «Εἰς ποῖον νὰ ρίψω τὸ βλέμμα μου ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἤρεμον καὶ τὸν ἥσυχον καὶ αὐτόν, ποὺ

60. Ματθ. 27, 45.
61. Ἡσ. 59, 1 - 2.
62. Ἀββακ. 1, 13.

φοβᾶται τὰ λόγια μου»;[63] Αὐτὴν λοιπόν, τὴν ἀρετὴν ἂς ἐπιδιώκωμεν, διὰ νὰ κερδίσωμεν τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ πέσωμε μέσα εἰς τὰ βάραθρα τῆς κακίας, ὅπου ἐπικρατεῖ πολὺ σκοτάδι. Εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ σηκωθοῦμε, ἀφοῦ πέσωμεν ἐκεῖ. Πρέπει, λοιπόν, αὐτοί, ποὺ πίπτουν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, νὰ μὴ μένουν ἐκεῖ κάτω. Διότι ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας εἶναι σὰν τὸν λάκκον, ποὺ ἔχει φοβερὰ θηρία καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ σκοτάδι. Λοιπὸν ἂς καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν, ποὺ μᾶς συνιστοῦν αἱ Γραφαὶ καὶ ἂς ἐντείνωμεν τὴν θέλησιν D καὶ τότε γρήγορα θὰ σηκωθοῦμε, ἔστω καὶ ἂν πέσωμεν. Πῶς ὅμως νὰ κάνωμε τὴν ἀρχήν; Μὲ τὸ νὰ μὴ ἀδιαφορήσωμεν, ὅταν πέσωμεν, οὔτε νὰ ἀπογοητευθοῦμε ἀλλὰ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ ἑξῆς προφητικὰ λόγια· «Μήπως αὐτός, ποὺ πέφτει, δὲν σηκώνεται»;[64] Καὶ ἐπίσης· «Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε τὴν φωνήν μου, νὰ μὴ σκληρύνετε τὰς καρδίας σας, ὅπως κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀνταρσίας σας».[65] Καὶ μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις, ἀφοῦ ὁπλισθῶμεν, ἂς σηκωθοῦμε ὑψηλά. «Κάνε με νὰ ἀκούσω καὶ αἰσθανθῶ τὴν εὐσπλαγχνίαν Σου τὸ πρωΐ, διότι σὲ Σένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου» (στίχ 8). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Κάνε με νὰ ἀκούσω καὶ αἰσθανθῶ τὴν εὐσπλαγχνίαν Σου ἐνωρὶς τὸ πρωΐ», ἤτοι γρήγορα.

E Εἶδες ψυχήν, ποὺ θλίβεται καὶ ἀνησυχεῖ; Διότι θέλει νὰ ἀκούσῃ προτοῦ λάβῃ πεῖραν, ὥστε νὰ ἀνυψωθῇ μὲ τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν προσδοκίαν. Ἐκεῖνο, ποὺ τονίζει, εἶναι τὸ ἑξῆς· «Κάνε με νὰ σηκωθῶ, ὅπως μοῦ ὑπεσχέθης». Ἀκολούθως ἀναφέρει καὶ τὴν δικαιολογίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ τύχῃ τῆς βοηθείας, λέγουσα· «Διότι σὲ Σένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου». Διότι τίποτε δὲν ζητεῖ ὁ Θεὸς τόσον πολύ, ὅσον τὸ νὰ ἀτενίζωμεν εἰς αὐτὸν συνεχῶς. 457 A «Κάνε μου γνωστόν, Κύριε, τὸν δρόμον, πρὸς τὸν ὁποῖον θὰ βαδίσω· διότι σὲ Σένα ἔστρεψα τὴν ψυχήν μου». Τί ἰσχυρίζεσαι; Ὅταν ἔχῃς τὸν φυσικὸν νόμον, ποὺ ὁ Θεὸς κατὰ τὴν δημιουργίαν ἔβαλε μέσα σου, καὶ τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον, ποὺ ἀνανεώνει τὸν φυσικὸν τοιοῦτον, πῶς λέγεις εἰς τὸν Θεὸν πάλιν κατὰ τρόπον ἀπαιτητικόν· «Κάνε μου γνωστόν, Κύριε,

63. Ἡσ. 66, 2.
64. Ἱερ. 8, 4.
65. Ψαλμ. 94, 8 - 9.

τὸν δρόμον, πρὸς τὸν ὁποῖον θὰ βαδίσω»; Ἢ λοιπὸν μὲ τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι σὰν νὰ λέγῃ· «Ἐπειδὴ κατερρακώθη ἡ συνείδησίς μου ἀπὸ τὴν κακίαν, θέλω νὰ τὴν ἀνανεώσῃς». Ἢ διὰ τοῦ «ὁδὸν» ἐδῶ ἐννοεῖ πολλὰ πράγματα, ποὺ ἀγνοοῦν οἱ ἄνθρωποι, ὅπως ἀκριβῶς δηλώνει ὁ Παῦλος, λέγων· «Διότι δὲν γνωρίζομεν, πῶς πρέπει νὰ προσευχώμεθα».[66] Ἐὰν ὁ Παῦλος ἀγνοῇ, μετὰ τόσην εὐρεῖαν γνῶσιν ποὺ εἶχε, διατί ἐκπλήττεσαι, ἐπειδὴ ὁ ψαλμῳδὸς λέγει αὐτὰ τὰ λόγια; **B** Κύτταξε, ὅτι αὐτὸς ἐδῶ δὲν ζητεῖ κάτι τὸ χειροπιαστόν, ἀλλὰ τὸν δρόμον, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸν Θεόν, καὶ δίδει μόνος του τὴν ἀφορμήν. Διότι δὲν εἶπεν ἁπλῶς καὶ μόνον· «Κάνε μου γνωστόν, Κύριε, τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ πλησίον Σου»· ἀλλὰ τί εἶπεν; «Διότι σὲ Σένα ἔστρεψα τὴν ψυχήν μου»· ἤτοι σὲ Σένα ἐστράφην, ἐσένα βλέπω. Διότι αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς προσέχει περισσότερον. Δι᾽ αὐτό, ὅταν τὸν ἐρωτοῦσαν διατί ὁμιλεῖ μὲ παραβολὰς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἔλεγε δι᾽ αὐτούς· «Διότι ἐνῷ ἔχουν ὀφθαλμοὺς καὶ κυττάζουν δὲν βλέπουν καὶ ἐνῷ ἔχουν αὐτιὰ καὶ ἀκοῦνε, δὲν ἀκοῦνε καὶ δὲν καταλαβαίνουν».[67] Τὸ δὲ ρῆμα «ἦρα» σημαίνει: ὡδήγησα καὶ μετέφερα πρὸς Σὲ τὴν ψυχήν μου. «Λύτρωσέ με ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου, Κύριε· σὲ Σένα ἐζήτησα καταφύγιον σωτηρίας» (στίχ. 9). **C** Κύτταξε, ὅτι πάντοτε προσφέρονται ἀπὸ τὸν παρακαλοῦντα ψαλμῳδὸν καὶ αἱ αἰτίαι τῆς αἰτήσεως βοηθείας. Λέγει δὲ οὗτος· «Μὴ στρέψῃς μακριὰ ἀπὸ μένα τὸ πρόσωπόν Σου, διότι σὲ Σένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου. Κάνε μου γνωστὸν τὸν δρόμον, διότι σὲ Σένα κατηύθυνα τὴν ψυχήν μου. Λύτρωσέ με ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου, διότι σὲ Σένα ἐζήτησα καταφύγιον». «Δίδαξέ με νὰ ἐκτελῶ τὸ θέλημά Σου, διότι Σὲ ἀναγνωρίζω ὡς Θεόν μου» (στίχ. 10). Δὲν εἶπεν ἁπλῶς «Δίδαξέ με τὸ θέλημά Σου», ἀλλά· «Νὰ κάνω τὸ θέλημά Σου»· ἤτοι ὁδήγησέ με εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα. Διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ κανεὶς τὴν δύναμιν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ βαδίζῃ τὸν δρόμον, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετήν· **D** τὰ ἔργα δὲν γίνονται, ὅταν ἡμεῖς ἀμελοῦμεν, ἀλλ᾽ ὅταν καὶ ἡμεῖς προσφέρωμεν τὴν συνδρομήν μας. «Διότι Σὺ εἶσαι ὁ Θεός μου». Βλέπεις, ὅτι τὰ αἰτήματα τοῦ ψαλμῳδοῦ εἶναι πνευματικά. Δὲν

66. Ρωμ. 8, 26.
67. Ματθ. 13, 13

παρακαλεῖ τον Θεὸν διὰ χρήματα, ἐξουσίαν καὶ τιμήν, ἀλλὰ ζητεῖ βοήθειν, διὰ νὰ ἐκτελῇ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· αὐτὸ δὲ εἶναι ἡ ἀποθησαύρισις ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ διαρκὴς πλοῦτος καὶ ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ βάσις καὶ τὰ μέσα καὶ ο σκοπὸς τῆς εὐτυχίας. «Τὸ δὲ πνεῦμά Σου τὸ ἀγαθὸν ἂς μὲ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν σωστὸν δρόμον». Βλέπεις, πῶς μανθάναμεν καὶ πῶς διδασκόμεθα νὰ ἀνοίγωμεν τὸν δρόμον πρὸς σωτηρίαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε· «Εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐφανέρωσε τὰς ἀληθείας του διὰ τοῦ Πνεύματός του».[68] **E**

«Εἰς τὸν εὐθὺν καὶ ὀρθὸν δρόμον». Κατὰ κυριολεξίαν ὁ ψαλμῳδὸς ἐννοεῖ τὴν πατρίδα του· ἀλληγορικῶς δέ, ἐννοεῖ τὸν δρόμον, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετήν. Ἄλλος ἑρμηνευτὴς δὲ λέγει· «διὰ τῆς ὁμαλῆς χώρας». Διότι τίποτε δὲν εἶναι ὁμαλώτερον ἀπὸ τὴν ἀρετήν, ἡ ὁποία εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ θορύβους καὶ ἀπὸ τὴν ταραχήν.

«Ἕνεκα τοῦ ὀνόματός Σου, ποὺ ἐκπροσωπεῖ τὴν εὐσπλαγχνίαν, Κύριε, θὰ μὲ κάνῃς νὰ ζήσω» (στίχ. 11). Βλέπεις πάλιν, ὅτι ὁ ποιητὴς καταφεύγει εἰς τὸν Θεὸν καὶ δὲν στηρίζεται εἰς τὸ ἰδικόν του θάρρος. **458 A** «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην Σου θὰ βγάλῃς τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τὴν θλῖψιν». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Κατὰ τὴν ἐλεημοσύνην Σου». Βλέπεις, ὅτι εἶναι ἀληθές, αὐτὸ ποὺ ἔλεγα προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ πολλὰς φορὰς ὁ ψαλμῳδὸς ὀνομάζει τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην; «Θὰ βγάλῃς ἀπὸ τὴν θλῖψιν τὴν ψυχήν μου». Διότι ὁ ψαλμῳδὸς λέγει «νὰ εὔχεσθε νὰ μὴ πέσητε μέσα εἰς δοκιμασίαν».[69]

«Καὶ μὲ τὴν εὐσπλαγχνίαν Σου θὰ ἐξαφανίσῃς τοὺς ἐχθρούς μου» (στίχ. 12). Ὁ ψαλμῳδὸς λέγει καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεόν· «Νὰ μὲ ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου καὶ νὰ μὲ ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τοὺς σκεπτομένους κακὰ ἐναντίον μου καὶ νὰ μὲ ἐλαφρώσῃς ἀπὸ τὴν θλῖψιν μου, ὄχι διότι μοῦ ἀξίζει, ἀλλὰ διότι Σὺ εἶσαι φιλάνθρωπος». «Καὶ θὰ καταστρέψῃς ὅλους αὐτούς, ποὺ μὲ στενοχωροῦν, διότι ἐγὼ εἶμαι δοῦλός Σου». **B** Κύτταξε πάλιν, πῶς θέτει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ζητεῖ νὰ σωθῇ. Διότι δὲν πρέπει ἁπλῶς νὰ ζητοῦμεν νὰ ἱκανοποιοῦνται

68. Α´ Κορ. 2, 10.
69. Μάρκ. 14, 38.

τὰ αἰτήματά μας, ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ καθιστῶμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀξίους, διὰ νὰ λαμβάνωμεν, ὅ,τι ζητοῦμε καὶ νὰ συνεισφέρωμεν καὶ τὴν ἰδικήν μας συνδρομὴν καὶ μὲ αὐτὴν τὴν προετοιμασίαν νὰ πλησιάζωμεν εἰς τὸν Θεόν. Διότι δὲν εἶναι ἀρκετὸν μόνον νὰ προσευχώμεθα· διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι προσηύχοντο· ὅμως ὁ Θεὸς τοὺς ἔλεγε: «καὶ ἂν ἀκόμη πολλαπλασιάσετε τὰς προσευχάς σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω».[70] Καὶ διατί ἐκπλήττεσαι, ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούοντο αἱ προσευχαὶ τῶν Ἰουδαίων, ἀφοῦ καὶ τὸν Ἱερεμίαν, ὁ ὁποῖος προσηύχετο δι' αὐτούς, ἐπιτιμοῦσεν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ ἔλεγε καὶ μία καὶ δύο φοράς· «νὰ μὴ προσεύχεσαι διὰ τὸν λαὸν αὐτόν, διότι δὲν θὰ σὲ ἀκούσω»;[71] C Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἀκούει ὁ Θεὸς τὸν Ἱερεμίαν; Διότι λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ· «Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Νῶε ἢ ὁ Ἰὼβ ἢ ὁ Δανιὴλ προσευχηθοῦν δι' αὐτούς, δὲν πρόκειται νὰ σώσω τὰ παιδιά των καὶ τὰ κορίτσια των».[72] Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ὄχι μόνον νὰ προσευχώμεθα, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὰς προσευχάς μας ἂς προπαρασκευάζωμεν τοὺς ἑαυτούς μας, διὰ νὰ λάβωμεν ὅ,τι ζητοῦμε, ὥστε νὰ τύχωμεν καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἴθε ὅλοι μας ν' ἀπολαύσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὁποῖον ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

70. Ἠσ. 1, 15.
71. Ἱερ. 7, 16.
72. Ἰεζ. 14, 20.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΓ' (143) ΨΑΛΜΟΝ

D «Εὐλογητὸς εἶναι ὁ Κύριος ὁ Θεός μου, ὁ Ὁποῖος κατευθύνει τὰ χέρια μου κατὰ τὴν παράταξιν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰ δάκτυλά μου κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πολέμου» (στίχ. 1).

Τί ἰσχυρίζεσαι; Εἶναι ὁ Θεὸς διδάσκαλος εἰς τοὺς πολέμους καὶ εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς τὴν πολεμικὴν παράταξιν; Καὶ βέβαια· δὲν θὰ διέπραττεν ἁμαρτίαν κανείς, ἐὰν ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν νίκην ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν κατὰ τὰς μάχας καὶ τοὺς πολέμους. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ εὔνοια τῶν λόγων· «Αὐτὸς ποὺ κατευθύνει τὰ χέρια μου». Ἤτοι, δηλαδή, Αὐτὸς εἶναι Ἐκεῖνος, ποὺ κάνει νὰ φαινώμεθα ἀνώτεροι τῶν ἐχθρῶν, νὰ τοὺς νικᾶμε καὶ νὰ ἀναδεικνυώμεθα τροπαιοῦχοι. Διότι καὶ ὅταν ἐνικοῦσε τὸν Γολιάθ, E Ἐκεῖνος ἦτο ὁ αἴτιος τῆς νίκης καὶ ὅταν ἐνίκησεν (ὁ Δαβὶδ) εἰς πολλοὺς πολέμους καὶ ἀνήγειρε τρόπαια καὶ κατέλαβε μερικὰς ἐχθρικὰς πόλεις μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους των, Αὐτὸς (ὁ Θεὸς) ἔκανεν αὐτὸν (τὸν Δαβὶδ) νὰ νικήσῃ. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς ψάλλων ἔλεγε· «Ὁ Κύριος εἶναι ἰσχυρὸς καὶ δυνατός· ὁ Κύριος εἶναι δυνατὸς εἰς τὸν πόλεμον».[1] Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως δέ, πολλὰς παρομοίας πράξεις ὁ Θεὸς ἔκανε. Πλὴν ὅμως, ὑπάρχει καὶ ἄλλος πόλεμος, πολὺ χειρότερος ἀπὸ αὐτόν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡμεῖς κατ' ἐξοχὴν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ Θεοῦ βοηθείας, ὅταν εἴμεθα ἀντιμέτωποι τῶν δυνάμεων τοῦ κακοῦ. Ὅτι δὲ κάνομεν πόλεμον ἐναντίον αὐτῶν τῶν δυνάμεων ἠμπορεῖς νὰ τὸ βεβαιωθῇς, ὅταν ἀκοῦς τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ· 459 A «Ἡ πάλη μας δὲν εἶναι ἐναντίον αἵματος καὶ σαρκός, δηλαδὴ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐναντίον τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐξουσιῶν,

1. Ψαλμ. 23, 8.

ἐναντίον τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος ταύτου».[2] διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος εἶναι καὶ φοβερώτερος, διότι αἱ φάλαγγες εἶναι διαφορετικοῦ χαρακτῆρος καὶ μάλιστα ἀοράτου καὶ ὅτι ὁ ἀγών, ποὺ γίνεται, δὲν εἶναι διὰ μικρὰ πράγματα, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν ἢ τὴν καταστροφήν. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς αὐτούς, ποὺ σφάζονται, οὔτε νὰ μάθῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὥραν τῆς μάχης ἢ τὴν δυσκολίαν αὐτῆς ἢ τὸν τόπον, ποὺ θὰ γίνῃ ἡ μάχη, οὔτε ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὰ παρόμοια. Διότι καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὸ σπίτι καί, ὅταν οἱ ἄνθρωποι παίζουν ἢ ἀδιαφοροῦν, αὐταὶ αἱ φάλαγγες κάνουν τὴν ἐπίθεσίν των· **B** δι' αὐτὸ πρέπει συνεχῶς νὰ εἴμεθα ὠχυρωμένοι. Διότι ὁ πόλεμος δὲν γνωρίζει ἀνάπαυλαν καὶ ἀνακωχήν, οὔτε διαθέτει κήρυκας, οὔτε πρεσβευτάς, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ εἶναι μία μάχη, ποὺ δὲν ἔχει ἐπισήμως καὶ διὰ κηρύκων ἀρχίσει· διὰ τοῦτο, λοιπόν, πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ νὰ ἐνισχυώμεθα μὲ ὑγιεῖς τροφάς. Τροφὴ δὲ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πολέμου καὶ ὅπλα τῶν στρατιωτῶν, ποὺ διεξάγουν αὐτὸν τὸν πόλεμον, εἶναι ἡ ἀκρόασις καὶ παρακολούθησις τῶν Θείων Γραφῶν. Ὅποιος δὲν ἀπολαμβάνει αὐτὴν τὴν τροφήν, λειώνει ἀπὸ πεῖναν. Λέγει δὲ ὁ προφήτης· «Διότι θὰ δώσω εἰς αὐτοὺς ὄχι πεῖναν διὰ ψωμί, οὔτε δίψαν διὰ νερό, ἀλλὰ θὰ τοὺς κάνω νὰ ποθήσουν, σὰν πεινασμένοι, νὰ ἀκούσουν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου».[3] Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τοὺς ὁρατοὺς πολέμους, χρειάζεται ἡ ἄνωθεν βοήθεια. **C** Λέγει δὲ ἐπ' αὐτοὺς ὁ ψαλμῳδός· «Διότι δὲν σῴζεται ὁ βασιλεὺς λόγῳ τῆς πολλῆς ἰσχύος του. Ἀπατᾶται ὅποιος στηρίζεται εἰς τὸ ἱππικόν, διὰ νὰ σωθῇ καὶ δὲν θὰ σωθῇ αὐτός, ποὺ ἀγωνίζεται μὲ τὰς πολλὰς δυνάμεις του».[4] Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον πολλοὶ κατετρόπωναν τοὺς ἐχθρούς, ἀφοῦ προηγουμένως ἔκαναν προσευχὰς καὶ ἐνικοῦσαν τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας.

«Αὐτὸς εἶναι τὸ ἔλεός μου καὶ τὸ καταφύγιόν μου καὶ ὁ προστάτης μου καὶ ὁ λυτρωτής μου» (στίχ. 2). Βλέπεις πάλιν, ὅτι ὁ ψαλμῳδὸς ζητεῖ νὰ σωθῇ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Μᾶλλον ὅμως ἐδῶ ὑπαινίσσεται καὶ κάτι ἄλλο. Διότι μὲ τὰ λόγια του φανερώνει καὶ λέγει, «ὅτι οὔτε θὰ ἤμουν ἄξιος καὶ αὐτῆς τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, **D** ἐὰν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δὲν ἔβλεπε μὲ εὐσπλαγχνίαν σὲ μένα». Αὐτός, λοιπόν, λέγει ὁ ψαλμῳδός, εἶναι «τὸ ἔλεός μου». Δὲν ἐκέρδισα δὲ ἐγὼ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ἔργα μου. Διότι ἂν καὶ εἶναι εὔσπλαγχνος ὁ Θεός, ὅμως δὲν ἐπισκέπτεται ὅλους ἀδιακρίτως. Λέγει δέ· «Διότι θὰ ἐλεῶ, ὅποιον θὰ ἤθελα νὰ ἐλεήσω, καὶ θὰ συμπονῶ, ὅποιον θὰ ἤθελα νὰ συμπονέσω».[5] Ἐὰν πρόκειται λοιπὸν νὰ ζητήσωμεν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, πρέπει καὶ ἡμεῖς μόνοι μας νὰ προσφέρωμεν τὰς ἀφορμάς, ὥστε νὰ ἔρχεται αὐτὴ ἡ φιλανθρωπία Του. Αὐτὸς δὲ ὁ ψαλμῳδός, διὰ νὰ ἐλεηθῇ, λέγει καὶ ἐκθέτει τὴν ἰδικήν του κατάστασιν καὶ προσφοράν· «Εἶδες ψυχήν, γεμάτην ἀπὸ συντριβήν; εἶδες εὐγνώμονα διάθεσιν· (εἶδες) πῶς τὰ πάντα ἀποδίδει εἰς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν; Αὐτὸς εἶναι προστάτης μου καὶ λυτρωτής μου καὶ μὲ ὑπερασπίζεται· καὶ ἐγὼ ἐστήριξα εἰς Αὐτὸν τὴν ἐλπίδα μου». **E** Συνεχῶς ἀναφέρει τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα του, διδάσκων ὅλους νὰ μὴ βυθίζωνται μέσα εἰς τὰ δεινοπαθήματα, ἀλλὰ καί, ὅταν εἶναι μέσα εἰς τὰς συμφοράς, ἐκεῖ (εἰς τὸν Θεὸν) νὰ προσβλέπουν, καὶ νὰ μὴ ἀπελπίζωνται καὶ ἀδιαφοροῦν. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ συμπαραστάτης μου καὶ ὁ λυτρωτής μου. Ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θὰ βοηθήσῃ (ὁ Θεός), ὅταν μᾶς εὕρουν τὸ πρῶτον τὰ κακὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μᾶς λυτρώσῃ, ὅμως εἰς Αὐτὸν πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐμπιστοσύνην. Διότι ἐὰν Αὐτὸς εἶναι ὁ συμπαραστάτης, ἀσφαλῶς θὰ σώσῃ ὅλους ἀπὸ τὰς δοκιμασίας. Διότι τότε ὑπάρχει κατ' ἐξοχὴν ἐλπίς, ὅταν, ἐνῷ ἡ πραγματικότης καὶ τὰ φαινόμενα μᾶς ἀπογοητεύουν, **460 A** αὐτὴ μᾶς προετοιμάζει νὰ ἔχωμεν θάρρος διὰ τὸ μέλλον.

«Αὐτὸς εἶναι, ὁ ὁποῖος ὑποτάσσει τὸν λαόν μου εἰς ἐμέ». Καλῶς ὡμίλησεν ἔτσι. Διότι καὶ ἐδῶ χρειάζεται ἡ ἀπὸ Θεοῦ βοήθεια, ὥστε νὰ ὑποτάσσωνται οἱ ὑπήκοοι καὶ νὰ μὴ ἐπαναστατοῦν καὶ ἐξεγείρωνται. Ἡ ἄνωθεν, λοιπόν, βοήθεια δὲν μᾶς χρειάζεται μόνον διὰ νὰ ὑποτάσσωμεν τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀντιπάλους μας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδικούς μας. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον ἔργον, τὸ νὰ διαθέτωμεν εὐμενῶς ἀπέναντί μας τοὺς ἰδικούς μας ἀνθρώπους καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σπουδαῖον

---

2. Ἐφεσ. 6, 12.
3. Ἀμώς 8, 11.
4. Ψαλμ. 32, 16-17.

5. Ρωμ. 9, 15.

πρᾶγμα ἀπὸ τὸ νὰ νικῶμεν τοὺς ἐχθρούς. Διότι πολλοὶ ἄνθρωποι πολλὰς φορὰς ἀνήγειραν τρόπαια εἰς τοὺς πολέμους, **B** ἐν καιρῷ ὅμως εἰρήνης κατεσφάγησαν διότι δὲν ἐγνώριζαν, πῶς νὰ ὁδηγοῦν καὶ κυβερνοῦν τοὺς ὑπηκόους των. Ἄρα, λοιπόν, τὸ νὰ ὑποτάξῃ κανεὶς τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βασιλικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὴν (τὴν θείαν δύναμιν) ἐπιτυγχάνονται αἱ νῖκαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὲ αὐτὴν ἐπίσης ὑποτάσσονται οἱ ἰδικοί μας. «Κύριε, τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃς τὸν ἑαυτόν Σου; ἤ, τί εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ τὸν ὑπολογίζῃς»; (στίχ. 3). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε θὰ τὸν γνωρίζῃς»; Καὶ ἄλλος λέγει· «Ὥστε νὰ τὸν γνωρίζῃς»; Ἄρα, λοιπόν, πρέπει νὰ εἶναι κάτι τὸ σπουδαῖον αὐτός, ποὺ θὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν, μᾶλλον αὐτός, ποὺ πρόκειται νὰ γνωρισθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν· δὲν εἶναι ὅμως μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος (εἶναι σπουδαῖος), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ. **C** Δι' αὐτὸ καὶ ὀρθώτατα οἱ Ο´ εἶπαν τὸ «Ἀπεκαλύφθης εἰς αὐτόν», δεικνύοντες, ὅτι δὲν εὕρομεν ἡμεῖς τὸν Θεόν, ἀλλ' Αὐτὸς μᾶς ἐφανερώθη. Διότι δὲν εἶπεν ὁ ψαλμῳδός· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποὺ Σὲ ἐγνώρισεν»· ἀλλὰ «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ φανερωθῇς Σὺ εἰς αὐτόν»;

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς ἀναφέρει αὐτὸ λέγων· «Τότε δὲ θὰ γνωρίσω κατὰ τρόπον τέλειον, ὅπως ἀκριβῶς ἐγνωρίσθην».[6] Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει· «Δὲν μὲ ἐκλέξατε σεῖς, ἀλλ' ἐγὼ σᾶς ἐξέλεξα».[7] Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος προσθέτει· «Ἐὰν κάποιος ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, αὐτὸς ἔχει γνωρισθῆ ἀπὸ Αὐτόν».[8] **D** Δι' αὐτό, λοιπόν, συνεχῶς ὁ Παῦλος καλεῖ τὸν ἑαυτόν του «κληθέντα», δεικνύων, ὅτι δὲν ἔτρεξεν αὐτὸς πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ προηγουμένως ἐκλήθη. Ἔτσι δὲ λέγει καὶ εἰς ἄλλον σημεῖον· «Τρέχω δὲ καὶ ἐπιδιώκω μήπως δυνηθῶ καὶ συλλάβω ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ συνελήφθην».[9] Δὲν εἶπεν «συνέλαβα» ἀλλὰ «καὶ συνελήφθην». Πῶς, λοιπόν, ὁ ψαλμῳδὸς λέγει· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος»; Ἂν καὶ κάποιος ἄλλος λέγει· «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μεγάλο πρᾶγμα καὶ πολύτιμον πρᾶγμα εἶναι ὁ φιλάνθρωπος ἄνθρωπος».[10] Καὶ ἄλλος λέγει· «Ὁ Θεὸς τὸν ἔκανε (τὸν ἄνθρωπον) κατ' εἰκόνα Του».[11] Δι' αὐτὸ καὶ ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ἐπόπτης ὅλης τῆς δημιουργίας.[12] Ὑπάρχουν δὲ μερικοὶ ἄνθρωποι, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκριθῇ ὅλος ὁ κόσμος.[13] Ἀλλ' αὐτὰ μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅταν μερικοὶ τὴν ἀσκοῦν. **E** Ἡ ἔκφρασις ὅμως «τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος»; ἀναφέρεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι βεβαίως καὶ ἡ φύσις εἶναι μεγάλο πρᾶγμα· εἶναι βεβαίως μεγάλη ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου· ἂν ὅμως ἴδῃς τὴν γνῶσιν, τῆς ὁποίας ἠξιώθη ὁ ἄνθρωπος, τότε ἡ φύσις εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα αὐτῆς τῆς γνώσεως. Ἂς ἀκοῦνε οἱ ἀπόγονοι τῶν αἱρετικῶν, διότι κατέχονται ἀπὸ τέτοιαν τρέλλαν, ἀφοῦ ξεπερνοῦν τὰ ὅριά των καὶ ὑποφέρουν ἀπὸ ἀνίατον ἄγνοιαν ὅταν λέγουν, ὅτι γνωρίζουν αὐτά, ποὺ εἶναι πέραν ἀπὸ τὰς δυνάμεις των. 46 **A** Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ γνῶσις εἰς τὴν ἄγνοιαν καὶ ἄγνοια εἰς τὴν γνῶσιν· καὶ ἂν θέλετε, ἂς ἐξετάσωμεν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα· Διότι εἰπέ μου· ἐὰν κάποιος λέγῃ, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ μετρήσῃ τὴν θάλασσαν καὶ νὰ μάθῃ πόσα ποτήρια νερὸ ἔχει, αὐτὸς λοιπὸν δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ κατ' ἐξοχὴν δὲν γνωρίζει, τί τέλος πάντων εἶναι ἡ θάλασσα; Ἐνῷ ἐκεῖνος, ποὺ λέγει, ὅτι δὲν γνωρίζει, ἀλλ' ἐπεκτείνει τὴν ἔκτασίν της εἰς τὸ ἄπειρον, αὐτὸς κατ' ἐξοχὴν γνωρίζει, τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ θάλασσα. Τί δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ Θεοῦ; Ἂν εἴπῃ κανείς, ὅτι εἶδε τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀντελήφθη μὲ τὸ βλέμμα του, ἆρά γε αὐτὸς δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατ' ἐξοχὴν δὲν γνωρίζει τὸν Θεὸν καὶ ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι τὸ ἀόρατον δύναται νὰ γίνῃ ὁρατὸν **B** καὶ μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὅτι γνωρίζει περισσότερα ὀλιγοστεύει καὶ αὐτά, ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ μάθῃ; Ἂν δὲ κάποιος εἴπῃ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀόρατος καὶ κανεὶς δὲν δύναται νὰ τὸν ἴδῃ, αὐτὸς δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ κυρίως γνωρίζει τὸν Θεόν; Τί δὲ θὰ συμβῇ ἐὰν ἕνας ὀνομάσῃ τὸν Θεὸν ἀκατάληπτον, ἀλ-

6. Α´ Κορ. 13, 12.
7. Ἰωάν. 15, 16.
8. Α´ Κορ. 8, 3.
9. Φιλιπ. 3, 12.

10. Παροιμ. 20, 6.
11. Γεν. 1, 27.
12. Σοφ. Σειράχ 17, 2.
13. Ἑβρ. 11, 38

λος δὲ εἴπῃ, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ τὸν κατανοήσῃ· ἆρά γε ὁ πρῶτος δὲν εἶναι αὐτός, ποὺ τὸν ἀγνοεῖ, καὶ ὁ δεύτερος αὐτός, ποὺ τὸν γνωρίζει; Δὲν βλέπεις, ὅτι καὶ ὁ Παῦλος ἀκολουθεῖ αὐτὴν τὴν πορείαν καὶ λέγει· «Τώρα ἐν μέρει γνωρίζομεν καὶ ἐν μέρει προφητεύομεν»;[14] Σκέψου πόσα συνέβησαν, διὰ νὰ μάθωμεν ὄχι ποία εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει ὁ Θεός. Αὐτὸ δὲ λέγει καὶ ὁ Παῦλος· **C** «Διότι πρέπει αὐτός, ποὺ πλησιάζει τὸν Θεόν, νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὑπάρχει (ὁ Θεός)».[15] Ὅλη ἡ δημιουργία τὸν διακηρύττει («Διότι ἀπὸ τὸ μέγεθος», λέγει, «καὶ τὴν ὀμορφιὰν τῶν δημιουργημάτων ἀνάλογα κατανοεῖται ὁ δημιουργός»[16])· (τὸν διακηρύττει) αὐτὴ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, αἱ ὑπ' αὐτοῦ διδόμεναι τιμαί, αἱ τιμωρίαι, αἱ εὐεργεσίαι, οἱ τρόποι διακυβερνήσεως τοῦ κόσμου, τὰ κηρύγματα τῶν προφητῶν, ποὺ προανήγγειλαν διάφορα γεγονότα, τὰ διάφορα θαύματα. Μετὰ δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἦλθεν ὁ ἴδιος ὁ Μονογενὴς υἱός Του καὶ ἐξεπλήρωσε τὸ θαυμάσιον καὶ φοβερὸν ἐκεῖνο σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ ἄνθρωποι, ποὺ ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν· καὶ σὺ λέγεις, ὅτι δύνασαι μὲ τὴν σκέψιν σου νὰ κατανοήσῃς, τί εἶναι ἡ οὐσία Του; **D** Λοιπὸν ἀγνοεῖς τὸν Θεόν; λέγει. Ὄχι. Τοὐναντίον γνωρίζω μέν, ὅτι ὑπάρχει (ὁ Θεὸς) καὶ ὅτι εἶναι φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς καὶ προνοεῖ διὰ τὰ πάντα, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα (γνωρίζω), ὅσα εἶπαν αἱ Γραφαί: Τὸ ποία εἶναι ἡ οὐσία Του ὅμως, δὲν γνωρίζω. Καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐνόμισεν, ὅτι θὰ ἐμάνθανε περισσότερα, πεισθεὶς πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὸν διάβολον· ὅμως μὲ τὴν πλεονεξίαν του ἀπώλεσε καὶ ὅ,τι κατεῖχεν. Αὐτὸ δὲ παθαίνουν καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὰς σκέψεις των καὶ δὲν ἀκούουν, ὅτι ὁ Κύριος δίδει σοφίαν καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ σύνεσις προέρχονται ἀπὸ Αὐτόν. Αὐτοὶ δὲν ἀκοῦνε τὸν Παῦλον, ποὺ λέγει· **E** «Διὰ τοῦ Πνεύματος μᾶς ἐφανέρωσε»[17] καὶ ἔτσι ζητεῖ (ὁ Παῦλος) νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς περιττοὺς συλλογισμούς; Διότι λέγει· «Γκρεμίζοντες τὰς αὐθαιρέτους σκέψεις καὶ κάθε ὑψηλοφροσύνην, ποὺ ὑψώ-

14. Α' Κορ. 13, 9.
15. Ἑβρ. 11, 6.
16. Σοφ. Σολ. 13, 5.
17. Α' Κορ. 2, 10

νεται ὡς ἐμπόδιον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ».[18] Καὶ ἄλλος σοφὸς λέγει· «Οἱ συλλογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι δειλοὶ καὶ αἱ σκέψεις των εἶναι ἀσταθεῖς».[19] «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε ἐφανερώθης εἰς αὐτόν»; Προσπάθησε νὰ καταλάβῃς τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο μέγεθος· μᾶλλον ὅμως, καὶ αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν χρησιμοποιῶν δὲν ὁμιλῶ κατὰ τρόπον, ποὺ ταιριάζει εἰς τὸν Θεόν· ἀλλὰ δὲν γνωρίζω, πῶς νὰ ἐκφρασθῶ, διότι ὅταν ἀποδίδωμεν μεγάλας διαστάσεις εἰς τὸν Θεόν, οὔτε τότε κυριολεκτοῦμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκφρασθοῦμε κατ' ἄλλον τρόπον, **482 A** μεταχειρίζομαι συνηθισμένας ἐκφράσεις. Διότι καὶ ὅταν τὸν ὀνομάζω Ὕψιστον, δὲν τὸν περιορίζω εἰς ἕνα τόπον, ἀλλὰ ζητῶ νὰ δηλώσω τῆς φύσεώς Του τὴν ἀπεραντωσύνην καὶ τὸ μεγαλεῖον, τὸ ὁποῖον εἶναι παντοῦ διεσκορπισμένον καὶ διαπερᾷ τὰ πάντα. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν ὁ ψαλμῳδός· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ φανερωθῇς εἰς αὐτόν»; Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τὸν ἔπλασε ταπεινὸν καὶ τοῦ ἐχάρισε μεγάλας δωρεάς, διὰ νὰ μὴ καυχηθῇ, ἐπειδὴ ἔχει πάρα πολὺ μεγάλην ἀνάγκην νὰ εἶναι μετριόφρων, λόγῳ τῆς εὐτελοῦς φύσεώς του. «Ἢ (τί εἶναι) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ τὸν ὑπολογίζῃς»; Εἶδες, πόσον μεγαλειώδης εἶναι ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ; **B**

«Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅμοιος μὲ τὴν ματαιότητα» (στίχ. 4). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἀντὶ τοῦ «Ματαιότητι» εἶπεν «Ἀτμῷ». Διὰ δὲ τῆς λέξεως «Ματαιότητι» ὁ ψαλμῳδὸς τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ ἀλλὰ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποκείμενος εἰς φθοράν, προσωρινός, βραχύβιος. Ἐδῶ ὁ ψαλμῳδὸς ἀναφέρεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἔλεγεν· «Ἐγὼ δὲ εἶμαι χῶμα καὶ στάχτη»·[20] ὁ δὲ Ἠσαΐας ἔλεγε· «Κάθε σάρκα εἶναι σὰν τὸ χορτάρι καὶ κάθε δόξα καὶ τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ λουλούδι τοῦ χορταριοῦ».[21] Τί δὲ σημαίνει τὸ «ἔγινε ὅμοιος μὲ τὴν ματαιότητα»; Ἐννοῶ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἴσος πρὸς τὸ μηδέν, τὸ τίποτε· διότι κανένα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν εἶναι σταθερόν, οὔτε μόνιμον, ἀλλὰ τὰ πάντα περνοῦν καὶ ἐξαφανίζονται.

18. Β' Κορ. 10, 5.
19. Σοφ. Σολομ. 9, 5.
20. Γεν. 18, 27.
21. Ἠσ. 40, 6.

«Αἱ ἡμέραι του σὰν σκιὰ φεύγουν» ἤτοι, καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ ἡμέραι του εἶναι παροῦσαι, καμμίαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν δὲν ἔχουν, C ἀλλὰ καὶ γρήγορα πετοῦν καὶ φεύγουν. Τώρα κύτταξε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς τῆς ἀληθείας εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, εἰς τὴν ζωήν, σκεπτόμενος αὐτούς, ποὺ κατέχουν ἀξιώματα, αὐτούς, ποὺ κάθονται σὲ ἁμάξια, αὐτούς, ποὺ ἐξουσιάζουν καὶ αὐτούς, ποὺ ρίχνουν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ μαστιγώνουν τοὺς ἀνθρώπους. Διότι κατὰ τί διαφέρουν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτόν; Διότι, ὅταν ἀπωλέσουν τὴν ἐξουσίαν, ὅλα ἐκεῖνα ἐξαφανίζονται καὶ φεύγουν· τὰ ἀληθινὰ ὅμως πράγματα ἀρχίζουν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχώρησιν· D τότε καὶ αἱ εὐθῦναι καὶ αἱ τιμωρίαι αἱ ἀληθιναὶ καὶ τὰ ἀληθῆ ἀγαθὰ καὶ ὁ κριτὴς δὲν ἐξαπατᾶται. Τὰ ἐπίγεια πράγματα εἶναι ὅμοια μὲ τὰ παιδιά, ποὺ παίζουν. Διότι αὐτός, ποὺ κρίνει καὶ δικάζει σήμερα, αὔριον θὰ σταθῆ νὰ κριθῆ καὶ νὰ καταδικασθῆ καὶ ἀμέτρητοι εἶναι αἱ μεταβολαὶ καὶ ἀνώμαλοι αἱ μεταβάσεις ἀπὸ τὴν μίαν κατάστασιν εἰς τὴν ἄλλην.

«Κύριε, χαμήλωσε τοὺς οὐρανούς Σου καὶ κατέβα. Ἤγγισε τὰ βουνὰ καὶ θὰ βγάλουν καπνούς» (στίχ. 5). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἔχει· «Ὅταν ἐχαμήλωσες τοὺς οὐρανούς Σου καὶ κατῆλθες καὶ ἤγγισες τὰ βουνά, αὐτὰ ἔβγαλαν καπνούς». Ποία ὅμως εἶναι ἡ σχέσις τῶν λόγων αὐτῶν; Εἶναι μεγάλη ἡ σχέσις καὶ ἡ συνάφεια αὐτῶν τῶν λόγων μὲ τὰ προηγούμενα. Διότι, ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ τῆς ἀνθρωπίνης μηδαμινότητος E καὶ τὸ τιποτένιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀφοῦ περιέγραψε καὶ ἐδῶ πάλιν σβήνει τὴν ἀνοησίαν αὐτῶν, ποὺ φλέγονται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ματαιοδοξίαν, καὶ μὲ ὅσα προσέθεσε εἶναι σὰν νὰ λέγη· «Ἔπρεπε αὐτοὶ μὲν νὰ ξέρουν ἀπὸ μόνοι των τὴν μηδαμινότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται· ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλουν νὰ μάθουν αὐτό, δεῖξε (Κύριε) μὲ τὰ ἔργα Σου εἰς ποῖον σημεῖον μηδαμινότητος εὑρίσκονται· «Κύριε, χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβα». Λέγει δὲ αὐτό, ὄχι διότι ὁ Θεὸς κατέρχεται· διότι πῶς κατέρχεται Αὐτός, ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρών; 463 A Τὸ λέγει ὅμως κατὰ τρόπον πιὸ ἀντιληπτὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οὕτως ὥστε μὲ τὰ ἀνθρώπινα αὐτὰ λόγια νὰ ξαφνιάση τοὺς πιὸ ἀπαθεῖς ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς. Διότι καὶ αὐτὴ ἡ εἰκὼν ψηλαφήσεως τῶν ὀρέ-

ων, ἂν καὶ θεωρῆται ζωηρὰ καὶ ἔντονος, ὅμως εἶναι πολὺ κατωτέρα τῆς ἀξίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ψηλαφήσεως, διὰ νὰ κάνη τὰ ὄρη νὰ βγάλουν καπνούς, ἀλλὰ οὔτε καὶ φυσήματος· ἁπλῶς ἀρκεῖ νὰ τὸ σκεφθῆ καὶ νὰ τὸ θελήση καὶ αὐτὸ γίνεται. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ψαλμῳδὸς ὡμίλησε περὶ τῆς μηδαμινότητος τοῦ ἀνθρώπου, ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τρόπον προσιτὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον· διότι καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ὑπολείπονται πολὺ τῆς μεγαλειότητος ἐκείνης τοῦ Θεοῦ.

«Ρίψε τὴν ἀστραπήν Σου καὶ θὰ τοὺς σκορπίσης· στεῖλε τὰ βέλη Σου καὶ θὰ τοὺς κατατρομάξης» (στίχ. 6). Μὲ τὰς λέξεις «ἀστραπὴν» καὶ «βέλη» ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὴν φυσικὴν λάμψιν οὔτε τὰ βέλη τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὀνομάζει ἔτσι τὰς τιμωρίας B προσπαθῶν μὲ αὐτὰς τὰς γνωστὰς ἤδη εἰκόνας τῆς ἀστραπῆς καὶ τῶν βελῶν νὰ πείση τὸν ἀδιάφορον καὶ τὸν ὀκνηρὸν καὶ νὰ τοὺς κάνη νὰ τρέμουν καὶ νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ ὑποτάσσωνται. Διότι, ἐὰν κανεὶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρη τὴν ἀστραπήν, ἂν καὶ αὐτὴ δὲν στέλλεται πρὸς τιμωρίαν, ποῖος θὰ ὑπομένη, ἐὰν ἤθελεν (ὁ Θεὸς) νὰ θέση εἰς κίνησιν τὴν τιμωρόν του δύναμιν; Τὰ δὲ βέλη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πεῖνα, αἱ ἀσθένειαι, αἱ θεομηνίαι καὶ αἱ διαφόρων εἰδῶν τιμωρίαι.

«Στεῖλε τὸ χέρι Σου ἀπὸ τὰ ὕψη· λύτρωσέ με καὶ σῶσέ με ἀπὸ πολλὰ νερά, ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ξένων» (στίχ. 7). Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ δὲν προορίζεται μόνον διὰ τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ σώζη. C Χέρι δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὴν βοήθειαν καὶ τὴν συμπαράστασιν· δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν· «ἅπλωσε», ἀλλά· «στεῖλε», ζητῶν νὰ δηλώση αὐτὸ (τὴν βοήθειαν)· ἐὰν ὅμως κάπου λέγει «ἅπλωσε» καὶ τότε τὸ ἴδιον ὑπαινίσσεται. Καὶ «νερὰ» δὲ ὀνομάζει τὴν ἄτακτον ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν γεμάτην ἀπὸ σύγχυσιν καὶ τὴν ἐρχομένην μὲ πολλὴν ὁρμὴν ἐπίθεσιν. Ὅτι δὲ ὁ λόγος δὲν εἶναι διὰ τὰ νερά. τὰ φυσικά, τοῦτο γίνεται φανερὸν καὶ ἀπὸ ὅ,τι ἀκολουθεῖ. Διότι λέγει· «Ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ἀλλοφύλων». Νομίζω δὲ ὅτι ἀλλοφύλους ἐδῶ ἐννοεῖ αὐτούς, ποὺ ἔχουν ἀποξενωθῆ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς θεωροῦμε τοὺς πιστοὺς ἰδικούς μας καὶ ἀδελφούς, ἔτσι καὶ τοὺς ἀπίστους (θεωροῦμε) ξένους. D Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναγνωρίζομεν τὸν ἰδικόν μας καὶ τὸν ξένον. Διότι ἰδικός μας εἶναι αὐτός, ποὺ ἀναγνω-

ρίζει τὸν ἴδιον μὲ μένα πατέρα καὶ μετέχει τῆς ἰδίας τραπέζης μᾶλλον παρὰ αὐτὸς ποὺ ἀνήκει εἰς τὸ ἴδιον γένος· καὶ διότι εἶναι πιὸ ἀκριβὴς αὐτὸς ὁ νόμος τῆς συγγενείας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀποξενώσεως, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὰς ἀντιθέσεις, εἶναι πιὸ μεγάλη ἀπὸ ἐκείνην, ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὸ γένος. Μή, λοιπόν, κυττάξης αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὅλοι εἴμεθα κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιον οὐρανὸν καὶ μένομεν εἰς τὴν ἰδίαν οἰκουμένην· διότι ἐγώ, ἐπιδιώκω ἄλλην συναναστροφήν, αὐτὴν δηλαδὴ ποὺ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶναι ἡ πολιτεία μας καὶ ἡ ζωή μας· διότι λέγει (ὁ Παῦλος)· «Ἡ ζωή μας εἶναι κρυμμένη μετὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Θεόν».[22] E Διότι δὲν κατοικοῦμε τὴν γῆν, ἀλλὰ ἔχομεν μεταφερθῆ εἰς τὴν οὐρανίαν μητρόπολιν. Ἔχομεν ἄλλο φῶς, ἄλλην πατρίδα καὶ ἄλλους συμπολίτας καὶ συγγενεῖς. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἄρα, λοιπόν, δὲν εἶσθε ξένοι καὶ προσωρινοὶ κάτοικοι, ἀλλὰ εἶσθε συμπολῖται τῶν ἁγίων».[23] Πῶς, λοιπόν, λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι ὁ Σαμαρείτης εἶναι γείτονάς του, ἂν καὶ μεγάλο ἦτο τὸ μεταξύ των χάσμα;[24] Ὅμως δὲν εἶπεν αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς φύσεως. Ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνῃς εὐεργεσίαν, τότε κάθε ἄνθρωπος ἂς εἶναι γείτονάς σου· 464 A ὅταν ὅμως δοκιμάζεται ἡ ἀλήθεια, τότε νὰ ξεχωρίζῃς τὸν ἰδικόν σου ἀπὸ τὸν ξένον. Καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃς ἀδελφόν, ἀπὸ τὸν ἴδιον πατέρα καὶ τὴν ἰδίαν μητέρα, ὁ ὁποῖος δὲν συμφωνεῖ μὲ σένα ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τότε νὰ τὸ θεωρῇς πιὸ βάρβαρον καὶ ἀπὸ τὸν Σκύθην·[25] ὅταν ὅμως γνωρίζῃ τὴν ἀκρίβειαν τῶν

22. Κολ. 3, 3.
23. Ἐφεσ. 2, 19.
24. Λουκ. 10, 36 - 37.
25. Σκύθαι ἐκαλοῦντο κατ' ἀρχὰς μέχρι τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος ὅλοι οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν τὰ Βορειοανατολικὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ Βορειοδυτικὰ μέρη τῆς Ἀσίας. Ἀπετελοῦντο δὲ οὗτοι ἀπὸ πολλὰ βαρβαρικὰ φῦλα, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα ἦσαν μονίμως ἐγκατεστημένα, ἄλλα δὲ ἦσαν νομάδες. Πάντες ὅμως οἱ Σκύθαι ἦσαν ἄγριοι, πολεμικοὶ καὶ βάρβαροι. Ὁ Ἡρόδοτος περιγράφει τοὺς Σκύθας ὡς γενναίους καὶ πολεμικούς, ἀλλὰ τραχεῖς καὶ ἀπολιτίστους. Ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα «Σκύθης» ἔγινε συνώνυμον πρὸς τὸν κατ' ἐξοχὴν βάρβαρον, ὑφ' ἣν ἔννοιαν χρησιμοποιεῖται τοῦτο καὶ ἐν τῇ Κ. Δ. (Κολ. 3, 11). Κατὰ τοὺς νεωτέρους ἐρευνητάς, οἱ Σκύθαι ἦσαν ἰρανικῆς φυλῆς, πιθανῶς ὁμόφυλοι τῶν Τουράνων ἢ Ὑπερβορείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται καὶ οἱ Τοῦρκοι. Κατὰ τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα, ἐξηπλώθησαν ἐκ τῆς ἀρχικῆς των ἑστίας εἰς τὰ Βορειοδυτικὰ τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ Νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀσίας, πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης καί, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Καύκασον, ἔφθασαν μέχρι τῆς Μεσοποταμίας. Τὸ ὄνομά των δὲν ἀναφέρεται μετὰ τὸν 12ον μ.Χ. αἰῶνα, ὅτε ἡ χώρα των κατελήφθη ὑπὸ διαφόρων ἄλλων λαῶν.

δογμάτων καὶ ἔχῃ τὴν ἰδίαν πίστιν μὲ σένα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι Σκύθης ἢ Σαυρομάτης,[26] αὐτὸν νὰ τὸν θεωρῇς πιὸ ἰδικόν σου καὶ πιὸ κοντά σου εὑρισκόμενος ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν μὲ σένα· καὶ τὸν βάρβαρον καὶ τὸν μὴ βάρβαρον ἂς ξεχωρίζωμεν ὄχι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, ποὺ ὁμιλεῖ, ἢ ἀπὸ τὸ γένος, ποὺ κατάγεται, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν γνώμην, ποὺ ἔχει, καὶ ἀπὸ τὴν ψυχήν. B Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος· ἐκεῖνος δηλαδή, ποὺ τηρεῖ τὴν ἀκρίβειαν τῶν δογμάτων καὶ ποὺ ἔχει συνετὴν διαγωγήν.

Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν καὶ τοὺς ξένους, πῶς τοὺς ὑπέδειξε καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης λέγων· «Λύτρωσέ με ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ἀλλοφύλων». «Αὐτοὶ μὲ τὸ στόμα ἐλάλησαν μάταια πράγματα καὶ τῶν ὁποίων τὸ δεξὶ χέρι εἶναι χέρι ἄδικον» (στίχ. 8). Εἶδες, ποίους ὀνομάζει ξένους; Αὐτούς, ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν πονηρίαν, ποὺ ἀγαποῦν μὲ πάθος τὴν ἀδικίαν, ποὺ λέγουν ἀνόητα πράγματα, καὶ ποὺ δὲν ἐκφράζουν καμμίαν χρήσιμον σκέψιν. Νὰ προσπαθῇς, λοιπόν, νὰ διακρίνῃς τοὺς ξένους ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν των καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα των· C ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Χριστός· «Ἀπὸ τοὺς καρπούς των θὰ τοὺς διακρίνετε».[27] Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ στρατόπεδα δίδονται πολλὰ καὶ διάφορα συνθήματα καὶ συμβολικαὶ ἐκφράσεις, οὕτως ὥστε, ἐάν ποτε ἤθελε λάβῃ χώραν μάχη κατὰ τὴν νύκτα ἢ προκληθεὶς ἄνεμος ἤθελε συντελέσῃ, ὥστε νὰ γίνωνται ὁρατὰ τὰ πράγματα τὴν νύκτα, ἢ καὶ ὁποιαδήποτε ἄλλη σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἤθελε συμβῇ, νὰ μὴ

26. Οἱ Σαυρομάται ἦσαν ἐπίσης νομαδικὸς καὶ πολεμικὸς λαὸς τῆς Ἀσίας, κατοικοῦντες μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ὠνομάζοντο δὲ καὶ Σαρμάται, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς χώρας, ἣν κατοικοῦσαν, περιλαμβανούσης τὸ βόρειον μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Βιστούλα καὶ τῶν Σαρματικῶν ὀρέων πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ ποταμοῦ Ρᾶ (Βόλγας) πρὸς ἀνατολάς, ὁ ὁποῖος τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὴν Σκυθίαν. Οὗτοι ἦσαν μικροὶ κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ παχύσαρκοι, ἀλλ' ἄριστοι ἱππεῖς. Κατὰ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα συνεμάχησαν μετὰ τῶν Σκυθῶν ἐναντίον τοῦ Δαρείου. Ἀργότερον ἐπεξετάθησαν μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Τέλος ὑπετάγησαν ὑπὸ τῶν Οὔννων, τοὺς ὁποίους καὶ ἠκολούθησαν πρὸς τὴν Δύσιν, τὰ δὲ ὑπολείμματα αὐτῶν κατέφυγον κατὰ τὸν 6ον μ.Χ. αἰῶνα εἰς τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ ἔκτοτε δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν.
27. Ματθ. 7, 16.

ἐκλάβη κάποιος τὸν συνάδελφόν του ὡς ἐχθρόν, οὔτε τὸν ἐχθρὸν ὡς συνάδελφον, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὁ προφήτης σοῦ δίδει συνθήματα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἠμπορέσῃς νὰ διακρίνῃς τὸν ἰδικόν σου ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν ξένον· τέτοια δὲ συνθήματα εἶναι τὰ λόγια, ποὺ λέγει ὁ ἐχθρὸς ἢ φίλος καὶ τὰ ἔργα, ποὺ πράττει, καθὼς λέγει ὁ προφήτης· «Τῶν ὁποίων τὸ στόμα εἶπε μάταια πράγματα καὶ τὸ δεξί των χέρι εἶναι ἄδικον χέρι». **D** Καὶ τοῦτο συμβαίνει διότι καὶ τώρα διεξάγεται πόλεμος καὶ μάχη καὶ δυσκολωτάτη νυκτερινὴ μάχη, ὅταν οἱ δαίμονες ἐπιτίθενται καὶ αἱ ἐπιθυμίαι σκέπτωνται δόλια καὶ κακὰ καὶ αἱ σκέψεις ξεσηκώνωνται καὶ ἐπαναστατοῦν. Ὑπάρχουν δὲ συνθηματικαὶ λέξεις καὶ συμβολικαὶ ἐκφράσεις καὶ δι' αὐτούς, ποὺ ἔχουν μυηθῆ (εἰς τὴν ἀλήθειαν)· καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν κάποιον, ἀμφιβάλλοντες, ἂν εἶναι ἀμύητος ἢ ἔχει μυηθῆ, ἠμποροῦμε νὰ τὸ μάθωμεν, ἀφοῦ τὸν ἐρωτήσωμεν αὐτὰ τὰ λόγια.

«Τὸ δεξί των χέρι εἶναι ἄδικον χέρι». Τί πιὸ χειρότερον πρᾶγμα ἤθελε συμβῇ, ὅταν τὸ χέρι, ποὺ δίνεται διὰ βοήθειαν, τὸ μεταβάλωμεν σὲ χέρι, ποὺ κάνει δόλια πράγματα; Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἔχομεν δεξιὰ χέρια, διὰ νὰ προστατεύωμεν τοὺς ἑαυτούς μας καὶ τοὺς ἄλλους, ὅταν ἀδικοῦνται, διὰ νὰ ἐξαφανίζωμεν τὰς παρανομίας **E** καὶ διὰ νὰ γινώμεθα λιμάνι καὶ καταφύγιον δι' αὐτούς, ποὺ κινδυνεύουν. Διότι, ποίας συγγνώμης θὰ ἐτύγχανον αὐτοί, ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦν αὐτὸ τὸ ὅπλον (τὸ χέρι), διὰ νὰ σώσουν τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ τὸ χρησιμοποιοῦν διὰ ἰδικήν των καταστροφήν; «Θεέ μου, θὰ ψάλω σὲ Σένα νέον ᾆσμα» (στίχ. 9). Ποία εἶναι πάλιν αὐτὴ ἡ σχέσις μὲ τὰ προηγούμενα; Ὑπάρχει, πράγματι, σχέσις ἐδῶ καὶ μάλιστα μεγάλη. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν ὁ ψαλμῳδός· «Στεῖλε τὸ χέρι Σου» καὶ «Λύτρωσέ με» καὶ διάλυσε αὐτούς, τώρα ὑπόσχεται νὰ ἀμείψῃ αὐτὸν διὰ τὴν συμπαράστασίν του μὲ ἀμοιβήν, ἡ ὁποία ὅμως εἰς Ἐκεῖνον (τὸν Θεὸν) τίποτε περισσότερον δὲν προσφέρει, εἰς αὐτὸν δὲ ποὺ τὴν προσφέρει προσπορίζει κέρδος. **465 A** Ποία δὲ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ αὐτή; «Θεέ μου, θὰ ψάλω σὲ Σένα νέον ᾆσμα». Ἂν καὶ αὐτὴ ἡ ἀμοιβὴ εἶναι μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας (τοῦ Θεοῦ), ὅμως ὁ ψαλμῳδὸς προσφέρει ὅ,τι εἶχε. Διότι καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐνδεεῖς τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιζητοῦμεν παρὰ μόνον τὸν ἔπαινον καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην. Ἀλλὰ ἡμεῖς μὲν ζητοῦμεν αὐτά, διὰ νὰ γίνωμεν πιὸ ἔνδοξοι· ὁ δὲ Θεός, ὄχι διότι ἔχει ἀνάγκην, (ἀλλὰ ζητεῖ τὴν ἀμοιβὴν) διὰ νὰ κάνῃ αὐτούς, ποὺ ψάλλουν, πιὸ ἐνδόξους καί, μὲ ἀφορμὴν αὐτὴν τὴν ἀναγνώρισιν, νὰ τοὺς εὐεργετήσῃ πάλιν. «Μὲ δεκάχορδον ψαλτήριον θὰ ψάλω σὲ Σένα» ἤτοι θὰ Σὲ εὐχαριστήσω. Ἀλλὰ τότε μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ψαλμῳδοῦ, ὑπῆρχαν ὄργανα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔψαλλον τὰ ᾄσματα· τώρα ὅμως, ἀντὶ ὀργάνων, εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὸ σῶμα. **B** Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ψάλλῃ κανεὶς καὶ μὲ τὰ μάτια, ὄχι μόνον μὲ τὸ στόμα, καὶ μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ πόδια καὶ μὲ τὴν ἀκοήν. Διότι, ὅταν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ πράττῃ αὐτά, τὰ ὁποῖα δοξάζουν καὶ ὑμνοῦν τὸν Θεόν, ὅπως π.χ. ὅταν τὸ μάτι δὲν κυττάζῃ ἄσεμνα πράγματα, ὅταν τὰ χέρια δὲν διαπράττουν κλοπάς, ἀλλ' ἐλεημοσύνην, ὅταν τὰ αὐτιὰ εἶναι ἕτοιμα νὰ ἀκούσουν ψαλμῳδίας καὶ πνευματικὰς ὑμνῳδίας, ὅταν τὰ πόδια τρέχουν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν ἡ καρδία δὲν μηχανεύεται δόλια πράγματα, ἀλλὰ ρέῃ ἀγάπην, τότε τὰ μέλη τοῦ σώματος γίνονται ψαλτήριον καὶ κιθάρα **C** καὶ ψάλλουν νέον ᾆσμα, ὄχι μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα. «(Θὰ ψάλω σὲ Σένα), ὁ ὁποῖος παρέχει σωτηρίαν εἰς τοὺς βασιλεῖς» (στίχ. 10). Διότι οὔτε τὰ στρατόπεδα, οὔτε τὰ πλήθη τῶν στρατιωτῶν, οὔτε οἱ σωματοφύλακες, ἀλλὰ μόνον ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ συνηθίζει νὰ σώζῃ.

«(Σὲ σένα θὰ ψάλω), ὁ ὁποῖος σώζεις τὸν δοῦλόν Σου Δαβίδ» (στίχ. 10). Ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν κοινὴν σωτηρίαν, ποὺ παρέχει ὁ Θεός, λέγει τώρα καὶ τὴν ἀτομικήν του περίπτωσιν καὶ δὲν εἶπεν «εἰς αὐτόν, ποὺ ἔσωσεν», ἀλλὰ «εἰς αὐτόν, ποὺ σώζει», δηλῶν ἔτσι τὴν συνεχῆ φροντίδα τοῦ Θεοῦ.

Κατόπιν πάλιν ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καὶ προηγουμένως ἐζήτησε, προσπίπτων εἰς τὰ γόνατα καὶ παρακαλῶν, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους καὶ λέγων τὰ ἑξῆς· **D** «Σῶσέ με ἀπὸ κακὸν ξίφος καὶ λύτρωσέ με ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ξένων, τῶν ὁποίων τὸ στόμα εἶπε μάταια πράγματα καὶ τὸ δεξί των χέρι εἶναι ἄδικον χέρι· καὶ τῶν ὁποίων τὰ παιδιὰ εἶναι σὰν νεαρὰ δένδρα εἰς τὴν ἀκμήν των» (στίχ. 11 - 12α). Ἐδῶ ὁ ψαλμῳδὸς περιγράφει τὰς κοσμικὰς εὐτυχίας καὶ τὸν πλοῦτον καὶ ἀναφέρει ὅ,τι συνήθως θεωρεῖται πρῶτον εἰς τὴν σειρὰν τῆς εὐτυχίας, ἤτοι τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς παιδιά,

γεμᾶτα ἀπὸ σφρῖγος καὶ ἀκμήν, καὶ ἀπὸ τὰ δύο φῦλα. Διότι προσέθεσε· «Τὰ κορίτσια των εἶναι καλλωπισμένα καὶ στολισμένα σὰν ἄγαλμα ναοῦ» (στίχ. 12β). Μαζὶ μὲ τὰ νειᾶτα τονίζει ὁ ψαλμῳδὸς τὴν μεγάλην πολυτέλειαν καὶ τὰ διαδήματα τῶν γυναικῶν καὶ ἐξαίρει τὰ γυναικεῖα στολίδια, τὰ ὁποῖα ὅλα εἶναι ἀποτέλεσμα μεγάλης εὐτυχίας. **E** Ἀκολούθως ἐκεῖνο, ποὺ θεωρεῖται δεύτερον εἰς τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἴσως ὅμως τώρα εἶναι πρῶτον, δηλαδὴ τὸν πλοῦτον, πάλιν τονίζει ὁ ψαλμῳδὸς λέγων· «Αἱ ἀποθῆκαι των εἶναι γεμᾶται, ὑπερεκχειλίζουσαι ἀπὸ κάθε εἴδους ἀγαθά» (στίχ. 13α). Τί σημαίνει τὸ «ἐξερευγόμενα»; Σημαίνει «στενά»· ἤτοι, λέγει, ὁ πλοῦτός των δὲν χωράει εἰς τὰς ἀποθήκας. «Τὰ πρόβατά των εἶναι πολύτοκα, πολλαπλασιάζονται δὲ εἰς τοὺς ἀνοικτοὺς χώρους, ὅπου βόσκουν» (στίχ. 13β). «Τὰ βόδια των εἶναι παχέα» (στίχ. 14α). Καὶ αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ εὐημερία ἐθεωρεῖτο σπουδαία. 466 **A** Διότι εἰς τοὺς ἀρχαίους λαοὺς τὰ πλούτη συνίσταντο εἰς αὐτά, δηλαδὴ εἰς τὰ κοπάδια τῶν βοδιῶν, εἰς τὰ ποίμνια καὶ τοὺς καρπούς, προτοῦ ἐφευρεθῇ αὐτὴ ἡ σημερινὴ μαλθακότης καὶ νωθρότης. «Δὲν ὑπάρχει κανένα ρῆγμα εἰς τοὺς φράκτας καὶ εἰς τὰ τείχη των, οὔτε ἄνοιγμα (στίχ. 14β). Ἤτοι, οἱ ἀγροί των ἀπολαμβάνουν μεγάλης ἀσφαλείας, μεγάλης φροντίδος καὶ μεγάλης ἐκτιμήσεως καὶ ἐπιμελείας· οἱ καρποὶ μεγαλώνουν μὲ κάθε μεγαλοπρέπειαν, οἱ φράκται στέκονται ἀμετακίνητοι· τὸ ἀμπέλι εἶναι κατάφυτον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ περιφραγμένον. «Οὔτε κραυγὴ θρήνου ἀκούεται εἰς τὰς πλατείας των» (στίχ. 14γ). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Εἰς τὰς ἀγροτικὰς κατοικίας». Αὐτὸ εἶναι ἄλλο εἶδος εὐημερίας, ἡ ὁποία εὐημερία δὲν συνδέεται μὲ κάθε εἶδος πλούτου· ἤτοι, ὑπάρχει εἰρήνη, ἀφοβία καὶ ἀσφάλεια. **B** Δὲν ὑπάρχει κανείς, ποὺ νὰ τοὺς ἐπιβουλεύεται ἢ νὰ τοὺς πολεμῇ· οὔτε θόρυβος, οὔτε ἀναστάτωσις ὑπάρχει. «Ἐθεώρησαν οἱ ἄνθρωποι εὐτυχισμένον τὸν λαόν, ποὺ ἔχει ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθά. Εὐτυχισμένος εἶναι ὅμως ὁ λαός, τοῦ ὁποίου ὁ Κύριος εἶναι ὁ Θεός Του» (στίχ. 15). Εἶδες τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός; Διότι, ἀφοῦ ἀνέφερε ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ ἀφοῦ ὡμίλησε δι᾿ αὐτὸν καὶ ἐμνημόνευσε τὴν γνώμην τῶν πολλῶν ἀνθρώπων γύρω ἀπὸ τὸν πλοῦτον, αὐτὸς δὲν παρασύρεται ἀπὸ τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, οὔτε νομίζει ὅτι εἶναι ἀξιοζήλευτοι αὐτοί, ποὺ ἔχουν αὐτὰ τὰ ἀγαθά, ἀλλὰ ἀφοῦ παρέβλεψεν ὅλα αὐτά, ἐπεκτείνει τὸν μακαρισμόν Του εἰς τὸν ἀληθινὸν θησαυρόν. Διότι λέγει, ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐθεώρησαν εὐτυχεῖς, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὰ ὑλικὰ ἀγαθά· ἐγὼ δὲ θεωρῶ εὐτυχισμένον τὸν λαὸν «τοῦ ὁποίου ὁ Κύριος εἶναι ὁ Θεός του», φανερώσας μὲ μόνον αὐτὸν τὸν στίχον ὅλην τὴν εὐημερίαν των, τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸν πλοῦτον. **C** Διότι ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ρέουν καὶ φεύγουν, αὐτὴ δὲ ἡ εὐτυχία μένει διαρκῶς· ἀντὶ τῶν προβάτων καὶ τῶν δούλων καὶ τῶν βοδιῶν καὶ τοῦ φράκτου καὶ τοῦ ἀμπελιοῦ, ὁ μακαρισμὸς τοῦ Θεοῦ θὰ εἶναι καὶ πλοῦτος καὶ ἀσφάλεια καὶ ἀκαταμάχητον τεῖχος. Αὐτὰ λοιπὸν καὶ σεῖς ἀφοῦ ἀκούσετε, μὴ ἀνησυχήσετε ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτά, ἀλλά, ἀφοῦ ἀδιαφορήσετε διὰ τὰ σκιώδη πράγματα, νὰ μένετε πιστοὶ εἰς τὰ ἀληθινά. Διότι καὶ προηγουμένως ὁ ψαλμῳδὸς εἶπεν ὅτι· «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅμοιος μὲ τὰ μάταια πράγματα» καὶ «Αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς του φεύγουν σὰν σκιά».

Ἄν, λοιπόν, ἴδῃς μερικοὺς νὰ πλημμυρίζουν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὴν πονηρίαν, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλη ἡ οἰκουμένη τοὺς θεωρῇ εὐτυχισμένους, σὺ νὰ τοὺς θεωρῇς ἀθλίους καὶ νὰ τοὺς νομίζῃς ἀξιολύπητους· **D** αὐτοὺς δέ, ποὺ μένουν κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν νὰ τοὺς θεωρῇς ἀξιοζηλεύτους καὶ εὐτυχισμένους. Καὶ ὅλοι ἡμεῖς πάντοτε αὐτὸν τὸν πλοῦτον ἂς ζητοῦμε καὶ αὐτὸν τὸν μακαρισμόν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὁποῖον ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΔ' (144) ΨΑΛΜΟΝ

«Θὰ ἐγκωμιάσω Σέ, ποὺ εἶσαι ὁ Θεός μου καὶ ὁ βασιλεύς μου καὶ θὰ ὑμνήσω τὸ ὄνομά Σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας» (στίχ. 1).

E Ἀξίζει νὰ προσέξῃ κανεὶς κυρίως αὐτὸν τὸν ψαλμὸν μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν. Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει αὐτὰ τὰ λόγια, ποὺ αὐτοί, ποὺ εἶναι μυημένοι εἰς τὰ μυστήριά μας, ὑποψάλλουν λέγοντες· «Τὰ μάτια ὅλων στηρίζουν τὴν ἐλπίδα των εἰς Σὲ καὶ Σὺ τοὺς δίδεις τὴν τροφήν των εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν» (στίχ. 15).
467 **A** Διότι αὐτός, ποὺ ἔγινε υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μετέχει τῆς πνευματικῆς τραπέζης θὰ ἦτο δίκαιον νὰ τιμᾷ τὸν πατέρα. Διότι λέγει ὁ προφήτης Μαλαχίας· «Τὸ παιδὶ τιμᾷ τὸν πατέρα καὶ ὁ δοῦλος θὰ φοβηθῇ τὸν Κύριόν του».[1] Σὺ ἔχεις γίνει υἱὸς καὶ ἀπολαμβάνεις τῆς πνευματικῆς τραπέζης, τρώγων τὸ σῶμα καὶ πίνων τὸ αἷμα, ποὺ σοῦ ἐχάρισε τὴν ἀναγέννησιν· δι' αὐτὸ νὰ ἀποδίδῃς τὴν ἀμοιβὴν δι' αὐτὴν τὴν εὐεργεσίαν καὶ νὰ τιμᾷς αὐτόν, ποὺ σοῦ ἔδωσε τέτοια δῶρα καί, διαβάζων τὰ λόγια, νὰ ρυθμίζῃς τὴν σκέψιν σου σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα· καὶ λέγων τὸ «Θὰ ἐγκωμιάσω Σέ, ποὺ εἶσαι ὁ Θεός μου καὶ ὁ βασιλεύς μου» **B** νὰ δεικνύῃς τὴν μεγάλην οἰκειότητα, ὥστε καὶ διὰ σὲ νὰ λέγῃ ὁ Θεός, ὅ,τι ἔλεγε διὰ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ».[2] Διότι, ἐὰν σὺ λέγῃς «ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου» καὶ δὲν προφέρῃς μόνον αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ δεικνύῃς τὴν ἀγάπην σου αὐτὴν τότε καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἴπῃ τὰ ἴδια διὰ σὲ «ὁ δοῦλός μου καὶ ὁ ὑπηρέτης μου», τὰ ὁποῖα λόγια εἶπε καὶ διὰ τὸν Μωϋσῆν. «Καὶ θὰ ὑμνήσω

1. Μαλαχ. 1, 6.
2. Ἐξόδ. 3, 6.

τὸ ὄνομά Σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». Εἶδες, πῶς δεικνύει ὁ ψαλμῳδὸς καὶ τὰ προοίμια τῆς μελλούσης ζωῆς; Εὐλογίαν δὲ ἐδῶ ὀνομάζει ὄχι τὴν διὰ λόγων ἀνύμνησιν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων. Ἔτσι πράγματι καὶ ἐγκωμιάζεται ὁ Θεὸς καὶ τιμᾶται. Αὐτὸ δὲ μᾶς προτρέπει νὰ λέμε καὶ ἡ εὐχή· **C** «Ἂς γίνῃ ἅγιον τὸ ὄνομά Σου»,[3] ἤτοι, ἂς δοξασθῇ.

«Καθημερινῶς θὰ Σὲ ὑμνῶ καὶ θὰ δοξολογῶ τὸ ὄνομά Σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας» (στίχ. 2) Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Εἰς τὸν αἰῶνα συνεχῶς». Αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἔργον τῆς εὐσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νὰ ψάλλῃ ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπαλλαγῇ ὅλων τῶν βιωτικῶν φροντίδων. Καὶ τοῦτο, διότι θὰ ἦτο αἰσχρὸν πρᾶγμα, ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι πιὸ πολύτιμος ἀπὸ ὅλα τὰ ὁρατὰ δημιουργήματα, νὰ προσφέρῃ ὀλιγώτερα ἐγκώμια εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἄλλην δημιουργίαν· δὲν θὰ ἦτο μόνον αἰσχρὸν αὐτό, ἀλλὰ καὶ παράλογον. Πῶς δὲ δὲν θὰ ἦτο παράλογον, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἡ δημιουργία κάθε ἡμέραν καὶ κάθε ὥραν ἀναπέμπει δοξολογίαν εἰς τὸν Δεσπότην; Διότι λέγει ὁ ψαλμῳδός· **D** «Οἱ οὐρανοὶ ὁμολογοῦν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὸ ἔργον τῶν χειρῶν Του. Ἡ μία ἡμέρα μεταβιβάζει εἰς τὴν ἄλλην ἡμέραν κάποιον μυστικὸν λόγον καὶ ἡ νύκτα ἀναγγέλλει εἰς τὴν ἄλλην νύκτα κάποιαν γνῶσιν (περὶ τοῦ Θεοῦ)».[4] Καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὁ ποικιλόμορφος χορὸς τῶν ἀστέρων καὶ ἡ ἁρμονία πάντων τῶν ἄλλων δημιουργημάτων διακηρύσσουν τὸν δημιουργόν των. Ἐὰν αὐτὸ συμβαίνῃ μὲ τὰ ἄλλα δημιουργήματα, αὐτός, ποὺ εἶναι πιὸ πολύτιμον πλάσμα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ποίας συγγνώμης θὰ τύχῃ, ἐὰν δὲν κάνῃ αὐτὸ ἀλλὰ ζῇ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ βλασφημῆται ὁ δημιουργός του Θεός; Καὶ τί θὰ ἀπολογηθῇ αὐτός, ἀφοῦ ἐδημιουργήθη διὰ νὰ εὐαρεστῇ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τῆς μελλούσης βασιλείας, **E** καὶ παραμελεῖ αὐτόν του τὸν προορισμὸν καὶ τοὐναντίον, ἀσχολεῖται μὲ βιωτικὰ πράγματα καὶ κοσμικὰς φροντίδας; Ὅμως ὁ ψαλμῳδὸς δὲν ἦτο τέτοιος ἄνθρωπος, ἀλλά, τοὐναντίον, καθ' ὅλον του τὸν βίον ὕμνουσε τὸν Θεὸν καὶ μὲ τὰ λόγια του καὶ μὲ τὰ ἔργα

3. Ματθ. 6, 9.
4. Ψαλμ. 18, 2 - 3.

του. Διότι ὀφείλομεν πολλὰ εἰς τον Θεόν, ἐπειδὴ μᾶς ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ μᾶς ἔκανε πολύτιμα πλάσματα καί, ἀφοῦ μᾶς ἔπλασε, μᾶς συγκρατεῖ εἰς τὴν ζωὴν καὶ καθημερινῶς φροντίζει διὰ τὸν καθένα χωριστὰ καὶ διὰ ὅλους μαζὶ καὶ φανερὰ καὶ μυστικὰ καὶ ὅταν τὸ βλέπωμεν καὶ ὅταν δὲν τὸ ἀντιλαμβανώμεθα. 468 A Διότι ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀπαριθμήση τὰ ὁρατὰ πράγματα, ποὺ ἔκανεν ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς; τὴν ὑπηρεσίαν των, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδουν, τὴν διάπλασιν τοῦ σώματος, τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, τὴν καθημερινὴν φροντίδα καὶ διακυβέρνησίν του μὲ τὰ θαύματα, μὲ τοὺς νόμους, μὲ τὰς τιμωρίας, τὴν πολυμερῆ του πρόνοιαν, ἡ ὁποία εἶναι ἀσύλληπτος, τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ἀφοῦ δὲν ἐλυπήθη δι' ἡμᾶς οὔτε τὸν Μονογενῆ Του υἱόν, τὰ ἀγαθά, ποὺ μᾶς ἔδωκε διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, διὰ τῶν μυστηρίων, τὰ ἀγαθά, ποὺ πρόκειται νὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, τὰ μυστικὰ ἐκεῖνα ἀγαθά, ἤτοι τὴν βασιλείαν του, τὴν ἀνάστασιν, τὴν κληρονομίαν, ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κάθε μακαριότητα καὶ εὐτυχίαν; B Διότι, ἐὰν κανεὶς ἀπαριθμήση καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀγαθά, θὰ καταλήξη νὰ ἀναγνωρίση τὸ ἀπέραντον πέλαγος τῶν εὐεργεσιῶν καὶ θὰ ἴδη διὰ πόσα ἀγαθὰ εἶναι ὀφειλέτης εἰς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν· ὄχι δὲ μόνον δι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγαλειώδη Του δόξαν καὶ διὰ τὴν ἀναλλοίωτον οὐσίαν Του. Διότι καὶ δι' αὐτὴν τὴν οὐσίαν Του τοῦ χρεωστοῦμε ὕμνον καὶ εὐλογίαν καὶ διαρκῆ εὐχαριστίαν καὶ λατρείαν καὶ συνεχῆ ἀφοσίωσιν καὶ ὑπηρεσίαν.

Αὐτό, λοιπόν, φανερώνων καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Ὁ Κύριος εἶναι μεγάλος καὶ πρέπει νὰ ὑμνῆται ὑπερβολικὰ καὶ τοῦ μεγαλείου Του δὲν ὑπάρχει τέλος» (στίχ. 3). Διότι, ἀφοῦ εἶπε· «Θὰ εὐλογήσω καὶ θὰ ὑμνήσω», τώρα δεικνύει, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τοὺς ὕμνους μας, οὔτε ἀπὸ τὰς δοξολογίας μας, οὔτε προστίθεται κάτι εἰς τὴν δόξαν Του διὰ τῶν ἐγκωμίων αὐτῶν, ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν. C Διότι ἡ οὐσία Του εἶναι ἀναλλοίωτος καί, μὴ ἔχουσα ἀνάγκην οὐδενός, τίποτε ἄλλο δὲν χρειάζεται ἐπὶ πλέον. Ἐκεῖνοι δέ, ποὺ τὸν ὑμνοῦν, αὐτοὶ γίνονται ἐνδοξότεροι. Ὄχι δὲ μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπέροχον δόξαν Του ὀφείλομεν νὰ τὸν ἐγκωμιάζωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης, θέλων αὐτὸ νὰ δηλώση, λέγει· «Ὁ Κύριος εἶναι μεγάλος καὶ πρέπει νὰ ὑμνῆται ὑπερβολικά»· ἤτοι, τίποτε δὲν τοῦ χρειάζεται.

Τί σημαίνει «Αἰνετός»; Σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀξίζει νὰ δοξάζεται καὶ μὲ ἐγκώμια καὶ ὕμνους νὰ δοξολογῆται· ὄχι ἁπλῶς εἶναι «Αἰνετὸς» ἀλλὰ καὶ «ὑπερβολικά»· δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμωδὸς προσέθεσε καὶ τὸ ἑξῆς· πόσον ὁ Θεὸς εἶναι ἄξιος ἐπαίνου, ὁ ψαλμῳδὸς δὲν δύναται νὰ περιγράψη καὶ δι' αὐτὸ λέγει ἐπιπροσθέτως· «Καὶ τοῦ μεγαλείου Του δὲν ὑπάρχει ὅριον». Αὐτὸ ἄλλος ἑρμηνευτὴς τὸ εἶπε μὲ τὸ «Ἐξεύρεσις». D Ἡ ἔννοια τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι ἡ ἑξῆς· «Ἐπειδὴ ἔχεις μεγάλον Δεσπότην, νὰ γίνῃς καὶ Σὺ μετάρσιος καὶ νὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα. Νὰ ἀποκτήσῃς φρόνημα ἀνώτερον ἀπὸ τὴν μηδαμινότητα τῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς, ὄχι διὰ νὰ γίνῃς παράλογος καὶ ὑπερήφανος, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃς μεγαλόφρων καὶ μεγαλόψυχος. Διότι εἶναι ἄλλον πρᾶγμα ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἄλλον ἡ μεγαλοψυχία. Διότι ὑπερήφανος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ καυχᾶται διὰ μικρὰ πράγματα καὶ περιφρονεῖ τοὺς συνδούλους του· ὑψηλόφρων δὲ εἶναι αὐτός, ποὺ εἶναι ταπεινόφρων καὶ ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ φανταστικὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς.

E Ποῦ, λοιπόν, εἶναι αὐτοί, ποὺ λέγουν ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεὸν τόσον, ὅσον Αὐτὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτόν Του; Ἂς ἀκούσουν τὸν προφήτην, ποὺ λέγει· «Τοῦ μεγαλείου Του δὲν ὑπάρχει ὅριον» καὶ ἂς αἰσθανθοῦν ἐντροπὴν διὰ τὴν τρέλλαν των. «Ἡ κάθε γενεὰ θὰ ἐγκωμιάση τὰ ἔργα Σου» (στίχ. 4). Ὁ ψαλμῳδὸς κάνει ἐδῶ, ὅ,τι συνήθως πράττει. Διότι, ἀφοῦ θαυμάση τὴν μεγαλωσύνην του, τὴν δόξαν του, κατόπιν ἔρχεται καὶ εἰς τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, κάνει καὶ ἐδῶ καὶ λέγει· 469 A «Ἡ κάθε γενεὰ θὰ ἐγκωμιάση τὰ ἔργα Σου», δεικνύων ἔτσι ἀπὸ τὰ ἔργα τὴν μεγαλωσύνην Του. Δηλαδή, αὐτὸ δὲν συνέβη μόνον ἐπὶ ἕνα ἢ δύο ἢ τρία χρόνια καὶ μετὰ ἐλησμονήθη, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλον τὸν παρόντα αἰῶνα, ὥστε ἡ κάθε γενεὰ νὰ μελετᾷ τὰ δημιουργήματά Του. Διότι αὐτὸ σημαίνει τό· «Ἡ κάθε γενεὰ» καὶ ἡ παροῦσα, λέγει, καὶ ἡ ἑπομένη καὶ ἡ μεθεπομένη καὶ ἡ μετέπειτα καὶ καθεμία ἀπὸ τὰς ἐρχομένας γενεάς· καὶ ἡ δημιουργία πάλιν ὡσαύτως ἐπεκτείνεται εἰς ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον, ἤτοι, ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα, ὁ ἀέρας, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, οἱ ποταμοί, τὰ σπέρματα, τὰ φυτά, τὰ χόρτα καὶ ἡ ἀπὸ αὐτὰ εὐεργεσία· ἡ πορεία τῆς φύσεως οὐδέποτε διακόπτεται, ἤτοι B

αἱ βροχαί, αἱ διαρκῶς ἐναλλασσόμεναι μεταβολαί, ἡ νύκτα, ἡ ἡμέρα, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ ἀστέρια, ὅλα τὰ ἄλλα, ἐπὶ πλέον δὲ τὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα συμβαίνουν εἰς κάθε γενεὰν καὶ εἰς τὴν ἀτομικήν μας ζωὴν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν πρὸς διόρθωσιν, πρὸς εὐεργεσίαν ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· τέτοια εἶναι τὰ θαύματα, ποὺ συνεχῶς ἔγιναν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, τὰ θαυματουργικὰ σημεῖα, ἡ φροντίς του διὰ τὴν εὐφορίαν τῶν καρπῶν, ἡ πρόνοιά του διὰ τὰς νίκας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἡ πρόνοια εἰς ὅλα τὰ ἄλλα γεγονότα, ὅπως ἐξεδηλώθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀποστόλων, κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν· τὰ γεγονότα αὐτὰ ἦσαν περισσότερα καὶ πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ παλαιά· τέτοια δὲ γεγονότα συνέβησαν καὶ κατὰ τὴν ἰδικήν μας γενεάν. **C** Διότι δὲν ὑπάρχει καμμία στιγμὴ εἰς τὴν ροὴν τοῦ χρόνου, ποὺ νὰ μὴ ἐκδηλοῦται ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ξεχωριστὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα ποὺ ἀναφέρονται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μαζί.

«Καὶ θὰ ἐξαγγείλουν τὴν δύναμίν Σου». Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, λέγει ὁ ψαλμῳδός, ἐξαγγέλλεται καὶ διακηρύσσεται καὶ μὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ μὲ τὰς τιμωρίας. Διότι δὲν παραμελεῖ ὁ Θεὸς νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ζωήν μας μὲ κάθε τρόπον καὶ συνεχῶς.

«Τὴν μεγαλειώδη δόξαν τῆς ἁγιότητός Σου θὰ διακηρύξουν καὶ θὰ ὁμολογήσουν τὰ θαυμαστά Σου ἔργα» (στίχ. 5). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Τὴν ὡραιότητα τοῦ ἐγκωμίου Σου καὶ τὰ λόγια τῶν παραδόξων ἐνεργειῶν Σου θὰ ὁμολογήσουν». Ἐπειδὴ ὡμίλησε περὶ τῆς δυνάμεως, τώρα δεικνύει ὅτι αὐτὴ ἡ δύναμις εἶναι τεραστία. **D** Διότι δὲν ἔκανεν τοῦ Θεοῦ ἡ δύναμις συνηθισμένα καὶ τυχαῖα ἔργα, ἀλλὰ διαρκῶς ἐπιτελοῦσε τόσον θαυματουργικὰς καὶ παραδόξους πράξεις, ποὺ ὑπερέβαιναν τὴν ἱκανότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε τὰ συμβαίνοντα ἦσαν πλήρη θαυμάτων καὶ θείας δόξης. Σκέψου, λοιπόν, τὰ συμβάντα εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Παλαιστίνην, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰωσήφ· σκέψου πάλιν αὐτά, ποὺ συνέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωϋσῆ, εἰς τὴν ἔρημον καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον (εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας)· σκέψου πάλιν αὐτά, ποὺ συνέβησαν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αἰχμαλωσίας, ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ, εἰς τὴν κάμινον (μὲ

τοὺς τρεῖς παῖδας) μὲ τὰ λιοντάρια, τὰ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν (εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων) καὶ τὰ συμβάντα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν προφητῶν. **E** Διότι ὅλα αὐτὰ διεκήρυττον τοῦ ἐνεργοῦντος Θεοῦ τὴν δύναμιν, τὴν δόξαν, τὸ μεγαλεῖον καὶ ἦσαν γεγονότα ἐκπληκτικὰ καὶ κατ' ἐξοχὴν θαυμαστά.

«Καὶ θὰ διηγηθοῦν τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν Σου ἔργων καὶ θὰ ὁμολογήσουν τὴν μεγαλωσύνην Σου» (στίχ. 6). Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ ψαλμῳδὸς δεικνύει, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ εἶναι κατάλληλος καὶ ἕτοιμος καὶ διὰ τὰ δύο, ἤτοι καὶ διὰ νὰ εὐεργετῇ καὶ διὰ νὰ τιμωρῇ, καὶ τὰ γεγονότα, ποὺ ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω, εἶχον τὴν σφραγῖδα καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐνεργειῶν του, τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς τιμωρίας. Πλὴν ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν σφραγῖδα τῆς θείας ἐνεργείας ὄχι μόνον εἰς τὰ τότε συμβάντα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν· 470 **A** πολλὰ δὲ εἶναι τὰ μέσα, δι' ὧν ἐκφράζεται κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ· ὅπως, π.χ. τὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκφράζονται τὰ φοβερὰ φαινόμενα, εἶναι αἱ ἀστραπαί, αἱ βρονταί, αἱ θεομηνίαι, οἱ κεραυνοί, αἱ ἀσθένειαι, τὰ χιόνια, τὸ χαλάζι, ἡ πάχνη (ἐρυσίβη), ὁ παγετώνας, αἱ πυρκαϊαί, οἱ κατακλυσμοί· ἀνάμεσα δὲ εἰς τὰ ἑρπετά, εἶναι οἱ δράκοντες, οἱ σκορπιοί, τὰ φίδια, καὶ ἀνάμεσα εἰς τὰ πτηνά, ἡ ἀκρίδα· ἀνάμεσα δὲ εἰς τὰ μικρόζωα ἡ σκυλόμυγα καὶ ἡ κάμπη· αὐτὰ δὲ κατ' ἐξοχὴν εἶναι μέσα ἐκδηλώσεως τῆς θείας προνοίας, τὰ ὁποῖα κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὸν Θεόν, τοὺς ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν, τοὺς ἀφυπνίζουν ἀπὸ τὸν βαρὺν ὕπνον καὶ τοὺς ὁδηγοῦν ἀπὸ τὸν λήθαργον εἰς τὴν ἀγρύπνησιν. Ἡ δύναμις ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν στρέφεται μόνον εἰς τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀντίθετα αὐτῶν.

B Δι' αὐτὸ ὁ ψαλμῳδός, θέλων νὰ μᾶς διδάξῃ δι' αὐτά, ἀφοῦ εἶπεν· «Καὶ τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν ἐνεργειῶν Σου θὰ ἐξιστοροῦν καὶ τὸ ἀπέραντον μεγαλεῖόν Σου θὰ διηγοῦνται», προσέθεσε· «Τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πλήθους τῶν εὐεργεσιῶν τῆς καλοκαγαθίας Σου θὰ διακηρύττουν» (στίχ. 7α). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Τῆς ἀγαθότητός Σου»· «Καὶ θὰ χαίρωνται διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς δικαιοσύνης Σου» (στίχ. 7β). Τὸ τελευταῖον ἡμιστίχιον ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἀπέδωκεν ὡς ἑξῆς· «Καὶ τὰς ἐλεημοσύνας Σου θὰ ἐγκωμιάζουν». Ἡμεῖς δὲ θεωροῦμεν ἀναγ-

καῖον, ὅπως ἀπαριθμήσωμεν ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ μέσα σωτηρίας, ἔτσι νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰ ἀντίθετα τούτων· αὐτὰ δὲ εἶναι τὰ ἑξῆς. Ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι γύρω μας, εἶναι αἱ ἐτήσιαι μεταβολαὶ τοῦ καιροῦ, αἱ ἡμέραι, οἱ κῆποι, τὰ λιβάδια, τὰ διάφορα ἄνθη, τὸ πόσιμον νερὸ καὶ τὸ γλυκὺ νερό, ἡ χρησιμότης τῶν βροχῶν, τὰ γεννήματα τῆς γῆς, **C** οἱ διάφοροι καρποί, τὰ διάφορα δένδρα, οἱ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι, τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἡ σεληνιακὴ ἀκτινοβολία, ὁ πολυποίκιλος χορὸς τῶν ἀστέρων, ἡ ἡσυχία τῆς νυκτός· ἀπὸ δὲ τὰ ἄλογα ζῷα, εἶναι τὰ πρόβατα, τὰ βόδια καὶ τὰ γίδια· ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῷα εἶναι τὰ ζαρκάδια, τὰ ἐλάφια, οἱ λαγοὶ καὶ ἄλλα, ἀκόμη πιὸ πολλά· ἀπὸ τὰ πτηνά, εἶναι αἱ Ἰνδικαὶ ὄρνιθες· καὶ ἀνάμεσα εἰς αὐτὰ τὰ δημιουργήματα ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ ὄχι μόνον αὐτά, ποὺ τιμωροῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ εὐεργετοῦν πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅσον βλάπτουν καὶ τιμωροῦν. Τὰ μὲν μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δημιουργεῖ πρὸς ἐκφοβισμόν· ἐὰν δὲ κάποτε ἐπιφέρῃ τιμωρίαν μὲ αὐτά, τὸ κάνει δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν διορθώνονται μὲ τὸν ἐκφοβισμόν, λόγῳ τῆς μεγάλης των ἀναισθησίας. **D** Εἰς αὐτοὺς δὲ ἀποδεικνύεται μεγαλόδωρος καὶ λαμπρὸς καὶ στέλλει αὐτὰ πρὸς δοκιμασίαν ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀξίους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτούς, ποὺ δὲν ἀξίζουν.

Προνοῶν, λοιπόν, διὰ τὴν σωτηρίαν μας μὲ διαφόρους τρόπους ὁ Θεός, πότε κάνει αὐτὰ καὶ πότε ἐκεῖνα, περισσοτέρας δὲ φορὰς ἐκεῖνα, ἐπειδὴ θέλει μόνον ἐκεῖνα (τὰ φοβερά). Διότι δι' αὐτὸ καὶ ἠπείλησε μὲ τὴν γέενναν, ὄχι διὰ νὰ τὴν στρέψῃ ἐναντίον μας, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ τὴν στρέψῃ· καὶ αὐτὴν μὲν τὴν ἑτοίμασε διὰ τὸν διάβολον. Διότι λέγει· «Πηγαίνετε εἰς τὴν φωτιάν, ποὺ εἶναι ἑτοιμασμένη διὰ τὸν διάβολον»[5] ἐνῷ τὴν βασιλείαν του ἑτοίμασε διὰ τοὺς ἀνθρώπους, δεικνύων ἔτσι, ὅτι δὲν θέλει νὰ ρίψῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν γέενναν.

«Ὁ Κύριος εἶναι εὐσπλαγχνικὸς καὶ ἐλεήμων καὶ μακρόθυμος καὶ πολυεύσπλαγχνος. **E** Ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς εἰς τὰ σύμπαντα καὶ αἱ εὐσπλαγχνίαι Του ἐπεκτείνονται εἰς ὅλα του τὰ δημιουργήματα» (στίχ. 8-9). Βλέπεις, ὅτι καὶ ὁ προφήτης ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ τὰ περισσότερον ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐμπλουτίζει μὲ τὸν λόγον. Καὶ κάνει τοῦτο, διότι γνωρίζει καλῶς, ὅτι ὁ πλοῦτος τοῦ

5. Ματθ. 25, 41.

Θεοῦ εὑρίσκεται κυρίως εἰς αὐτά. Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σωθῇ κανείς, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἔστελνε τὴν πολλήν του φιλανθρωπίαν· καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ παραμείνῃ κανένας, ἂν δὲν ἀπελάμβανε τῆς πολλῆς Του ἀγαθότητος. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· **471 A** «Ἐγὼ εἶμαι, ὁ ὁποῖος σβήνω καὶ διαγράφω τὰς ἀνομίας σου καὶ σὲ προστάτευσα καὶ ὑπεράσπισα εἰς τὰς ἁμαρτίας σου. Ὁ Κύριος εἶναι εὔσπλαγχνος καὶ ἐλεήμων».[6] Κύτταξε, πῶς δεικνύει τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν Του. Διότι δὲν συγχωρεῖ μόνον τοὺς ἁμαρτωλούς, ἀλλὰ καὶ προβάλλει ἄλλον εἶδος τῆς φιλανθρωπίας ἀξιόλογον, τὴν μακροθυμίαν ὥστε αὐτοὶ νὰ μετανοήσουν καί, ὁμοῦ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν του αὐτοὶ νὰ σωθοῦν μὲ τὴν ἰδικήν των φροντίδα καὶ νὰ ἀποκτήσουν θάρρος καὶ παρρησίαν ἀπὸ τὰ ἰδικά των κατορθώματα. Δὲν εἶπε δὲ ἁπλῶς «εὔσπλαγχνος», ἀλλὰ «πολυεύσπλαγχνος», δεικνύων, ὅτι δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ αὐτὸ τὸ πολὺ τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ξεπερνᾷ κάθε περιγραφήν. Ὅμως μὲ αὐτά, ποὺ λέγει ἐν συνεχείᾳ, περιέγραψε, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ λέγων· **B** «Ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς εἰς τοὺς πάντας καὶ αἱ εὐσπλαγχνίαι του ἐπεκτείνονται εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματά Του». Τί σημαίνει «εἰς τοὺς πάντας»; Καὶ εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς, λέγει, καὶ εἰς αὐτούς, ποὺ ζοῦν εἰς τὴν παρανομίαν. Διότι, ὄχι μόνον οἱ δίκαιοι, οὔτε οἱ ἀσκοῦντες τὴν ἀρετήν, οὔτε αὐτοί, ποὺ μετανοοῦν, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, διὰ μέσου αὐτῶν, τὰ ὁποῖα παθαίνουν διακηρύττουν τὴν εὐσπλαγχνίαν Αὐτοῦ καὶ τὴν καλοκαγαθίαν Του. Καὶ ἂν μὲ ἐρωτήσῃ κανείς· εἰς ποῖον ἔδειξε τὴν ἀγαθότητά Του ὁ Θεός; θὰ τοῦ εἴπω: Τὴν ἔδειξεν ὄχι μόνον εἰς τὸν Ἄβελ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Κάϊν· ὄχι μόνον εἰς τὸν Νῶε καὶ εἰς τὰ παιδιά του, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους, ποὺ κατεποντίσθησαν ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν. Διότι τὰ πάντα ὁ Θεὸς ἐπιτελεῖ μὲ κίνητρον τὴν φιλανθρωπίαν.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, **C** ὅτι εἰς ὅλους εἶναι ἀγαθός, σκέψου ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα. Εἰπέ μου, δὲν ἦτο ἀπόδειξις μεγάλης ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὸ γεγονός, ὅτι ἐκεῖνον τὸν ἀδελφοκτόνον (Κάϊν), ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ κάνῃ τέτοια σφαγὴν καὶ νὰ μολύνῃ τὴν δεξιάν του καὶ νὰ καταπατήσῃ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, τὸν παρέδωσε εἰς τιμωρίαν,

6. Ἠσ. 43, 25.

πού ἦτο μᾶλλον νουθεσία παρὰ τιμωρία, ὥστε καὶ ἐκεῖνον τὸν ἴδιον νὰ καθαρίσῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, μὲ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ διαπαιδαγωγήσῃ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπέφερεν ἐκεῖνος; Εἰπέ μου ἐπίσης, δὲν ἦτο ἀπόδειξις τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τὸ γεγονός, ὅτι ἐσταμάτησε τὴν κακίαν αὐτῶν, πού κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κατακλυσμοῦ ἦσαν ἀθεράπευτα ἀσθενεῖς καὶ οὔτε μὲ ἀπειλάς, οὔτε μὲ λόγια, οὔτε μὲ τίποτε ἄλλο δὲν μετανοοῦσαν, **D** χρησιμοποιήσας, ἀντὶ φαρμάκου, τὸ κοινὸν χρέος τῆς φύσεως καὶ προκαλέσας ἐναντίον των τὸν διὰ τῶν ὑδάτων ἐλαφρότατον θάνατον; Τὸ δὲ «εἰς πάντας» εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃς ὄχι μόνον εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ αἰσθητά, εἰς τὰ ζῷα, εἰς τὰ θηρία· καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς ἤθελεν ἀνέβῃ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ ἐκεῖ θὰ ἴδῃ τὴν πολλὴν ἀγαθότητα καὶ τοὺς πολλοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ· διότι κάθε δημιούργημα ἀπολαμβάνει τῆς πολλῆς του φιλανθρωπίας.

Αὐτὸ δὲ ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ ψαλμῳδὸς προσέθεσε· «Ἂς Σὲ διακηρύξουν, Κύριε, ὅλα Σου τὰ ἔργα καὶ οἱ ὅσιοί Σου ἂς Σὲ ἐγκωμιάσουν» (στίχ. 10), **E** ἤτοι ἂς Σὲ εὐχαριστήσουν, ἀναπέμποντες εἰς Σὲ ὕμνους, καὶ αὐτοί, πού ἔχουν τιμηθῆ μὲ τὸ χάρισμα τῆς ὁμιλίας καὶ τὰ ἄλλα ὄντα, πού δὲν ἔχουν φωνήν. Διότι καὶ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἄφωνα ὄντα ἔτσι ἔχει δημιουργηθῆ, ὥστε νὰ στέλλῃ πρὸς τὸν Θεὸν τὴν εὐχαριστίαν του μὲ τὸν ἰδικόν του τρόπον, καὶ ἂν εἶναι ἄφωνον, διὰ τῶν ἀνθρώπων, πού βλέπουν καὶ ἀπολαμβάνουν. Καὶ ἐκεῖνα μὲν εὐχαριστοῦν μὲ τὴν οὐσίαν των, οἱ δὲ ἄνθρωποι μὲ τὴν διαγωγήν των καὶ μὲ τὰς πράξεις των. **472 A** Δι' αὐτὸ καὶ δηλώνει αὐτὸ ὁ ψαλμῳδὸς μὲ τὴν προσθήκην τοῦ· «Οἱ ὅσιοί Σου ἂς Σὲ ἐγκωμιάσουν». Ὁσίους δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν βαδίζουν μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κακίαν

«Τὴν δόξαν τῆς βασιλείας Σου θὰ διακηρύξουν» (στίχ. 11α). Τί σημαίνει τὸ «θὰ διακηρύξουν τὴν δόξαν»; Σημαίνει, ὅτι θὰ διακηρύξουν, ὅτι δὲν χρειάζεσαι τίποτε, λέγει ὁ ψαλμῳδός· ἐπίσης θὰ διακηρύξουν τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὸ ὅτι δὲν χρειάζεσαι τοὺς ὑπηκόους, τὸ ὅτι δεικνύεις δι' αὐτοὺς τόσην πρόνοιαν, τὸ ἀπροσπέλαστον φῶς Σου, τὸ ἀπερίγραπτον τῆς οὐσίας Σου, τὴν ἀκατάληπτον φύσιν Σου.

«Καὶ τὴν πολλήν ἰσχύν Σου θὰ ἐξαγγείλουν» (στίχ. 11β)· ἤτοι θὰ διακηρύξουν τὴν ἀκαταμάχητον καὶ ἀδούλωτον δύναμίν Σου· **B** ὄχι, διότι Σὺ ἔχεις ἀνάγκην αὐτῶν τῶν ὕμνων καὶ τῶν ἐγκωμίων, ἀλλὰ χρειάζονται δι' αὐτούς, πού τὰ λέγουν, ὥστε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ διδάξουν καὶ νὰ τοὺς κάνουν μετόχους τῆς ὑμνῳδίας αὐτῆς. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν ὁ ψαλμῳδός· «Διὰ νὰ κάνουν γνωστὰς εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τὴν πολλὴν δύναμίν Σου καὶ τὴν ἔνδοξον μεγαλοπρέπειαν τῆς βασιλείας Σου» (στίχ. 12). Δεικνύει δὲ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι διὰ νὰ μάθουν οἱ ἄλλοι τὴν πολλὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀποδέχεται αὐτὸς τοὺς ἐπαίνους. Μεγάλη, λοιπόν, εἶναι ἡ δύναμις, μεγάλη ἡ δόξα, μεγάλη ἡ εὐπρέπεια, μεγάλη καὶ ἀνέκφραστος, καὶ ὄχι μόνον ξεπερνᾷ κάθε περιγραφήν, ἀλλὰ καὶ καταβάλλει κάθε νοῦν ἀνθρώπινον. **C** Ἀλλ' ἡ πολλὴ καὶ ἀνέκφραστος αὐτὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ χρειάζεται αὐτούς, πού νὰ τὴν διακηρύττουν λόγῳ τῆς ἀνοησίας τῶν πολλῶν. Διότι καὶ ὁ ἥλιος εἶναι ἀστέρι φωτεινότατον καὶ ὅμως αὐτοί, πού εἶναι ἄρρωστοι εἰς τὰ μάτια δὲν βλέπουν τὸ φῶς του· ἔτσι, λοιπόν, καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ κάθε ἥλιον, ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι διεστραμμένοι εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἔχουν κλείσει τὰ αὐτιά των, ἔχουν ἀνάγκην μεγάλης φροντίδος, ὥστε νὰ φωτισθῇ ἡ διάνοιά των.

Πρέπει, λοιπόν, συνεχῶς νὰ ὑπενθυμίζωμεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνοήτους καὶ νὰ φυτεύωμεν εἰς τὸν νοῦν των τὴν περὶ τῶν ἔργων αὐτῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν. Ἀκολούθως ὁ ψαλμῳδός, ἐπειδὴ ἀνέφερε τὴν δόξαν τῆς βασιλείας καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν **D** καὶ παρέκαμψεν αὐτὰς χωρὶς νὰ τὰς διασαφηνίσῃ, ἐπαναλαμβάνει καὶ λέγει, ὅσον τοῦ εἶναι δυνατό, τί εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ προσθέτει· «Ἡ βασιλεία Σου, εἶναι βασιλεία αἰώνιος» (στίχ. 13). Εἶναι βασιλεία λέγει ὄχι μόνον τῶν παρόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν μελλόντων· διότι εἶναι ἀτελείωτος καὶ ἀπέραντος καὶ μόνη αὐτὴ εἶναι αἰωνία. «Καὶ ἡ κυριαρχία Σου ἐπεκτείνεται εἰς ὅλας τὰς γενεάς» (στίχ. 13). Κύτταξε καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τὸν αἰώνιον χαρακτῆρα αὐτῆς τῆς βασιλείας. Ἐπεκτείνεται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, εἰς ὅλους τοὺς χρόνους.

«Ὁ Κύριος εἶναι ἀληθὴς καὶ ἀξιόπιστος εἰς ὅλα τὰ λόγια του καὶ ἅγιος εἰς ὅλα του τὰ ἔργα» (στίχ. 13α).

Ἀφοῦ ὡμίλησεν ὁ ψαλμῳδὸς διὰ τὸν αἰώνιον χαρακτῆρα τῆς βασιλείας, διὰ τὸ βέβαιον καὶ σταθερὸν καὶ ἀμετακίνητον αὐτῆς, E τώρα ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς σταθερότητος τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ «Πιστὸς» σημαίνει βέβαιος, ἀληθινός. Ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς εἶναι πιστός, τότε πιστὰ θὰ εἶναι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα. Ὅπως ἀκριβῶς ἡ βασιλεία του εἶναι ἀλάνθαστος καὶ δὲν γνωρίζει τέλος, ἔτσι καὶ τὰ λόγια του εἶναι σταθερὰ καὶ βέβαια. Οὔτε λοιπὸν ἐκείνη (ἡ βασιλεία) σταματᾶ, οὔτε αὐτὰ (τὰ λόγια) ἀχρηστεύονται. Ἐὰν δὲ δὲν ἀχρηστεύωνται τὰ λόγια, τότε ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἔργα.
473 A Ἐὰν δὲ κάποτε εἶπε κάτι καὶ δὲν ἔγινε, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας του. «Εἰς περίπτωσιν, ποὺ θὰ ἀποφασίσω νὰ καταστρέψω ἕνα ἔθνος ἢ μίαν βασιλείαν, ἐκδίδων ἀπόφασιν καταστροφῆς καὶ ἐξαφανισμοῦ του, καὶ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος ἐπιστρέψῃ εἰς Ἐμὲ καὶ μετανοήσῃ διὰ τὰς ἁμαρτίας του καὶ ἐγὼ θὰ μετανοήσω δι' ὅσα εἶπα, ὅτι θὰ κάνω ἐναντίον του».[7] Καὶ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους ὁμοίως λέγει· «Ἀγαθὰ πράγματα θὰ εἴπω δι' αὐτούς· καὶ ἂν ἀλλάξουν διαγωγήν, θὰ μεταβάλω καὶ ἐγὼ αὐτά, ποὺ εἶπα δι' αὐτούς».[8]

«Καὶ ἅγιος εἰς ὅλα Του τὰ ἔργα». Τί σημαίνει «Ὅσιος»; Ἀμετάκλητος, σωστός, καθαρός, ἀμόλυντος, μὴ δίδων εἰς κανένα καμμίαν ἀφορμὴν πρὸς κατηγορίαν.

«Ὁ Κύριος στηρίζει ὅλους, ὅσοι εἶναι ἕτοιμοι νὰ πέσουν κάτω καὶ σηκώνει αὐτούς, ποὺ ἔχουν καταπέσει καὶ συντριβῆ» (στίχ. 14). B Ἀφοῦ εἶπεν ὁ ψαλμῳδός, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπέραντος, καὶ ὅτι τὰ λόγια του εναι ἀληθινά, καὶ ὅτι τὰ ἔργα του εἶναι ἀμετάκλητα, καὶ ἀφοῦ ὡμίλησε διὰ τὴν δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειάν Του, ἐπανέρχεται εἰς τὴν φιλανθρωπίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ μεγίστην δόξαν τῆς βασιλείας Του. Τονίζει δηλαδὴ ὁ ψαλμῳδός, ὅτι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον κρατεῖ ὀρθίους αὐτούς, ποὺ στέκονται ὄρθιοι, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ πέσουν αὐτοί, ποὺ πρόκειται νὰ καταπέσουν καὶ ὅτι ἀνυψώνει τοὺς πεσμένους καὶ τὸ πλέον ἀξιοθαύμαστον εἶναι, ὅτι ὅλους στηρίζει ἀνεξαιρέτως· ὄχι τὸν τάδε μόνον, ἀλλὰ ὅλους, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δοῦλοι ἢ πτωχοὶ ἢ ἀσήμαντοι ἢ κατάγονται ἀπὸ ἀσήμαντον καταγωγήν. Διότι

7. Ἱερεμ. 18, 7 - 8.
8. Ἱερεμ. 18, 9 - 10.

ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Δεσπότης ὅλων καὶ δὲν παραβλέπει τοὺς πεσμένους, οὔτε ἀδιαφορεῖ δι' αὐτούς, ποὺ ἀπειλοῦνται μὲ πτῶσιν. Αὐτὸ δὲ κάνει δι' ὅλην τὴν δημιουργίαν, C ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν καθένα χωριστά.

Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ἔχουν πέσει, δὲν σηκώνωνται αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς Αὐτόν, ποὺ θέλει νὰ τοὺς σηκώσῃ, ἀλλὰ εἰς ἐκείνους τοὺς ἰδίους, ποὺ δὲν θέλουν νὰ σηκωθοῦν. Διότι καὶ τὸν πεσόντα Ἰούδαν ἠθέλησε νὰ σηκώσῃ καὶ δι' αὐτὸ ἔκανε τὸ πᾶν, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἠθέλησε. Τὸν δὲ Δαβίδ, ὅταν ἔπεσε, τὸν ἐσήκωσε καὶ τὸν ἔκανε δυνατόν. Τὸν Πέτρον, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πέσῃ τὸν ἐσήκωσε. Καὶ ἄκουσε πῶς τὸν ἐσήκωσε· «Σίμων, Σίμων», τοῦ λέγει, «νά, ὁ σατανᾶς ἠθέλησε νὰ σᾶς κοσκινίσῃ σὰν τὸ σιτάρι· ἐγὼ ὅμως προσηυχήθην διὰ Σέ, ὥστε νὰ μὴ χαθῇ ἡ πίστις σου».[9] Κατόπιν τονίζει καὶ ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας· διότι εἶναι πολυποίκιλος καὶ παντοειδὴς ἡ φροντίς Του. D «Τὰ μάτια ὅλων στρέφουν εἰς Σὲ τὴν ἐλπίδα των καὶ Σὺ τοὺς δίδεις τὴν τροφήν των εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν» (στίχ. 15). Εἶδες, πῶς ἔδειξεν ὁ ψαλμῳδός, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς εἰς ὅλους καὶ εὐσπλαγχνίζεται ὅλα τὰ δημιουργήματά Του; Αὐτὸ ἀκριβῶς, ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὰ Εὐαγγέλια· «Ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν Του εἰς τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς καλοὺς καὶ δίδει τὴν βροχὴν εἰς τοὺς δικαίους καὶ εἰς τοὺς ἀδίκους»,[10] αὐτὸ καὶ ἐδῶ ὑπαινίσσεται ὁ ψαλμῳδὸς μὲ τὰ λόγια του· «Καὶ Σὺ τοὺς δίδεις τὴν τροφήν των εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν». Διότι δὲν εἶναι αἱ βροχαί, τὸ χῶμα καὶ ὁ ἀέρας, ποὺ συνηθίζουν νὰ παράγουν τοὺς καρπούς, ἀλλὰ ἡ θεία του προσταγὴ κάνει τὰ δένδρα νὰ καρποφοροῦν.

E Ἡ δὲ ἔκφρασις «ἐν εὐκαιρίᾳ» σημαίνει, ὅτι τὰ πάντα ἔχουν καθορισθῆ εἰς τοὺς διαφόρους καιροὺς καὶ παράγονται κατὰ τὰς διαφόρους ἐναλλαγὰς τοῦ καιροῦ. Διότι αὐτὴ ἡ τάξις δεικνύει κατ' ἐξοχὴν τὴν σοφίαν Του, ὅτι δηλαδὴ ὄχι ὅλα μαζί, οὔτε τὸ καθένα χωριστά, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλου τοῦ χρόνου μοιράζει τὴν παραγωγὴν τῶν τροφῶν, ὥστε καὶ ὁ γεωργὸς νὰ ἀναπαύεται καὶ τὰ προϊόντα νὰ μὴ καταστρέφωνται. Τὸ «ἐν εὐκαιρίᾳ», λοιπόν, σημαίνει ἢ αὐτὸ ποὺ εἴπαμε προηγουμένως,

9. Λουκ. 22, 31 - 32.
10. Ματθ. 5, 45.

ὅτι δηλαδὴ ἔχει διαμοιράσει τὸ κάθε προϊὸν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, **474 A** ἢ ὅτι δίδει τὴν τροφὴν εἰς ἐκείνους, ποὺ τὴν θέλουν καὶ τὴν ἔχουν ἀνάγκην. Καὶ διατί εἶπε, λέγει ὁ ψαλμῳδός, ὅτι «τὰ μάτια ὅλων ἔχουν στραμμένην τὴν ἐλπίδα των σὲ Σένα»; Ἂν καὶ ὑπάρχουν πολλοί, αὐτοί, δηλαδὴ ποὺ εἶναι ἀσεβεῖς, οἱ ὁποῖοι λέγουν, ὅτι τὰ ὄντα λειτουργοῦν ἀπὸ μόνα των καὶ κατὰ τρόπον αὐτόματον. Ἐδῶ ὅμως ἀναφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα, ὅταν λέγῃ· «Αὐτὸς δίνει τροφὴν εἰς τὰ μικρὰ τῶν κορακιῶν, τὰ ὁποῖα μὲ τοὺς κρωγμούς των Τὸν ἐπικαλοῦνται»,[11] ἂν καὶ τὰ ζῷα εἶναι ἀλόγιστα. Καὶ πάλιν λέγει ὁ ψαλμῳδός· «Τὰ μικρὰ τῶν λεόντων βρυχῶνται, διὰ νὰ ἁρπάξουν καὶ διὰ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ φαγητόν των».[12] Ἂν καὶ αὐτὰ εἶναι ἄλογα ζῷα καὶ δὲν ζητοῦν· ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὁ ψαλμῳδὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος: **B** διότι αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθῇ, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς διαθέσεως ἐκείνων τῶν ζώων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν συμβαινόντων.

«Σὺ ἁπλώνεις τὸ χέρι Σου καὶ γεμίζεις κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν μὲ ἀφθονίαν ἀγαθῶν» (στίχ. 16). Χέρι καλεῖ ἐδῶ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν χορηγεῖ ὁ Θεός· καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ σὲ διδάσκει νὰ γνωρίζῃς, ὅτι αἱ καρποφορίαι τῶν ἀγαθῶν δὲν ἔγκεινται εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀλλ' εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ. Ἢ εἶπε τὸ «Ἀνοίγεις τὸ χέρι Σου», διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς χορηγεῖ. Διότι, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τότε ἐλησμονοῦσαν τὴν αἰτίαν ὅλων τῶν πραγμάτων καὶ προσκυνοῦσαν τὸν ἀέρα καὶ τὸν ἥλιον καὶ ἐνόμιζον, ὅτι αὐτὰ παρῆγον τοὺς καρπούς, ζητῶν ὁ ψαλμῳδὸς νὰ ὑψώσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἄνωθεν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸν αἴτιον καὶ Δεσπότην τῶν ὅλων, συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει αὐτά, **C** διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὅλα προέρχονται ἀπὸ τὸ χέρι Ἐκείνου καὶ ὅτι τὰ ἀγαθὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν φροντίδα Ἐκείνου.

Ἐδῶ δὲ ὁ ψαλμῳδὸς λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς γεμίζει μὲ εὐδοκίαν τὰ πάντα, ἤτοι μὲ εὐχάριστα πράγματα, διότι κάθε ζῷον τὸ γεμίζει μὲ τὸ θέλημά Του, τὸ ὁποῖον θέλημα ἀρέσει εἰς αὐτό. Διότι ὁ Θεὸς δὲν δίδει ἁπλῶς τρο-

11. Ψαλμ. 146, 9.
12. Ψαλμ. 103, 21.

φήν, ἀλλὰ προσφέρει σὲ κάθε ζῶντα ὀργανισμὸν κάθε χρήσιμον πρᾶγμα κάθε τι ποὺ τὸ δημιούργημα ἐπιθυμεῖ καὶ τὸ ἱκανοποιεῖ. Ὅ,τι λέγει ὁ ψαλμῳδὸς ἐδῶ εἶναι τὸ ἑξῆς· ὁ Θεὸς δίδει καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῷα καὶ εἰς ὅλα, ὅ,τι εἶναι εὐχάριστον καὶ ὅ,τι ἀρέσει εἰς τὸ καθένα· καὶ δὲν τοῦ δίδει ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸ γεμίζει μὲ ἀγαθά, ὥστε κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ στερῆται ὁ,τιδήποτε. Δι' αὐτὸ λέγει· «Γεμίζεις κάθε ζῶντα ὀργανισμὸν μὲ εὐχάριστα πράγματα». **D** Ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος εἰς ὅλας τὰς ἐνεργείας του καὶ ἅγιος εἰς ὅλα τὰ ἔργα του ἔναντι τῆς δημιουργίας». «Ὁδοὺς» ἐδῶ ὀνομάζει ὁ ψαλμῳδὸς ὅλας τὰς μεθόδους τοῦ Θεοῦ, τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φροντίδα, μὲ τὴν ὁποίαν διέπλασσε καὶ ἐτοποθέτησε εἰς τὴν ὕπαρξιν τὰ πάντα. Διότι, λέγει, ὅλα τὰ ἔργα του εἶναι ἕνας ὕμνος, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ θαυματουργικὰς ἰδιότητας καὶ ὁ Θεὸς εἰς κανένα δὲν ἔδωσε τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν νὰ τὸν κατηγορήσῃ, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη μερικοὶ ἄνθρωποι φωνάζουν σὰν τρελλοὶ καὶ λυσσασμένοι. Τὰ ἔργα, λοιπόν, τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκ φύσεως τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἀστράπτουν, νὰ ἀκτινοβολοῦν καὶ νὰ διακηρύττουν τὴν πρόνοιαν, τὴν φροντίδα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἁγιότητα τοῦ Δημιουργοῦ.

E «Ὁ Κύριος εἶναι πολὺ κοντὰ εἰς ὅσους τὸν ἐπικαλοῦνται· εἰς ὅλους, ὅσοι τὸν ἐπικαλοῦνται μὲ εἰλικρίνειαν καὶ ἀληθινά» (στίχ. 18). Νά, λοιπόν, καὶ ἄλλη πλευρὰ τῆς προνοίας, ἡ κορωνίδα τῶν ἀγαθῶν. Διότι, ἀφοῦ ὁ ψαλμῳδὸς ἀνέφερε τὰ ἀγαθά, ποὺ δίδονται ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅλους, ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους, ἤτοι τὴν τροφήν, τὰς βροχάς, τώρα ἀναφέρει καὶ αὐτά, ποὺ δίδονται ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς πιστούς. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτά; Εἶναι τὸ ἀγαθόν, ὅτι Αὐτὸς εἶναι κοντά των, ἤτοι, τοὺς βοηθεῖ, φροντίζει δι' αὐτούς, προνοεῖ πολὺ περισσότερον δι' αὐτοὺς παρὰ διὰ τοὺς ἄλλους, εἶναι πρᾶος, εὐσπλαγχνικὸς καὶ εὐμενὴς εἰς αὐτοὺς **475 A** καὶ φανερώνει τὰ ἀγαθά του περισσότερον εἰς αὐτούς. «Αὐτὸς θὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, ποὺ τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχήν των καὶ θὰ τοὺς σώσῃ» (στίχ. 19). Καὶ ὁ Παῦλος ἤθελε νὰ φύγῃ ἀπὸ κοντά του ὁ ἄγγελος τοῦ σατανᾶ, ἤτοι οἱ πειρασμοί, αἱ θλίψεις αἱ παγίδες[13] λέγει κάποιος καὶ δὲν τὸ ἔκανεν ὁ Θεός. Καὶ ὅμως τὸ ἔκανε· δι-

13. Β΄ Κορ. 12, 8.

ότι ἐπειδὴ ἤξερεν, ὅτι ἐζητοῦσε ὄχι τὰ συμφέροντα, τὸ νὰ θελήσῃ πάλιν καὶ νὰ θελήσῃ ὑπερβολικὰ ἦτο ἔργον τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Εὐχαριστοῦμαι εἰς τὰς ἀσθενείας, εἰς τὰς θλίψεις, εἰς τοὺς διωγμούς».[14] Ἐὰν δὲ προηγουμένως ὁ Παῦλος ἤθελε τὸ ἀντίθετον, τὸ ἤθελε ἀπὸ ἄγνοιαν· ἐπειδὴ ὅμως ἔμαθεν, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει αὐτό, καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος συμφωνεῖ ἀκολούθως. **B** Διότι δὲν εἶναι ἄλλο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλο τὸ θέλημα αὐτῶν, ποὺ τὸν φοβοῦνται· ἐὰν δὲ καμμία φορὰ καὶ αὐτοί, σὰν ἄνθρωποι, θέλουν κάτι, ὅμως κατόπιν μετανοοῦν καὶ συνέρχονται.

«Ὁ Κύριος φρουρεῖ καὶ προστατεύει ὅλους ἐκείνους, ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ θὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλους τοὺς ἁμαρτωλούς» (στίχ. 20). Καὶ αὐτὴ εἶναι ἐκδήλωσις μεγάλης φροντίδος τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ διατηρῇ, νὰ διασφαλίζῃ καὶ τὸ νὰ παρέχῃ τὴν πρόνοιάν Του. Ὀνομάζει δὲ ἐδῶ «ἁμαρτωλοὺς» αὐτούς, ποὺ πάσχουν ἀθεράπευτα καὶ δὲν θέλουν νὰ διορθωθοῦν. Ἐὰν δὲ μερικοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ τὸν ἀγαποῦν, τοὺς ἀφήνει ὁ Θεὸς νὰ ἀποθνήσκουν, καὶ αὐτὴ ἡ δοκιμασία εἶναι μέσον τοῦ προστατεύοντος Θεοῦ· αὐτὸ δὲ ἔγινε καὶ μὲ τὸν Ἄβελ. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ σώματά των κατεστράφησαν, **C** ὅμως ἔγιναν λαμπρότεροι εἰς τὴν ψυχήν· θὰ πάρουν δὲ πίσω καὶ τὰ σώματά των ἄφθαρτα. Ἀφοῦ, λοιπόν, ὁ ψαλμῳδὸς ἀνέφερε τὰ εἴδη τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ὅσα βεβαίως ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ, τὰ ἀναφερόμενα εἰς ὅλους καὶ τὰ ἀτομικά, τὰ ἐξαιρετικὰ τῶν ἁγίων, τὴν φροντίδα διὰ τοὺς κλονιζομένους, τὴν πρόνοιαν διὰ τοὺς πεπτωκότας, τὴν μακροθυμίαν, τὴν διόρθωσιν τῶν ἁμαρτωλῶν, τὴν φρούρησιν τῶν ἁγίων, τελειώνει τὴν ὁμιλίαν πάλιν μὲ ἔπαινον καὶ καλεῖ ὅλην τὴν οἰκουμένην νὰ συμμετάσχῃ εἰς αὐτὴν τὴν δοξολογίαν, λέγων· «Τὸ στόμα μου θὰ ἀναπέμψῃ ὕμνον εἰς τὸν Κύριον καὶ ἂς δοξολογῇ κάθε σάρκα τὸ ἅγιον ὄνομά Του εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας» (στίχ. 21).

D Βλέπεις, λοιπόν, πῶς ὁ ψαλμῳδὸς ἀπὸ ἀγαθὴν διάθεσιν καλεῖ ὄχι μόνον αὐτούς, ποὺ εὐεργετοῦνται, ἀλλὰ καὶ αὐτούς, ποὺ τιμωροῦνται (διότι καὶ ἡ τιμωρία εἶναι μορφὴ φροντίδος), καὶ ὄχι μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῷα καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ ὅλα τὰ ὄντα, ποὺ δὲν αἰσθάνονται· διότι ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὴν ἀγαθότητά Του. Ἂς μή, λοιπόν, παραλείπωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ὑμνολογοῦμεν συνεχῶς τὸν τόσον ἀγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον Θεόν, τὸν παρέχοντα τὴν εὐεργεσίαν Του παντοῦ καὶ ἂς τὸν ὑμνοῦμεν μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὁποῖον ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

14. Β' Κορ. 12, 10.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΕ' (145) ΨΑΛΜΟΝ

476 A «Ψυχή μου, νὰ ὑμνῇς τὸν Κύριον. Ἐγὼ θὰ ὑμνήσω τὸν Κύριον εἰς ὅλην τὴν ζωήν μου. Θὰ ψάλλω εἰς τὸν Θεόν μου, ὅσον θὰ ὑπάρχω» (στίχ. 2).

Ὁ ψαλμῳδὸς ἀρχίζει ἐδῶ πάλιν ἀπὸ τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτελείωσε τὸν προηγούμενον ψαλμόν, δηλαδὴ τὴν ἀνύμνησιν καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὴ ἡ συνήθεια καθαρίζει πάρα πολὺ τὴν ψυχήν. Ὕμνον δὲ ἐννοεῖ, ὅπως συνεχῶς λέγω, τὴν διὰ τῶν ἔργων δοξολογίαν· αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Χριστός· «Ἂς λάμψη τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν οὗτοι τὰ καλά σας ἔργα B καὶ νὰ δοξάσουν τὸν οὐράνιόν σας πατέρα».[1] Καὶ ὁ Παῦλος ἐπαναλαμβάνει· «Νὰ δοξάζετε, λοιπόν, τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν».[2] Καὶ ὅπως ἔλεγεν εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν «καθημερινῶς θὰ Σὲ δοξολογῶ»,[3] ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει· «Θὰ ψάλλω καὶ θὰ ὑμνῶ τὸν Θεόν μου, ὅσο θὰ ὑπάρχω εἰς τὴν ζωήν». Ἔπειτα, θέλων ὁ ψαλμῳδὸς νὰ κάνῃ πάλιν μετόχους τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ, διηγεῖται τὰς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, καιόμενος ἀπὸ θεῖον ἔρωτα καὶ ζεσταινόμενος ἀπὸ τὸν θεῖον πόθον καὶ διατρέχων ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ συγκεντρώνων ὅλους εἰς τὴν χορῳδίαν του. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ὕμνος καὶ αὐτὴ εἶναι πραγματικὴ τιμὴ εἰς τὸν Θεόν, C ὅταν ζητῇ τοὺς πολλούς, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ἀπολαύσουν τῆς σωτηρίας Του.

«Μὴ ἔχετε πεποίθησιν εἰς τοὺς ἄρχοντας, εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν θὰ εὕρετε σωτηρίαν» (στίχ. 3). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Εἰς τὸν μὴ δυνάμενον νὰ σώσῃ». Ἂς ἀκούσουν αὐτὴν τὴν προ-

1. Ματθ. 16, 5.
2. Α' Κορ. 6, 20.
3. Ψαλμ. 144, 2.

τροπὴν καὶ συμβουλὴν αὐτοί, ποὺ ἀτενίζουν μὲ καρφωμένα μάτια εἰς τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, τὴν πρόσκαιρον καὶ διεφθαρμένην. Τί δὲ σημαίνει τὸ «εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει σωτηρία»; Ὁ ψαλμῳδὸς λέγει, ὅτι αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ σώσουν τοὺς ἑαυτούς των, οὔτε δύνανται νὰ συμπαρασταθοῦν εἰς τοὺς ἑαυτούς των. Διότι, ἐὰν ἤθελεν ἔλθῃ ὁ θάνατος, αὐτοὶ θὰ κοίτωνται ἀφωνότεροι καὶ ἀπὸ τὰ λιθάρια. Τοῦτο, δηλαδή, σημαίνει αὐτό, ποὺ προσθέτει ὁ ψαλμῳδὸς λέγων· «Θὰ βγῇ τὸ πνεῦμά του καὶ αὐτὸς θὰ γυρίσῃ πάλιν εἰς τὴν γῆν του. Ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν θὰ καταστραφοῦν ὅλαι αἱ σκέψεις του» (στίχ. 4). D Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Αἱ προθέσεις του». Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἑξῆς: αὐτὸς ποὺ δὲν δύναται νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὸν ἑαυτόν του, πῶς θὰ σώσῃ ἄλλους; Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἀσταθὲς καὶ σάπιον, ὅσον αὐτὴ ἡ ἐλπίς.

Τὸ φανερώνει δὲ αὐτὸ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν, ἔλεγεν· «Ἡ δὲ ἐλπὶς δὲν ντροπιάζει».[4] Τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ὅμως δὲν εἶναι ὅμοια μὲ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, δηλαδὴ σταθερά, ἀλλὰ εἶναι πιὸ ἀσθενῆ καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν. Διότι μὴ μοῦ εἴπῃς, ὅτι εἶναι ἄρχων. Διότι καὶ ὁ ἄρχων δὲν διαθέτει κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸν κοινὸν ἄνθρωπον· ὑπόκειται δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἰδίαν ἀβεβαιότητα. Ἐὰν δὲ πρέπῃ νὰ εἴπῃ κάτι θαυμάσιον, ἐπειδὴ εἶναι ἄρχων, E καὶ δι' αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν δὲν πρέπει νὰ καυχᾶται. Διότι αἱ τοιαῦται ἐξουσίαι εἶναι ἄκρως ἐπισφαλεῖς. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πέσῃ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ὥστε νὰ γίνεται ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος, καὶ ἔτσι δὲν πρόκειται νὰ τηρήσῃ τὸν λόγον του καὶ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος ἀπέναντι ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσίν του. 477 A Ἐὰν δὲ φανῇ εὐγνώμων, τότε θὰ ἔχῃ μεταπτώσεις καὶ ἐναλλαγὰς εὐκολωτέρας ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἁπλοῖ ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα τόσον εὐκολωτέρας, ὅσον μεγαλύτεραι καὶ περισσότεραι εἶναι αἱ παγίδες, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐκτεθειμένος καὶ ἔτσι αὐτὸς εἶναι τόσον περισσότερον εὐάλωτος, ὅσον περισσότεροι εἶναι αὐτοί, ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονται. Διότι τί χρειάζονται οἱ σωματοφύλακες καὶ τί αἱ πολλαὶ φρουραί; Πῶς, λοιπόν, δύναται νὰ σώσῃ ἄλλους αὐτός, ποὺ, ἐνῷ ζῇ μέσα εἰς πόλιν εὐνο-

4. Ρωμ. 5, 5.

μουμένων, δὲν δύναται νὰ ἐλπίζῃ οὔτε εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ σώματός του, ἀλλ' εἶναι διαρκῶς τόσον ἀνήσυχος καὶ ἀγωνιᾷ, ὡσὰν νὰ εὑρίσκεται ἀνάμεσα σὲ ἐχθρούς; Πῶς δύναται νὰ καταστήσῃ ἀσφαλεῖς καὶ νὰ σώσῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοὺς ἄλλους αὐτός, πού, ἐνῷ ἐπικρατεῖ εἰρήνη, φοβᾶται περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ μάχονται εἰς τοὺς πολέμους; **B** Διὰ πολλοὺς δὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ζοῦν χωρὶς φόβον μόνοι των, αὐτὴ ἡ στήριξις τῆς ἐλπίδος των εἰς τέτοιους ἄρχοντας ἔγινεν ἐνέδρα καὶ παγίδα· καὶ ἔτσι ὅταν ἐκεῖνοι οἱ ἄρχοντες ἔπεσαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, μαζί των παρεσύρθησαν εἰς τὴν πτῶσιν καὶ αὐτοί· εἰς ἄλλους δὲ ἄρχοντας οἱ φρουροί των ἔγιναν προδόται.

Ὅμως ὁ προφήτης, ἀφοῦ παρέβλεψεν ὅλα αὐτά, ἐπειδὴ πολλοὶ διέφυγον αὐτὰς τὰς παγίδας, ἀναφέρει μόνον τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονὸς τοῦ θανάτου. Διότι, καὶ ἂν ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὴν ζωὴν σοῦ ἔλθουν κατ' εὐχήν, καὶ ἂν εἶναι φιλόφρων, καὶ ἄν, λέγει, ἀναγνωρίζῃ τὴν χάριν καὶ σκοπεύῃ νὰ τὴν ἀντοποδώσῃ, ἀφοῦ πεθάνει, ὅταν ἀκόμη δὲν ἔχουν ἐκπληρωθῆ αἱ ὑποσχέσεις, τότε σὲ ἄφησε μὲ κενὰς ἐλπίδας, διότι ἡ ζωὴ δὲν διήρκεσε διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων. Ὅταν δὲ δὲν ἔχῃ αὐτὸς ἀρκετὴν ζωὴν διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, **C** ἀλλὰ τελειώνῃ ὁ βίος πρὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποσχέσεων, τότε σὺ καταφεύγεις εἰς ἀβεβαίαν συμμαχίαν. Ἢ μήπως δὲν γνωρίζετε, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι ἔχουν πάθει αὐτό, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἔπεσεν ὁ σύμμαχός των, ἔχασαν τὸν προστάτην καὶ ἕνεκα τούτου μᾶλλον κατέπεσαν καὶ αὐτοί; Καὶ τί λέγω διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι χάνεται καὶ ἀφανίζεται, ὅταν ὁ κύριος καὶ πρωτεργάτης αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεως χάνεται; Διότι λέγει ὁ ψαλμῳδός· «Θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γῆν του». Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος χάνεται, πολὺ περισσότερον καὶ αἱ ὑποσχέσεις του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς προσέθεσε τὸ «Ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ ἐξαφανισθοῦν ὅλαι αἱ σκέψεις του»· δεικνύων, ὅτι ὄχι μόνον δὲν θὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ ὑποσχέσεις, **D** ἀλλὰ καὶ αὐτός, ποὺ ἔδωκεν αὐτάς, θὰ χαθῇ. Τί ζητεῖ λοιπὸν νὰ κάνῃ ὁ ψαλμῳδὸς μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει; Ἀφοῦ ἔφυγεν καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους ἐλπίδας, δεικνύει τώρα τὸ ἀσφαλὲς λιμάνι καὶ τὸν ἀπόρθητον πύργον καὶ συμβουλεύει. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἄριστος τρόπος συμβουλῆς, τὸ νὰ φεύγῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ

ἀσθενῆ καὶ σάπια καὶ νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰ ἰσχυρά· νὰ γκρεμίζῃ τὰ μάταια πράγματα καὶ νὰ ἀνυψώνῃ τὰ ἀληθινά· νὰ ἐλέγχῃ τὰ ἀπατηλὰ καὶ ψεύτικα καὶ νὰ δεικνύῃ αὐτά, ποὺ εἶναι χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα.

«Εὐτυχισμένος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου βοηθὸς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακὼβ καὶ ἡ ἐλπὶς τοῦ ὁποίου στηρίζεται εἰς τὸν Κύριον, τὸν Θεόν του» (στίχ. 5). Εἶδες ἀφθονίαν συμβουλῆς καὶ νουθεσίας; **E** Ὅταν δὲ λέγῃ «μακαρισμόν», ἐννοεῖ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ὑποδηλώνει τὴν ἀσφαλῆ ἐλπίδα. Ἀφοῦ, λοιπόν, ἐμακάρισεν αὐτόν, ποὺ ἐλπίζει εἰς τὸν Θεόν, λέγει ἐν συνεχείᾳ τὴν δύναμιν τοῦ βοηθοῦντος Θεοῦ, δεικνύων, ὅτι ὁ μὲν εὐτυχής, εἶναι ἄνθρωπος, ὁ δὲ βοηθός, Θεός· ὁ ἕνας χάνεται, ὁ ἄλλος μένει· καὶ δὲν μένει μόνον αὐτὸς (ὁ Θεός), ἀλλὰ μένουν καὶ τὰ ἔργα του. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε· «(Ἡ ἐλπὶς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰς Αὐτόν), ποὺ ἔκανε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτά» (στίχ. 6). **476 A** Ἐὰν δὲ τὰ ἔργα του μένουν διαπαντός, πολὺ περισσότερον αὐτὸς εἶναι καὶ αἰώνιος καὶ ἰσχυρός· καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος καὶ ἰσχυρός, δεικνύουν τὰ ἔργα του, τὴν δύναμίν Του. Τί λοιπόν· ἂν καὶ εἶναι αἰώνιος καὶ ἰσχυρός, ὅμως δὲν θέλει; Διότι πολλοὶ ἀνόητοι λέγουν αὐτά. Κύτταξε ὅμως, πῶς ὁ ψαλμῳδὸς ἀνασκευάζει καὶ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν· «...Αὐτόν, ποὺ ἔκανε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτό», κατόπιν προσέθεσε· «...εἰς Αὐτόν, ποὺ διαφυλάττει τὴν ἀλήθειαν αἰωνίως, καὶ ἀπονέμει δικαιοκρισίαν εἰς αὐτούς, ποὺ ἀδικοῦνται» (στίχ. 7). Ἡ ἔννοια τῶν λεγομένων εἶναι· αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον του, ἡ συνήθειά του, αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἁρμόζει εἰς τὸν Θεόν, **B** τὸ νὰ μὴ ἀδιαφορῇ δι' αὐτούς, ποὺ ἀδικοῦνται, τὸ νὰ μὴ παραβλέπῃ αὐτούς, ποὺ ἀπειλοῦνται, τὸ νὰ δίδῃ χέρι βοηθείας εἰς αὐτούς, ποὺ παγιδεύονται· καὶ αὐτὸ τὸ κάνει ὁ Θεὸς διαρκῶς. Δι' αὐτὸ καὶ εἶπεν «εἰς τὸν αἰῶνα», ζητῶν αὐτὸ νὰ δηλώσῃ· καὶ δὲν εἶπε μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀμέσως ἑπόμενον· «Αὐτόν, ποὺ δίδει τροφὴν εἰς τοὺς πεινασμένους. Ὁ Κύριος λύνει τὰ δεσμὰ αὐτῶν, ποὺ εἶναι δεμένοι» (στίχ. 7). «Ὁ Κύριος κάνει σοφοὺς τοὺς τυφλούς» (στίχ. 8). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει «φωτίζει».

«Ὁ Κύριος ἀνεγείρει αὐτούς, ποὺ εἶναι κατασυντετριμμένοι. Ὁ Κύριος ἀγαπᾷ τοὺς δικαίους. Ὁ Κύριος

φυλάττει τοὺς ξένους καὶ παροίκους· θὰ ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸ ὀρφανὸν καὶ τὴν χήραν καὶ θὰ ἐξαφανίσῃ τὸν δρόμον τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων» (στίχ. 8 - 9). Εἶδες, πῶς ὁ ψαλμῳδὸς δεικνύει, ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐστραμμένη εἰς ὅλα **C** καὶ ὅτι ἔργον του εἶναι νὰ διαλύῃ τὰς συμφοράς, νὰ θεραπεύῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν, νὰ ἐλευθερώνῃ ἀπὸ τὰ δεσμά. Αὐτὰ ὅμως ἐν μέρει δύνανται νὰ τὰ κάνουν καὶ οἱ ἄνθρωποι· τὰ ἑπόμενα ὅμως οὐδόλως ἠμποροῦν νὰ κάνουν. Διότι ὁ Θεὸς διορθώνει καὶ αὐτὴν τὴν φυσικὴν τύφλωσιν, ἀνασταίνει αὐτούς, ποὺ ἔχουν καταπέσει ἀνεπανόρθωτα, λέγει ὁ ψαλμῳδός, ἐπαινεῖ αὐτούς, ποὺ διαπρέπουν εἰς τὴν ἀρετήν, σώζει τοὺς ἀπροστατεύτους, παρηγορεῖ δὲ καὶ ἀποκαθιστᾷ εἰς τὴν εὐτυχίαν αὐτούς, ποὺ ὑποφέρουν καὶ θρηνοῦν ἐξ αἰτίας τῆς ὀρφανίας καὶ τῆς στερήσεως τοῦ συζύγου.

Ἔπειτα, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «Ἀγαπᾷ τοὺς δικαίους», δεικνύει, ὅτι πολλοὺς τοὺς ἐβοήθησε λόγῳ τῆς συμφορᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο. Διότι καὶ ἐκείνους, ποὺ τρέφει, τοὺς τρέφει μόνον διότι πεινοῦν καὶ ὄχι διότι εἶναι ἐνάρετοι· **D** καὶ τοὺς δεμένους, τοὺς λύει λόγῳ τῶν δεσμῶν· οὔτε αὐτή του ἡ πρᾶξις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀρετῆς τῶν δεμένων, ἀλλὰ ἐπεμβαίνει ὁ Θεὸς πρὸς ἀποτροπὴν τῆς συμφορᾶς. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς τυφλούς, τοὺς χαρίζει τὸ φῶς ἐξ αἰτίας τῆς τυφλώσεως, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα κατορθώματος, ἀλλὰ συνέπεια συμφορᾶς. Ὡσαύτως καὶ ἡ κατάπτωσις καὶ ἡ κατάστασις τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς ξένος καὶ πάροικος καὶ ἡ ὀρφάνια καὶ ἡ χηρεία εἶναι μορφαὶ συμφορᾶς. Ἐὰν ὅμως σώζῃ ὁ Θεὸς αὐτούς, ποὺ εὑρίσκονται εἰς συμφοράς, πολὺ περισσότερον σώζει αὐτούς, ποὺ εἶναι ἐνάρετοι. Ὅταν, λοιπόν, καὶ ἠμπορῇ καὶ θέλῃ ὁ Θεὸς καὶ ὅταν μόνιμα καὶ παντοτεινὰ εἶναι ὅλα τὰ περὶ τὸν Θεὸν καὶ ὅταν δέχεται τὴν ἀρετὴν καὶ ὅταν ἐλεῇ ἐκείνους, ποὺ ὑποφέρουν, διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐγκαταλείπεις τὸν φθειρόμενον, τὸν ἀδύνατον, τὸν πρόσκαιρον **E** καὶ δὲν καταφεύγεις εἰς τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἀκαταμάχητον, εἰς αὐτόν, ποὺ δὲν περιγελᾷ τὰς συμφοράς, ἀλλὰ τὰς διορθώνει, εἰς αὐτόν, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ κάνῃ ὅλα ὅσα θέλει; Παρατήρησε δὲ μὲ πόσην ἀκρίβειαν ὁ ψαλμῳδὸς εἶπε τὸ τελευταῖον. Διότι δὲν εἶπεν ὅτι θὰ ἐξαφανίσῃ τοὺς ἁμαρτωλούς, ἀλλὰ τὸν δρόμον

των, δηλαδὴ τὰ ἔργα των. Διότι δὲν ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς τὴν φύσιν, ἀλλὰ μισεῖ τὴν κακίαν.

«Θὰ βασιλεύσῃ ὁ Κύριος αἰωνίως, ὁ Θεός σου, Σιών, εἰς ὅλας τὰς γενεάς» (στίχ. 10). 479 **A** Ἐάν, λοιπόν, ὁ Θεὸς βασιλεύῃ διαρκῶς καὶ μένῃ ἀμετακίνητος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφιβάλῃ κανείς, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν δώσῃ τὴν ἀνταπόδοσιν ἐδῶ, θὰ τὴν φυλάξῃ διὰ μεγαλύτερα ἀγαθά. Ἂς μή, λοιπόν, ἀνησυχοῦμεν καὶ ταρασσώμεθα κατὰ τὰς δοκιμασίας, ἐὰν ἡ λύσις αὐτῶν δὲν ἀκολουθῇ ἀμέσως, ἀλλ' ἂς δίδωμεν εἰς τὸν Κύριον τὸν χρόνον καὶ τὴν προθεσμίαν διὰ τὴν λύσιν· οὔτε, ἂν κάνωμεν μίαν ἀγαθὴν πρᾶξιν, ἀμέσως νὰ ζητοῦμε τὴν ἀμοιβήν, ἀλλὰ καὶ πάλιν νὰ περιμένωμεν τὸ θέλημά Του· διότι, ὅταν βραδύνῃ, τότε δίδει μεγαλυτέραν ἀμοιβήν· καὶ δι' ὅλα αὐτὰ νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε καὶ διαρκῶς νὰ τὸν ὑμνοῦμεν. Διότι ἔτσι καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ ζήσωμεν μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ βεβαιότητα καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τῶν ἀνεκφράστων ἀγαθῶν, **B** μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὁποῖον ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις, καθὼς καὶ εἰς τὸν ἄναρχόν Του πατέρα καὶ τὸ ζωοποιὸν Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜϚ΄ (146) ΨΑΛΜΟΝ

«Ἀναπέμψατε ὕμνους εἰς τὸν Κύριον, διότι εἶναι καλὸν νὰ ψάλλῃ κανεὶς πρὸς δόξαν του» (στίχ. 1α).

Πιὸ πρὶν εἰς τὸν ἑκατοστὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον ψαλμόν, ἔλεγεν ὁ ψαλμῳδός· **C** «Ὁ Κύριος εἶναι μεγάλος καὶ πάρα πολὺ ἀξίζει νὰ ὑμνῆται»[1] καὶ ἀναφέρει πολλὰ διὰ τὴν δόξαν Του· ἐδῶ δὲ δεικνύει, ὅτι εἶναι καλὸν καὶ θεάρεστον ἔργον τὸ νὰ ἀνυμνῇ κανεὶς τὸν Κύριον καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ τῆς ψαλμῳδίας εἶναι αἰτία καὶ πρόξενος ἀπείρων ἀγαθῶν. Διότι ἀπομακρύνει τὴν σκέψιν ἀπὸ τὰ γήϊνα καὶ ἀναπτερώνει τὴν ψυχήν, ξαλαφρώνει καὶ ἀνυψώνει τοὺς ἀνθρώπους. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Νὰ ψάλλετε ᾄσματα καὶ ψαλμοὺς μὲ τὰς καρδίας σας εἰς τὸν Κύριον».[2]

«Εἰς τὸν Θεόν μας εἴθε νὰ εἶναι εὐχάριστος καὶ εὐπρόσδεκτος ἡ αἴνεσις, ποὺ ἀναπέμπεται» (στίχ. 1β). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἀλληλούϊα (=ὑμνεῖτε τὸν Κύριον), διότι ἡ ᾠδὴ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι καλὸν ἔργον». Τί ὅμως σημαίνει· «Ἂς εἶναι εὐχάριστος ἡ ἀνύμνησις εἰς τὸν Θεόν»; Ἂς γίνῃ, λέγει, καὶ εὐπρόσδεκτος. Διότι δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ψάλλῃ ἁπλῶς κανεις, διὰ νὰ εἶναι εὐπρόσδεκτος ἡ ψαλμῳδία εἰς τὸν Θεόν, **D** ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ὁ βίος καὶ ἡ προσευχὴ καὶ ἡ προσοχὴ τοῦ ψάλλοντος. Νομίζω δὲ ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀνήκει εἰς τοὺς ψαλμοὺς τῆς ἐπιστροφῆς. Καὶ τὸ δείχνει ὁ ψαλμῳδὸς αὐτὸ μὲ ὅ,τι λέγει ἐν συνεχείᾳ. Προσθέτει δέ· «Διότι ὁ Κύριος ἀνοικοδομεῖ τὴν Ἱερουσαλὴμ· καὶ θὰ συγκεντρώσῃ πάλιν αὐτούς, ποὺ εἶναι διεσκορπισμένοι ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἀπὸ τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ» (στίχ. 2). Διότι ἂν καὶ ὁ βασιλεὺς Κῦρος τοὺς ἐπέτρεψε νὰ φύγουν καὶ νὰ

1. Ψαλμ. 144, 3.
2. Ἐφεσ. 5, 19.

ἐπιστρέψουν εἰς τὴν χώραν των, αὐτὴ ἡ ἀπόφασις δὲν ἦτο ἰδική του γνώμη, ἀλλ' ὅλα ἔγιναν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἀντὶ τοῦ «οἰκοδομῶν» ἔχει «θὰ οἰκοδομήσῃ» καὶ ἀντὶ τοῦ «διεσπαρμένους» ἔχει «ἐξορίστους». Τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; Ὅτι δὲν συνεκεντρώθησαν ὅλοι μαζί, ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐμαζεύοντο ὀλίγοι - ὀλίγοι.

«Διότι Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἰατρεύει αὐτούς, ποὺ ἔχουν συντετριμμένην τὴν καρδίαν καὶ ὁ ὁποῖος δένει καὶ ἐπουλώνει τὰς πληγάς των» (στίχ. 3). **E** Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Τὰ σπασμένα των μέλη». Ἐπειδή, λοιπόν, ὁ ψαλμῳδὸς δὲν εἶχε τὸ θάρρος ἀπὸ τὸν ἔντιμον βίον διὰ νὰ
ὁμιλήσῃ εἰς τὸν Θεόν, προβάλλει πάλιν, σὰν αἰτίαν, τὴν
συμφορὰν καὶ τὴν συνήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἶναι ἔρ-
γον τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ παρηγορῇ τοὺς ταπεινωμένους, καὶ
τὸ ἰδιαίτερόν Του γνώρισμα εἶναι αὐτό· ὅπως ἀκρι-
βῶς καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος· «Ὁ Θεὸς εἶναι αὐ-
τός, ποὺ δίδει ζωὴν εἰς τοὺς νεκρούς».[3] Καὶ πάλιν ὅ-
ταν ὁ ἴδιος λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ καλεῖ τὰ
μὴ ὑπάρχοντα, ὡς νὰ ὑπάρχουν»,[4] τονίζων τὸ κατ'
ἐξοχὴν ἔργον τοῦ Θεοῦ· ἔτσι, λοιπόν, καὶ ἐδῶ ὁ ψαλ-
μῳδὸς λέγει· «Ὁ θεραπεύων τοὺς συντετριμμένους»,
480 **A** δεικνύων, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀνάξιοι, ἐπειδὴ
ὅμως εἴμεθα δημιούργημά Του, δὲν λησμονεῖ τὸ ἔργον
του καὶ δὲν ἀφήνει τὴν συνήθειάν Του. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦ-
λος λέγει· «Ἀλλ' αὐτός, ποὺ παρηγορεῖ τοὺς ταπεινω-
μένους, παρηγόρησεν ἡμᾶς».[5] Καὶ πάλιν ὁ προφήτης λέ-
γει· «Αὐτός, ὁ ὁποῖος δίδει θάρρος καὶ ὑπομονὴν εἰς τοὺς
ὀλιγοψύχους».[6] Καὶ ὁ ἴδιος προφήτης - ψαλμῳδὸς εἰς ἄλ-
λο σημεῖον λέγει· «Ὁ Θεὸς δὲν ἀπορρίπτει καρδίαν, ποὺ
ἔχει συντριβῆ καὶ ἔχει ταπεινωθῆ».[7] Ὅταν, λοιπόν, θελή-
σῃς νὰ τύχῃς παρηγορίας, ταπεινώσου, σπᾶσε τὴν ἀλα-
ζονείαν τῆς διανοίας σου. Διότι αὐτὸ εἶπε περὶ τῆς θε-
λήσεώς Του, τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς φιλανθρωπίας Του,
διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον Του, τὸ νὰ παρηγορῇ αὐτούς,
ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὰς συμφοράς· ὅ,τι δὲ ἀκολουθεῖ, τὸ
εἶπε διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· **B** «Αὐτός, ὁ ὁποῖος με-

3. Ρωμ. 4, 17.
4. Ρωμ. 4, 17.
5. Β΄ Κορ. 7, 6.
6. Ἠσ. 57, 15.
7. Ψαλμ. 50, 19.

τράει τὰ πλήθη τῶν ἀστέρων» (στίχ. 4α), ἤτοι ὁ ὁποῖος γνωρίζει αὐτὰ καλῶς. Διότι, ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀνεφέρετο εἰς πλῆθος διεσκορπισμένον, ποὺ δὲν ἦτο τότε ὁρατόν, εὐλόγως ἀνέφερε αὐτὸ τὸ παράδειγμα δεικνύων δι' αὐτοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἠμπορέση νὰ μαζέψη τοὺς διεσκορπισμένους. Διότι εἶναι συνήθεια εἰς τὸν Θεὸν νὰ θεραπεύη τοὺς συντετριμμένους καὶ νὰ τοὺς παρηγορῆ καὶ γνωρίζει μὲ κάθε λεπτομέρειαν τὰ ἀμέτρητα πλήθη τῶν ἀστέρων. Λοιπὸν καὶ ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη ὅτι θὰ εἴμεθα σὰν τὸ πλῆθος ἐκείνων, θὰ μαζέψη μὲ κάθε λεπτομέρειαν.

«Καὶ καλεῖ κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὸ ὄνομά του» (στίχ. 4β). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Καλεῖ κάθε ἕνα μὲ τὸ ὄνομά του». Ἄλλος λέγει· «Ὅλους αὐτοὺς ὀνομαστικῶς θὰ τοὺς καλέση». C Νομίζω, ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ ὁ προφήτης λέγει τὸ ἴδιον, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Ἠσαΐας εἶπεν ἀργότερα· «Μὴ φοβᾶσαι, Ἰσραήλ· σὲ ἐκάλεσα ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς καὶ σοῦ εἶπα· «Εἶσαι υἱός μου».[8] Τί δὲ σημαίνει, ὅτι «Ὅλους αὐτοὺς θὰ τοὺς καλέση ὀνομαστικῶς»; Κανείς, λέγει ὁ ψαλμῳδός, ἀπὸ αὐτοὺς δὲν θὰ χαθῆ, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς αὐτοί, ποὺ φωνάζουν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ ὀνόματά των, ἔτσι καὶ αὐτὸς θὰ τοὺς μαζέψη ὅλους μὲ κάθε λεπτομέρειαν. «Ὁ Κύριός μας εἶναι μέγας καὶ μεγάλη εἶναι καὶ ἡ δύναμίς Του» (στίχ. 5). Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐμνημόνευσε σπουδαιότατον καὶ μέγιστον γεγονός, ὅτι δηλαδὴ θὰ συγκεντρώση τόσας μυριάδας, ποὺ εἶναι διεσκορπισμέναι εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἀκολούθως ὁμιλεῖ ὁ ψαλμῳδὸς περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ ζητεῖ νὰ τονώση τὴν πίστιν τῶν Ἰουδαίων, ποὺ ἔχουν ἀνησυχήσει ζωηρά. D

«Καὶ τὴν σοφίαν Του κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μετρήση» (στίχ. 5β). Μὴ ζητᾷς, λοιπόν, νὰ μάθης πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον· καὶ τοῦτο, διότι ἡ μεγαλωσύνη Του εἶναι ἀπέραντος. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν ὁ ψαλμῳδός· «Ἡ μεγαλωσύνη του δὲν ἔχει ὅρια».[9] Ἀλλ' ὅπως ἡ μεγαλωσύνη Του εἶναι ἀπέραντος, ἔτσι καὶ ἡ σοφία Του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἀφοῦ εἶπε· «Ὁ Κύριός μας εἶναι μέγας» προσέθεσε· «Καὶ τὴν σοφίαν Του κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μετρήση». Ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις Του εἶναι ἀξιοθαύμαστος· δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν ὁ ψαλμῳδός· «Μοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμὸν ἡ γνῶσις Σου· εἶναι κραταιὰ καὶ ἰσχυρὰ καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὴν συλλάβω».[10] Καὶ αἱ κρίσεις Του ἐπίσης εἶναι ἀνεξερεύνητοι· δι' αὐτὸ καὶ πάλιν ἔλεγεν ὁ ψαλμῳδός· «Αἱ κρίσεις Σου εἶναι σὰν τὴν ἀπέραντον ἄβυσσον».[11] E Ὅταν λοιπὸν καὶ μέγας εἶναι καὶ ἰσχυρὸς καὶ σοφὸς ὁ Θεός, μὴ εἶσαι περίεργος νὰ μάθης, πῶς θὰ συμβοῦν αὐτὰ τὰ γεγονότα.

8. Ἡσ. 41, 9.
9. Ψαλμ. 144, 3.

«Ἀναλαμβάνει ὑπὸ τὴν προστασίαν Του ὁ Κύριος τοὺς πράους καὶ ταπεινώνει μέχρι τὸ ἔδαφος τοὺς ἁμαρτωλούς» (στίχ. 6). Διὰ νὰ μή, λοιπόν, ἰσχυρίζωνται μερικοὶ ἀνόητοι καὶ λέγουν τί μᾶς ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, ἂν ὁ Κύριος γνωρίζει μὲ λεπτομέρειαν τὰ ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ; ὁ ψαλμῳδὸς ἀναφέρει καὶ τὴν ἐκδηλουμένην μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον φροντίδα τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς· «Ὁ Κύριος βοηθεῖ τοὺς πράους», ἀλλὰ κάτι πολὺ μεγαλύτερον· «Ὁ ἀναλαμβάνων ὑπὸ τὴν προστασίαν Του», 481 A ὁμιλῶν ὡς περὶ στοργικοῦ πατρός. Τί δὲ σημαίνει τὸ «Ἀναλαμβάνων»; Ὁ ἐπανακτώμενος, ὁ φέρων, ὁ ὑποβαστάζων. Εἶδες πάλιν τὴν δύναμίν Του νὰ κατευθύνεται καὶ εἰς τὰ δύο, ἤτοι καὶ εἰς τὸ νὰ ἀνυψώνη τοὺς ταπεινοὺς καὶ εἰς τὸ νὰ ταπεινώνη τοὺς παραλόγους; Ὄχι δὲ ἁπλῶς ταπεινώνει καὶ κατὰ τρόπον ὑπερβολικόν· διότι αὐτὸ δηλώνει τὸ «Μέχρι τοῦ ἐδάφους». «Ἀρχίσατε νὰ ὑμνῆτε τὸν Κύριον μὲ δοξολογίας» (στίχ. 7α). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ἀπαριθμήσατε». Ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ κατορθώματά Του, ὁ ψαλμῳδὸς καλεῖ πάλιν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ὑμνολόγησιν λέγων· «Ἀρχίσατε νὰ ὑμνῆτε τὸν Κύριον μὲ δοξολογίας» ἤτοι μὲ εὐχαριστίας, μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ μὲ ζῆλον. «Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρᾳ» (στίχ. 7β). B Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Μὲ λύραν».

«Αὐτὸν (ψάλατε), ποὺ περιβάλλει τὸν οὐρανὸν μὲ νεφέλας καὶ προετοιμάζει τὴν βροχὴν πρὸς ποτισμὸν τῆς γῆς» (στίχ. 8α). Διὰ νὰ μὴ εἴπη κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀναισθήτους ἀνθρώπους· καὶ τί μὲ ἐνδιαφέρουν τὰ οὐράνια; Δι' αὐτὸ ὁ ψαλμῳδὸς προσέθεσε τὴν ἀνθρωπίνην ἀνάγκην, δεικνύων διὰ τῆς προσθήκης, διὰ ποίαν αἰτίαν πε-

10. Ψαλμ. 138, 6.
11. Ψαλμ. 35, 7.

ριβάλλει τὸν οὐρανὸν μὲ νεφέλας. Λέγει λοιπὸν ὁ ψαλμωδός: Αὐτὸ τὸ κάνει διὰ σένα, διὰ νὰ σοῦ ἑτοιμάσῃ βροχήν. Καὶ ἡ βροχὴ πίπτει διὰ σένα, διὰ νὰ βγάλῃ χορτάρι. Καὶ κύτταξε τὴν σοφίαν· ἀναφέρει οὗτος τὰ γενικὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς ὅλους, κλείων ἔτσι τὸ στόμα αὐτῶν μὲ τὴν ἀφθονίαν. Ἐὰν δὲ ἐχρησιμοποίησε τέτοιαν ἀφθονίαν διὰ τοὺς ἀπίστους **C** ὥστε καὶ σύννεφα νὰ μαζεύῃ καὶ νὰ προκαλῇ τὴν βροχὴν καὶ νὰ φουντώνῃ τὴν γῆν, πολὺ περισσότερον θὰ ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀφθονίαν δι' ἡμᾶς, ποὺ εἴμεθα ὁ ἐκλεκτὸς λαός Του.

«(Ψάλατε) Αὐτόν, ποὺ κάνει νὰ βλασταίνῃ τὸ χορτάρι εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἡ χλόη πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀνθρώπων» (στίχ. 8β). Κύτταξε ἀπεριόριστον φροντίδα τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὄχι μόνον εἰς τὴν καλλιεργήσιμον γῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ βουνὰ στρώνῃ πλούσιον τὸ τραπέζι του, τὸ μέσον διατροφῆς τῶν κτηνῶν, τὰ ὁποῖα προορίζονται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει· «(Ψάλατε) Αὐτόν, ποὺ δίδει εἰς τὰ κτήνη τὴν τροφήν των καὶ εἰς τὰ μικρὰ τῶν κορακιῶν, τὰ ὁποῖα μὲ τοὺς κρωγμούς των τὸν ἐπικαλοῦνται» (στίχ. 9). Ὁ ψαλμῳδὸς ἐδῶ ἀναφέρει ἄλλην γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ, ὅταν Αὐτὸς παρέχῃ τροφὴν ὄχι μόνον εἰς τὰ κτήνη, ποὺ ὑπηρετοῦν τοὺς ἀνθρώπους, **D** ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα ἄλογα ζῷα. Διότι λέγει· «Καὶ εἰς τὰ μικρὰ τῶν κορακιῶν, ποὺ μὲ τοὺς κρωγμούς των τὸν ἐπικαλοῦνται». Ἐὰν δὲ εἰς τὰ ἄλογα ζῷα καὶ εἰς τὰ ἀγροδίαιτα ἄλογα ζῷα, τὰ ὁποῖα δὲν προσφέρουν ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ Θεὸς δεικνύῃ τόσην φροντίδα, πολὺ περισσοτέραν φροντίδα θὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα εἰς ἀνθρώπους, ποὺ τὸν δοξολογοῦν, τοὺς ὁποίους καὶ ἐθεώρησεν ἐκλεκτὸν λαὸν καὶ ἐκλεκτὴν μερίδα Του. Ἐπίσης, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἀνίσχυροι καὶ ἐστεροῦντο ὅπλων (ἄοπλοι) καὶ γυμνοὶ ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα, διὰ νὰ μὴ φοβοῦνται, λόγῳ αὐτῆς τῆς καταστάσεώς των, κύτταξε, πῶς καὶ αὐτὴν τὴν ἀδυναμίαν θεραπεύει, λέγων· **E** «Δὲν θὰ εὐαρεστηθῇ ὁ Κύριος εἰς τὸ ἰσχυρὸν ἱππικὸν οὔτε θὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὰ εὐκίνητα πόδια τοῦ πολεμιστοῦ ἀνδρός. Εὐαρεστεῖται ὁ Κύριος καὶ εὐνοεῖ ἐκείνους, ποὺ τὸν φοβοῦνται καὶ ποὺ ἐλπίζουν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν Του» (στίχ. 11 - 12). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Εὐαρεστεῖται μὲ ἐκείνους, ποὺ περιμένουν τὴν εὐσπλαγχνίαν Του». Ἂν ἔχετε αὐτά, λέγει ὁ ψαλμῳδός, δηλαδὴ τὸν φόβον καὶ

τὴν τελείαν ἐλπίδα εἰς Αὐτόν, τότε θὰ κερδίσετε τὴν εὔνοιάν Του· κερδίζοντες δὲ τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ, θὰ εἴσθε ἰσχυρότεροι ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, ποὺ διαθέτουν ἱππικὸν καὶ ὅπλα.

482 A Ἕνα λοιπὸν πρᾶγμα χρειάζεσθε νὰ ἀποκτήσετε· ἤτοι νὰ μὴ ὀλιγοψυχῆτε, οὔτε νὰ ἀνησυχῆτε, ἀλλὰ νὰ περιμένετε τὸ θεῖον ἔλεος· διότι αὐτὴ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐλπίς, τὸ νὰ μὴ ἀπογοητευώμεθα ἐὰν δὲν λαμβάνωμεν κάτι ἀμέσως, οὔτε νὰ ἀποκάνωμεν. Ὀρθῶς δὲ εἶπεν ὁ ψαλμῳδός· «Τὸ ἔλεός Του». Διότι αὐτοὶ δὲν εἶχον τὸ θάρρος ἀπὸ τὴν προσωπικήν των ἀρετήν. Ἀλλ' ὅμως, λέγει, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχετε προδοθῆ ἀπὸ τὰ ἔργα σας, ἔχετε δὲ τὴν ἐλπίδα σας εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τότε θὰ τύχετε τῆς φροντίδος καὶ τῆς βοηθείας Αὐτοῦ· αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ δὲ εἴθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, **B** εἰς τὸν Ὁποῖον ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.